תלמוד בבלי · ראשונים · רש״י · סדר נשים

רש"י על גיטין

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על גיטין

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-גיטין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 6
דף ג. 7
דף ג: 9
דף ד. 9
דף ד: 10
דף ה. 12
דף ה: 13
דף ו. 14
דף ו: 15
דף ז. 16
דף ז: 17
דף ח. 18
דף ח: 20
דף ט. 21
דף ט: 22
דף י. 24
דף י: 26
דף יא. 28
דף יא: 29
דף יב. 31
דף יב: 31
דף יג. 33
דף יג: 34
דף יד. 35
דף יד: 36
דף טו. 38
דף טו: 39
דף טז. 41
דף טז: 42
דף יז. 43
דף יז: 44
דף יח. 46
דף יח: 47
דף יט. 48
דף יט: 49
דף כ. 51
דף כ: 52
דף כא. 54
דף כא: 55
דף כב. 56
דף כב: 57
דף כג. 58
דף כג: 60
דף כד. 61
דף כד: 63
דף כה. 65
דף כה: 66
דף כו. 67
דף כו: 69
דף כז. 70
דף כז: 71
דף כח. 73
דף כח: 74
דף כט. 75
דף כט: 76
דף ל. 78
דף ל: 80
דף לא. 81
דף לא: 82
דף לב. 84
דף לב: 85

דף לג. 86
דף לג: 87
דף לד. 89
דף לד: 91
דף לה. 91
דף לה: 93
דף לו. 94
דף לו: 95
דף לז. 96
דף לז: 98
דף לח. 99
דף לח: 101
דף לט. 102
דף לט: 104
דף מ. 105
דף מ: 107
דף מא. 108
דף מא: 109
דף מב. 111
דף מב: 112
דף מג. 114
דף מג: 116
דף מד. 117
דף מד: 119
דף מה. 121
דף מה: 123
דף מו. 125
דף מו: 126
דף מז. 127
דף מז: 129
דף מח. 130
דף מח: 131
דף מט. 133
דף מט: 134
דף נ. 135
דף נ: 137
דף נא. 138
דף נא: 140
דף נב. 141
דף נב: 143
דף נג. 144
דף נג: 145
דף נד. 146
דף נד: 148
דף נה. 150
דף נה: 151
דף נו. 153
דף נו: 155
דף נז. 156
דף נז: 157
דף נח. 158
דף נח: 159
דף נט. 161
דף נט: 163
דף ס. 165
דף ס: 167
דף סא. 169
דף סא: 170
דף סב. 171
דף סב: 173
דף סג. 175
דף סג: 177
דף סד. 179
דף סד: 180

דף סה. 181
דף סה: 182
דף סו. 184
דף סו: 186
דף סז. 187
דף סז: 189
דף סח. 191
דף סח: 193
דף סט. 195
דף סט: 197
דף ע. 200
דף ע: 202
דף עא. 203
דף עא: 205
דף עב. 207
דף עב: 208
דף עג. 210
דף עג: 211
דף עד. 212
דף עד: 214
דף עה. 215
דף עה: 216
דף עו. 217
דף עו: 219
דף עז. 221
דף עז: 222
דף עח. 223
דף עח: 225
דף עט. 226
דף עט: 227
דף פ. 228
דף פ: 230
דף פא. 231
דף פא: 232
דף פב. 234
דף פב: 235
דף פג. 236
דף פג: 237
דף פד. 239
דף פד: 240
דף פה. 241
דף פה: 242
דף פו. 244
דף פו: 246
דף פז. 248
דף פז: 250
דף פח. 251
דף פח: 253
דף פט. 255
דף פט: 256
דף צ. 258
דף צ: 261

דף ב.

מתני' המביא גט ממדינת הים - כל חו"ל קרי ליה מדינת הים בר מבבל כדאמר לקמן (דף ו.):

צריך - השליח המביאו לומר כו' וטעמא מפרש בגמ' ושליח זה הבעל עשאו שליח להולכה:

רקם וחגר - תרגום של בין קדש ובין ברד מתרגמינן בין רקם לחגר (בראשית ט"ז:י"ד):

אפילו מכפר לודים - שהיא מחוצה לארץ:

ללוד - שהיא סמוכה לה והיא מארץ ישראל ובגמ' מפרש פלוגתייהו:

וחכמים אומרים - בגמרא מפרש מאי מוספי אתנא קמא דרישא:

והמוליך - מארץ ישראל למדינת הים:

מהגמוניא להגמוניא - בגמרא מפרש עיר אחת שהיו בה שני הגמונים ומקפידין זה על זה שלא יהו בני הגמוניא זו נכנסים לחברתה:

ר' יהודה אומר מרקם למזרח - מרקם עד סוף העולם למזרחו הוי מדינת הים:

ורקם - עצמה נדונית כמזרח העולם ולא כא"י והמביא מרקם צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכן כולם רקם למזרחו של ארץ ישראל וחוצה לה ואשקלון לדרומה ועכו לצפונה אבל מערב של ארץ ישראל אין צריך גבול שהים הגדול גבולה כדכתיב (במדבר ל"ד:ו') וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגו':

אם יש עליו עוררים - שהבעל מערער שהוא מזוייף:

יתקיים בחותמיו - ואם יעידו העדים על חתימת ידיהם או עדים אחרים יכירו חתימתם כשר ואם אין עליו עוררים מסתמא כשר דהא בקיאין לשמה ועדים מצויין תמיד לקיימו כדאמרינן בגמ' בתי דינין קבועין:

דף ב:

גמ'. לפי שאין בקיאין לשמה - אין בני מדינת הים בני תורה ואין יודעין שצריך לכתוב הגט לשם האשה וקרא כתיב וכתב לה ספר כריתות (דברים כ"ד:א') לה דהיינו לשמה הילכך אומר השליח בפני נכתב ובפני נחתם וממילא שיילינן ליה אם נכתב לשמה והוא אומר אין ולקמיה מפרש מאי טעמא לא אצרכוהו נמי למימר לשמה:

לפי שאין עדים מצויין לקיימו - אין שיירות מצויות משם לכאן שאם יבא הבעל ויערער לומר לא כתבתיו שיהו עדים מצויין להכיר חתימת העדים והאמינוהו לשליח ולקמן פריך בין לרבא בין לרבה ליבעי תרי:

דאתיוהו בי תרי - ושניהם נעשו שלוחים לגרשה והגט יוצא מתחת ידי שניהם לרבה בעי למימר לרבא לא בעי למימר שהרי שנים הם ואם יערער בעל הרי הם מצויין לקיימו:
אי נמי ממדינה למדינה בארץ ישראל - כגון יהודה וגליל דסלקא דעתא השתא דלא שכיחי שיירתא לרבה דלא חייש לעירעורא דנימא מזוייף הוא לא בעי למימר הואיל ובקיאין כל בני ארץ ישראל לשמה לרבא בעי למימר דהא אין שיירות מצויות:
אי נמי באותה מדינה - כגון מעיר לעיר במדינה אחת מדינה רונטרי"ד"א בלע"ז ובמדינת הים לרבה בעי למימר דהא אין בקיאין לשמה לרבא דאמר לפי שאין וכו' ומתניתין משום ערעורא דזיוף הוא הכא לא צריך דהא שכיחי שיירתא:
מידי דהוה אכל עדיות שבתורה - קושיא הוא:
ומשני עד אחד נאמן באיסורין - שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב:
דלא איתחזק איסורא - דחלב בהך חתיכה איסורא גופא:
הכא איתחזק - בהך איתתא איסור אשת איש ומטבל ושחיטה לא גמרינן לה כדאמרינן ביבמות (דף פח.) דהתם בידו לתקנן לפיכך נאמן להעיד עליהן:
ואין דבר ערוה - ראוי להתירו בפחות משנים דיליף דבר דבר מממון כתיב הכא כי מצא בה ערות דבר (דברים כ"ד:א') וכתיב התם על פי שנים עדים יקום דבר (שם יט) במס' סוטה (דף ג:):
רוב ישראל בקיאין הם - ואין לחושדן:
ואפילו לר' מאיר דחייש למיעוטא - גבי קטן וקטנה אין חולצין ולא מייבמין קטן שמא ימצא סריס קטנה שמא תמצא איילונית כו' במס' יבמות (דף קיט.):
סתם ספרי דדיינים - סופרי הדיינים שרגילין לכתוב כל שטרי גיטין:
מיגמר גמירי - דגט אשה בעי לשמה:
ורבנן הוא דאצריכו - למיחש למלתא משום דאיכא דאשכח כתוב ועומד כגון שנכתב לשם א' מבני עירו ששמו כשמו ושמה כשמה ונמלך מלגרש:

דף ג.

משום עיגונא אקילו בה - להימניה לשליח:
האי קולא היא - בתמיה:
דאי מצרכת תרי - למימר לשמה תו לא מצי בעל לערער השתא אתי ומערער ואוקי חד לבהדי חד:
כיון דאמר מר - לקמן (דף ה:):

בפני כמה נותנו - שליח זה לאשתו ואומר בפניהם בפני נכתב בפני שנים וכו':
מעיקרא מידק דייק - השליח כשמקבלו מיד הבעל ויודע בו שברצון מגרשה ולא יבא ויערער עוד ואי נמי עורר אינו נאמן דודאי דק במילתא שפיר:
נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד - דלא חציף איניש לזיופי:
אתי למיגזייה - דלא יאמר כולהו ואמרינן לקמן (שם) כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר:
חדא מתלת - תיבות כגון בפני נכתב לשמה:
גייז - דזימנין דלא אמר אלא בפני נכתב:
חדא מתרתי - כגון בפני נכתב:
לא גייז - וממילא שיילינן ליה אי נכתב לשמה ואמר אין אי נמי סתמא (לשמה) קא מסהיד ומיהו בפ"נ ובפני נחתם אצרכוה דכתיבה וחתימה בעינן לשמה וכיון דכל חדא מילתא באפי נפשה היא לא גייז:
א"כ - דטעמא משום קיום הוא בפני נכתב למה לי:
ורבא בדין הוא - דלא בעי למימר נכתב:
אלא - משום הכי אצרכוה:
דא"כ - דלא אמר נכתב:
אתי לאיחלופי כו' - דמוכחא מילתא דלקיומי אתי ומאן דחזי סבר כל שטרות נמי בחד מיקיימי אי אתי חד סהדא ואמר מכיר אני כתב ידי העדים:
התם - גבי קיום שטרות יודעים אנו שזה כתב העדים הוא דקאמרי:
הכא בפני קאמר - ולא קא מוכחא מילתא:
הכא אשה מהימנא - אם הביאה גט לחבירתה ואמרה בפ"נ מהימנא כדתנן בפ"ב (לקמן דף כג:) אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעליהן כו':
בעל דבר - אותו שמוציא השטר והשטר שלו:
הכא בעל דבר מהימן - האשה עצמה מביאה את גיטה ממדה"י בתורת שליחות כגון דאמר לה בעלה אל תתגרשי בו אלא בב"ד ובלבד שתהא צריכה לומר בפ"נ ובפני נחתם וכו' בפ"ב (שם):
אטו הכא כי אמר יודע אני מי לא מהימן - הואיל ולדידיה טעמא משום קיומא הוא אי אמר יודע אני בחתימת ידי העדים מי לא מהימן דמה לי בפני מה לי יודע אני וכיון דהכי הוא אי לאו דמצרכינן נמי אכתיבה דתיהוי היכר בין גיטין לשטרות אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא לקיימינהו בעד אחד:
מאן האי תנא - דמתניתין:

דף ג:

אי רבי מאיר - דאמר עיקר השטר זו היא חתימתו:
חתימה - לשמה בעי דכי כתיב וכתב לה אחתימה כתיב כדקתני לקמן (דף כא:) כתב גט על המחובר כשר ואע"ג דכתיב וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שהוא מחוסר כתיבה קציצה ונתינה אפ"ה כיון דחתמו בתלוש מכשר ליה ר"מ אלמא וכתב דקרא אחתימה הוא:
אין כותבין - לכתחילה על המחובר שמא יחתום במחובר ומפסיל כדפרישית והכי מפ' בפ"ב (דף כא:):
ואי ר' אלעזר - דאמר מדאורייתא גט שאין עדיו חתומין עליו כשר אלמא וכתב כתיבה היא דמשמע:
כתיבה בעי - לשמה ולא חתימה:
והא שלשה גיטין פסולין - דקא חשיב בפ' בתרא (לקמן פו.) וחד מינייהו אין עליו עדים:
דרבנן - כלומר פסולייהו אפי' לת"ק לא הוי אלא מדרבנן מדקתני אם ניסת הולד כשר:
ולא בעי רבי אלעזר חתימה - ופליג עלה ר"א דאפילו לכתחילה תנשא אלמא פסולא דרבנן נמי לית ליה:
שלשה גיטין פסולין - לכתחילה:
כתב בכתב ידו - ידי הבעל:
ואין בו זמן - באי זה זמן נכתב:
ואין בו אלא עד אחד - וכתב ידי סופר:
ואם נישאת הולד כשר - אלמא ת"ק גופיה לא פסיל אלא מדרבנן ומדפליג ר"א עליה שמע מינה אפילו לכתחילה מכשיר:
וגובה מנכסים משועבדים - גובה כתובתה בגט זה מנכסים משועבדים דתנן בכתובות (דף פט.) הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה לישנא אחרינא גובה מנכסים משועבדים אם שטר מלוה הוא גובה מנכסים משועבדים שט"ח נמי קרי גט כדאמר בעלמא (ב"ק דף צה.) וגט חוב שאין בו אחריות:
אלא מפני תיקון העולם - שמא ימותו עדים ושוב אין לו עדות לפיכך נהגו לחתום דאם ימותו תראה חתימתם לעדים אחרים ויכירוהו:

דף ד:

וכי תימא אנן מדאורייתא מתנינן לה - להא דרב נחמן:

אי הכי אומר היה ר' מאיר דבר תורה מיבעי ליה - למימר דהוה ליה לרב נחמן דאמורא הוא לפרושא למילתא דלא תיפוק חורבא מיניה ולמיתני הכי אומר היה ר' מאיר דבר תורה אפילו מצאו באשפה וכו':

יש ה"ג וכי לא בעי רבי אלעזר חתימה היכא דליכא עדים כלל - כלומר כי לא חתימי סהדי עליה כלל שפיר טפי מהשתא דחתימי עליה ושלא לשמה דהוה ליה מזוייף מתוכו:

במזוייף מתוכו - שחתם עליו קרוב או פסול או שלא לשמה:

ומעיקרא אמאי לא מוקמינן לה כרבי יהודה - דטרחינן ומהדרינן וכי תימא כמה לישני לאוקמיה כר' מאיר או כר' אלעזר:

הילכתא כרבי אלעזר בגיטין - בהא מילתא דבלא עדים חתומים כשר והכי מוקמינן בפרק בתרא (לקמן דף פו:):

ואמר אביי עיירות הללו - שהוסיפו סמוכות לארץ ישראל הנך רקם וחגר דרבן גמליאל והנך דרבי אליעזר הוי סמוכות טפי שאף מובלעות הן בתחומה אלא שאינן מארץ ישראל דת"ק סבר הני לא צריכי משום דסמוכות ואתא רבן גמליאל לאוסופי סמוכות ומודי במובלעות ורבי אליעזר הוסיף את המובלעות והיכי דמי מובלעות כגון עיירות שמנה הכתוב במזרחה של ארץ ישראל להיות לגבול כדכתיב (במדבר ל"ד:י') והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן וגו' ומונה על הגבול עיירות רבות ומהן ולהלן חוצה לארץ ישראל ויש מהם שבולטות מחברותיהן לצד המזרח ארבע וחמש פרסאות ומסילה ההולכת מזו לזו הוא הגבול ועיירות העומדות חוץ למסילה לפנים מבליטת העיר הבולטת קרי לה מובלעת בתוך התחום ואפילו הכי אינה מארץ ישראל:

ההוא אתרא - שבין כפר לודים ללוד:

והוי - רחוק כמבי כובי לפומבדיתא:

מאי לאו בהא קמיפלגי כו' - ודרבה ורבא תנאי היא:

לא שכיחי - דיש חירום ביניהם:

מתרץ לטעמיה - מתרץ לכולהו תנאי כוותיה:

ואתא רבי אליעזר למימר דמובלעות נמי לא - כלומר אף על גב דגמירי לא נפקי מכלל מדינת הים:

שלא תחלוק במדינת הים - מאחר שגזרו במדינת הים לא נתנו חלוק בדבר:

דף ד:

והני גמירי - דארץ ישראל:

לפרושי טעמא דתנא קמא - דאיהו נמי מוליך ומביא ס"ל אלא חד מינייהו נקט:

הא באותה מדינה - ומעיר לעיר:
לא צריך - ואע"ג דאין בקיאין לשמה הואיל ועדים מצויין לקיימו לא צריך:
אי מההיא - מדוקיא דרישא:
הוה אמינא הני מילי דיעבד - דאי מייתי ממדינה למדינה בא"י ולא נכתב לפניו אין צריך ליפסול שליחותו על כך:
אבל לכתחילה - אי הוה מימליך הוה מורינן ליה דליקו עליה:
קמ"ל - משנה יתירא דסיפא דלא צריך:
ואיכא דמותיב הכי כו' - וניחא ליה למידק מרישא ולאותובי ולאו לאותובי מסיפא דקתני בהדיא המביא גט בארץ ישראל אינו צריך אלמא טעמא משום לשמה הוא דמשום דברישא תני בהדיא ממדינה למדינה וסיפא לא תנא ממדינה למדינה ואי הוה מותיב ליה מיניה הוה משני ליה דבאותה מדינה עצמה קאי ואע"ג דהוה מותבינן ליה מכלל דמדינת הים באותה מדינה נמי לא צריך סוף סוף הדר הוה ליה דוקיא:
לעולם ממדינה למדינה בארץ ישראל לא צריך - כדקא דייקת ולא תיקשי לרבא:
כיון דאיכא עולי רגלים - שכיחי עדים לקיימו והא דאמרן לעיל בריש שמעתין ממדינה למדינה בא"י איכא בינייהו ליתא וסמי ליה מהכא:
בתי דינין דקבועין - בעיירות כתקנת עזרא בשני ובה' ומצויות שיירות שהולכות לדון במקום הוועד:
מקפידין זה על זה - שלא ילך בן הגמוניא זו להגמוניא זו:
לרבה קשיא - דהא ארץ ישראל הואי ובקיאין לשמה ומשום דלא שכיחי לקיימו אצרכוה:
רבה אית ליה דרבא - דממדינה למדינה בארץ ישראל היכא דקפדי ולא שכיחי עדים צריך למימר אבל רבא לית ליה דרבה דאי שכיחי עדים לא חיישינן לאין בקיאין דכולהו בקיאין:
אלא מאי בינייהו - אתרוייהו שינויי מהדר אשינויא קמא דשנינן כיון דאיכא עולי רגלים כו' ותו ליכא למימר ממדינה למדינה מצריך רבא בין אשינויא דאמרינן דרבה היכא דקפדי מודי בה דבעינן נמי לקיימו ומהשתא ממדינה למדינה בארץ ישראל לא איפליגו בה דאי קפדי מודה בה רבה דהא אית ליה דרבא ואי לא קפדי מודי בה רבא דהא שכיחי לקיימו משום קביעותא דבתי דינין ומאי בינייהו כלומר חסרו להו הנך טעמי דאוקימנא פלוגתייהו לעיל ומשני ודאי חסרי להו וסמי חד מינייהו ופשו להו תרי טעמי באותה מדינה במדינת הים והיכא דאתיוה בי תרי ממדינת הים רבה מצריך רבא לא מצריך:
ואינו יכול - מפרש ואזיל מאי היא:

יתקיים בחותמיו - יבאו המכירים החתימה וכשר:

דף ה.

חוץ מחרש שוטה וקטן - דלאו בני דעה נינהו ואין יכולין לעשות שליח לגרשה כדאמרינן בקידושין (דף מב.) דאין קטן נעשה שליח והוא הדין להנך:
לרבא ניחא לרבה קשיא - דקתני יתקיים בחותמיו והלא אין בקיאין לשמה:
לאחר שלמדו - דבעי לשמה:
אי הכי - דלמדו:
יכול נמי - לא ליצרכוה אם אפשר לקיימו בעדים לא יצטרך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ומשני אע"ג דלמדו לא עקרו רבנן תקנתייהו גזירה שמא יחזור דבר לקלקולו וישכחו הלכך השתא נמי צריך השליח לבדוק שהוא לשמה:
והא אשה דלא שכיחא - שתהא היא עצמה מביאה את גיטה בתורת שליחות שלא תתגרש בו עד שתגיע לבית דין פלוני:
ובלבד שתהא צריכה כו' - בפ"ב (לקמן דף כד.) מותבינן מכי מטא גיטא לידה איגרשה ומשנינן דאייתיתיה עד ב"ד פלוני בתורת שליחות:
שלא תחלוק בשליחות - שינויא הוא לא חלקו חכמים בין שליח לשליח אבל הא דאינו יכול לאו חילוק הוא שהרי הוצרך לומר אלא שאי אפשר:
שהביא את גיטו - שכתבו במדינת הים ובא כאן לגרשה:
טעמא מאי כו' - שינויא הוא כלומר טעמא מאי אצרכוה רבנן לכל שליח לומר כך משום חששא דילמא אתי בעל וכו':
שנים שהביאו גט - שניהם נעשו שלוחים:
ומה אילו יאמרו כו' - כלומר אם רצו הן אומרים אנו מעידים שגרשה ונתן לה גט או לשלוחה גט:
לרבה קשיא - דאמר כי מייתי בי תרי צריכין לומר:
אי הכי - דלמדו:
חד נמי - כי מייתי ליה חד נמי לא ליצרכוה:
הוי לא הוצרכו כו' - כלומר אמור מעתה לא אצריכו לומר בפני נכתב להחמיר דכי מקויים ניצרכיה:
אלא להקל - דלא מצרכינן ליה לתרי סהדי אחרינא:
כשניסת - כבר ומשום הא גזירה לא מפקינן מיניה:
משום דניסת הוא - ואם לא ניסת לא שבקינן לה לאינסובי ואע"ג דאיקיים היינו חומרא:

הכי קאמר - לעולם בניסת קאמר דלא מפקינן לה וה"ק הוי לא הוצרכו לומר בפני נכתב להחמיר עליה ולהוציאה אחר שניסת דלא תימא להחמיר עליה ולהוציאה:
אלא להקל עליה - מתחילה שלא תיזקק לעדים:

דף ה:

טעמא מאי כו' דילמא אתי בעל מערער - דטעמא מאי אמור רבנן דבעי למימר דילמא אתי בעל ומערער הילכך אם לא ניסת לא תינשא אבל השתא דניסת אמאי לפקה אכתי לא אתי בעל ומערער אנן ניקום ונערער:
ואיבעית אימא לא גרסינן אלא הכי גרסינן אלא להקל עליה טעמא מאי וכו':
בפלוגתא - כי הך פלוגתא דרבה ורבא איפליגו נמי אמוראי קמאי:
אייתי גיטא - ממדינת הים:
ותסברא - לא גרסינן ואי נמי גרסינן ליה לאו לאורועי תסתיים קאתי דשפיר תסתיים דרבי יהושע הוא דאמר לפי שאין בקיאין אלא הכי פריך ותסברא הא דאמר דיחידי הוה:
והא רבה אית ליה דרבא - ובעינן לקיימו:
הוה בהדיה - ואמרינן לעיל בי תרי דמייתו גיטא מילתא דלא שכיחא:
בפני כמה נותנו לה - השליח:
לפי שאין בקיאין - הלכך בתרי סגי דלהוו סהדי דאמר שליח בפני נכתב ואי אתי בעל תו ומערער לא משגחינן ביה:
לפי שאין עדים כו' - וכיון דלקיומי הוא בעינן תלתא כדאמרינן בכתובות בפ' שני (דף כא:) דקיום שטרות בשלשה:
ותסברא - דהכי הוא:
והא - מדסיימינן לעיל דריב"ל הוא דאמר לפי שאין בקיאין מכלל דרבי יוחנן בר פלוגתיה דלעיל אמר משום לקיימו והכא סיימינן דר' יוחנן הוא דאמר בפני שנים:
ועוד הא רבה אית ליה דרבא - ואפילו למ"ד לפי שאין בקיאין לשמה אית ליה נמי לקיימו וניבעי תלתא:
בשליח נעשה עד ועד נעשה דיין קמיפלגי - כלומר אי אמרינן כי היכי דשליח נעשה עד הכי נמי עד נעשה דיין קמיפלגי:
מ"ד בפני שנים קסבר - כי היכי דשליח נעשה עד ה"נ עד נעשה דיין הלכך מצטרף בהדייהו והוו תלתא:
ומ"ד בפני שלשה קסבר - אף ששליח נעשה עד אין עד נעשה דיין:

הכי גרסינן והא קיימא לן בדרבנן דעד נעשה דיין - כגון גבי קיום שטרות אמרינן בכתובות (שם) שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערעור על אחד מהם כו' והוינן בה למימרא דעד נעשה דיין כו' ומותבינן ומשנינן ה"מ בעדות החדש דאורייתא אבל בדרבנן עד נעשה דיין:

כיון דאשה כשירה כו' - אי מכשרת בשנים זמנין דמייתא ליה אשה וסמכינן עלה לאכשורי נמי בשנים ואשה לא חזיא לאצטרופי בהדייהו לתלתא:

יוציא - מי שנשאה בגט זה:

משום דלא אמר (לה) יוציא - בתמיה והא גט כשר הוא ובפניו נכתב ומשום דלא אמר הוי ולד ממזר:

אתא לקמיה דרבי אחי - באותה העיר שהיו כותבין אותו:

ממונה אגיטי - דקי"ל (קידושין דף ו:) כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן והוו ממנו גברא רבה לאורויי היכי נעביד:

לא צריכת - אלא בשיטה אחת:

דף ו.

אפילו שמע קן קולמוסא וקן מגילתא - תיקון הקולמוס והקלף שמע כשתיקנוהו לשמה כשחותכין אותו ומחליקין אותו ולי נראה קן קולמוסא קול הקולמוס כשהוא כותב וקול היריעה שהוא נשמע כמי שאומר קן קן ואית דגרסי קל קולמוסא:

דנפק לשוקא - סופר יצא לשוק למקום שיש שם בני אדם הרבה:

מהו דתימא איניש אחרינא אשכחיה - ששמו כשמו של זה:

וא"ל - לכתוב לו גט:

הא רבה אית ליה דרבא - ונהי נמי דגמירי הא כיון דממדינה למדינה הוא בעינן לקיימו:

מתיבתא - ישיבות קבועות אחת בסורא ואחת בנהרדעא והולכין תלמידים מזו לזו ומשאר עיירות להן ללמוד תורה:

בגירסייהו טרידין - ואין מכירין החתימות:

איתמר נמי - דטעמא משום דשכיחי מתיבתא היא:

מכי אתא רב לבבל - וקבע ישיבה בסורא ודשמואל הואי בנהרדעא אבל מעיקרא לא ואע"ג דגמירי דמשגלה יכניה לבבל (מלכים ב כד) והחרש והמסגר עמו לא פסקה תורה מהם:

מרקם - למזרחו של עולם בסופו הוי מדינת הים במזרחה של א"י:

ורקם - עצמה:

כמזרח - כמזרח העולם דהוא מדינת הים:
מעכו לצפונו - של עולם ובבל התם קיימא בין עכו לצפון:
לבר מבבל - דאיכא טעמא להתירה:
כמחלוקת ליוחסין - בפ' עשרה יוחסין (קדושין ד' עא.) דקי"ל כל הארצות עיסה לא"י וא"י עיסה לבבל ואפליגו התם עד היכן הוא:
ארבא תניינא - ערבה שניה הסמוכה לגשר:
והני גמירי - דבי ארדשיר:
והא רבה אית ליה דרבא - וכיון דממדינה למדינה הוא בעינן לקיימו:
והני - דבי ארדשיר:
אזלי לשוקא - לאקטיספון ומוסרין להן שם עדיות וחותמין שם בשטרות והשטרות ביד בני אקטיספון עד זמן שניגבים לפיכך בני אקטיספון מכירין חתימת בני ארדשיר הלכך גט שנחתם בארדשיר ונשתלח לאקטיספון עדים מצויין לקיימו ואף בני ארדשיר כשהולכין שם לשוק יקיימוהו אבל בני ארדשיר אינן מכירין חתימת בני אקטיספון ואע"פ שהולכין שם תמיד לסחורה דכל יום השוק בשוקייהו טרידין ואינן נותנין לב להסתכל ולהכיר חתימת בני העיר:
מערסא לערסא - משורת הבתים שבצד רה"ר לשורה שכנגדה:
משכונה לשכונה - סתם שכונה שלשה בתים במסכת ע"ז (דף כא.):
דניידי - אינן משתהין בבתיהן שטרודין בסחורה ואין מכירין חתימות שביניהם:
לא צריכת - דבבל כארץ ישראל:

דף ו:

דאי אתי בעל כו' - אבל אי לא אמרת ואתי בעל ומערער מיפסיל:
כדתניא - דאף מי שאינו צריך לומר אם אמר מהני:
כפר סיסאי - שם מקום:
שלא תיזקק - האשה לעדים אם יקרא עליו ערער:
והא איהו נמי כו' - ולאו משום דצריך ומאי קשיא ליה לר' אלעאי:
לא סיימוה קמיה - דר' אלעאי לסיומא דמילתיה דר' ישמעאל:
משם לכאן - מבבל לא"י:
דסמכא הוא - ראוי לסמוך עליו:
ויתנו (את) הילד כו' - שהיו משתהין בא"י ומניחין נשותיהן עגונות ובטלים מפריה ורביה שנקל בעיניהם ילדים וילדות:

שתים - שתי תיבות כותבין מן המקרא בלא שרטוט:
בשלמא מילתא דתליא בסברא - אי לא הוה סבר לה מדעתו:
לחיי - כלומר שפיר מצית למימר דלאו גברא רבה הוא:
וגמרא לא שמיע ליה - הא גמרא דר' יצחק:
דאסכים מריה על ידיה - לגלות לו סוד לכוין דברים הסתומים על אמיתתם:
ותזנה עליו פילגשו - בפילגש בגבעה כתיב ותזנה סרחה עליו:
זבוב מצא לה - בקערה:
נימא מצא לה - לקמיה מפרש:
ואשכחיה - גרסי':
נימא מצא והקפיד - כדמפרש טעמא ואזיל:
נימא באותו מקום - ודרכן היה להשיר את השער ולא ליסכן בועלה ליעשות כרות שפכה ומשום דסכנתא הוא הקפיד עליה וברחה מפני אימתו:
גילוי עריות - כשמגיע זמן טבילתה בעת צינה והיא יראה לומר לא טבלתי ומשמשתו נדה:
שפיכות דמים - כי הכא או פעמים שבורחת מפניו ונופלת באחת הפחתים או בגשר:
וחילול שבת - פעמים שמדלקת נר או מבשלת משחשיכה מפני אימתו והוא אינו יודע:
עשרתם - פירות שנאכל למחר:
ערבתם - עירובי חצירות:

דף ז.

בהמתן של צדיקים - בהכל שוחטין (חולין דף ה:):
אבר מן החי - שנאבד מהם אבר מן השחוטה ומפני אימתו חתכו עבדיו אבר מן החי והביאו תחתיו שלא יבין:
העומדים עלי - לחרף ולגדף:
ובידי למוסרן - כח בידי להלשין עליהן:
לנגדי - מריבני ומקניטני:
גניבא - היה חולק עליו:
קולר - שלשלת של ברזל שנותנין שם המוכתבים למלכות להריגה:
זמרא - לשורר בבית המשתאות:
ימר שכר - יהא מר:
דמנא - כנור:

מארגיזא - שם מקום:
קנאה - כעס מחמת צער שצערו:
קנאה - הוא לשון שאדם מתעבר על ריבו או על ריב אחרים כמו קנא קנאתי (מלכים א י"ט:י') וכמו בקנאו את קנאתי (במדבר כ"ה:י"א):
צעקת לגימא - שגוזל ממנו ויורד לחייו לשערי מזונותיו:
כלילא - היו עושין עטרות לחתנים יש של זהב וכסף צבועות ומצוירות בגפרית ומלח שקורין ניי"ל ויש של וורד והדס:
בפולמוס - חיל שהעלה אספסיינוס קודם שבא טיטוס עליהם:
ועל האירוס - מפרש בפרק בתרא דסוטה (ד' מט:) טבלא דחד פומא והוא זוג המקשקש:
רב חסדא - תלמידו של רב הונא הוה ולא היה משיב בפניו וכי קם רב הונא אמר ליה רב חסדא לריש גלותא קרא כתיב:
מה ענין כו' - והלא מצנפת מבגדי כהונה הוא:
האלהים מדרבנן - אינו אסור אלא מדרבנן וקרא בעטרה של מלך מיירי שהיה מתנבא שתבטל הכהונה ויגלה צדקיהו בגולה:
וחסדאין מילך - חסודים ונאים דבריך:
שלמים - מצומצמים והכי קאמר קרא אם שלמים מזונותיך וכל שכן אם רבים:
וכן נגוזו ועבר - הרי הן משולים לעוברים בנהר על ידי גזיזה שהגזוזה עוברת כך גזוז מהן לצדקה וירבו:

דף ז:

ועניתיך לא אענך עוד - סיפיה דההוא קרא הוא:
למימרא דעכו לצפונה דארץ ישראל קיימא - בסוף הצפון:
מימינו למזרח הדרך - השתא משמע לן דעכו קיימא בגבול מזרחה של ארץ ישראל משוך ממקצוע צפונית יום או יומים לצד הדרום וכזיב במקצוע מזרחית צפונית ודרך המהלכת מעכו לכזיב היה גבול מזרח לא"י הילכך כשמהלך מעכו לכזיב דהיינו מדרום לצפון הוי ימינו למזרחית הדרך:
טמאה - הארץ שהיא לימין המסילה:
משום ארץ העמים - דגזרו טומאה על ארץ העמים:
ופטורה כו' - כדין חוצה לארץ:

עד שיודע לך כו' - כלומר לעולם חזקת ימין הדרך מעכו ועד כזיב ארץ העמים אלא א"כ תבא למקום שיאמר לך בקי כאן הדרך מתעקם ונכנס לתוך א"י קצת וימין הדרך הוי ארץ ישראל:

למערב - הדרך:

לבלבו - שם מקום אלמא עכו משוכה לצד דרום וכזיב במקצוע:

רצועה נפקא - לעולם עכו בצפון ריבועא דא"י היא אלא שרצועה קצרה יוצאת עוד מעכו לצד צפון והיא מא"י:

ויהיב תנא סימנא - אתמוהי מתמה מי חשיבא חדא רצועה לאתנוחי תנא סימנא עלה:

קרא נמי יהיב סימנא - רצועה כגון מסילה:

ואמר רב פפא למזרחה של מסילה - קאמר קרא דקיימא שילה דהא מצפונה לבית אל כתיב ועל כרחך מזרחה השמש אמסילה קאי שילה מצפון לבית אל ובמזרחה של מסילה ובדרומה של לבונה:

המביא גט בספינה - שנכתב בספינה וקא ס"ד דבנהרות דארץ ישראל קאמר:

כמביא בארץ ישראל - כאילו מביאה דרך יבשה ואין צריך לומר בפני נכתב:

ותניא אידך כמביא בחוצה לארץ - שהנהר אין לו תורת יבשה לכל תורת הארץ:

עפר חוצה לארץ הבא בספינה לארץ - וזרעו בספינה וצמחה והספינה של חרס היא ואינה צריכה לינקב אם היתה מונחת בקרקע כדאמר במנחות (דף פד:):

חייבת במעשר ובשביעית - שהנהרות שבארץ ישראל הרי הם כארץ ישראל:

גוששת - מגששת בקרקע שאין המים עמוקים:

עציץ - של עץ נקוב המונח על גבי יתדות:

באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן - לרבנן אוירא כמאן דמנחא דמי ולרבי יהודה לא מיחייב במעשר מדאורייתא עד דמנחא באורעא:

דף ח.

העשויה לברוח - כלומר מפני שהיא מהלכת כל שעה:

דלא מפסיק אוירא - בין ספינה לארץ אין שום אויר ומיא כארעא סמיכתא דמו:

רב נחמן בר יצחק אמר - הנך מתנייתא דהמביא גט אי בנהרות דא"י:

כולי עלמא לא פליגי - דכארץ ישראל נינהו ואע"ג דאין ספינה גוששת דטעמא דגט לא משום יניקה מן הקרקע הוא כמעשר וכשביעית הילכך לא שנא נהר ולא שנא יבשה:

כי פליגי בים הגדול - שהוא תחום מערבו של ארץ ישראל ופליגי תנאי איכא למאן דאמר שפת הים הוא גבול וים גופיה לאו א"י הוא ואיכא למאן דאמר ים גופיה מארץ ישראל:

איזוהי ארץ - מקצוע צפונית מערבית של ארץ ישראל הר ההר ובתרגום ירושלמי מתרגם הר ההר טורי אמנון וכתיב (במדבר ל"ד:ז'-ח') זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר ש"מ הר ההר תקוע בים וההר גבול צפוני לארץ ישראל הוא וסתם הרים משופעים הם ויש ששיפועו רחב כמהלך יום או יומים וקאמר תנא מהיכן היא הארץ מרגל ההר או מראשו:

כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים - לצד ארץ ישראל דהיינו לצד דרום הוי ארץ ישראל דגובה ההר הוא הגבול:

מטורי אמנון ולחוץ - לצד צפון חוצה לארץ:

והנסין שבים - איי הים שבמערב רואין אותן כו':

נחל מצרים - הוא תחום ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית ומחובר לים הגדול דכתיב בגבול נגב (שם) ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה נמצאת ארץ ישראל בין הר ההר לנחל מצרים זה ממערבית צפונית וזה מדרומית מערבית והים במערב ויש מקום שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך ימים רבים בין הר ההר לנחל מצרים ובאותה כניסה יש נסין והן מתפשטין למערב לתוך הים חוץ מבין מקצועות תחומי ארץ ישראל שהן הר ההר ונחל מצרים הלכך רואין כאילו חוט מתוח מסוף הר ההר במערבו עד נחל מצרים שהרי כל מה שבתוך מקצועות הללו ארץ ישראל היא ומן החוט ולפנים כו':

ר' יהודה אומר - כל הים שכנגד אויר של ארץ ישראל ואפי' עד אוקיינוס למערב שהוא בסוף העולם הרי הוא כא"י שנאמר (שם) ים הגדול וגבול האי וגבול קרא יתירא הוא למימר דאף רוחב הים בכלל התחום:

והנסין שבצדדין כו' - כלומר ואם יש לנו לחלק בנסין לא לצד מערב יש חלוק אלא לצד צפון ולצד דרום שיש נסין בים מתפשטין לאורך הים לצפון ולדרום עד שמגיעין ומושכין חוץ מכנגד א"י ושם ראוי למתוח החוט ממזרח למערב ולהבדיל מה שכנגד אויר א"י ומה שכנגד אויר חוצה לארץ:

ורואין כאילו חוט מתוח מקפלוריא - עיר היושבת בחודו של הר ההר בראש גבהו שהוא תחום צפוני:

ועד ים אוקיינוס - שהוא בסוף העולם למערב ומנחל מצרים עד ים אוקיינוס:

מן החוט ולפנים - לצד חבירו דהיינו לפנים כלומר בין שני החוטין הוו הנסין ארץ ישראל והוא הדין למים ונסין דנקט משום דחורשין וזורעין בהם וחייבין במעשר ובשביעית והנך תרתי מתנייתא דלעיל פליגי שנכתב הגט בים הגדול להלן מחוט המתוח מטורי

אמנון עד נחל מצרים מאן דאמר כמביא בארץ ישראל רבי יהודה היא דאמר כל שכנגד ארץ ישראל הרי הוא כארץ ישראל ואידך כרבנן:

מיבעי להו לנסין - דמן החוט ולפנים לצד מזרחי דלא תימא שפת הים הוא הגבול ואפי' במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין:

לא צריכי קרא - כיון שבתוך התחומין הם:

סוריא - היא ארם צובה וכבשה דוד והוסיפה על ארץ ישראל:

כמוכר בחוצה לארץ - ותנן לקמן (דף מג:) המוכר עבדו לחוצה לארץ יצא לחירות דקנסינן ללוקח משום דעבד שייך במצות ואסור לצאת מארץ לחוצה לארץ: סוריא לצפונה של ארץ ישראל להלן מעכו:

לגיטין אין - משום דבקיאין לשמה או שכיחי לקיימו:

לעבדים לא - דלאו מארץ ישראל היא:

עפרה טמא - שגזרו עליה ואף על גב דסבירא ליה להאי תנא כיבוש יחיד שמיה כיבוש כדקתני חייבת במעשר אפילו הכי גזור עליה:

והמביא גט מסוריא - לארץ ישראל כמביא בחוצה לארץ דלא שכיחי שיירתא:

והרוצה ליכנס לה בטהרה נכנס - מה שאין כן בארץ העמים ולקמיה מפרש מאי היא:

דף ח:

כקונה בפרוארי ירושלים - לקמיה מפרש לה:

בפרוורי - בהפרכיא רוקריי"ש בלע"ז:

כיבוש יחיד - דדוד שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה אבל דוד לא כבש אלא לצורכו:

בשידה תיבה ומגדל - ונושאים אותה באויר ומשא"כ בארץ העמים ורבי היא:

רבי מטמא - קסבר אהל זרוק לא שמיה אהל הכי מפרש בערובין אהל המטלטל אינו אהל בשעת טלטולו הילכך חציצה דקא מפסיק האי אהל בינו לאויר ארץ העמים לאו חציצה היא ואשמעינן האי תנא דסוריא דלעיל דאפי' רבי לא קא מטמא אלא בארץ העמים:

דגזרו על גושה - מגע ומשא ולא אהל כגון אם האהיל עליו כדאמרי' בפ' ב' דאהלות (מ"ג):

ועל אוירה - שיהא הנכנס לאוירה טמא ואפי' לא נגע ולא הסיט את גושה אבל סוריא על גושה גזרו מגע והיסט אבל על אוירה לא גזרו והאי לא נגע ולא הסיט:

בפרוורי - בפילכי רוקריי"ש בלע"ז:

אונו - שטר מכירה כמו והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו (ב"ב דף נב.):
אפי' בשבת - אם לקחה מן העובד כוכבים ורוצה לילך לדרכו בשבת:
כדאמר רבא - במסכת שבת (דף קכט.):
משום ישוב ארץ ישראל - לגרש עובדי כוכבים ולישב ישראל בה:
עבד שהביא גיטו - ממדינת הים וצריך לומר בפני נכתב כאשה המביאה גיטה דאמרינן במתני' (לקמן דף ט.) אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוו למוליך ומביא:
עצמו קנה - דנאמן הוא על שחרורו לומר בפני נכתב ואין צריך עדים לקיימו:
נכסים לא קנה - דבעי עדים כשאר קיום שטרות:
כל נכסיי מהו - מי אמרינן עצמך ונכסיי תרי דבורי נינהו אבל כל נכסיי כיון דבחד דיבורא אתו ליה שחרור עצמו ומתנת נכסים כדקיימא לן לקמן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין שהוא בכלל נכסים הילכך אי מהימן אהאי מהימן אהאי דלא פלגינן דיבורא או דלמא פלגינן:
מידי דהוה אגט אשה - שנאמנת להביא את גיטה ולומר בפני נכתב:
אחד זה ואחד זה - בין עצמך ונכסי בין כל נכסיי:
הכותב כל נכסיו לעבדו - כגון כל נכסיי נתונין לך:
יצא בן חורין - שאף הוא בכלל נכסים וכל שאר נכסים נמי קנה:
שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין - קרקע לאו דוקא כדאמר בבבא בתרא בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ.):
לא יצא בן חורין - דבשלמא רישא דלא גלי דעתיה דנחית לשיורא לא אמרינן דשייר אבל הכא דנחית לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסיי לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסיי:

דף ט.

לעולם הוא בן חורין - דמאי דגלי גלי ומאי דלא גלי לא גלי:
עד שיאמר - סתם חוץ מדבר מועט ולא יפרש מה הוא משייר דהתם אמרינן דאחד מריבוא דקאמר היינו עבד ואיהו לא חשיב ליה אלא כאחד מריבוא בנכסים אע"ג דשוי טפי ומדקאמר ר"ש לעולם הוא בן חורין אשמעינן לא שנא היכא דקנה שאר נכסים עמו כגון שפירש השיור ששייר חוץ מקרקע פלוני דהשתא קנה עצמו ושאר נכסים חוץ מן השיור ולא שנא היכא דלא קנה שאר נכסים כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששייר דכתב ליה חוץ מבית כור קרקע דהשתא לא קנה שום קרקע דבכל חד וחד איכא למימר היינו ההוא דשייר אפ"ה הוא בן חורין דהוא לאו קרקע הוא ולא שייריה אלמא פלגינן דיבורא

דהא כל נכסי קאמר ליה ולא קנה אלא את עצמו ואת נמי דקאמרת עצמו קנה נכסים לא קנה כר' שמעון סבירא לך:

והאמר רב נחמן הלכה כר' מאיר - דלא יצא לחירות:

שקילס ר' יוסי - כדמפרש ואזיל:

שפתים ישק - ראוי הוא לנשק:

ומי אמר רב נחמן הכי - דלא פלגינן דיבורא:

שכיב מרע - חוזר בכל מתנותיו בבבא בתרא (דף קמו:):

שהרי יצא עליו שם חירות - ואסור להשתעבד בו אלמא פלגינן דיבורא:

התם - דאמר ר"נ הלכה כר"מ טעמא לאו משום דלא פלגינן דיבורא הוא דהא כי נמי הזכיר שם שיור קרקע פלוני דליכא פלוגתא דדיבורא קאמר ר"מ דלא יצא לחירות אלא טעמא משום דלאו כרות גיטא הוא דגבי אשה כתיב ספר כריתות (דברים כ"ד:א') ושחרורי עבדים גמרי לה לה מאשה דכתיב חופשה לא נתן לה (ויקרא י"ט:כ') וכתיב וכתב לה ובעינן בהו כריתות וכיון דאיכא למימר דשייריה דהא נחת לשיורא והוא לא הוזכר בתוך המתנה דלא כתב ליה עצמך ונכסי קנויין לך לאו כריתות גמור הוא אבל היכא דלא שייר כי הכא הוי כריתות לצאת ונשתחרר שעה אחת כל זמן שלא חזר ושוב אינו יכול לחזור שקדשו השם וגבי מילתיה דרבא בעבד שהביא גיטו כרות גיטא הוא ונהי דנכסים לא קנה דבעי' קיום אבל עצמו קנה דפלגינן דיבורא:

אם יש עליו עוררין - לפוסלו:

יתקיים בחותמיו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו או עדים אחרים יכירוהו ושוב אין בו פסול דבני ארץ ישראל ודאי בקיאין לשמה:

דרבי יוחנן - לא איתפרש היכא:

דבעל - הבעל ערער עליו לפוסלו:

מתני' ואינו יכול - מפרש בגמרא:

שוו למוליך ולמביא - לומר בפני נכתב:

גמ' חוץ מחרש שוטה וקטן - שאין בהם דעת ואין שליחותן שליחות לגרש:

כל גט - כלומר כל שטר:

חוץ מגיטי נשים - לקמן בפירקין מפרש טעמא:

דף ט:

העולים בערכאות של עובדי כוכבים - שנעשו השטרות ע"י ב"ד של עובדי כוכבים:

שחותמיהן - חותמין שבתוכו:

כשרין - דדינא דמלכותא דינא ואע"פ שהנותן והמקבל ישראלים הם:
חוץ מגיטי נשים - דלאו בני כריתות נינהו הואיל ולא שייכי בתורת גיטין וקידושין אבל על הדינין נצטוו בני נח וכן שיחרורי עבדים דבכל פסולא דאורייתא שוה שחרור לגט אשה דגמרינן לה לה:
רצה - הבעל:
לחזור בשניהם - קודם שנתנו השליח:
יחזור - דקסבר ר' מאיר הפסד וחוב הן לאותן שנשלחו להן ואין חבין לאדם אלא בפניו כלומר אין אדם נעשה שליח לאדם להיות נפסד על ידו אא"כ עשאו הוא שליח דהיינו כבפניו ורבנן פליגי עליה דר"מ במתני' ואמרי דבשחרור אינו יכול לחזור משנמסר ליד זה ואף ע"פ שלא עשאו העבד שליח משום דקסברי זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות וזכין לו לאדם שלא בפניו דאנן סהדי דניחא ליה דניהוי האי שלוחו להכי:
מנינא - דקתני בשלשה:
מקרעין להם נייר חלק - מסרטין ורושמין בסכין על הנייר. את שמות העדים ובאין העדים וממלאין את הקרעים דיו:
בגיטי נשים - משום תקנת עגונות שמא ירצה זה המגרש לפרש בים או מסוכן שרוצה שלא תזקק ליבם:
לא יתנו לאחר מיתה - ואפי' רבנן דאמרי שיחרורי עבדים זכות הוא וזכין לאדם שלא בפניו נהי דלהכי זכה ביה דלא מצי למיהדר מיהו מודו רבנן דכל כמה דלא מטא גיטא לידיה לא הוי משוחרר וכיון דמית קדים תו לא הוי שיחרוריה שחרור דנפקא ליה רשותיה מיניה וחייל עליה רשות יורשין:
תנו מנה לפלוני כו' - דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמו דתקון רבנן שמא תטרף דעתו עליו בחליו אם לא היה מובטח שיקיימו דבריו:
כי קתני - בהנך ד' דברים:
מילתא דליתיה - בשאר שטרות והא מילתא איתא בשאר שטרות שאם מסר שטר מתנה לשלוחו ליתנו לאחר (מיתה) ומת לא יתן לאחר מיתה דהא לא אקני ליה ארעא עד דלימטיא שטרא לידיה וההיא שעתא פקע ליה רשותיה:
שמא לא גמר להקנותו לו - ע"פ צוואתו בתקנה דתקון רבנן לשכיב מרע:
אלא בשטר - לכי מטא שטרא לידיה ליקנינהו בשטרא:
ואין שטר - מקנה לאחר מיתה דהא פקעה ליה רשותיה דנותן:
והאיכא לשמה - דשוו גיטי נשים ושחרורי עבדים:

בשלמא לרבה - דאמר תקנתא דמוליך ומביא לפי שאין בקיאין לשמה היא היינו מוליך ומביא:

האיכא מחובר - דפסול בתרוייהו דכתיב (דברים כד) וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר קציצה ושחרור גמר לה לה:

פסולא דרבנן - מוליך ומביא רבנן הוא דאצרכוהו למימר בפני נכתב עד כותי פסול מדרבנן בשאר שטרות דאחזקינהו סתמייהו לפסולא ערכאות לקמיה פריך והא ערכאות פסולא דאורייתא שאין עדותן כשר לפי שאינן בתורת גיטין וקידושין ורחמנא אמר וכתב ונתן מי שישנו בכלל נתינה ישנו בכלל כתיבה והכי מפרש בפרק שני (לקמן ד' כג:):

בעדי מסירה - מתני' דמכשיר בשאר שטרות ופסל בהני כגון דאיכא עדי מסירה:

ור"א היא דאמר עדי מסירה כרתי - ואין צריך לחתום בגט וכי כתב קרא וכתב אכתיבת הגט כתיב ולא אחתימת ידי עדים ומתניתין בשכתבו סופר ישראל ואשמעינן מתניתין דמודה ר"א במזוייף מתוכו בחתימת עדים פסולין שהוא פסול ואע"ג דאיכא הכשר עדי מסירה והאי פסולא מדרבנן גזירה דילמא אתי למיסמך עלייהו בלא עדי מסירה וכי אכשר ר"א היכא דלא חתימו עליה סהדי כלל:

אף אלו - גיטי נשים כשרים בחותמין עובדי כוכבים:

ואמר רבי זירא ירד ר"ש כו' - ואכשר להו בעדי מסירה וכשכתבו סופר ישראל:

מכלל דת"ק סבר לא - כרתי עדי מסירה אלא עדי חתימה ופסולא דאורייתא היא:

דף י.

איכא בינייהו שמות מובהקין - כלומר ת"ק בשיטתיה דרבי אלעזר קאי ומדרבנן הוא דפסלי' דילמא אתי למיסמך אחתומין ולמוסרו בפניהם ואתא ר' שמעון למימר אם שמות מובהקים דעובדי כוכבים הן שאין ישראל נקראין באותן שמות לאו היינו מזוייף מתוכו דמודה ר"א דכולי עלמא ידעי דעובדי כוכבים הם ולא אתי למיסמך עלייהו בלא עדי מסירה:

חזרה - רצה לחזור בשניהם לר"מ פסולה דאורייתא הוא דהא כיון דבטיל משלח לשליחותיה דשליח נמצא שאינו שלוחו ואין כאן גירושין כלל והיינו דאורייתא דרחמנא אמר ונתן בידה וזה לא נתן לא הוא ולא שלוחו:

הכי גרסינן אלא כי קתני מילתא דליתא בקדושין - כלומר כי פרכינן לעיל האיכא מחובר ולשמה לא תשני פסולא דאורייתא לא קתני אלא אימא מילתא דאיתא בקידושין לא קתני כגון לשמה ומחובר איתא נמי בשטרי קידושין כדכתיב (דברים כ"ד:ב') ויצאה

מביתו והיתה לאיש אחר איתקוש הווייה ליציאה אבל בפני נכתב ליתיה בקידושין דתקנתא דרבנן בעלמא היא בגיטין דילמא אתי בעל מערער ופסיל ליה ועד כותי נמי אינו כשר בקידושין דהאי דאכשרו בגיטין היינו טעמא כדלקמן (י ע"ב) דעדי הגט אין חותמין זה בלא זה מה שאין כן בשאר שטרות וערכאות נמי ליתא בקידושין היכא דאיכא עדי מסירה ישראל דבגט ושחרור הוא דגזרי דילמא אתי למיסמך עלייהו ומצרכינן ליה גיטא אחרינא אבל בקדושין כיון דמדאורייתא מקודשת משום עדי מסירה אי אמרת אינה מקודשת שרית אשת איש לעלמא:

ופרכינן חזרה גופה איתא בקידושין - שאם מסר שטר קידושין לשלוחו ורצה לחזור חוזר דאין כאן זכות הוא לה דאסר לה אכולי עלמא ומשום האי שטרא אינו מתחייב במזונותיה:

בשליחות בעל כורחה כו' - כלומר דומיא דגיטין לא משכחת לה בקידושין דהא שליח זה משתלח אצלה לגרשה בעל כרחה וכן לעבד לשחררו על כרחו אבל בקידושין לא היה נעשה שליח אצלה על כרחה הילכך הכי קתני בזו שוו גיטי נשים ושחרורי עבדים ששליח זה היה נעשה שליח אצלן על כרחן ואם רצה הבעל חוזר מה שאין כן בקידושין דאע"ג דחוזר לא דומיא דהני הוא:

מתני' עד כותי פסול - דחשידי אעדות שקר:

חוץ מגיטי נשים - כדמפרש בגמרא:

לכפר עותנאי:

גמ' מצת כותי מותרת - בפסח לאכילה ולא חיישינן שמא החמיצה:

ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח - משום חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת כדכתיב (שמות י"ב:י"ח) בערב תאכלו מצות ואפי' ידעינן בה דלא החמיצה לא נפיק בה אלא אם כן עבד לה שימור לשם חובת מצה דכתיב (שם) ושמרתם את המצות וכותים בקיאין הן שצריכה להשתמר לשמה ועושין לה שימור:

ר"א אוסר - אף באכילה כל ימות הפסח דחשדינן להו שמא מחמצין:

כל מצוה שהחזיקו בה כו' - ובהכל שוחטין מפרש דאתי ר"ש לאוסופי אתנא קמא אף מצוה שהיא מדברי סופרים ואינה כתובה בתורה אם החזיקו בה סמכינן עלייהו:

אפי' שאר שטרות נמי - דהא לא חשידי:

אי דאחזוק - בהלכות גיטין ושטרות:

וכגון דאחזוק בהא - בגיטין ושחרורין:

ולא אחזוק בהא - בשאר שטרות:

אי הכי מאי איריא - דלא אכשרינן בגיטין אלא חד כותי כדקתני מתני' עד כותי דחד כותי וחד ישראל הוא דמכשר אבל תרוייהו כותים לא:

לא הכשירו בו - בגט אשה:

לעולם כר' אלעזר - דאמר חשידי וגיטין מאי טעמא הוכשר עד כותי:

כגון דחתים ישראל - עד השני:

לבסוף - תחת כותי:

דף י:

דאי לאו דכותי חבר הוה - לא הוה האי ישראל מחתים ליה לכותי מקמיה:

אי הכי שאר שטרות נמי - כי חתם ישראל לבסוף ניכשריה:

אלא - על כרחיך טעמא מאי לא הוי בשאר שטרות בחזקת חבר ע"י הקדמה זו דאמרינן האי ישראל רווחא שבק למאן דקשיש מיניה שראו את העדות עם ישראל זה החתום ישראלים זקנים ממנו והכותי וכשחתם ישראל זה תחילה היה סבור שיחתום בעל השטר עמו אחד מישראל הזקנים לפיכך חתם בתחתית השטר והמלוה בא והחתים אחריו את הכותי למעלה הימנו:

הכא נמי - בגט אשה נימא רווחא שבק:

זאת אומרת - מתניתין דמכשר בגט ופסיל בשאר שטרות אשמעינן דעדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה הילכך על כרחך ישראל זה ראה את הכותי חותם למעלה והוא חתם למטה ואי לאו דחבר הוא לא אחתמיה מקמיה אבל עדי שאר שטרות חותמין זה שלא בפני זה הילכך איכא למיחש ישראל זה חתם ראשון בתחתית השטר ושבק רווחא למאן דקשיש ולא ידע שיחתמו את הכותי למעלה הימנו:

מאי טעמא - אמרו רבנן שלא יחתמו זה שלא בפני זה:

גזירה משום כולכם - דתנן בפירקין דלקמן (דף סו:) אמר לעשרה כולכם כתבו גט לאשתי אחד כותב וכולם חותמין ואי לא הוו חתמי כולהו הוי פסול דבקפידא תליא דלא שוויה גיטא אלא בהכי לפיכך תקנו אפילו היכא דלא אמר כולכם שיהיו כל העדים נקבצים בשעת החתימה:

תנינא כל גט שיש עליו עד כותי פסול - ועלה קאמר חוץ מגיטי נשים:

הוה אמינא דאפילו תרי - כשרין בגט והא דתני חד לאשמועינן חומרא דשאר שטרות דחד נמי פסול בהו קא משמע לן:

רבא אמר לעולם תרי - כותים הוו בההוא גיטא דרבן גמליאל:

ורבן גמליאל מיפלג פליג - ואי אמרת מעשה לסתור חסורי מיחסרא כו':

מתני' בערכאות - מקום בית וועד דיינים קבועין שלהן:
לא הוזכרו - בבית המדרש לפסול:
אלא בזמן שנעשו בהדיוט - ע"י עובדי כוכבים הדיוטות שאינן דיינים ובגמרא מפרש לה:
גמ' קא פסיק ותני - כל השטרות כשרין בחותמי עובדי כוכבים לא שנא שטרי מכר ול"ש שטרי מתנה:
בשלמא - שטרי מכר דארעא לאו בהאי שטרא מיקניא אלא בזוזי:
מכי יהיב - האי גברא:
זוזי - לישראל חבריה:
קמייהו - דדיינין עובדי כוכבים:
הוא דקנה - לארעא דקרקע נקנה בכסף או בשטר והאי שטרא ראיה בעלמא הוא שלא יאמר (לא) מכרתיה ולא קבלתי מעות ובהא מילתא אינהו מהימני:
דאי לאו דיהב זוזי קמייהו - כיון דדיינין קבועין נינהו:
לא הוו מרעי נפשייהו - וכתבי ליה שטרא:
אלא מתנה - דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר היכי מקניא האי שטרא חספא בעלמא הוא:
דינא דמלכותא - של עובדי כוכבים:
תני חוץ מכגיטי נשים - כל שטרות שהן כגיטי נשים שעל ידי השטר הדבר נגמר דהיינו נמי שטר מתנה וה"ה נמי דמצי לשנויי בעדי מסירה ישראל דאינהו משוי ליה שטרא אלא שינויא דחיקא הוא דשנינן לעיל הכי דהא פרכינן עלה מדקתני סיפא רבי שמעון כו' ואיצטריכא ליה לשנויי שמות מובהקין איכא בינייהו (אע"ג דאוקימנא לעיל בעדי מסירה ה"מ לת"ק דברייתא דנחית למנינא ופרכינן עלה והא איכא לשמה ואיכא מחובר וליכא לתרוצי אלא בהכי אבל תנא קמא דמתניתין דלא נחית למנינא ותנא לשמה לא מוקמינן ליה כרבי אלעזר דמדרבי שמעון סבר לה כר' אלעזר תנא קמא לא סבירא ליה):
כריתה - הבדלה לשון ספר כריתות (דברים כד) דכיון דלא שייכי בתורת גטין וקדושין אין נעשין עדים בדבר דכתיב וכתב ונתן מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה:
ירד רבי שמעון לשטתו של רבי אלעזר - דאמר עדי מסירת הגט הוא דכרתי כדאמר בפרק בתרא (לקמן דף פו.) אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כו' ורבי שמעון נמי בהכי מכשר שימסרנו לה בפני עדים ישראל:
מודה ר' אלעזר במזויף מתוכו - דאע"ג דאמר ר' אלעזר גט שאין עליו עדים כשר דוקא אין עליו עדים אבל יש בו עדים פסולין פסול מדרבנן דילמא קאתי למימסריה באפייהו ומיסמך עלייהו:

דף יא.

בשמות מובהקין - דעובדי כוכבים דלא שכיחי ישראל דמסקי בהנהו שמהתן דתו לא אתי למיסמך עלייהו דמידע ידיע דעובדי כוכבים הם:

הורמיז ואבודינא בר שיבתאי ובר קידרי בטי ונקים אונא - כולם שמות דייני עובדי כוכבים הם:

ליפלוג בדידה - בערכאות גופייהו:

אבל שמות שאינן מובהקין - נעשו כשארי שטרות של מכר שנעשו בהדיוטות בלא ערכאות דהנהו ודאי פסילי דלא קפדי אאורועי נפשייהו וחתמי שיקרא ועל כרחיך האי נעשו בהדיוט אשאר שטרות קאמר העומדים לראיה דהתם איכא לפלוגי בין הדיוט לערכאות דאילו בגט אשה לענין כריתות הדיוט וערכאות שוין והכי קאמר לא הוזכרו גיטי אשה ליפסל אלא בשמות שאין מובהקין דנעשו כשאר שטרות הנעשים בהדיוט:

ואיבעית אימא סיפא - לא הוזכרו דקתני:

אתאן לגיטי ממון - ורבנן קאמרי ליה ואירישא קאי כל השטרות של ממון העולין בערכאות של עובדי כוכבים כשירין כגון שטרי מכר וכדפרישית טעמא לעיל דזוזי קנו ליה ושטרא לסהדותא בעלמא ואי לא דיהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו למיכתב שטרא ולא הוזכרו ליפסל אלא בזמן שנעשו בהדיוט דלא קפדי אאורועי נפשייהו:

אר"ש לחכמים - סמך לדבריו דאף אלו כשרים:

לא נחלקו ר' עקיבא וחכמים - שהן דור שהיה לפנינו:

על שטרות העולים כו' - שהן כשרין ואפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים:

חוץ מגיטי נשים ל"ג ברישא דמילתיה דר' שמעון בתוספתא אלא בסיפא דמילתייהו דרבנן גרס לה וה"ג לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט שרבי עקיבא מכשיר וחכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים - דכיון שנעשו בהדיוט שטרי מכר דקיימי לראי' ועליהן דסהדי עובדי כוכבים סמכינן פסול דאימר שקרא חתום אבל גיטי נשים לאו עליהם סמכינן אלא אעדי מסירה ובשמות מובהקין קמיירי:

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף אלו - גיטי נשים:

כשרים במקום שאין ישראל חותמין - כלומר אף אלו גיטי נשים שאתם מכשירין אימתי הן כשרים במקום שאין ישראל חותמין בעיר שאין העובדי כוכבים מניחין את ישראל לחתום דכיון שאין ישראל חותמין באותה העיר הכל יודעין שהם עובדי כוכבים ואין סומכין עליהם ומסר ליה ניהליה בעדים ישראל:

אבל במקום שישראל חותמין - אע"פ שהשמות הללו מובהקין דעובדי כוכבים הן פסולין דאי מכשרת בהני אתי לאכשורי בשמות שאין מובהקין:
לגזור מקום שאין ישראל חותמין - כי היכי דגזר שמות מובהקין אטו שמות שאין מובהקין:
סבר לאכשורי - שאר שטרות:
בכינופיא דארמאי - שאינן ערכאות:
שטרא פרסאה - שעשאוהו בלשון פרסי וחתמו פרסיים הדיוטות עליו:
והא לא ידעי - העדים שמסרו בפניהם:
למיקרי - ולא ידעי מאי ניהו והיכי מסהדי לאחר זמן עלה דמילתא:
שאינו יכול לזייף - שיהא הקלף מתוקן בעפצים בשעת עיבודו שעושים אותו שחור ושוב אין אדם עושה בה מחק וחוזר וכותב עליו מפני שהוא ניכר וקלפי פרסיים אינם מעובדים בעפצין שקורין גל"ש ואדם יכול למחוק כתבו ומניח חתימת העדים וכותב למעלה ממון הרבה:
מענינו של שטר בשיטה אחרונה - כדאמרי' בגט פשוט (ב"ב דף קסא:) וקנינא מן פלוני אכל מה דכתוב ומפורש לעיל:
בדמהדר - שמוחזר בשיטה אחרונה:
לית ליה קלא - לפי שאין חותמין ישראל דסהדי דחתימי אשטרא אינון מפקי לקלא ולפיכך אין הלוקח נפסד דאמר ליה לא הוה ידענא דמשתעבד לך ובפ"ב (לקמן דף יט:) אמרי' דאי חתימי עליה ישראל טריף ממשעבדי:

דף יא:

עדים החתומין על הגט - ומא"י בא דהא לא קאמר ממדינת הים:
ושמותיהן כשמות עובדי כוכבים - ולא ידעינן אי עובדי כוכבים נינהו או ישראל:
מהו - לאכשורי בעדי מסירה:
לא בא לידינו - גט ששמות עובדי כוכבים חתומין בו:
אלא - אחד שהיו חתומין בו לוקוס ולוס:
והכשרנו - בעדי מסירה:
ודוקא לוקוס ולוס - ששמות מובהקין הן ולא אתי למיסמך עלייהו:
אע"פ ששמותיהן כשמות עובדי כוכבי' כשרים - ואפי' בלא עדי מסירה וכל שכן בעדי מסירה דלא מחזקינן להו אלא בישראל לפי שרוב ישראל שבחו"ל כו' ואת אמרת לוקוס ולוס דוקא:

התם כדקתני טעמא - וכי א"ר יוחנן בא"י דאין רוב שמותיהן כשמות עובדי כוכבים הילכך מספקינן דילמא עובדי כוכבים נינהו ופסולין ואפילו בעדי מסירה כרבנן דמתני':
ואיכא דאמרי כי מתניתא בעא מיניה - גיטין הבאין ממדינת הים ושמותיהן כשמות עובדי כוכבים מהו:
ופשט ליה - ר' יוחנן ממתנית' דכשירין דבחזקת ישראל נינהו מפני שרוב ישראל שבחו"ל שמותיהן כשמות עובדי כוכבים:
מתני' רצה לחזור בשניהם - קודם שהגיע ליד האשה והעבד:
יחזור - ואין השליח יכול לזכות בהן לצרכו דחוב הוא להן כדמפרש לקמיה:
וחכמים אומרים בגיטי נשים - יכול לחזור אבל לא בשחרור:
שזכין לו כו' - וזכה בהן השליח לצרכו:
שאם ירצה שלא לזון את עבדו רשאי - הילכך כי משחרר ליה לא מפסיד ליה מזונות דבלאו הכי נמי אי בעי לא זיין ליה אבל שלא לזון את אשתו אינו רשאי הלכך כי מגרש לה מפסיד לה מזוני:
והלא הוא פוסל את עבדו - בגט זה:
מן התרומה - אלמא חוב הוא לו:
אמרו לו מפני שהוא קניינו - האי דמיפסל בגיטא מן התרומה מפני שהוא קניינו דכהן עד עכשיו וכי משחרר ליה לאו קניינו הוא ובגמרא מפרש מאי קאמר:
גמ' ש"מ מדרבנן - דאמרי שהשליח יתפוס השטר לצורך העבד ואע"ג דבעל קמהדר ביה ואינו עוד שלוחו ותפיסה בעלמא הוא בע"כ:
התופס לב"ח - אדם מן השוק שתופס מטלטלי בנכסי ראובן לצורך שמעון שהוא בעל חוב קונה:
ואפי' במקום שחב לאחרים - לשון שאלה הוא ונשמע מיניה נמי דאפי' במקום שחב התופס הזה בתפיסתו זאת ללוי דהוה ליה נמי בעל חוב דראובן ותופס זה שקדם ותפס לצורך שמעון מפסיד את לוי ותימא נמי קנה דהא מתני' נמי שליח זה תופס לעבד וחב לבעלים:
ואם תאמר משנתינו - הא שמעינן ממתני' דקנה:
כאומר זכו דמי - ואין זה כשאר תופס אלא בעל עשאו שליח לזכות בו ואע"פ שהעבד לא ידע זכין לאדם שלא בפניו:
מי שליקט - ב"ה עשיר שליקט את הפיאה כו' והיינו מקום שחב לעניים:

דף יב.

לא תלקט לעני - סמכינהו רחמנא לא תלקט לעני ולגר ודרשינן סמוכין לא תלקט אתה לצורך העני:

להזהיר עני על שלו - עני הראוי ליטול פאה ויש לו שדה הזהירו הכתוב להניח בה פאה:

לעבד - כנעני:

עשה עמי - מלאכה ואיני זנך אלא חזור על הפתחים:

בדלא ספקא - לזון במעשה ידיה וצריך להוסיף משלו:

ופרכינן עבד נמי לא ספק ומשני עבדא דנהום כרסיה לא שויא - עבד שאינו שוה לחם אכלו:

למריה למאי מתבעי - הלכך אינו מוסיף משלו אלא יחזור על הפתחים כי מי יכופנו לזונו ולהפסיד שלו אבל אשה כך התנה עמה בכתובתה ואת תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי:

שגלה לערי מקלט - שהרג בשוגג וגלה:

להעדפה - שמעשה ידיו עודפים על מזונותיו:

לא לישקל מיניה - ויהא ביד העבד שמא יש יום שלא ימצא להשתכר:

וחי - ונס אל אחת הערים האל וחי:

כבודה בת מלך - כל ישראל בני מלכים:

פנימה - צנועה ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר שאינה משם ואין מכירין אותה להביא לה מלאכה בביתה אלא אם כן מסבבת בעיר למצוא מלאכה להשתכר:

ותסברא - דבדאמר ליה עשה עמי קא מיירי:

ועוד מאי שנא שני בצורת - אפילו בשני שובע כיון דא"ל עשה עמי הרי הן לו שני בצורת:

לא ספק - אינו מספיק:

מאן דמרחם אבני חרי אעבדא נמי מרחם - דשייך במצות כאשה:

לוה ואוכל עושה ופורע - לא יעשה תחלה דפרוטה קמייתא קדשה לה ושוב אסור לו אלא לוה תחילה ואוכל ועושה פחות פחות משוה פרוטה ופורע כדמפרש לקמיה וקס"ד בשאין מעלה לו מזונות וקאמר דיכול להקדיש אלמא יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך:

דף יב:

להעדפה - מזונות מרווחין יותר מה שאין דרך בעליו להאכילו:

דלשבח עבדיה - בגוף בריא:

בפחות פחות משוה פרוטה - עד שלא תצטרף הפרוטה יפרענה דלא חייל הקדש אפחות משוה פרוטה:

ה"נ מסתברא - דבמעלה לו מזונות קאמר:

דאי לא עבד מאן פלח ליה - שמאחר שאין עושין לו מאכל מה יאכל העבד הזה מי יעבדנו ומי יזמן לו מזונות:

אי אמרת בשלמא - הך דלעיל דקאמר רב דחל הקדש:

במעלה לו מזונות - קאמר ואין יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך:

והא - דקאמר לא חייל הקדש בשאינו מעלה שפיר:

אלא אי אמרת - קמייתא בשאינו מעלה ואפילו הכי חייל הקדש דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך:

דאי לא עבד מאן פלח ליה - בתמיה מאן דבעי ניפלחיה:

ת"ש - דאיכא אמורא אחרינא דפליג עליה דרב:

נותן שבתו ורפואתו לרבו - שבתו שכר בטלתו בחליו ואע"פ שנותן לו דמי ידו רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין דעדיין הוא ראוי לכך כשיעמוד מחליו:

ורפואתו - לקמיה פריך הא בעי למיתבא לרופא הוא הדין לנזקו וצערו אלא נזקו לא איצטריך דהיינו דמי ידו ופשיטא דלרביה הוא דאפחתיה מכספיה וצערו נמי בכלל רפואתו דהכא הוא כדמפרש לקמיה דהאי רפואתו צערא דסמא חריפא הוא וה"ה נמי לצער המכה ומדקאמר שבתו לרבו והוא ניזון מן הצדקה ש"מ יכול הרב כו':

להעדפה - שהוא צריך מפני חליו להוסיף על מזונותיו:

ניזון - משמע מזונות כדי חייו:

פרנסה - היינו כל שאר צרכיו בלשון לעז קונרייי"ר:

פשיטא - דלרבו הוא אלא למאן ליהוי הרי מעשה ידיו לרבו ואי לאשמועינן אע"פ שאינו זנו ולמימרא דיכול הרב כו' נימא אותו העבד ניזון מן הצדקה ותו לא:

דאמדוה לחמשא יומי - ליתן לרופא שכר חמשת הימים:

צערא דידיה - וסד"א צערא לא זכי ליה רחמנא:

קמ"ל - דבכל שבח הבא לידו זוכה בו רבו כשורו וחמורו:

אמרנו לו למאיר גרסינן - מפני שחבירו הוא אינו קורהו רבי:

ומה והלא אם ירצה שלא לזונו רשאי - נמצא שאינו מפסידו בשחרורו כלום:

אבל אשה חוב הוא לה - רבנן קאמרי לה כלומר בההיא ודאי מודינא:

מאי קאמרי ליה ומאי קמהדר להו - כלומר תשובה שהשיבם ומה עבד כהן שברח מה תשובה היא למה שאמרו לו על המזונות:

השבתוני על המזונות - שאינו זנו משלו:
מה תשיבוני על התרומה - שהרי כל זמן שלא שחררו הוא הולך ואוכל תרומה בכל מקום בשביל רבו:
וכי תימא - ודאי קבלת שליח זו אינה חוב דאי בעי מריה זריק ליה גיטא ברשות הרבים בתוך ד' אמות:
ופסיל ליה - שהרי משוחרר הוא זו אינה ראיה דאיהו שביק ליה מיד ולא ימציא עצמו למקום שיכול לפוסלו בזריקת גט:
ואזיל לעלמא - ואכיל תרומה:

דף יג.

וזה אינו אוכל - משוחרר אינו אוכל:
מפני שהוא קנינו - טעמא מאי עבד כהן שברח אוכל בתרומה מפני שהוא קנינו דכהן הלכך אי בעי ההוא כהן כשיברח עבדו שקיל ארבעה זוזי מישראל ומקני ליה ניהליה כל היכא דאיתיה ושוב אינו קנינו ומיפסיל:
זילא ליה - זוללה היא בעיניו לזלזל בה לכל תאותו:
ופריצה ליה - מתנהגת עמו בפריצות:
מתני' האומר תנו גט זה לאשתי - גרסינן במתני' ולא גרסי' תן שלא מסרם ליד שליח בחייו לפיכך לא נחלקו חכמים בדבר לומר שמשעה ראשונה זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר:
לא יתנו לאחר מיתה - דגיטא לא הוי עד דמטי לידיה וכי מטי לידיה הא מית ליה משחרר ופקעה ליה רשותיה:
גמ' והוא שצבורים - מנה דקתני מתני' בצבורין ומונחין המעות עסקינן ואמר מנה זה תנו לפלוני:
בבריא - מתנות בריא במטלטלין יכול לחזור בו עד שימשוך ויורשו נמי מצי למיהדר ביה אליבא דמאן דלית ליה מצוה לקיים דברי המת:
במעמד שלשתן קנה - ולקמן מפרש טעמא וצבורין בעינן דסבר רב זביד לא אמר רב קנה אלא בפקדון דקני ליה כל היכא דאיתיה:
שמא מנה קבור - יש לו בקרקע וההוא הוא דיהב ליה:

דף יג:

לא שנא במלוה - ואע"ג דלהוצאה ניתנה ואינה בעין הלכך לא בעינן צבורין אי במעמד שלשתן קמיירי מתני':

טעמא דמת - הוא דלא יתנו דאין גט לאחר מיתה:

הא מחיים נותנין - ולא צריך תו לאימלוכי ביה:

וטעמא דאמר תנו - כלומר והא דדייקינן הא מחיים נותנין טעמא דאמר מעיקרא תנו כדקתני תנו גט לאשתי:

הא לא אמר תנו - אלא כתבו לא הוי תלי תנא דמתני' טעמא דלא יתנו משום מיתה דאפילו מחיים נמי אין נותנין עד דלימא תנו מדלא קתני האומר כתבו גט (זה) לאשתי ומת לא יתנו לאחר מיתה ש"מ דאי אמר הכי אפילו מחיים נמי לא יהבינן ואי בשכיב מרע אע"ג דלא אמר תנו אלא כתבו יהבינן כרבי שמעון שזורי:

היוצא בקולר - ליהרג:

ואמר כתבו גט לאשתי - כדי שלא תזקק ליבם:

הרי אלו יכתבו ויתנו - דמתוך שהוא בהול על נפשו לא גמר למילתי' ומיהו כתבו ותנו הוה דעתיה:

המפרש - בים:

והיוצא בשיירא - למדבר:

אף המסוכן - שכיב מרע:

מאי טעמא - במלוה קנה הא ליתא בעינא דלקנייה:

במילתי' דשמואל - גרסי' מלוה לי בידך:

נעשה כאומר לו - לוה למלוה:

בשעת מתן מעות - דהלואה:

משעבדנא - מהשתא לכל מאן דאתי מחמתך הלכך כי א"ל תנהו לפלוני איגלאי מילתא דמשעת מתן מעות אשתעבד ליה:

הקנה - מלוה זו:

לנולדים - שזה המקבל נולד לאחר אותה הלואה:

הכי נמי דלא קנו - דכיון דטעמא משום שעבודא דקביל עליה לוה בשעת הלואה לאישתעבודי להאי דאתי מחמתיה הוא ואיהו לא היה בעולם בההיא שעתא לא קני:

ואפי' לר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - כגון מוכר פירות דקל או מה שתעלה מצודתי:

הני מילי - כי מקנה לאדם שישנו בעולם אבל לדבר שאינו בעולם לא:

דף יד.

בההיא הנאה דקא משתניא - האי מלוה לגבי האי ממלוה ישנה למלוה חדשה ונוח לו לדחות הפרעון זמן ארוך:

גמר - השתא בשעת אמירה:

ומשעביד נפשיה - בלב שלם להאי ומינתיק מקמא:

כגון הני דבי בר אלישיב - אם היה מקבל זה אדם חזק שאינו ממתין כגון הני דבי בר אלישיב כו':

כהלכתא בלא טעמא - כאילו קבלה משה הלכה מסיני שאין צריך לתת בה טעם:

אפיטרופיא - להכניס ולהוציא ואע"פ שכתבו לה בלשון מתנה לא קנאתן ואין טעם בדבר אלא כך תקנו והפקר ב"ד היה הפקר:

בבית - בית מיוחד שאינו דר בה אלא עשאו לו לבית חתנות:

באפיה קאמינא לך דלא הדרנא בי - השתא ס"ד דהכי אמר ליה בפניו אני מבטיחך שלא אחזור בי:

ופרכינן מכלל דאי בעי למהדר מצי מיהדר - בתמיה:

ה"ק דברים הללו כו' - כיון דבאפיה קאמינא לך דתיתביה ניהליה תו לא מצי הדרנא בי:

הא אמרה רב חדא זימנא - ולמה ליה למימר דלא מצינא הדרנא:

הני מילי - דבעינן בפניו:

מתנה מרובה - כגון מנה:

קמ"ל - להכי איצטריך למימר באפיה קאמינא לך לאשמועינן דקבא דמוריקא דמתנה מועטת היא בעיא נמי באפיה:

גינאי - בעלי גינה מוכרי ירק:

איסתירי זוזי - סילעי מדינה סתם איסתירי סלע צורי איסתרי זוזי סלע מדינה שמינית שבסלע צורי דהיינו חצי דינר:

באפי מרי - אאמרו ליה קאי כלומר אמרו ליה באפי מרי ארעא יהבינהו ניהלי' למרי ארעא:

חייב - המשלח הזה:

באחריותו - אם יאנסו מיד שליח זה:

ואם בא לחזור - ולומר החזירם לי שמא יאנסו ממך בדרך אינו חוזר:

רב סבר הולך כזכי דמי - הלכך אינו חוזר ומיהו חייב באחריותו שהמלוה לא צווהו למוסרם לזה:

ה"ג דכ"ע הולך כזכי דמי - כלומר בעלמא הולך כזכי דמי ואם היו במתנה דליכא אחריות מודה שמואל דאינו חוזר:

שמואל סבר אמרינן מגו - מתוך שחייב באחריות אם בא לחזור חוזר:

הולך תן - כלומר אחד מכל לשונות הללו:

לימא ליה - האי משלח:

אין רצונו - של מפקיד:

שיהא פקדונו ביד אחר - דהכי קי"ל לקמן בפרק שלישי (דף כט.) וכיון דאין רצונו אשתכח דחוב הוא לו ואין חבין לו לאדם אלא בפניו ואמאי אינו חוזר האי לאו זכי הוא:

כשהוחזק - משלח זה:

כפרן - בפקדון דאנן סהדי דניחא ליה לבעליו שיצא מתחת ידו:

סרבלי - קו"ט בלע"ז:

אשרתא - הקפה שנתן סרבלים באשראי לתת לו המעות לזמן קבוע:

נקני מינך - אונסא דאורחא דאי מיתנסי מינך לא ליהדר לתובען:

אמר להו אין - כן אעשה:

שפיר עבדת - שלא שיעבדת עצמך על חנם ותהיה עבד ולהך לישנא גריס שפיר עבדת דלא שוית נפשך עבד לוה לאיש מלוה:

ל"א גריס שפיר עבדת עבד לוה לאיש מלוה - כלומר שפיר עבדת דאשתמטת לפי שהן לווים ועבדים לי להביאו לי באחריותן:

איספקא - כלי:

דף יד:

אמר להו אין - מהדרנא:

אמר להו לא - כדאמרי' לעיל אם בא לחזור אינו חוזר:

אמרו לו - לר' דוסתאי:

חזי מר מאי קעביד - דלא קמהדר לן:

טב רמו ליה - הרבה הכוהו לשון מורי ל"א טב רמו ליה יפה ראויות המכות הללו:

אמאי תעביד הכי - שנתרצית להחזיר מיד:

הן אמה - אנשי מדות גבוהים בקומה:

וכובען אמה - אף מלבושיהן מאויימים משאר בני אדם:

ומדברין מחצייהן - כלומר קולן עבה ונראה הדיבור יוצא מטיבורן:
ארדא וארטא ופילי ברישׁ:
ולא מצאו - שמת:
כזכי דמי - וכיון שזכה בהן בחייו ינתנו ליורשיו:
דכ"ע הולך לאו כזכי דמי גרסי':
בשכיב מרע - שכל זמן שלא חזר בו דבריו ככתובים וכמסורים והולך דידיה זכי הוא ויתנם ליורשי מי שנשתלחו לו שהרי זכה אביהן בחייו:
בבריא - יחזרו למשלח דהולך לאו כזכי דמי וזה לא שלחו אלא למקבל ולא ליורשיו:
הא והא בשכיב מרע - דהולך דידיה זכי הוא:
הא דאיתיה למקבל - בעולם:
בשעת מתן מעות - ושליח זכה בהן מיד וכשמת זכו יורשיו מכחו:
הא דליתיה למקבל - שכבר מת וזה לא היה יודע נמצאת זכיה בטעות ולא קנו יורשין:
הא והא בבריא - והולך דידיה לאו כזכי דמי:
הא דמית מקבל בחיי נותן - יחזרו למשלח דלא זכה בהן מקבל ואפילו מת הנותן בחזירת השליח אין כאן משום מצוה לקיים דברי המת שקודם מיתתו בטלו דבריו משעת מיתת המקבל:
והא - דקתני ליורשי מי שנשתלחו לו:
דמית נותן - לאחר שמסרן לשליח מת ועדיין מקבל חי הלכך משעת מיתת הנותן זכה בהם המקבל משום דמצוה לקיים דברי המת ואפילו היה בריא:
ר' יהודה הנשיא כו' - לקמן מפרש מאי פליג איש אומרים:
וכאן אמרו - בבבל:
מה שירצה שליח יעשה - לפי מה שראה בדעתו של משלח אם היתה עינו יפה במתנה זו ואוהב את המקבל ואת בניו:
ת"ק - דלא איירי במת משלח ואמר יחזרו למשלח:
סבר הולך לאו כזכי דמי - אבל אם מת משלח לא ידעינן מאי קאמר בה:
ור' נתן ור' יעקב - הוסיפו על דבריו ואמרו דאפי' מת משלח לית לן בבריא דמצוה לקיים דברי המת:
וי"א הולך כזכי דמי - ופליגי אפילו לא מת משלח ואמילתיה דת"ק [קאי] תדע דמדקאמר רבי יהודה הנשיא מצוה לקיים דברי המת ש"מ שמעינהו ליש אומרים דתלו טעמייהו בהולך כזכי דמי ואפי' לא מת משלח ואמר איהו דוקא מת דמצוה לקיים דבריו אבל לא מת לא דהולך לאו כזכי דמי:

מספקא להו - אי כזכי דמי אי לא ואי מצוה לקיים אי לא:
שודא - ראות עיניו של שליח:
עדיף - מחלוקה במילתא דמספקא:
בבריא כולי עלמא לא פליגי - דלאו כזכי דמי:
ובפלוגתא דרבי אלעזר - דמשוי ליה לשכיב מרע כבריא:
על פיו - על פי צואתו מחלק נכסיו לבניו ולא כשאר המורישים שחולקים היורשים בשוה:
בכסף בשטר ובחזקה - שבכך הן נקנים מן הבריא ושכ"מ נמי לרבי אלעזר אי לאו אקנינהו בהכי לא מיקנו:

דף טו.

כבינתי - נושק"א בלע"ז:
והיא בי"ב מנה - כך היתה שוה:
תקברם אמם - קללה היא כלומר לא יעלו על לב ולא יזכרו בבית המדרש לראיה לפי שרשעים היו שהיו מקיימין קוצים בכרם ולר"א כלאים נינהו ולא נלמד מהן ראיה לפי שלא דקדקנו בהן איך היתה אותה צואה שמתוך שהיו רשעים לא הוזכרו בבהמ"ד:
תנא קמא כר"א - דאמר שכיב מרע ובריא שוים הלכך הולך דידיה לאו כזכי דמי:
ויש אומרים כרבנן - דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמי ואפי' לא מת משלח נמי יתנו ליורשי מקבל כל זמן שלא חזר משלח מדבריו:
כר"א - מדתלו טעמא במיתה הא אם לא מת יחזרו לו:
מספקא להו - אי כר"א אי כרבנן והיכא דמית נמי מספקא להו אי מצוה לקיים דברי המת או לא:
תני - במילתיה דר"ש יחזרו למשלח ולא תתני ליורשי משלח דבלא מת עסקינן:
מתני' המביא בפני נחתם חציו - אחד מן העדים:
א' אומר בפני נכתב ואחד אומר כו' פסול - אי כשהגט יוצא מתחת ידי האחד שהוא מביאו ואין חבירו שליח בהבאתו משום הכי פסול דלשליח אצרכוה רבנן למימרינהו לתרוייהו ולמאן דמוקי לה נמי בגמ' בששניהם שלוחים אפ"ה פסול כיון דחד הוא דאיכא אחתימה ואיהו לא מסהיד אכתיבה אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא בעד אחד כדאמרי' בפ"ק (לעיל דף ג.):
שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד - שלישי אומר כו' נמי פסול משום האי טעמא:

ור' יהודה מכשיר - דכיון דמצרכינן לאסהודי נמי אכתיבה או הוא או אחר תו לא אתי לאיחלופי ובגמ' אמרינן דחלוק היה ר' יהודה אף בראשונה אאחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם:

א' אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר - בגמ' מפרש לה:

גמ' שיטה אחת - שיטה ראשונה שבה שם האיש והאשה והזמן:

אמר רב חסדא כו' - לאו לפרושי מתני' אתא ולאוקומי מתני' בהכי אלא סברא דידיה מוסיף ואמר רבותא דאפי' שנים מן השוק מעידין שהן מכירין יד עד חתימת השני שלא העיד השליח עליו פסול:

קיום הגט - היינו עדים המעידין על חותם העדים:

תקנת חכמים - עדות השליח שהאמינוהו חכמים כשנים:

מי איכא מידי דאילו אמר חד כשר - אם היה אומר השליח אני מכירם כשר ואפילו לא אמר בפני נחתם דהכי אמרינן בפ"ק (לעיל דף ג.) דכי אמר יודע אני נמי מהימן בשמעתא קמייתא:

דף טו:

הוא ואחר - השליח ואחר מן השוק עמו ואם לא היה מעיד עליה אלא השליח לבדו ואפי' אמר יודע אני היה כשר אבל עכשיו שהיה אחר עמו פסול:

אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא - כגון שנים החתומים על השטר ומת אחד מהם ובא זה ואמר זה כתב ידי וזה כתב ידו של חברי ונצטרף אחד מן השוק עמו להעיד על כתב יד המת אמרינן בפרק ב' דכתובות (דף כא:) דאינו קיום עד שיהו ב' מן השוק מעידין על חותם המת דא"כ נפיק תלתא ריבעי דממונא אפומא דחד דקי"ל (שם) נאמן אדם לומר זה כתב ידי הרי חצי עדות ואם בא להצטרף להעיד על חותם חבירו עם אחר הרי ג' רביעית העדות על פיו ורחמנא אמר (דברים י"ז:ו') על פי שנים דמשמע פלגא אפומא דהאי ופלגא אפומא דהאי וגבי גט נמי אי אמר בפ"נ חציו מהימן כתרי דשליח הוא ובחציו השני הוא מצטרף עם אחר לקיימו בתורת שאר קיומי שטרות והכא גבי גט לא חיישינן לה דהא בלאו אחר הוי מתכשר אפומיה דהימנוה רבנן כתרי אלא משום גזירת שאר שטרות הוא:

נכי ריבעא דממונא - כל הממון יוצא על פיו חסר רביע:

אני הוא עד שני - היינו קיום הגט כשאר שטרות דאדם מעיד זה כתב ידי:

אלא - לאו על כרחיך משנה יתירא דנקט רבותא אתא לאשמעינן מאי דלא אשמעינן באחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם והיכי דמי כגון דבחציו השני יש עדות

כדרבא או כדרב אשי ולאפוקי מדרב חסדא דכיון דמתני' משום רבותא אתא ולא פירש מאי רבותא אתא לאשמעינן על כרחיך אי אתה רשאי לתפוס המרובה כגון דרב חסדא אלא רבותא זוטרתי כגון דרבא ורב אשי דהא לא שמעת מינה רבותא אלא משום דמשנה יתירא היא וכי משמע לן אפי' רבותא זוטרתי תו לאו משנה יתירא היא ואי הא דרב חסדא הוה משמע לן פרושי קמפרש לה וא"ת לאפוקי נמי מדרבא ולא אשמעינן אלא הא דרב אשי דהיא זוטרא דרבא נמי לא עדיפא מינה דהא בשאר שטרות נמי פסול כי נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד הילכך בגט נמי שייך למפסל משום שאר שטרות דלא ליחליף והא דלא גזרי' בשליח לחודיה כי אמר בפני נכתב ונחתם אהא עביד רבנן היכירא דאצרכוה לאסהודי אכתיבה משום דלא ליתי לאיחלופי וכדאמרינן בפירקא קמא (לעיל דף ג.):

אמר לך רב חסדא ולטעמיך - דבעית למימר דמתני' לאשמעינן רבותא אתא ומדלא פריש דידיה ש"מ לא סבר לה:

בפני נכתב אבל לא בפני נחתם - מאי אשמעינן השתא בפני נכתב כולו בפני נחתם חציו פסול הכא דלא מסהיד כלל מיבעי' אלא על כרחיך תשני דמתני' כל חדא לא אשמעינן אלא היא גופה מאי דתני בה ודקשיא לך ליתני בתרייתא וכ"ש קמייתא לא זו אף זו קתני ואורחא דתנא דנקיט ברישא מילתא דפשיטא והדר מוסיף עלה מילתא דרבותא וקאמר הכי לא זו בלבד דלא אסהיד כלל אלא אף זו בפני נחתם חציו פסול:

ה"נ - לדידי לעולם בפני נחתם חציו דמתני' לא איירי לאשמעינן שום רבותא ואי הוה נחית לרבותא הוי תני לה לדידי אלא היא גופה הוא דאשמעינן כדקתני דלא קמסהיד איניש באידך חציו מידי ודקשיא לך אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם מינה שמעינן דכ"ש הא ודאי אי תנייה ברישא תו לא איצטריך למיתני הא אבל השתא דתנא הא ברישא מוסיף ואומר ולא זו בלבד דליכא סהדותא דאידך חציו אלא אף זו דהאי קא מסהיד אכולה כתיבה והאי קמסהיד אכולה חתימה פסול:

גידוד חמשה - לענין שבת דבעינן מחיצה גבוהה עשרה או עמוק עשרה לרה"י ואם היה חריץ עמוק חמשה והיקיפו מחיצה חמשה:

אין מצטרפין - להיות בתוכו רה"י ואיידי דאיירי לעיל באו כולו בקיום הגט כו' נקט נמי הא:

דקא משו בי תרי מרביעית - והיינו לחצאין דלכל חד פלגא שיעורא:

מרביעית - כלי מחזיק רביעית מלא מים:

ואפי' לשנים - כיון דמעיקרא הוה שיעורא וקאתו משירי טהרה הכי מפרש בכל הבשר (חולין קז.):
דמשי חדא ידיה - והדר משי לאידך:
הנוטל ידו אחת - מן הכלי בזריקה על ידיו כתיקון חכמים:
ואחת בשטיפה - בנהר במ' סאה:
פלגא פלגא דידיה - עד הפרק הוי מצות נטילה ונטל חצי השיעור תחילה ונגבה וחזר ונטל חצי האחר:
דאיכא משקה טופח - כשחזר ונטל חצי השני לא ניגב הראשון לגמרי דעדיין משקה טופח:

דף טז.

הנצוק - קילוח:
והקטפרס - הר משופע שמדרונו מחודד הרבה:
אינו חיבור - לטומאה כגון המערה מכלי טהור לכלי טמא ונצוק הקלוח מחבר משקה שני הכלים אינו חיבור לטמא משקין העליונים וכן הקטפרס אם העבירו דרך דף הנתונים במדרון והתחתונים מחוברים לטומאה אין העליונים טמאים וכן אם היתה עריבה ארוכה ובשני ראשיה משקין אחד טמא ואחד טהור ומשקה טופח מחברן אינן חיבור לטמא הטהורים וכן לטהרה לענין מקוואות שני מקוואות שאין באחד מהן ארבעים סאה ונצוק וקטפרס ומשקה טופח מחברן אינו חיבור:
טופח להטפיח - *שיש* משקה הרבה שאם טפח בו יכול להטפיח במקום אחר:
חיבור - לטומאה ולטהרה וקס"ד דהוא הדין לנטילה דחשיב כמאן דעביד בהדי הדדי:
דלמא - הא דקתני חיבור:
לענין מקוואות - קאמר ור' יהודה היא משום גוד אחית (כדתני') כו' ומיהו לענין נטילה מבעיין אי הויא נטילה כתיקונה לחצאין או לא ואין ראיית חיבור מקוואות ראיה לכאן דאנן לאו משום חיבור מבעי לן:
מכוונות - לא פחות ולא יותר:
השני טמא - שחסר המקוה על ידי הראשון:
נוגעות במים - בשעת טבילת השני:
אף השני טהור - דכמאן דמחברי מים שעל הראשון למי המקוה דמו:
הבא ראשו ורובו - כשהוא טהור במים שאובים בתוך הכלי:

טמא - לתרומה עד שיטבול ומגזירת שמונה עשר דבר היא ובפ"ק דמסכת שבת מפרש מ"ט גזור עליה לפי שהיה להם מערות סרוחים לטבילה ולאחר טבילה היו רוחצין בשאובין והתחילו לומר לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין וגזרו עליהן ושוב גזרו על טהור שנפלו עליו שלשה לוגין מים שאובין דאי לא הא לא קיימא הא:

חציו בביאה - בתוך הכלי וחציו בנפילה שנפלו על חצי גופו שלשה לוגין:

בעל קרי חולה כו' טהור - לדברי תורה דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה והקלו על החולה בנתינת תשע קבין אפי' שאובין במסכת ברכות אבל לטהרו ליכנס במקדש בעינן ארבעים סאה:

וחציו בטבילה - שנכנס חציו לתוך המקוה ועל חציו נתן ט' קבין שאובין:

שאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם - שאין שניהם שלוחין בהבאתו דלא הוו שנים שהביאו גט אלא אחד הביאו צריך המביא לומר בפני נכתב ובפני נחתם וזה לא אמר:

אבל הגט יוצא - בב"ד:

מתחת ידי שניהם - ששניהם אדוקין בו ושניהם שלוחין:

דף טז:

כשר - ואע"ג דלא כלום קאמרי דלחד אצרכוה למימר תרוייהו דלא ליחלפו בקיום שטרות דעלמא אפ"ה כשר דקסבר שנים שהביאו גט אין צריכין לומר כו' דטעמא משום שאין עדים מצויין לקיימו והרי עדים מצויין לקיימו ואי קשיא כיון דסוף סוף שנים הן מה לי שניהם שלוחים מה לי אחד מהם הרי עדים מצויין לקיימו לא פלוג רבנן בין בא עם חבורת אנשים לבא יחידי דאין מבחין ובודק באלה דלא מוכחא מלתא ואם באת להכשיר את זה יכשירו את זה אבל כששנים הביאוהו מלתא דמוכחא ולא שכיחא היא ולא אחמור בה רבנן:

סיפא דקתני - פלוגתא דר' יהודה ורבנן על כרחיך בשאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם הוא דאי שניהם שלוחין מכשרי רבנן ואע"ג דאמירה דידהו לא כלום היא דהא שנים שהביאו גט אין צריכין לומר:

במאי פליגי - הואיל ואחד מביאו והוא לא אמר כתיקון חכמים אמאי קמכשר ר' יהודה:

ת"ק סבר - אף על פי שהגט יוצא מתחת עד החתימה והשליח הימנוהו רבנן כתרי אפילו הכי כיון דלא אמר נמי בפני נכתב פסול גזירה דלמא אתי לאיחלופי כו':

ורבי יהודה סבר - כיון דאצרכיניה תרי אחריני במקומו לאסהודי אכתיבה תו לא אתי לאיחלופי:

צריכין - ואלו לא אמרו כתיקון חכמים דכיון דחד הוא דאסהיד אחתימה אתי לאיחלופי הואיל ואיהו לא אמר אכתיבה:

סיפא דקתני - פלוגתא נימא דומיא דרישא דאפילו גט יוצא מתחת ידי שניהם פסלי דהא צריכין לומר והני לא כלום קאמרי דאי גט יוצא מתחת ידי עדי הכתיבה האי דחתימה לאו כלום הוא שאינו שליח בדבר ואי מתחת יד אחד מאלו ועד החתימה או שלשתן שלוחין בו כיון דאחתימה חד הוא דאסהיד ואיהו לא אמר אכתיבה אתי לאיחלופי בעלמא:

במאי פליגי - כלומר ר' יהודה אמאי אכשר:

תנא קמא סבר לפי שאין בקיאין לשמה - הלכך שנים שהביאו גט צריכין לומר והני לא כלום אמרו כדאמרן:

ורבי יהודה סבר לפי שאין מצויין לקיימו - הלכך שנים שהביאו גט אין צריכין לומר ולא איכפת לן:

רבא מתרץ כלישנא קמא - דאין גט יוצא מתחת ידי שניהם דאי שנים הביאוהו דכולי עלמא כשר דאין צריכין לטעם לפי שאין עדים מצויין והכא כשהביאו א' אותו שהעיד על החתימה וטעמא דר' יהודה כדאמרן לעיל דכיון דאיכא תרי אחריני אכתיבה לא אתי לאיחלופי:

ורבה - מוקי לה כלישנא בתרא ואמר לך הכא דמכשיר רבי יהודה לאו משום דשנים המביאין גט אין צריכין אלא לאחר שלמדו עסקינן דלמאי ניחוש לה אי לשמה הא איכא אי לקיימו הא איכא דשנים הם ורבנן דפסלי גזרי שמא יחזור דבר לקלקולו ורבי יהודה סבר לא גזרינן דתרי דמייתי גיטא לא שכיחא ולא גזרו בה רבנן:

ולפלוג נמי רבי יהודה בריש - באחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם כיון דיוצא מתחת ידי שניהם דלקיימו ליכא למיחש ולשמה נמי הא למדו ולקלקול לא חייש:

לא למעוטי בפני נחתם אבל לא בפני נכתב - דחד הוא ופסולי' משום גזירה דלמא אתי לאיחלופי הוא:

אתמר נמי - כלישנא בתרא דרבי יוחנן דבגט יוצא מתחת ידי שניהם מחלוקת:

דף יז.

חברא - פרסאי:

שקלה לשרגא - שיש לפרסיים יום איד שאין מדליקין אור באותו יום אלא בבית ע"ז שלהן:

אמר - רבה בר בר חנה:

רחמנא או בטולך - או החביאנו בצילך או הגלונו בצל בני עשו שהן מכבדין אותנו:

הבין דרכה - של תורה ולומדיה היכן היא ראויה להתיישב:
גזירות - שגוזרין שמד שלא יתעסקו בתורה ולא יקיימו מצות:
והגלה אותן לבבל - בחורבן הבית:
הא מקמי דניתו חברי לבבל - בימי כשדים נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר:
לבתר דאתו חברי - משכבש כורש את המלכות ומלך בבבל:
מתחת יד עד כתיבה - דהשליח נאמן כשנים:
פסול - ואע"פ ששניהם הביאוהו:
זימנין - פעם אחרת:
אשכחיה - ר' אסי לר' אמי:
יתד היא - לשון אחרון זה אמת:
מתני' נכתב בלילה ונחתם ביום - היינו חד יומא ואין כאן גט מוקדם:
ביום ונחתם בלילה - מוקדם הוא דמשמע דמההוא יומא איגרשה ולא איגרשה עד למחר ובגמרא מפרש מאי פסוליה:
כל הגיטין - של מכר ומתנה והלואה:
פסולין - דאתי למטרף לקוחות מיומא דכתיבה ושלא כדין:
חוץ מגיטי נשים - דלאו לגוביינא עבידא ובגמרא מפרש לה:
גמ' מפני מה תיקנו זמן בגיטין - כיון דלאו שטרא דגוביינא הוא:
משום בת אחותו - והיא אשתו ושמא תזנה תחתיו וחס עליה שלא תחנק וכותב לה גט בלא זמן ונותן לה וכשמעידין עליה בבית דין מוציאה גיטה ואומרת גרושה הייתי ופנויה באותה שעה:
משום פירות - שמזמן הגט ואילך אם ימכור הבעל בפירות נכסי מלוג שלה תגבם ואם לא היה בו זמן יהיה מוכר והולך וכשתתבע לדין הויא ידה על התחתונה שיאמר לה קודם גירושין מכרתי:

דף יז:

לא שכיח - ולא חשו בה רבנן:
עד שעת נתינה - הלכך זמן כתיבת גט לא מהני מידי דכי אתיא למיטרף בעיא לאתויי סהדי אימת מטא גיטא לידה:
משום הכי מכשר ר' שמעון - בגט מוקדם כדאמר לקמן קסבר ר' שמעון כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות הלכך אם אתיא למיטרף לקוחות דפירות מיום כתיבה שפיר עבדא וטעמא דרבנן לקמיה מפרש:

אלא לרבי יוחנן - דאמר זמן משום בת אחותו איתקן:
מאי טעמא דרבי שמעון דמכשיר - הא זמנין דזנאי באותו יום ועודנה אשת איש דכל זמן שלא נחתם לא ניתן לה וכשמעידין על זנותה מוציאה גיטה וכתוב בו מאותו יום ואומרת גרושה הייתי:
אליבא דר' שמעון לא קאמינא - דלר"ש ודאי זמן לאו משום בת אחותו איתקן אלא משום פירות:
אליבא דרבנן - דמשום הכי פסלי רבנן דקא סברי זמן משום בת אחותו:
בשלמא לר' יוחנן - דאמר לרבנן משום בת אחותו ולר' שמעון משום פירות:
היינו דאיכא בין רבי שמעון לרבנן - טעמא דפלוגתייהו בהכי לרבנן פסול גט מוקדם משום בת אחותו ולר"ש כשר דקסבר זמן משום פירות איתקן והלכך גט מוקדם כשר דאי טרפא משעת כתיבה שפיר טרפא דהא נתן עיניו לגרשה:
מאי איכא - במאי פליגי ואמאי פסלי רבנן הא שפיר טרפא דהא להכי איתקן זמן:
עד שעת חתימה - דלרבנן לא בעיא למיטרף אלא מחתימה ואילך הלכך מוקדם פסול דכי מפקא ליה אתיא למיטרף מיום כתיבה דסברי בו ביום נחתם:
שמעינן להו - לרבי יוחנן וריש לקיש:
ג' גיטין פסולין - ואחד מהם יש עליו עדים ואין בו זמן ותנן דאם ניסת הולד כשר כיון דאי עבד שפיר דמי:
מה הועילו חכמים בתקנתם - משום בת אחותו ומשום פירות:
אהנו דלכתחילה לא תינשא - וכיון דהכי הוא אי בעי לכתוב גט בלא זמן לחפות על בת אחותו או למכור בפירות לא כתבו ליה סופרי הדיינים ולא חתמי עליה סהדי:
גזייה לזמן ויהביה ניהלה - לאחר שכתב בו זמן חתכו כדי לחפות על בת אחותו או למכור בפירות ויהביה ניהלה ואמרי' דגט שאין בו זמן אם ניסת הולד כשר וכשמוציאתו הרי היא בחזקת מגורשת ולא מיקטלה מה הועילו חכמים בתקנתן:
לרמאי לא חיישינן - לרמאות כזה שהוא ניכר ונגלה לא עבידי אינשי דעבדי ולא חשו רבנן להכי:
כתוב בו - זמנו בשבוע פלונית של יובל ולא כתב איזו שנה או כתב שנה ולא כתב חדש או כתב חדש ולא כתב שבת או כתב שבת ולא כתב יום מאי:
א"ל כשר - לכתחילה:
מה הועילו חכמים בתקנתם - הא לא ממנעי מלמכתביה נהליה:
לשבוע דקמיה - שאם זינתה תיהרג:

ולשבוע דבתריה - לפירות שאם ימכור בהם תוציא גיטה ותגבם ואי אפשר לפרש דלשבוע דקמיה אהני לפירות שלא תטרפם מלקוחות דבלאו זמן נמי לא טרפה דידה על התחתונה עד דמייתה ראיה דבתר גירושין זבין ולשבוע דבתרא לא מהני לזנות דלא תיקטול דבלאו זמן נמי לא מיקטלה דספק נפשות להקל:

דף יח.

ואותביה בכיסתיה - ימים רבים:
דאי מפייסה - בהדיה בקטטות שביניהם:
תיפייס - ולא יגרשנה ולא איפייסה וגרשה ומכי מטא גיטה לידה הוא דאגרשה:
לא מקדים כו' - לא רגילי למיעבד הכי לאנוחי בכיסתיה דכיון דלא ניחא ליה בגירושין פורענות הוא לגביה ולא מקדים ליה:
מה הועילו חכמים בתקנתן - בין לענין פירות בין לענין זנות דטרפה לקוחות מיום הכתיבה:
קלא איתי להו - ובין לענין זנות ובין לענין פירות בעיא לאתויי ראיה אימת מטא גיטה לידה:
מאימתי מונין לגט - ג' חדשים שהאשה צריכה להמתין:
ב' נשים בחצר אחת - של אדם א' שפירש לים ומסר שני גיטין לשתי נשיו בו ביום אלא שזה קדם לזה כתיבתו חדש ולשמואל זו תינשא לסוף ב' חדשים וזו לסוף ג' יתמהו בני אדם שראו שנתגרשו ביום א':
גט ישן - לקמן (דף עט:) תנינא דאין אדם מגרש בגט ישן ואיזהו גט ישן כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה וטעמא שמא יאמרו גיטה קודם לבנה שמא תתעבר ותלד בין כתיבתו לנתינתו ולאחר זמן יאמרו הגט קדם ובזנות נתעברה:
המשליש - מסר הגט לשליש כדי לגרשה בו לסוף ג' חדשים והוא הלך לדרכו:
מותרת לינשא מיד - דמשעת כתיבה מנינן:
מאימתי כתובה - כשאר שטר חוב ומשמטתה שביעית:
משתפגום - שתפרע קצת דגלי דעתה דעומדת ליגוש וליפרע:
ותזקוף - עליו המותר במלוה דנפקא לה משום כתובה ומעשה ב"ד שאינו משמט וחל עלה שם שטר חוב:
פגמה - כיון דגלי דעתיה בפרעון קרינא ביה לא יגוש:
זקפה - במלוה:
אונס - את הבתולה חייב חמשים כסף:

וקנס - דמוציא שם רע:
מאימתי נזקפין - כלומר מאימתי הויא כזקיפה:
העמדה - הרי היא כזקיפה:
כמעשה ב"ד דמיא - דתנאי ב"ד היא:
מה מעשה ב"ד - חיוביה משום פסק דין הוא ואע"ג דלא איחתים הלכך אין שם הקדמה ונכתבים ביום ונחתמין בלילה:
אף כתובה - משעת כתיבה דנכנסה לחופה דקירוב חתנות הוא חייל שעבודה ואע"ג דלא אחתים:
עסוקים באותו ענין הוו - מכתיבה עד חתימה ואפי' בשאר שטרות כשר:
לא שנו - דשטרות הנכתבים ביום ונחתמים בלילה פסולים:
אבל עסוקים באותו ענין - כיון שהעדים מזומנים לחתום אלא שבעל כרחם צריכים להמתין עד שיסיים הסופר את השטר אע"ג דאיתרמי ליה חתימה לאורתא:
כשר - שהרי משעת כתיבה נמי אית ליה קלא:
אין לו פירות - וכי טרפה מזמן כתיבה בדין טרפה:

דף יח:

שמא פייס - את אשתו בתוך כך ובא עליה והוי גט ישן:
קלא אית ליה למילתא - שהשכנים והשכנות שומעין תגר וקטטה שבין איש לאשתו וכאשר ישקוט את ריבם הכל מרגישים:
אמר ר' יוחנן שנים - נתכוין לחתום בו לשם עדים:
וכולם - לא החתים בו אלא לביישה ברבים ותנאי גמור הטיל בגט זה דלא ליהוי גיטא אלא א"כ חותמין בו כולן:
כולם משום עדים - נתכוון להחתימם:
ושנים חותמין - וקשיא לתרוייהו דאמרי כולם צריכים לחתום:
אלא דאמר כולכם - דלא שוויא גיטא עד דחתימי כולהו:
מאי בינייהו - בין משום תנאי בין משום עדים כולם צריכים לחתום דה"נ תנן בסיפא דההיא כולכם כתבו גט לאשתי אחד כותב וכולם חותמין:
ועד עשרה ימים - וקודם שנתנו לה חתמו כולן:
ומ"ד משום עדים פסול - דלא הוי עדות שלימה עד שיחתמו כולם וכיון דכולם לא חתמו ביום כתיבתו הוי ליה מוקדם:

נמצא א' מהן קרוב או פסול - וקי"ל בסנהדרין (דף ט.) אפילו מאה עדים ונמצא אחד קרוב או פסול עדותן בטלה:
אי חתים בתחילה קרוב או פסול - בשנים הראשונים חתום הקרוב וכולן חתמו בו ביום:
אמרי לה כשר - למאן דאמר משום תנאי דאע"ג דאיחתים ברישא קרוב או פסול העדות תתקיים בראויים לעדות והוא יחשב לתנאי דמסתמא את הכשרים מינה לשם עדות והקרוב לתנאי:
אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא - דכיון דחתם ברישא אתי למימר זה ודאי לשם עדות חתם ויכשירו קרוב בכל השטרות:
ההוא דאמר לעשרה - כולכם כתבו גט לאשתי:

דף יט.

כדאי הוא רבי שמעון - דמתניתין דאמר נכתב ביום ונחתם בלילה כשר:
לסמוך עליו בשעת הדחק - שהלך זה לדרכו או ניסת כבר בגט זה:
סבירא ליה - לרבי יהושע בן לוי:
וכולן משום תנאי - ואין כאן הקדמה דתנאי נינהו ואפילו לרבנן כשר:
מתני' על העלה של זית - תלושה:
ונותן לה את הפרה - בגמרא מפרש טעמא:
גמ' סמא - אורפימנ"ט:
סקרתא - צבע אדום שקורין מיניא"וף:
קומא - שרף האילן:
חרתא דאושכפי - אדרמינ"ט:
במי טריא - מי גשמים לשון מורי מי טריא מים ששורים בו פרי שהוא כעין עפצים גל"ש בלע"ז:
באבר - ששף העופרת במים ומשחירים:
בשחור - פחמין:
ובשיחור - חרתא דאושכפי:
על גבי סיקרא - שתי אותיות של סיקרא והעביר עליהם דיו בשבת:
מוחק - ע"מ לכתוב שתי אותיות בשבת חייב וזה מוחק התחתונות סיקרא וכתב העליונות דיו:
פטור - שהרי הוא בתחילה לא כתב ולא מחק:
מוחק הוא - ולא כותב שמתחילה היה כתוב הגון מעתה:

מקלקל הוא - והוה ליה כמוחק ע"מ שלא לכתוב ולמאן דמיחייב לא הוה מקלקל כל כך שהרי כתבו ניכר:
כתב עליון כתב לענין שבת - דהא אמרת לעיל חייב שתים:
וכי מפני שאנו מדמין - שאנו אומדים וסבורים ואומדין מאומד לבנו להחמיר:
נעשה מעשה - להקל אפי' לענין שבת אם בא מעשה לידינו בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על דברי להביא חולין לעזרה:
מדמין - שושפצי"ר כמו כמדומים:
מקרעין - מסרטין:
והתני רבי חייא כתבו באבר כשר - וכיון דכתב גמור הוא הוה ליה כדיו על גבי סיקרא דקאסרינן לעיל:
באבר - לשפשף בחתיכה של אבר על הקלף ומשחירו אינו כתב:
במיא דאברא - מים ששרה בהן שחיקת אבר:
במי מילין - מים ששרה בהן עפצים שחוקים:
הא דאפיצא - הקלפים מעובדים בעפצים רושמין עליהן את העדים במי מילין דלא הוי כתב שהרי מראה הקלפים כמראה הכתב ואינו ניכר הלכך אין מי מילין על גבי מילין ומתנית' בדלא אפיצן:
ברוק - רושמין להם ברוק:
תוראה - ספסר של שוורים:
בגיטין - משום עיגונא כדלקמן דלא משכחינ' סהדי בקיאי ובתוך כך יפרש זה לים או ימות ותיזקק ליבם:
אבל בשאר שטרות - יחזיר אחר העדים בקיאים לחתום:

דף יט:

כוותיה דרב - דאמר מקרעין להן נייר:
כרבנן - דמכשירי לכולהו:
תרגמא - להא דרב גמדא:
אקריאה - שאם יודעין לחתום אע"פ שאין יודעין לקרות שפיר דמי וקרו קמייהו אחריני כרבנן ודרב כהנא בשאין יודעין לחתום וגבי חתימה אמרן לדרב כהנא לעיל:
רב יהודה - זקן היה ועיניו כהות וכשהיה צריך לחתום בעד או בדיין מצטער בקריאת שטר וקורהו וחותם:

מרא דארעא דישראל - בקי מכל חביריו ובמס' נדה מפרש אמאי קרי ליה מרא דארעא דישראל בפרק שני (דף כ:):

רב נחמן - דיין היה ממונה מפי ריש גלותא וחתנא דבי נשיאה כדאמרינן בהעור והרוטב (חולין קכד:) וסופרי הדיינים יראים ממנו ולא משקרי:

דעביד בערכאות - וחותמיהם עובדי כוכבים דאכשרנא להו לעיל (י:):

ממשעבדי - והא דאמרינן בפ' קמא מבני חורי ולא ממשעבדי בנעשה בהדיוט דלית ליה קלא:

דחתימו עליה סהדי ישראל - וישראל עשאוהו אלא שכתבוהו לשון פרסי:

שכתבו - כתב שלו:

בגיטין - משום תקנת עגונות:

שמא במי מילין כתבוהו - ונבלעו ואמרן לעיל כתבו במי טריא ואפצא כשר:

נייר - סתם נייר של עשבים הוא ולא קלף מעובד עפצים דאי עפיץ הא אמרן אין מי מילין על גבי מי מילין:

שטר פסים - שטר פיוסים שאומר לחבירו אוהבו ומאמינו שיכתוב לו על עצמו שטר חוב כדי שיראה עשיר:

שטר אמנה - שכתב ללות ולא לוה והאמינו לוה למלוה שלא יתבענו אלא אם כן ילונו ומסר לו את השטר:

לאוסרה - משום אשתו:

הא ליכא כתב לא - דאי בנייר חלק נמי אמרינן מגורשת מכדי תנא אתא לאשמועינן דאע"ג דלא אקרינא אי גיטא הוי אי לא כיון דאמר לה גיטא הוא לא הדר ביה תו ומחזקינן דגיטא הוא ואי בנייר חלק נמי סבירא ליה הכי לאשמועינן רבותא יתירתא דנייר חלק:

כי אמר שמואל - נמי שמגורשת לא בסתמא אלא בדקינא ליה לנייר:

במיא דנרא - צבע שקורין פוייל"י ומעבירים מי הצבע עליו ופולט אותיות שבלע ונראות:

השתא הוא דפלט - וכשהיו בלועות לא היה כתב:

חיישינן - שמא לא נבלעו יפה ואם מת אסורה לכהן וחולצת ולא מתייבמת דספק גרושה היא:

הני בי תרי - עדי מסירה:

לבי ידיה - תחת כנפיו:

לא שכיח - וזו היא שזרק זה ואין לחוש שמא גט זרק לה ואבד:

אבל תרתי תלת - ואנו ראינו שזה לא זרק אלא כתב אחד:

מדהא הואי - על כרחך חדא הויא התם מעיקרא ומדהא הואי חברתה נמי אמרינן הואי התם וזה גט זרק ואימא עכברים שקלוה:
משום מי מילין - שמא כתב לה גט מבחוץ ואינו ניכר:
אין מי מילין כו' - וכל גוילים של ס"ת שלהם עבודים בעפצים:

דף כ.

כריתות דאית בה - שכתובה בה פרשת וכתב לה ספר כריתות: לה לשמה:
יהב זוזא לספרא - לכתוב אותה פרשה לשם גירושיה:
הא בעינן שינה שמו ושמה - דתנן לקמן (דף פ.) דפסול אלמא צריך לכתוב שמו ושמה ואית דלא גרסי שינה ומאן דגריס ליה משום מתני' דלקמן ואגב גררא גריס ליה:
מאי קמ"ל - כל הני פשיטא לן דפרשה שבתורה אינה גט:
עליו קולמוס - על כל אות ואות:
ונתכוין לכתוב יהודה - שהיה טועה וסבור שהוא צריך לכתוב יהודה:
וטעה ולא הטיל בו דלת - הרי השם כתוב אלא שהוא שלא לשמו:
ואנוהו - התנאה לפניו במצות:
איהי כתבה ליה - נותנת שכר הסופר כדאמרינן בגמרא דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) משום תקנת עגונות:
אקנויי אקנו ליה רבנן - ההוא זוזא מדידה והוי כמאן דיהיב ליה איהו דהפקר ב"ד היה הפקר:
ונתן - בר נתינה שיהא שוה פרוטה:
העלה של זית - שאינו שוה כלום:
דחזי לאיצטרופי - עם עלין הרבה לשכוב עליהן או למאכל בהמה ואע"ג דלא שוה פרוטה אבל איסורי הנאה לא:
ולא קלסוה - משום דאמר לה משמא דיחידאה:
דרשה - זימנא אחריתי משמיה דרבים כי היכי דליקבלוה מיניה:
אלמא - מדטרח כולי האי דליקבלוה אלמא הלכתא כוותיה:
חקק - בטבלא בסכין:
עבד שיצא - לחירות:
בכתב שחקק על גבי טבלא - דף:
ופינקס - כעין אותן של סוחרים שחוקקים עליהן בעט:

ולא בכתב שעל גבי כיפה - כעין כובע של צמר ונותנות הנשים תחת צעיף קישוריהן כדאמרי' בבמה אשה יוצאה (שבת דף נז:):

אנדוכתרי - תכשיט ורוקמין עליו צורות במחט כעין ברושדי"ר בלע"ז ואם רקמו עליהן אותיות הגט אינו כתב לפי שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל על הבגד וב' ראשיו תחובים:

הא דחק תוכות - של אותיות וצידיהן והאותיות בולטות אינו כתב לפי שלא צייר את האותיות אלא חקק סביבותיהם והעץ נשאר כמו שהיה בדפוס האותיות מאיליה:

הא דחק ירכותיהן - של אותיות דהיינו הן ממש שישקע הכתב זו היא כתיבה:

לא היה כתבו - של ציץ שוקע אלא בולט כצורות של דינרי זהב:

והא דינרי זהב תוכות הוא - דקא סלקא דעתיה כשהוא מכה בקורנס חותם המטבע על הדינר תוכות וסביבות צורת החותם שהיא שוקעת והם מלאים דוחקין את תוכו וסביבות צורת הדינר וכנגד שקיעת רושם החותם אין הדינר של זהב נדחק ומאיליה הצורה עומדת במקומה וגבי ציץ כתיב (שמות ל"ט:ל') מכתב פתוחי חותם אלמא כתיבה היא:

ואילו הכא יריכות - שהיה הציץ דק כעין טס וצר האותיות מעבר האחד ודוחק ירכותיהן והן בולטות מעבר השני כמו שמציירים כסף וזהב העשוי ליקבע בכלי עץ ששותים בהם יין:

רושמא - חותם המטבע שקורין קויינ"ץ:

מיחרץ חריץ - התוכות והסביבות של צורתו שהיא שוקעת חורצין ודוחקין תוכות וסביבות של צורת הדינר עד שעומדת צורת הדינר בולטת כמו שהיתה ונפקא מינה שאם חקק את הגט בחותם וכתבו על גבי טס לא הוי כתב דתוכות הוא:

או כנופי מיכנף - צורת החות' שהיא שוקעת כשתוכותיה דוחקים את תוכות של דינר ונכנס הזהב קצת בדוחק בתוך שקיעת הצורה ונמתח מתוך דוחקו ונכנס לתוך הצורה ולאו ממילא הן אלא ע"י מכת הקורנס הצורה עצמה נמתחת לתוך הרושם והרי כתבה בידים:

דף כ:

הא בעינא מכתב - פתוחי חותם:

מגואי - מכה הרושם באותו צד שהצורה בולטת בו אבל ציץ דוחק מאבראי והיא בולטת מגואי:

הא ליכא שאר לא - דמקום גט בעי למיתב לה מתנה גמורה משום גירושין ולא לשם פרעון דכתיב ונתן:

אי אמר לה - לכתובתיך:

אוירא - גליון:
והנייר - כל הנייר אני מעכב לעצמי:
אינה מגורשת - דכיון דהנייר שלו לא נתן לה כלום דנמצאו אותיות פורחות באויר:
הרי זו מגורשת - ותחזיר דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה:
נייר שבין שיטה לשיטה - שלי מהו:
דמעורה - מעורה במקצת שהיו בו אותיות ארוכין המגיעין משיטה לשיטה בראשי כל תיבה ותיבה:
והרי הוא - העבד:
יוצא מתחת ידה - שהביאתו לפנינו ואמרה בעלי נתן לי העבד הזה וגירשני בו כדתנן במתני' ונותן לה העבד:
מהו - מי מהימנה בלא עדי מסירה הואיל ועכשיו הוא ברשותה או דילמא הוא מנפשיה אזל:
להזדייף הוא - דילמא תנאה הוה בגיטא ומחקתיה והדר כתביה:
בעדי מסירה - שקראוהו:
ור' אלעזר היא - דאמר אי אפשר לגט בלא עדי מסירה:
אלא לרמי בר חמא קשיא - דבעיא דידיה בדליכא עדי מסירה היא:
כתובת קעקע - אינה נמחקת עולמית:
הגודרות - בהמות על שם גדרות צאן (במדבר לב):
אין להן חזקה - אדם שתפסן אינו יכול לטעון לבעליהם מכרתם לי דאיכא למימר מעצמן הלכו אצלו:
והרי היא יוצאה מתחת ידו - שהוא בא לגרשה:
לא ידעה לאקנויי - לא גמרה ומקנייה דבר שאין בלבה לתת מתנה גמורה ולא גירשה אלא בשלה ואנן בעינן ונתן:
אף הוא העיד - רבי יהודה בן בבא במס' עדיות:
ה"ג והא בעינא ספר מקנה וליכא - שהמקנה צריך לכתוב את השטר שדי מכורה לך דמההוא קרא נפקא לן בפ"ק דקידושין (דף כו.):
אלא לאו - ש"מ כי מקני ליה שפיר דמי ואף על גב דאין בדעתו של נותן שיעכבנו המקבל אצלו:

דף כא.

זקן שאני דידע לאקנויי - שהוא חכם וידע שאינו שטר אלא אם כן מקנהו לו לגמרי וגמר דעתיה ומקני אבל אשה לא ידעה כולי האי ולא גמרה לאקנויי בדעתה אלא בשאלה בעלמא:

לאחר חיתום שטרות - לאחר שנחתם השטר כתב הערב כתב ידו ואני ערב:

גובה - המלוה ממנו:

מנכסים בני חורין - אבל לא ממשעבדי כיון דליכא שטר בעדים לית ליה קלא והוה ליה כמלוה על פה אלמא כל אדם נמי מקנה דהא האי שטרא כשחתם בו הערב לאחר זמן כבר היה מסור למלוה והיאך נכסי הערב הזה משתעבדים בו והא בעינן ספר מקנה אי לאו דאקנייה ניהליה מלוה לערב וחתם. והדר מסריה ניהליה:

כותבת את גיטה - ומקניא ליה לבעל ויהיב לה ניהלה:

והאיש כותב את שוברו - פרעון הכתובה שפרע ומקנהו לאשה והיא מחתמת עדים ומוסרתו לו לראי' בידו:

עליו - על העבד:

קנאתהו - לעבד בשטר מתנה זה והגט שבידו דהוה ליה האי עבד כחצרה וגיטה וחצירה באו לה כאחד:

וחצר מהלכת לא קנה - דכי אמור רבנן חצרו של אדם קונה לו לאו בחצר מהלכת אמור דשאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי ורבא גופיה אמרה דלא קני בשנים אוחזין (ב"מ דף ט:):

בכפות - דאינו ראוי להלך:

חצרה הבאה לאחר מכאן - כגון נתן לה גט בחצר חבירו והלך בעל חצר ומכר לה את החצר או נתן לה במתנה והא ודאי אינה מגורשת דמאן מגרש לה דכשנתן הבעל הגט בחצר לא שלה היתה דתקני לה חצרה כאילו נותנו בידה וכי אתא. האי חצר לידה לאו מכח הבעל אתיא לה דניהוי נותן לה החצר והגט ביחד:

מה ידה דאיתא - בגירושין על כרחה:

אף חצרה - בעינן נמי דלהוי בין מדעתה בין בעל כרחה כגון חצר שהיתה שלה קודם שזרק הגט לתוכה:

בעל כרחה ליתא - דאי אמרה אי אפשי לקבל מתנה ממנו לא קניא לה להא חצר ולא מיגרשה ביה דהא אמרה לא ניחא לי למיקני:

[**והא שליחות**] - אשה עושה שליח לקבלה מדעתה אבל בעל כרחה אינו נעשה שלוחה שתתגרש בקבלתו אבל הבעל עושה שליח להולכה ונותן לה על כרחה:
וקמשוי שליח לקבלה - בפרקין דלקמן (דף סב:) דנפקא לן מושלח ושלחה קרי ביה ושלחה בלא מפיק ה"א:
קטנה - אביה מקבל גיטה כדנפקא לן בכתובות בפרק נערה (כתובות דף מז.) מויצאה והיתה:

דף כא:

לא אפשר למקצייה - דשייך במצות ואינו רשאי לחבל בו ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי אברים אלמא אינו רשאי לחבל בו:
ספר - משמע קלף:
וכתב לה מכל מקום - מדלא כתב ונתן ספר כריתות בידה:
אי כתב בספר - משמע יכתוב בקלף ומצית למימר דכי רבי מוכתב לה דומיא דקלף הוא דרבי:
השתא דכתיב ספר - אין זו אלא וכתב ספירת דברי כריתות ועל כל מה דבעי לכתוב:
וכתב לה מאי עבדי ליה - לדידהו לא איצטריך לרבות כל דבר שהרי לא קבע הכתוב דבר לכתיבתו ומונתן ספר. כריתות שמעינן:
ואינה מתגרשת בכסף - אם אמר לה הילך פרוטה והתגרשי לי בה:
אקיש יציאה להוייה - כדכתיב ויצאה והיתה לאיש אחר.:
הוייה - קידושין שמהוה בהן עצמה לבעל:
מספר כריתות - מדסמך כריתות לספר:
דבר הכורת - שלא יהא בו תנאי המקשרן יחד אלא תנאי הכורת ומבדיל ביניהם:
לעולם אין זה כריתות - שהרי כל ימיה קשורה בו:
מכרת כריתות - דמצי למיכתב ספר כרת:
מתני' אין כותבין במחובר - דכתיב וכתב ונתן שאינו מחוסר קציצה:
כתב על המחובר כו' - בגמ' פריך הא אמרת אין כותבין:
נייר המחוק - יכול לחזור ולמוחקו עד העדים ולכותבו ויעביר תנאי שהיה בו ולא מוכחא מילתא דהא עדים נמי על המחק חתומים וכן דיפתרא אין מחק שלו ניכר ובגמ' מפרש מאי דיפתרא:
וחכמים מכשירין - בגמ' מפרש לה:
גמ' והוא ששייר - סיפא דקתני כשר והוא ששייר מקום התורף וכתבו לאחר תלישה:

תורף - גלויו של שטר מקום האיש והאשה והזמן:
ור' אלעזר היא - מתני' דבעי כתיבה בתלוש דדריש וכתב דקרא אכתב הגט ולא אחתימת עדים רבי אלעזר היא דאמר חתימת הגט אינה מן התורה אלא מפני תיקון העולם הילכך וכתב דקרא אכתב הגט קא':
חתמו שנינו - בסיפא דמתני' תלשו חתמו ונתנו לה כשר ואע"פ שנכתב כולו במחובר דכי כתיב וכתב דקרא אחתימת עדים שהיא עיקר ור' מאיר היא:
דשקיל ליה - לכוליה עציץ ואין כאן מחוסר קציצה ואין לחוש שמא ישבר החרס ויתן לה החתיכה והויא ליה קציצה דלא מפסיד ליה לעציץ:

דף כב.

דשקיל ליה - לעציץ ויהיב ניהלה:
שמא יקטום - העלה והויא קציצה מן המחובר:
עד שיחזיק בזרעים - עציץ הוי תלוש ומיקני במשיכה זרעים הוי מחוברין ודינן כקרקע ונקנים בכסף בשטר ובחזקה ועד שיחזיק כגון דניכש או עידר דהויא חזקה ובלא יהיב מעות קמיירי דאי יהיב זוזי מיקנו בכסף:
החזיק בעציץ - ולא משכו לקנות אלא עשה בו שום מלאכה במקומו:
אף עציץ לא קנה - דמטלטלין לא מיקנו בחזקה:
נקבו בארץ ונופו בחוצה לארץ - שהיה מונח על הגבול ונוף הזרעים נוטה חוץ לעציץ חוץ לגבול:
בתר נקבו אזלינן - שמשם הוא יונק וחייב במעשר:
בתר נופו אזלינן - ופטור מן המעשר מן התורה בחוצה לארץ:
בדאשרוש - חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל:
כולי עלמא לא פליגי - דלא אזלי' תו בתר נוף הואיל ומחובר ממש בארץ:
ובדאשרוש לא פליגי - ליכא למאן דאזיל בתר נוף:
שתי גנות זו על גב זו - וזו אצל זו וקרקעית האחת גבוה מחברתה וגידור שלה זקוף והירק בינתים בגידור הגבוהה דעכשיו הוא נשרש בקרקעו של עליון ונופו באוירו של תחתון:
של תחתון - אזלי' בתר נוף:
כדקתני טעמא - שאם ירצה תחתון למלאות גנתו כו' והואיל ובידו למחות וגורם לירק הזה זוכה בה ולאו משום הטיית נוף:

טבל וחולין מעורבין זה בזה - אין לך פירי באילן הזה שאין מקצתו מן הארץ שהוא טבל ומקצתו מחוצה לארץ שהוא חולין לפי שהיניקה מתערבת ונפקא מינה שאין מעשרין מטבל ודאי עליו דהוי מן החיוב על הפטור ולא ממנו על טבל ודאי:

הגדל בחיוב - מה שבתוך ארץ ישראל:

מקצת נופו כו' - ואע"פ שכל שרשיו בארץ או בחו"ל אלמא אזלינן בתר נוף:

מ"ט דרבן שמעון - מהו הגדל בחיוב חייב והלא היניקה של שרשין מעלה שרף בכל הפרי ושורשי עבר זה מעלים שרף לפרי שבעבר זה:

דמפסיק צונמא - שן סלע מבדיל באמצע השרשים ומפסיקין עד הגזע הלכך לרבן שמעון לא ינקי מהדדי:

דהדרי ערבי - שהעץ מן הגזע ולמעלה שלם:

מר סבר אוירא מבלבל - אע"פ שכל מה שיש מן השרשין בקרקע הוי מובדל הואיל וכשיצא לאויר הוא מעורב ומבלבל וינקי מהדדי:

ומ"ס - אוירא לא מבלבל הואיל ובתוך הקרקע מובדל בסלע שאינו מצמיח ומיהו היכא דכל שרשיו בא"י ליכא מאן דאזיל בתר נוף:

שלש עורות הן - חלוקין בשמותיהן ובשיעוריהן:

כמשמעו - כמצה זו שלא נתקנה בחימוץ כדת הלחם:

קמיח - מעובד בקמח:

למאי הלכתא - שיעוריהן חלוקין:

משקולת - של עופרת עשויה להיות פוחתת ומחפין אותה בעור שלא תהא נשופת ופוחתת:

רבעא דרבעא - משקל קטן שלהן היה:

חיפה - מתוקן קצת וראוי לחפות בו קמיעין:

לכתוב עליו את הגט - כרבנן דמכשרי ומיהו קלף גמור דמליח וקמיח ואפיץ לא שמיה עור משום הכי לא מני בהדייהו ושיעוריה תנן בהמוציא יין (שבת דף עט:) קלף כדי לכתוב בו פרשה קטנה שבתפילין אבל דיפתרא אינו כשר לתפילין הילכך שיעורו בגט:

מאן חכמים - כלומר מאן נינהו ומאי טעמייהו דמכשרי:

דף כב:

ר' אלעזר היא - דאמר חתימת הגט אינה מן התורה ולא סגי למיתביה בלא עדי מסירה דאינהו הוא דעבדי כריתות דעל כרחיך בעינן עדים דילפינן (לקמן דף צ.) ערוה דבר דבר מממון והלכך לא חיישינן לדלמא מזייפא דהא אמרן צריכי למיקרייה ואי הוה

ביה תנאה אינהו ידעי ומ"ד עדי מסירה עיקר הבאה לינשא צריכה להביא עדים שנמסר לפניהם אבל לר' מאיר דאמר לא בעינן עדי מסירה איכא למיחש לזיופא דמאן דסמיך אעדי חתימה אשה הבאה לינשא בגט אינה מביאה לפנינו עדים החתומים בו אם יש מכירים בחתימתן ואם יש תנאה וזייפתיה ליכא דידע:

אלא לאלתר - שהביאתו לב"ד ביום שנמסר לה להודיע שהיא גרושה ויתירה לינשא דכיון דהאידנא הוה ובעידי מסירה לא חיישינן לזיופא:

וזייפתיה - וכבר שכחוה העדים:

אלא בגיטין - דאינן עשויין אלא להתירה ויכולה להביאו לב"ד לאלתר ויתירה ושוב אינה צריכה לגט דכיון שהותרה בב"ד יש זכרון וקול לדבר:

אבל בשטרות - דקיימי לגוביינא ודילמא לא מפיק ליה עד זמן ארוך וישכחו עדי מסירה את הדבר וסמכי' אעדי חתימה והוא מזייף כתב העליון וחותם העדים עומד במקומו:

ימים רבים - אלמא בעינן דבר הראוי לעמוד ולהתקיים והאי קרא בירמיה בשטרי מכר:

מתני' ואפי' חרש שוטה וקטן - בגמ' מפרש לה:

כותבת את גיטה - ומקנתו לבעל וחוזר ומוסרו לה לגירושין:

שוברו - שובר פרעון כתובה שהאשה היה לה לכותבו ולמוסרו לו להיות לו לראיה:

גמ' והא לאו בני דיעה נינהו - ולא ידעו לכתוב לשמה:

דף כג.

והוא שהיה גדול עומד על גביו - ואומר לו כתוב לצורך פלוני דקסבר ר"ה מתני' ר"א היא דבעי כתיבה לשמה וסיפא דקאמר שאין קיום הגט אלא בחותמיו היינו עדי מסירה דרוב גיטין נמסרין בפני החותמים ואמציעתא קאי ולא ארישא לאכשורי כתיבת חרש בלא גדול על גביו:

לדעתיה דנפשיה עבד - דהא גדול הוא ויש בו דעת ואע"פ שזה אומר לו כן שמא הוא גמר בלבו לשם אחר אבל קטן אין בו דעת אלא למה שזה מצווהו:

לאו מילתא היא דאמרי - אלא מעתה עובד כוכבים וישראל עומד כו' דהוה ס"ל דפסול ודאי כשר הוא ואפילו אין ישראל עומד על גביו וגבי חרש שוטה וקטן נמי ליתא לדרב הונא דאע"ג דאין גדול עומד על גביו נמי כשר דמתני' ר"מ היא דלא בעי כתיבה לשמה דדריש וכתב דקרא אחתימת עדים:

דמדקפסיל ליה לעובד כוכבים - בסיפא דמתני':

לענין הבאה - לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין ואין אדם נעשה שליח לדבר שאינו שייך בו וגבי כתיבה שיריה ש"מ דוקא קתני בהבאה ובכתיבה כשר כדקתני טעמא

שאין קיום הגט אלא בחותמיו ולא איכפת לן אם נכתב שלא לשמה דאי תנא ושייר הוי ליה נמי לשיורי בסיפא:

ההיא - דתניא פסול:

ר"א היא דאמר עדי מסירה כרתי - וחתימת עדים אינה מן התורה הילכך וכתב לה אכתב הגט ובעינן כתיבה לשמה:

והא ודאי - כי כתביה עובד כוכבים לאו לשמה הוא דעובד כוכבים אדעתא דנפשיה קעביד ומשום הכי תניא פסול:

אמר רב נחמן אומר היה כו' - אתחלתא דמילתא היא וכן מסתבר דהא כבר מוקמיה רב נחמן כר"מ ואית דגרסי והא ודאי עובד כוכבים כו' בלשון קושיא ופרכינן אהא דאמר רב נחמן עובד כוכבים כשר אמר רב נחמן כו' תירוצא הוא:

כשהוא כותבו כאילו כותבו לשמה - הכי משמע כשהוא כותב קצתו לשמה כאילו כותבו כולו לשמה אלמא לשמה בעינן:

מאי לאו כשהוא כותב לתורף לשמה כאילו כותבו לטופס לשמה - דתורף הוא עיקר:

והוא שישייר - חרש שוטה וקטן:

מקום התורף - וכתב בן דעת את התורף ולא בעי לאוקמא בשגדול עומד על גביו ולא לאוקמא כר"מ:

אינה תורה - אין שומעין לך:

כאן הודיעך - במשנתינו שזלזלו בכתיבת גיטין הודיעך שאין שום כח לשמה בכתיבה אלא בחתימה:

והאמר רבה בר בר חנה - לעיל (דף כא:) גבי אין כותבין במחובר ר' אלעזר היא:

אמוראי - רבה בר בר חנה ורבי זריקא:

מתני' חוץ מחרש שוטה וקטן כו' - בגמ' מפרש לכולהו:

קיבל הקטן - מיד הבעל להוליכו:

והגדיל - קודם שמסרו לה:

גמ' דלאו בני דעה נינהו - וגבי שליחות איש בעינן ולא קטן דשליחות נפקא לן (בקדושין ד' מב.) מויקחו להם איש שה לבית אבות אחד לוקח לכולן:

לאו בר היתירא הוא - דאין להן קידושין ואין גיטין נוהגין בהם ובמידי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא לאחריני:

הא לא חזר ונשתפה לא - דטעמא משום דעה הוא וצריך להיות בן דעת לעשות שליחותו:

דיקא נמי - דלגבי פתוח ונסתמא לא תנא דוקא חזר ונתפתח:

מדקתני סיפא כו' - אלמא היכא דטעמא משום דעה הוא בעינן תחלה וסוף אבל סומא לא הוי טעמא משום דעה ולא בעינן תחילה וסוף אלא תחילה לחודיה דלא מצי למימר בפני נכתב דאי בסומא נמי דוקא ניתני כל שתחילתו וסופו בכשרות:

מהו שיעשה שליח - לאשה עבד של כל אדם מהו שיעשה שליח לאשה בעלמא:

לקבל גט מיד בעלה - ותהא מגורשת בקבלתו וה"ה נמי להולכה דכולה חדא טעמא היא אלא כך היתה השאלה בבית המדרש:

מדקפסיל לעובד כוכבים - במתני' בהבאה ולא תנא עבד:

דף כג:

מכלל דעבד כשר - וכי היכי דכשר להבאה להיות שליח להתגרש כך כשר לקבלה להיות שליח להתגרש שאין חילוק טעם ביניהם:

הא במילתא דאיתיה - כגון תרומה שאסור לעבד לאכול טבל ואם יש לו טבל שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו מפריש תרומה הימנו ותרומתו תרומה דעבד כאשה בכל מצות ותימא נמי דכשר להיות שליח לתרום:

שתרמו את שלהן תרומתן תרומה - ואסורה לזרים דסבר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מקדושת מעשר והקדש העובד כוכבים הקדש כדילפי' (חולין דף יג:) מאיש איש לרבות את העובדי כוכבי' שנודרים נדרים ונדבות כישראל:

אפילו ברשותו - של ישראל שעשאו שליח אין תרומתו תרומה:

מאי טעמא - אינה תרומה:

לאו משום - דשליחות דתרומה דכתיב כן תרימו גם אתם ודרשינן מדמצי למכתב אתם וכתב גם אתם לרבות שלוחכם ואיתקש שליח לשולחו בהאי קרא למימר דמה אתם בני ישראל אף שלוחכם ישראל ומהאי מיעוטא איכא למעוטי נמי לעבד שתרם את של ישראל ברשות:

לא מה אתם בני ברית - מהולים ובאו בברית מצות:

אף שלוחכם בני ברית - לאפוקי עובד כוכבים אבל עבד בן ברית הוא דכתיב (דברים כט) מחוטב עציך וגו':

ואף ע"פ ששנינו - בברייתא במס' תמורה האומר לשפחתו הרי את שפחה וולדך בן חורין אם היתה עוברה זכתה לו לעובר בקבלת גט זה להיות משוחרר:

מאי אם היתה עוברה - מה ענין שחרור אצל גט אשה דקאמר אע"פ ששנינו הא ודאי בתורת שחרור איתיה:

ר' יוחנן תרתי אמר - חדא הא דגט אשה ועוד אחריתי ואמילתא אחריתי קאמר אע"פ והיינו מילתא אחריתי נראין דברים שהעבד מקבל גט שחרור לחבירו:
מיד רבו של חבירו - שאין רבו שלו דכיון דעבד איתיה בתורת שחרור שליח נמי מצי מיהוי:
אבל לא מיד רבו שלו - אם שניהם של איש אחד דיד עבד כיד רבו דמי וכשמסרו גט בידו לא יצא גט מרשותו ואע"ג דעבד מקבל גט לעצמו התם הוא דגיטו וידו באים כאחד דשיחרורא דידיה הוא אבל לאחרינא לא:
ואם לחשך אדם - באזנך להקשות ולומר הרי שנויה היא שאף מיד רבו שלו מקבלו לחבירו ששנינו אם היתה עוברה זכתה לו אלמא שפחה זו מקבלתו לצורך עוברה מיד רבה:
המשחרר חצי עבדו קנה - העבד אותו חצי:
וחד אמר - מוסיף ומסיים פירוש הדבר:
מאי טעמא דרבי בהא - הא לא חצי עבדו הוא דתרי גופי נינהו:
קסבר עובר ירך אמו הוא - והוה ליה כחצי גופה:
מתני' חמותה ובת חמותה כו' - בכולהו מפרש ביבמות דסניין לה ומכוונת לקלקלה ואין נאמנות להעידה שמת בעלה:
יבמתה - אשת אחי בעלה שונאה אותה ויראה ממנה שמא ימות אחד משני בעליהן בלא בנים ויהו צרות זו לזו:
ומה בין גט למיתה - דאמיתה לא מהימנין ואגט מהימנין:
גמ' בארץ - שאינה צריכה לומר בפני נכתב:
דאי אתי בעל מערער - ואמר לא כתבתיו:
משגחינן ביה - שהרי לא נתקיים בבית דין ואיכא למימר שזו מתכוונת לכך שתתקלקל:
בחוצה לארץ - שהצריכוה לומר בפני נכתב וזהו קיומו ותו לא חיישינן לערעור ואי מערער לא מהימן:

דף כד.

וממקום שבאת - כלומר הואיל ומינייהו גמרינן נגמור נמי להא דמה הן צריכות לומר כו' ומדקתני בברייתא מה להלן צריכות שיאמרו כו' שמע מינה בחוצה לארץ עסקינן כאביי:
ורב יוסף - מאי דעתיה:
רישא וסיפא בחוצה לארץ - הכל כשרין להביא את הגט אוקימנא בחוצה לארץ מדקתני סומא וסיפא האשה עצמה כו' בחוצה לארץ דקתני ובלבד שתהא צריכה לומר:

ומציעתא - אף הנשים כו' מוקי רב יוסף בארץ:
כתב ופה - צריכה לומר בפני נכתב ולאביי לא איצטריך למיתני כתב ופה דהכי משמע מה בין פה דגט לפה דמיתה אלא שהכתב מוכיח עמו:
מכי מטא גט לידה - במקום שקבלתו במדינת הים:
איגרשה לה - ואי בעיא למיקליה לגט מגורשת היא ואינה צריכה להביאו בפנינו אלא לראיה בעלמא ולמה לה לומר בפני נכתב הא לאו שליח היא:
סוף סוף כי מטיא להתם איגרשה לה - ע"י קבלה ראשונה דתנאה בעלמא הוה דלא תתגרש עד אותו מקום והרי נתקיים התנאי ולאו שליח היא:
אתנחיה אארעא - דהויא שליח להולכה עד התם ובמאי דשקלא ליה תו מארעא הוא דמגרשה:
הא דרבא - לקמן (עח.):
לא אמר כלום - דבעינן ונתן:
וכי מטית התם הוי - את גופיך שליח דידך לקבלה וקבלי מידך:
והא לא חזרה שליחות אצל הבעל - שליח לא מיקרי אלא המשתלח מזה לזה שראוי לחזור אצל שולחו ולומר. עשיתי שליחותך לחברך וזו אינה ראויה לחזור שהרי לא נשתלחה אלא לעצמה ואח"כ נעשית היא בעל המעשה ובטל השליחות קודם שתחזור:
שוי - אינש אחרינא שליח לקבלה דהשתא לא פסק שליחותה מינה וראויה לחזור:
הניחא למ"ד כו' - לקמן בפרק התקבל (סג:) וטעמייהו מפרשי הכא בסמוך:
טעמא מאי - תירוצא הוא טעמא מאי אמרי' אין אשה עושה שליח לקבל גיטה מיד שליח בעלה:
משום בזיון דבעל - דסבור מבזה אותי שאין היא עצמה מקבלתו הלכך לא ניחא ליה שיהא שלוחו מוסר לשלוחה ואי מסר לא הוי גיטא דלאו להכי שדרוהו להאי דבשלמא מיד הבעל עצמו כיון דאיהו גופיה מסר לשליח אשתו הא קא חזינן דלא קפיד אבל כל כמה דלא חזינן אמרי' קפיד:
הכא בעל לא קפיד - שהרי כן צוה לה:
ומשום חצרה הבאה לאחר מכאן - דדמיין להדדי שכשזרק גט לחצר חבירו ואחר כך קנתה היא החצר הרי הוא עושה את החצר שליח להוליך והיא כשקנאתו עשאתו שליח לקבלה ואתי לאכשורי מההיא טעמא ושלא כדין הוא דחצר לאו משום שליחות אתרבי אלא משום ידה וההיא שעתא דנתינה לאו ידה הוא:

שוי שליח - אחרינא להולכה כדי שתהא שליחותה חוזרת אצל הבעל ולאחר זמן קבלי גיטיך מיניה ושליח שעשה שליח אמרינן בכל הגט (לקמן דף כט:) שהשליח הראשון עושה את השני בבית דין ואומר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם:

מתני' כל הגט: **קול סופרים** - כותבי גיטין:

יתר מיכן - בגמרא מפרש מאי יתרא דכולהו:

ונמלך - חזר בו מלגרש:

דף כד:

גדולה וקטנה - לאו דוקא:

לאיזו שארצה אגרש פסול לגרש בו - דאין ברירה דלא אמרינן הוברר הדבר דבשעת כתיבה היה דעתו לזו והרי נכתב לשמה:

גמ' אלא רישא - דתני איש פלוני גירש פלונית כו':

במאי - אי לאו הכי דאותו פלוני כתב לגרש את אשתו ונמלך:

להתלמד - לכתוב גיטין:

מקרין - הגדולים מקרים לתלמידיהם כך וכך כשיבא גט לפניך כתבהו והזכירו שם אינש בעלמא אלמא בתלמידים עסקינן:

לא זה שלא נכתב לשם שום גירושין - אלא להתלמד:

אלא אף זה שנכתב לשם גירושין - גמורין ונמלך פסול:

ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גירושין - של אדם זה פסול אלא אף זה דהיו לו שתי נשים שנכתב לשם גירושין דהאי גברא פסול הואיל ונכתב שלא לשם גירושין של זו:

וסיפא - מאי קמ"ל הא אשמעינן כבר דגירושין דידיה ודידה בעינן:

דאין ברירה - דלא תימא הוברר דבשעת כתיבה נמי דעתיה אהא ואיכא גירושין דידיה ודידה:

הא גדולה מצי מגרש - וכי מפקא ליה לא חיישינן לאיסור אשת איש למימר שמא לא לזו ניתן אלא לחברתה ונפל מידה ומצאתו זו דהואיל ונקיטא ליה לגיטא בידה בדידה מחזקינן לה:

מוציאין שטר חוב - אחד מהן שהוציא שטר חוב על אחרים אין הלוה יכול לומר לא ממך לויתי אלא מפלוני ששמו כשמך וממנו נפל ולאו בעל דברים דידי את אלא כיון דהאי תפיס לשטרא גבי ביה:

רישא דקתני כתב לגרש כו' - שאף שמות הבעלים שוין תידוק נמי הא ראשון שנכתב לשמו מגרש ביה וכי מפקא ליה לא אמרינן משום חומרא דאשת איש שמא לא בעלה של זו כתבו אלא האחר:

הא אמרינן - במתני' דגט פשוט בב"ב (דף קעב.) שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב דאמר ליה לא אני לויתי ממך אלא חברי לוה ממך ומסר לך שטר זה דאע"ג דפליגי תנאי התם במוציאין שטר חוב על אחרים ולא חיישינן לנפילה מודו דאין אחרים מוציאין עליהן כדפרישית הכא נמי לימא לא בעלה כתבו אלא יוסף בן שמעון אחר כתבו לאשתו ונמלך ולא גירשה והשליכו לאיבוד מדעת ולקחתו זו שהיא רוצה להתגרש:

בעדי מסירה - שמכירים את שניהם ומעידין שראו שזה מסר לזו אבל בעדי חתימה לא כדאמרינן שמא נמלך זה שכתבו וחתמו ולא גרש את אשתו ומסרו לזו אשת חבירו:

הכא נמי בעדי מסירה - וליכא למיחש שמא לחברתה נמסר אבל בעדי חתימה לעולם אימא לך דחיישינן שמא את חברתה גירש וחיישינן לנפילה וגבי שטרי חוב נמי אין יכולין להוציא שטר חוב על אחרים דחיישינן לנפילה:

כולן - כל הגיטין השנויין במשנתנו אע"פ שפסולין לגרש להתירן לינשא:

פוסלין - הן אותה מן הכהונה אם בעלה כהן נפסלה עליו משום גרושה:

חוץ מן הראשון - שלא נכתב לשם גירושין כלל אבל הנך בתראי פסלי דריח הגט פוסל בכהונה דתניא בפרק בתרא (לקמן דף פב:) האומר לאשתו הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם פסלה מן הכהונה שנאמר ואשה גרושה מאישה אפילו לא נתגרשה אלא מאישה ולאחרים לא הותרה פסולה לכהונה:

אפילו ראשון - דריח גט הוה:

חליצה פסולה פסולה ופוסלתה - כל מקום ששנינו ביבמות חליצה פסולה פסולה להתירה לשוק אבל פוסלת היא אותה מן האחין שלא תתייבם עוד דקמו עלה בכיון שלא בנה שוב לא יבנה דלא כתיב אשר לא בנה את בית אחיו אלא אשר לא יבנה (דברים כ"ה:ט') כיון שחלץ שוב לא יבנה:

שמאל - חלצה בשמאל אמרינן ביבמות (דף קד.) פסולה וכן חלצה בלילה פסולה:

ופוסלת - דשם חליצה עלה אלא שלא נעשית בהכשירה דיליף רגל רגל ממצורע דכתיב ימנית ולילה נמי נפקא לן התם:

דף כה.

קטן ואנפיליא - קילצו"ן של בגד לאו חליצה כלל דאיש ונעל כתובים בפרשה ואם לא יחפוץ האיש וגו':

חוץ מן האחרון - דלחומרא אמרינן יש ברירה ופסולה לכהונה אבל אינך כולהו אפי' ריח הגט אין בהם ולא דמו למגורשת מאישה ולא התירה לכל אדם דההיא להההוא מילתא מיהא לשמו ולשמה נכתב:

אפילו אחרון אינו פוסל - דאין ברירה:

לקוחות הן - דאין ברירה דאיכא למיחש חלק שנטל זה היה ראוי לאחיו והחליפו והיינו לקיחה וחוזר ביובל לתחילתו משום מצות יובל והדר שקליה כדמעיקרא:

דלחומרא - מחזירין חומרא היא ואי נמי הוה מספקא ליה אזיל לחומרא אבל אינו פוסל קולא הוא ואי לאו דפשיטא דאין ברירה לא אזיל לקולא:

אי נמי כתחילה - כשם שמתחילה היתה בלא חלוקה לאיש אחד כך יחזור ביובל לאיש אחד וטעמא לאו משום דאין ברירה הוא:

לאיזו שתצא בפתח תחילה - יהא הגט לשמה ושמותיהם היו שוין:

מהו - יש ברירה או אין ברירה:

על מי שיעלה מכם - יהא נמנה עליו ואני מקנה לו חלקו בשעת שחיטה:

כיון שנכנס ראשון - לאחר שחיטה ראשו ורובו:

זכה בחלקו - דאמרינן יש ברירה דמשעת שחיטה היה זה ראוי לכך ונשחט פסח זה עליו ומזכה את אחיו עמו לימנות בחלקו ולקמיה מוקי לה שפיר:

אמר רבי יוחנן כדי לזרזן במצות - אביהן המנה את כולן עליו משעת שחיטה והא דקאמר על מי שיעלה ראשון לזרזינהו אתא כלומר נראה איזה הוא ראשון ולא הודיעם מה בלבו:

שפיר - משום הכי מזכה את אחיו עמו:

נמנין - הרוצה לימנות:

ומושכין את ידיהן - מי שהיה נמנה ורוצה לימשך ולהמנות על אחר מושך ידיו הימנו:

עד שישחט - אבל לאחר שחיטה לא נמנין ולא נמשכין דכתיב ואם ימעט הבית אם באו להמעט ולהמשך ממנו מהיות משה בחיותו של שה יתמעטו:

תניא נמי הכי - דלא נתכוין אלא לזרזן ומיהו כולהו אמנינהו:

ובנים שפלים - ולא קתני ונמצאו בנות זוכות בפסח ובנים לא זכו:

אמר אביי קבעי מיניה - אתמוהי מתמה אביי ברב יהודה ורב אושעיא קבעי מיניה לאיזו שתצא בפתח תחילה דתלה (זה) המתנה בדעת אחרים וקפשיט ליה לאיזו שארצה דהיינו תולה בדעת עצמו דילמא תולה בדעת עצמו לית לן ברירה דמדאתני ברישא גילה בדעתו שהיה פוסח על שתי סעיפים וליכא למימר הוברר דמעיקרא דעתיה להאי אבל זה שתלה באחרים גמר בדעתיה מעיקרא לאיזו שתצא:

מבין הכותים - קודם גזירה ואין לו כלי להפריש תרומות ומעשרות בהן והוא צריך לשתות וכותים גירי אמת חשיב להו ואין ארץ ישראל נפקעת מקדושתה על ידיהם והן חשודין על המעשרות ועל התרומה ולא כעמי הארץ שרובן מעשרין וכולן מפרישין תרומה אבל כותים חשודין על הכל והלוקח מהן צריך לעשר ודאי:

שני לוגין - מתוך מאה:

הרי הן תרומה - בתוכו:

דף כה:

ומיחל - מעשר שני מחלל בדיבורא בעלמא על מעות שיש לו בבית דמה שאפשר לו לתקן לגמרי יתקן:

ושותה מיד - דמאחר שקרא שם יצא לו מידי טבל וכשהוא מוציא יין לשתייתו הוא הנברר לחולין ולכשיהיו לו כלים ויוציא מן הנוד לתרומה הוא הנברר לתרומה ויש ברירה:

ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין - דלית להו ברירה בתולה בדעת עצמו שהוא עצמו מוציא את היין:

מה היא באותן הימים - לקמן במי שאחזו (עג.) זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה הרי זה גט אם מת מאותו חולי מה היא כל ימי החולי:

כאשת איש - אם כהן הוא אוכלת בתרומה ואם זינתה בחנק:

ולכי מיית הוי גיטא - דקתני רישא הרי זה גט ואיירי ר' יהודה במה היא באותן הימים אלמא לא פליג ברישא ולא אמרינן גט לאחר מיתה הוא כיון דאמר מעכשיו ואע"ג דכשנתן הגט הוא מספקא ליה אם יחיה אם ימות ותלה התנאי בדעת מי שמתו וחייו תלוים בידו וכשמת אמרינן הוברר הדבר דמשעת נתינה היה ראוי למות מחולי זה וה"ל גט מההיא שעתא שע"מ כן מסרו ואין זה כשאר תנאים שאדם מתנה בגט שבידו לקיימם ודעתו לקיימם כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע דהתם לאו טעמא

משום ברירה הוא אבל הכא דאין בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאליו אי לאו משום ברירה לא הוי גט מחיים:

הא דאמרן - בהלוקח יין:

הריני בועליך - לשם קידושין דאשה נקנית בביאה:

אף על פי שלא רצה האב מקודשת - דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר בלבו לקידושין גמורים ואפי' לא ירצה אביו:

דף כו.

לא רצה אינה מקודשת - דלא בעל אלא על תנאי ולא נתקיים וכי רצה מיהא מקודשת ואע"ג דמשעת בעילה ספק רוצה ספק אינו רוצה אמרינן הוברר דמשעת בעילה הוו קידושין:

טבלים למפרע - שהרי לא הוברר התרומה מעולם:

לכשיבקע - כשיבא לידי כך ודאי טבלים שתה אבל אין לחוש לכך דלא שכיח ליבקע:

מתני' הכותב טופסי גיטין - שסופר הוא ונוטל שכר ורוצה שיהו מזומנין לו פעמים שאדם בא לשוכרו והוא טרוד בשטרות אחרים:

צריך שיניח מקום האיש וכו' - שאם רואה תגר ביניהם לא יאמר הריני כותב כל הגט ובגמרא מפרש טעמא:

צריך שיניח מקום כו' - ואם שמע שהיה אחד רודף אחר חבירו להלוותו מנה לא יאמר הריני כותב מיד ואניח מקום הזמן לבדו שלא יהא שטר מוקדם אלא צריך שיניח מקום הלוה והמלוה והמעות אע"ג דליכא למיחש למידי גזירה שטרות אטו גיטין:

מפני התקנה - בגמ' מפרש אהיכא קאי:

פוסל בכולן - ואפילו הניח מקומות הללו וטעמא מפרש בגמ':

ר' אלעזר מכשיר בכולן - ובלבד שיניח מקומות הללו:

חוץ מגיטי נשים - דגזרינן בהן טופס אטו תורף:

שנאמר וכתב לה - בגמרא פריך האי אתורף הוא דכתיב:

גמ' אף מקום הרי את מותרת - שגם זה עיקרו של גט:

עדי מסירה כרתי - הלכך וכתב לה לאו אחתימה קאי דחתימת עדים אינה אלא מדברי סופרים מפני תיקון העולם וכי כתיב וכתב לה משמע אעיקר כריתות קאי דהיינו כל הני דאמרן:

וצריכא - לשמואל לאוקמי להני תלת סתמי כר"א ולמימרא בכולהו והוא ששייר מקום התורף אין כותבין על המחובר (לעיל דף כא:) והכל כשרין לכתוב (לעיל כב:) והכותב טופסי גיטין כולהו אוקמינהו שמואל כר"א:

דקתני אין כותבין - והדר תנא כתבו על המחובר כשר ומדקשיא רישא לסיפא אוקימנא דהכי קאמר אין כותבין טופס שמא יכתוב תורף כו':

אבל סיפא - הכל כשרין לכתוב דקתני שאין קיום הגט אלא בחותמיו:

אימא ר' מאיר היא - ואינו צריך לשייר מקום התורף ואשמעינן שמואל דצריך ורבי אלעזר היא וסיפא דקתני שאין קיום הגט אלא בחותמיו לאו לאכשורי תורף דחרש שוטה וקטן דשלא לשמה קאי אלא אמציעתא קאי האשה כותבת את גיטה לשמה והאיש שוברו שאין קיום הגט אלא במסירתו ולא בחתימתו והא דנקט חותמיו משום דרוב עדי מסירה הם החתומים בו ורוב גיטין חתומים הם אפי' לר"א מפני תיקון העולם:

איכא לאוקמא כר' אלעזר - ולא קשיא מידי כדפרישית:

אבל הא מדסיפא - פליג ר' אלעזר אריש דקתני רבי אלעזר מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים ורישא מכשיר אף בגיטי נשים:

אימא רישא לאו רבי אלעזר היא - וא"צ לשייר מקום הרי את מותרת אלא מקום השמות לבדן משום קטטה כדלקמן:

קמ"ל - שמואל דרישא נמי כר"א ותרי תנאי ואליבא דר' אלעזר כדלקמיה:

מפני תקנת סופר - התירו לכתוב טופס שלא לשמה:

ור"א היא - הא דקתני מפני התקנה התירו לכתוב טופס הא לאו הכי הוה אסיר רבי אלעזר היא דבעי לשמה בכתיבה מדאורייתא:

לא לכתוב - דלמא אתי למכתב תורף אלא משום תקנת סופר שיהו מזומנין לו שרו ליה ובלבד שישייר תורף לכתוב לשמה ותורף דשאר שטרות נמי גזר משום תורף דגיטין:

ורבי יהודה כו' - וגזר שטרות אפי' טופס אטו גיטין:

שטרות אטו גיטין - בטופס לא גזר דגזירה לגזירה היא:

והא כי כתיב לה אתורף כתיב - דבקרא כריתות כתיב דהיינו תורף והיכי יליף ר"א מיניה למיסר טופס:

אלא - לא תימא שנאמר דמשמע מיניה יליף אלא משום כלומר משום שנאמר בתורף וכתב לה לשמה גזרינן טופס אטו תורף דאורייתא:

דף כו:

קשיא דר' אלעזר כו' - רישא אוקמת כר"א ומכשיר לכתוב טופסי גיטין וסיפא פליג ואמר חוץ מגיטי נשים:

משום קטטה - מפני התקנה דקתני לאו אהיתרא דטופסי קאי אלא אצריך שיניח קאי מפני תקנת קטטה:

ור"מ היא - דלא בעי כתיבה לשמה ולא צריך שיניח מקום הרי את מותרת אלא מקום השמות לבדן משום קטטה ומקום הזמן משום מוקדם:

דאפי' תורף - עם השמות לכתוב דכי כתיב וכתב לה אחתימת עדים קאי שהיא עיקר כתיבתו:

דקא כתיב - ומזכיר שמו ושמה:

ורתח עלה - וכי משכח לגט מזומן יהיב ליה ניהלה:

ומעגן ומותיב לה - כשהיא מגורשת:

דאפי' טופס לא לכתוב - גזירה משום תורף דאורייתא:

ל"ש מן האירוסין - המגרש לארוסתו צריך לכתוב זמן כשר ולא מוקדם:

למ"ד משום פירי איכא - שאם יכתוב זמן לבו ביום והוא יגרשנה לאחר זמן והיא טורפת מיום הכתיבה:

ארוסה מי אית לה פירי - מי אית לה דין פירי הלא אינו אוכל פירות אלא משעת תנאי כתובה ואילך שהוא מתחייב בפרקונה כדאמרי' בנערה שנתפתתה (כתובות דף מז:):

משום תקנת ולד - הצריכו להניח מקום זמן לגט ארוסה:

ולא הוה ידענא מאי היא - דמאי ולד יש לארוסה:

כיון דשמעיתא להא דתניא כתבו גט לארוסתי - עכשיו ולא אתננו לה עד לאחר שאכנסנה:

אינו גט - דגט ישן הוא שמא תתעבר כשיכנסנה ויאמרו גיטה קודם לבנה שיהיו סבורים שנתנו לה ביום שנכתב:

הכא נמי - במתני' משום הכי צריך להניח מקום זמן אף לטופס הארוסה שמא יכתוב זמן לבו ביום והוא לא יגרשנה עד לאחר נישואין ויאמרו בלא קידושין וכתובה נתעברה לאחר גירושין ופגם הוא למשפחה:

הלכתא כר' אלעזר - שפוסל בטופסי גיטין גזירה משום תורף:

טובינא דחכימי - מאושר שבחכמים:

ואפילו בשאר שטרות - במאי דפליג ר' אלעזר אדר' יהודה ואכשר בטופסי שטרות אמר רב נמי הלכה כר"א בתמיה:

אשרתא - קיום השטר שהעדים מעידין על כתב ידיהם בב"ד וב"ד כותבין בו במותב תלתא הוינא ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידייהו ואשרנוהי וקיימנוהי כדחזי וחותמין:

מצאו באשפה - ולא נכתב לשם אשה כלל אלמא לא חיישינן למיחזי כשקרא כיון דנחתם בעתו וזמנו:

בו - ביום של חתימה:

ופרעו - בו ביום:

אינו חוזר ולוה בו - ואפי' ביום מלוה ראשונה לאחר פרעון דליכא למיחש למוקדם והכי מפרשינן לה בשנים אוחזין (ב"מ יז.):

שכבר נמחל שעבודו - כשפרעו ובטל השטר ואין הקרקעות משועבדות שוב למלוה השניה שלא עליה נחתם שטר זה והויא לה מלוה על פה:

אבל לשיקרא - אם היה נחתם על מלוה זו אע"פ שנכתב קודם הלואה כשר אם בו ביום נכתב:

דף כז.

מתני' ואם לאו פסול - שמא מאחר נפל ואין זה שלו:

מצאו בחפיסה - כלי ויש סימן בכלי שהוא שלו:

אם מכירו כשר - מילתא באנפי נפשיה ואו או קתני או שמכירו ואפי' מצאו בכל מקום כשר:

גמ' דייתיקי - צוואת שכ"מ דא תהא למיקם ולהיות:

מתנות - מתנת בריא:

לא יחזיר - לא לבעל ולא לאשה וכן שחרור וכן כולם ומדתלי טעמא בשאני אומר שמעינן מינה דאם אמר הבעל תנו לה שאני כתבתיו לה נותנין ולא חיישינן לשמא אינו זה:

במקום שהשיירות מצויות - פסול שמא מעוברים ושבים אחרים נפל:

ואפילו במקום שהשיירות מצויות כו' - לאו רבה קאמר לה אלא הש"ס הוא דמסדר ואמר דהא דאוקי רבה במקום שהשיירות מצויות והוא שהוחזקו שני אנשים בשם זה באותה העיר אבל אם לא הוחזקו מספיקא לא אמרינן דילמא איתנהו ולא ידעינן או דילמא יש עיר אחרת ששמה כזו ויש בה אדם אחר ששמו ושם אשתו כזה שתובעו:

דאי לא תימא הכי - דלא פסיל רבה אלא במצויות והוחזקו קשיא דרבה אדרבה:

בי דינא דרב הונא - שהובא שם לקיימו בב"ד וכתוב בו הנפק ונפל מזה והוא תובעו ולא הוחזקו שני יוסף בן שמעון באותה העיר:
חיישינן לשני שוירי - ושמא לא זה הוא שנפל מזה:
דתנן - בב"מ (כ.):
כל מעשה ב"ד - המוצא שטר מקויים בב"ד דליכא למיחש לכתובין היו ונמלך עליהם שלא ליתנם דלא עביד לקיומיה שטרא אלא מלוה לאחר שנמסר לידו דחייש שמא ימותו עדים:
הרי זה יחזיר - ולא חיישינן לשמא אינו זה:
בי דינא דרב הונא - היו צריכין לו לדין ולהוראה ובאים שם וקפשיט רבה דיחזיר ש"מ משום דלא הוחזקו שני יוסף הוא דלשני שוירי לא חיישינן:
כשמעתיה - דאמר תרתי בעינן והכא לא הוה אלא חדא והחזירו לתובע:
איכא דאמרי - האי בי כיתנא היכא דתרו כיתנא בבית מי המשרה ששורין שם פשתן ואין שיירות מצויות שם והחזירו ואע"פ שהוחזקו שנים באותה העיר באותו השם:
ואיכא דאמרי היכא דמזבני כיתנא - בשוק ששיירות מצויות והחזירו לפי שלא הוחזקו:
מודה - שאומר ליתנו לה:
לא לזה ולא לזה - לבעל לא יחזיר שמא כבר נתנו לה וממנה נפל וכשיבא לידו יחזר אחר עדי מסירה ויעידו שגירשה וכשתתבע כתובתה יאמר פרעתיך שהוצאת הגט בבית דין ותנן הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה וחייבוני לפרוע ונתנו לי את הגט כדי שלא תחזור ותגבה ולאשה לא יחזיר שמא תינשא בו:

דף כז:

איכא דאמרי - הא דשני ר' זירא במקום שהשיירות מצויות פסול והוא דהוחזקו דבעינן תרתי כרבה:
בשלמא דרבה - דשני לעיל שנויא דידיה אתרתי מתני' חדא דגיטין וחדא דב"מ:
מתני' אלימא ליה לאקשויי - דקא ס"ד דאינהו רמינהו אהדדי ומתני' עיקר מברייתא:
אלא ר' זירא - דרמי מתניתין אברייתא מאי טעמא לא אמר שינויא דידיה אתרתי מתני' כרבה:
אמר לך - ר' זירא מתניתין לא קשיין אהדדי:
מי קתני - בבבא מציעא הא אמר תנו נותנין ואפילו לזמן מרובה:
דלמא אם אמר תנו נותנין ולעולם כדקי"ל - כלומר ודאי על כרחין הא אמר תנו נותנין דייקי' מינה מדתלה טעמא בנמלך עליהן אלא לזמן מרובה מהיכא דייקת דילמא לעולם

כדקי"ל בהכשירא דגיטין מצאו לאלתר כשר אבל ברייתא ודאי קשיא דקתני יחזיר לאשה ואי לאלתר והבעל מודה פשיטא למאי ניחוש לה אי לאו דאשמועינן אפילו לזמן מרובה לא איצטריך למיתנייה דבשלמא מתני' לא תנא בה בהדיא האמר תנו נותנין ואצטריך למתנייה משום היא גופא לאשמועינן דלא יחזיר שאני אומר כו':

ר' ירמיה אמר - לא מתניתין קשיא ולא ברייתא קשיא דכל הני דאמרינן יחזיר לזמן מרובה:

כגון דקאמרי עדים - החתומים בו:

מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד של שם זה - ואותו חתמנו לאיש זה התובעו:

כגון דקאמר - האי שליח שאבדו נקב יש בצד אות פלונית:

ודווקא - נקט רב אשי בצד אות פלונית דהוי סימן מובהק דאין עדות ברורה מזו:

מספקא ליה סימנים דאורייתא או דרבנן - הא דאמרי' באלו מציאות (ב"מ דף כז.) שמחזירין אבדה בסימנין ואיבעיא לן התם דאורייתא או דרבנן לרב אשי נמי מספקא ליה הילכך באיסור אשת איש לא סמכינן אסימנין בעלמא דלמא סימנין דרבנן ובממונא הוא דמצו רבנן להפקיע דהפקר ב"ד היה הפקר וטעמא דתקנתא התם מפרש אבל למישרי איסורא לא מצו רבנן לעקור דבר מן התורה והאי דלא אמר קסבר סימנין דרבנן משום דהתם מיבעיא לן ומהכא לא מצינן למיפשט דהא אי נמי מספקא ליה קאסר מספיקא:

אירכס ליה - שליח היה:

אי סימנא אית לי בגויה אי טביעות עינא אית לי בגויה - אי סימנא בעיתו דאיתיהב לכו אית לי בגויה סימנא ואי בטביעות עינא בעיתו להדורי ניהלי אית לי טביעות עינא בגויה שנתתי עיני בו עד שאני מכירו יפה בלא שום סימן:

סימנים דאורייתא - שלא נתן בו סימן מובהק אלא סימנא בעלמא ומדאסמכו אסימנא באיסורא קסברי סימנין לאהדורי אבדתא דאורייתא מוכן תעשה לשמלתו כדאמרינן באלו מציאות (שם):

לצורבא מדרבנן - דידע בטביעות עינא ולא משני בדיבוריה:

כדי שתעבור שיירא ותשרה - שיעור שתוכל לעבור שיירא שם ולחנות:

כדי שיהא אדם כו' - כלומר אין הדבר תלוי בשיעור אלא צריך שיהא אדם עומד ורואה שלא עבר אדם שם משעה שעבר השליח הזה שם עד שעת מציאת הגט:

כדי שיכתוב את הגט - שיעורא בעלמא נתנו בו:

ואפילו שהה ויש בו סימנים - מובהקים:

מעידים עליו - סימנים אלו להכשירו:

על סימני גופו - של גט כגון ארוך או גוץ שאין אלו כלום שיש כאלה הרבה:

מצאו קשור בכיס או בארנקי - ומכיר את הכיס ואת הארנקי:

דף כח.

בין כליו - בביתו:
לימא - רב יהודה הלכה כיש אומרים ולימא רבה הלכה כר"ש למה חזרו להזכיר את הדברים ולפרשן:
ומשני משום דאפכי להו - אית תנאי דמפכי דרבי שמעון ליש אומרים ויש אומרים לרבי שמעון הלכך אם לא הזכירו אלא שם החכמים לא הוי ידעי אהייא מתרי לישני קיימי:
חמת - בולזול"א בלע"ז והיא של עור:
טליקא - טשק"א בלע"ז:
מתני' נותנו לה בחזקת שהוא קיים - ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו ומדאורייתא נפקא לן בהכל שוחטין (חולין דף י:) העמד דבר על חזקתו:
מקריבין אותה - ולא חיישינן שמא מתו בעליה ולמיתה אזלא:
גמ' לגבורות - שמונים שנה לישנא דקרא (תהילים צ':י'):
וחולה - או חולה דמתני' דוקא חולה ולא גוסס:
כיון דאיפליג - משאר דרך כל הארץ שהאריך ימים עד מאה שנה:
איפליג - ואינו כשאר האדם להיות קרוב למות אבל בן שמונים ואחת או יותר עד תשעים קרוב למות הוא:
אסורה לאכול - בת ישראל הנשואה לכהן שאוכלת בשבילו אסורה מיד דכל שעתא חיישינן עכשיו ימות אלמא חיישינן למיתה:
תרומה אפשר - להיות ניזונת בחולין:
גט לא אפשר - למיחש למיתה דאי חיישת אין לך שולח גט לאשתו והן עגונות:
שאני התם שהרי אסרה שעה אחת קודם למיתתו - לעולם לא חיישינן למיתה ושאני הכא שהרי אסרה מחיים שעה אחת קודם מיתתו וכל שעתא איכא לספוקי בההיא שעתא שעתידה ליאסר ושינויא דחיקא הוא והיינו דפריך ליה ואי לאו דחיישינן למיתה ממאי דהוי גיטא דלעולם הוא מיית ברישא ונאסרה מחיים דלמא היא מייתא ברישא ולא יבא לכלל גט לעולם:
אלא אמר אביי - האי תנא ודאי חייש למיתה ולא קשיא מתניתין דהכא ר' מאיר היא דלא חייש לבקיעת הנוד:
אוסרין - שמא יבקע הנוד:

דף כח:

שמא מת לא חיישינן - דאוקמינן אחזקה שהניחו חי וגבי כהן שהלך למדינת הים כיון שלא גירשה אינה נאסרת אא"כ מת אבל זו שנותן לה גט על מנת שיחול שעה א' קודם למיתתו לשמא ימות מיד ודאי חיישינן דלא מרע לה לחזקה בהכי:

והא נוד - לדידך דבעית לאוקמי לדברי הכל והא נוד דהאי דאסרי ליה לשתות משום שמא ימות הוא ופליג ר"מ ואמר לא חיישינן:

ערביך ערבא צריך - שמא השומר עצמו יפשע:

שמא מת לא חיישינן - ומתני' דברי הכל ובריית דהרי זה גיטך תנאי היא פלוגתא דר"מ וחבריו:

והא בעינא סמיכה - ותניא בת"כ ידו ולא יד בנו ידו ולא יד שלוחו:

בקרבן נשים - אשה ששגגה בכרת ושלחה חטאתה דגבי סמיכה תניא (קדושין דף לו.) דבר אל בני ישראל וסמך בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות:

וצריכא - למיתני תלתא בבי במתניתין בחזקת שהוא קיים:

דזימנין דלא אפשר - שהיא עניה וצריכה פרנסה ותטול תרומה בבית הגרנות:

מתני' כרקום - מצור מתרגמינן כרקומין (דברים כ):

המוטרפת - ועדיין לא טבעה:

לידון - בדיני נפשות:

חומרי חיים כו' - כדמפרש ואזיל:

בת ישראל לכהן - חומרי מתים:

בת כהן לישראל - חומרי חיים ולא תאכל בתרומת אביה:

גמ' לא שנו - דיוצא ליהרג נותנין עליו חומרי חיים:

אלא בבית דין של ישראל - שלאחר גמר דין זימנין דחזו ליה זכותא ומחזירין אותו כדאמרינן בנגמר הדין (סנהדרין דף מב:) הסוס רץ ומעמידו:

פורסי שנמג - לשון פרסי הוא פסק דין:

כל מקום כו' - רישא הכי איתא מי שנגמר דינו וברח כו' בפ"ק דמכות (דף ז.):

הרי זה יהרג - אלמא לא אמרינן שמא מצאו לו זכות אחרי כן ש"מ לא שכיחא ולא מספקינן בהכי:

איש פלוני מת - בבית דין מיתת עצמו כגון מי שלקה ושנה בב"ד כונסין אותו לכיפה:

נהרג - א' מארבע מיתות וגבי עובדי כוכבים מת כמו לקמוניא חלילא דקטיעא בר שלום במס' ע"ז (דף י:):

קומנטריסין - ממונין ליהרג:
אמאי אל ישיאו אשתו - הא קי"ל בפ' בתרא דיבמות (דף קכא:) עובד כוכבים מסיח לפי תומו כשר לעדות אשה:
וקתני - גבי ישראל ישיאו וקשיא לרב יוסף:
דלא שייכי בה - שאינה תפארת להם:
דשייכי בה - כי הכא שמתפארים שהרגו בדין:
עבידי לשקר - ולומר נהרג ואף על פי שלא ראוהו אלא יוצא לידון:
לא שנו - דנותנין עליו חומרי חיים אלא בדיני עובדי כוכבים דשקלי שוחדא:

דף כט.

תו לא חזו ליה זכותא - כלומר לא שכיח הלכך לא מספקינן בהכי:
מתני' המביא גט בא"י - שאין צריך לומר בפני נכתב ונחתם:
משלחו ביד אחר - ועושה שליח מאליו ושלא בב"ד:
ואם אמר לו - בעל לשליח:
טול לי הימנה חפץ פלוני - כשתתן לה את הגט לא ישלחנו ביד אחר:
גמ' חלה תנן - דאניס וה"ה לכל אונסין אבל אי לא אניס לא ישלחנו ביד אחר:
אי דאמר ליה הולך - ולא אמר ליה אתה בעצמך הולך:
ואי - מתני' ר"ש:
אפילו - לא אמר ליה אתה הולך כי חלה נמי לא:
ה"ז משלחו כו' - ולא מפליג בין חלה ללא חלה ועושה שליח אחר דהולך לא משמע אלא טרח שיבא גט זה לידה:
איבעית אימא - מתני' דאמר ליה הולך ואפ"ה בעינן חלה דברייתא דקתני ה"ז משלחו והוא דחלה:
ואיבעית אימא - מתני' דאמר ליה את הולך וחלה שאני וברייתא דקתני לא ישלחנו בדלא חלה וכן נמי כי תוקמא כרבן שמעון חלה שאני ור"ש בשלא חלה:
אמר לשנים תנו גט לאשתי - ולא נתן להם גט עשאן עדים ואע"פ שלא אמר להם אתם עצמכם כתבוהו הרי אלו יכתבו ויתנו ולא יאמרו לסופר ויכתוב כדמפרש לקמן:
או לשלשה כתבו גט כו' יכתבו - הם עצמם שהרי אמר להם כתבו אבל אמר לשלשה תנו גט לאשתי יאמרו לאחרים ויכתבו ויתנו מפני שעשאן ב"ד ורשאין לעשות שליח אלמא אין היחיד עושה שליח:
בזיון דבעל - שעליו לכתוב את הגט ואינו רוצה שידעו בו רבים שאינו יודע לכתבו:

הכא - גבי הולכה:
לא קפיד - דמאי קפידא איכא:
רבא אמר - התם היינו טעמא דלא משוו שליח שלא מסר להם אלא דברים ואין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר אבל גט דאית ביה מששא חוזר ונמסר:
שליח מתנה - שאמר בעל הבית לב' עדים כתבו שטר מתנה לפלוני אי טעמא דגט משום בזיון הוא הכא ליכא למימר הכי שהרי אין עליו לכותבו דתנן (ב"ב דף קסז:) והמקבל נותן את השכר הלכך אם ירצו יאמרו לאחרים ויכתבו ולמ"ד מילי לא מימסרן הני נמי לא מימסרן:
אמר ריש לקיש כאן שנה רבי - במשנה זו שנה לנו רבי:
אין השואל כו' - דהא דתנן לא ישלחנו ביד אחר לא משום בטולי שליחות דגיטא נקט לה דאם שילח ביד אחר הגט גט דאע"ג דאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר שליח לגרש מיהא שויה אלא האי דתנן לא ישלחנו לאשמועינן דאין השואל רשאי להשאיל:
זו אפי' תינוקות יודעין אותה - דאם השאילה לו לא לצורך אחרים השאילה לו דאין השואל רשאי להשאיל ונמצא זה עובר על דעתו ומקניטו:
אלא - משום שליחות דגט גופיה תנא לא ישלחנו דאם שלחו ביד אחר זימנין דגיטא נמי לא הוי גיטא ולקמן מפרש מאי זימנין:
אל תגרשה אלא בימין וגרשה בשמאל - דלא שויה שליח להכי האי נמי פעמים ששליחות הגט תלוי בחפץ ואיכא קפידא לבעל:
דכולי עלמא כו' - דמדאמר ר' יוחנן זימנין דגיטא נמי לא הוי משמע דרוב פעמים הוי גיטא ואפי' שלחו ביד אחר:
ויהבה ליה חפץ - להוא שליח שני:
דכ"ע לא פליגי דהוי גיטא - דאע"ג דאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר שליחות דגיטא לא בטיל ככל שלוחי גיטא שיכולין לעשות שליח דאגט לא קפיד בעל לדבר זה דגט אינו תלוי בחפץ דאפשר שילך ויטול החפץ וישלח הגט ביד אחר הלכך אפי' שינה בחפץ אין זה שינוי בגט שהרי קיבל החפץ ואח"כ נתן:

דף כט:

ואזל איהו ויהיב לה גיטא - ברישא דכי אמר ליה שקול חפץ ברישא קפיד איהו שהיה בדעתו לעכב הגט אם לא תתן לו החפץ ולרדותה בעיגונא עד שתתן הלכך הגט תלה בחפץ בדבר זה וזה אם שינה נעשה כמי שאמר לו אל תגרשנה אלא בבית וגירשה בעלייה הלכך ר' יוחנן פוסל בו בשליח ראשון וכ"ש בשלוחו והיינו דקאמר זימנין דגיטא נמי

לא הוי הלכך תנא במתני' לא ישלחנו ביד אחר שמא כשימסור ראשון שליחות לשני לא ימסור לו דברים כהוייתן או השני לא ידקדק בהן ויהא משנה ומיפסיל גיטא וריש לקיש מכשר כו' קסבר לאו קפידא הוא אלא אורחא דמילתא קאמר ליה:

מתני' עושה בב"ד שליח ומשלחו - שצריך הראשון לומר בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם לפי שהאחרון לא יוכל לומר:

שליח ב"ד אני - ומסתמא ב"ד עשו הדבר בהכשירו:

גמ' שליח דשליח - השליח השני שנעשה בב"ד:

האחרון - ולא תנן השני:

ה"ג - אלא כי תבעי לכו בב"ד או אפי' שלא בב"ד:

עושה כמה שלוחין - ראשון לשני ושני לשלישי וכן לעולם ואין צריך ב"ד הואיל ואין הראשון צריך לומר בפני נכתב האחרון נמי א"צ לומר שליח ב"ד אני:

אם מת ראשון - עד שלא הגיע הגט לידה:

בטלו כולן - קסבר מכחו באו:

דקטנותא היא - בקטנותו אמר אבי שמועה זו שיש להשיב עליה:

לא ידענא לה - איני מכירה:

מסור מילך קמן - אמור דברי שליחותך בפנינו ותן לנו הגט ואמור בפני נכתב ובפני נחתם ואנו נמסרנו לו ויהיה שליח ב"ד:

והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא - השליח הזה לא נעשה שליח לגרשה אלא למוסרו לאבא בר מניומי הלכך לאו במקום בעל קאי למוסרו ליד אחר:

קפחינהו - קטע רגליהם שלא ימצאו רגלים לדבריהם:

מאי קפחותא - הלא אינה תשובה דמי אמר ליה בעל אבא בר מניומי יגרשנה ולא אתה אי הוה האי ידע לה הרי צוהו תחלה לגרשה לשון קיפוח דטרונצייי"ר שמקצרו מלמטה:

איכא דאמרי - דרבא אמר שאינה תשובה אלא בטעות קפחם ואמר (ליה) רב אשי מאי טעותא שפיר קפחינהו:

מאי קאמר ליה - בעל:

אבא בר מניומי יגרשנה ולא אתה - מאחר שאינך מכירה הוא יהא שליח מעתה ולאו את בלישנא קמא גרסינן מי אמר ליה בלישנא בתרא גרסי' מאי קאמר ליה:

איתניס - שליח:

בגו תלתין - שלא יוכל לילך אחר שלשים:

שליח שלא ניתן לגירושין הוא - בתוך שלשים:

וליחוש - שמא בא בעל אצלה בתוך שלשים ונתייחד עמה ופייסה ובעל והוי גט ישן:

ליחוש שמא פייס - בתוך י"ב חדש שיש שהות הרבה לבא ואין זה דומה לשולח גט ממדינת הים ואינו קובע זמן לשהותו בידו דהתם ליכא למיחש שמא פייס דמימר אמר הבעל השליח קדמני וכבר הגיע גט לידה ולא עקר נפשיה מספיקא:

הכי גרסינן - ואמר רבה כו' באומר בפני בית דין בשעה שמסרו לשליח הרי היא נאמנת עלי כמאה עדים לעולם אם אערער לומר גט ישן הוא הריני מאמינה לאמר שלא באתי בתוך הזמן אצלה וכיון דמעיקרא הימנה תו לא מהימן לערער וכל שכן דאנן לא ליקו ולערער אלמא טעמא דאמר הכי אבל האי דלא אמר הכי ליחוש:

אם אמרו בנשואה - שחביבה עליו ומחזר לפייסה:

דף ל.

כי משוו ב"ד שליח - מי בעי בפניו דשליח קמא או אפילו שלא בפניו כגון זה שהוא אנוס ואינו יכול לעכב כאן וילך לדרכו:

מברא - מעבר המים שלא מצא את המעבורת:

לא שמיה מתיא - דלא מטי עד הכא ואין טענת אונס בתנאי גיטין למימר אניסנא א"נ יש אונס בגיטין הא אוקימנא בשמעתא קמייתא דכתובות דהאי אונסא דשכיח הוא ואיבעי ליה לאתנויי:

ליהוי גיטא - מעכשיו אמסור לה גט על תנאי זה אי לא אפייס לה:

פייסה - בדברים והרבה עליה ריעים ולא נתרצתה להשלים אתו:

מי יהב לה תרקבא דדינרי ולא איפייסא - וכיון שלא עשה כן נמצא שלא פייסה ואע"פ שאין לו לא אמרינן אניס דאין אדם יכול לטעון אונס בתנאי של גט והוי גיטא:

אטו תרקבא דדינרי בעי למיתב לה - והרי אין לו ואנוס הוא דהא פייסה במה שבידו לעשות ולא איפייסא ולא הוי גיטא דיש אונס בגיטין:

הא כמאן דאמר כו' - פלוגתא דתרי לישני ואליבא דרבא היא במסכת כתובות בשמעתא קמייתא:

מתני' להיות מפריש עליהן מחלקן - המלוה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפרעון החוב זה בשביל הכהן וכן המעשר ראשון בשביל לוי ומעשר עני בשביל עני והמעשרות יעכב ויאכל אלא שמפריש מעשר מן המעשר לכהן שהן מותרין לזרים מכיון שאין כאן גזל מתנות שכבר נתן דמיהם לכהן זה ובשעת ההלואה פסק להם דמים:

ליטול רשות מן היורשין - מפני שאין חוב זה מוטל עליהן לפרוע יטול מהם רשות אם רוצים שיתקבל חובו בשבילם יעכבם ממעשרות עצמו:

אינו צריך ליטול רשות - דיש כח לב"ד להטיל חוב זה על כל הכהונה והלויה לפי שתקנתם הוא שימצאו מעות להלואה:

גמ' ואע"ג דלא אתו לידיה - בתמיה אע"פ שאינו נותנן לכהן ויחזירם לו קתני מתני' דיפריש עליהן וכיון דלא מטו לידיה מאן זכי ליה להאי כהן הך תרומה שיקבלנה זה בחובו והיאך יצא ידי נתינה:

במכרי כהונה - כמו איש מאת מכרו (מלכים ב י"ב:ו') שהם מכיריו ואוהביו דאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה הלכך כיון דמלתא דפשיטא היא דלדידהו יהיב להו אסחי להו שאר כהני דעתייהו והוה כמאן דמטו לידייהו דהני:

במזכה להן ע"י אחרים - כשהוא מפריש מוסרו למעשרות ביד אוהבו ואומר זכי במעשר זה לפלוני לוי והוה ליה כמאן דמטא לידיה וחוזר ומחזירן לו:

עשו את שאינו זוכה כזוכה - במקומות הרבה מפני תקנה עשו כן לרבי יוסי בהניזקין (לקמן דף נט:) עני המנקף בראש הזית ומצודות חיות ועופות ומציאת חרש ובבכורות (דף יח:) כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות ובגמרא דשנים אוחזין (ב"מ דף יב:) השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו דאף על פי שאין זכיה לקטן עשאוהו כזוכה ובכולן י"ל מפני תקנה עשו:

כשער הזול - שאם יוזלו חיטין בשעת הפרשת תרומות אקבלם באותו השער של שעת הפרשה:

ואין בו משום רבית - בשאר פוסקין בעינן עד שיצא השער וכאן פוסק בשעת הלואה בכך וכך אף על פי שלא יצא השער:

ואם בא לחזור - לקמן מפרש:

נתייאשו הבעלים - כגון שהלוהו כדי שיעור תרומות שנה זו ועל מנת לקבלם בשנה זו וראה שנשתדפו שדותיו ונתייאש מאותה הלואה ואמר ווי לחסרון כיס ואחר כך חזרו ונתקנו אין מפריש עליהם דיאוש דבר האבד הוא:

פוסק עמהם כשער הזול פשיטא - בכל תנאי נמי אם בא לפסוק כשער הזול מי ימחה בידו גבי שאר פוסקין על הפירות נמי הכי תניא באיזהו נשך (ב"מ דף עב:):

כמי שפסק דמי - וה"ק הפיסוק שהוא פוסק עמהן כשער הזול הוא שאם יוזלו מדמים הללו שהוא פוסק בשעת הלוואה יקבלם כשער הזול:

דכי ליה ליה - כגון אם נשתדפו שדותיו:

לא קרינא ביה לא יגוש - שאינו יכול לתובעו כלום:

בעל הבית - אם בא לחזור בכהן אין יכול שהרי כספו בידו וזה לא היה לו למשוך ממנו כלום דלימא ליה לא משכתי:
אבל כהן חוזר בו - דכיון דעשאוהו כזוכה יכול לטעון לא משכת ממני פירות:
לא צריכא דאקון - בשעה שייבשו ונתייאש כבר עלו בקנה:
מהו דתימא אקנתא מילתא היא - דמשעלו בקנה אם מתייבשים חוזרים ומתקנים ומלתא דלא שכיחא הוא שיהו מתקלקלין לגמרי ולא הוי יאוש מעליא קמ"ל:
אותו השבט - שהקרוב להם באותו השבט ראוי ליורשם וכל לויים זוכין במעשרות לפיכך יעכב זה את המעשרות בשביל הקרוב להם בלוייה:
בחזקת עניי ישראל - הכא ליכא למימר בחזקת יורשין שמא יורשים עשירים הם אבל בחזקת שאר עניים יפריש ויעכבם דהואיל ותקנת עניים הוא ניחא להו לכל עניי ישראל שתהא דת זו נוהגת בישראל כדי שימצאו מלוים להם כשיצטרכו הלכך כי גבי משאר עניים לאו גוזל את העניים הוא:

דף ל:

עניי כותיים - שאם אין עני ישראל בעיר ויש עניי כותיים מפריש לצורכם ויעכבם לעצמו שאף הם זוכים בהן דכותיים גרי אמת הם ולתנא קמא גרי אריות הם ולא יפריש בשבילם אלא בשביל עניי ישראל יפריש בכל מקום שהם:
וזכה הלה במה שבידו - הלוה הזה אינו חייב לפרוש משלו שהרי הלוהו ע"מ שלא ליפרע הימנו:
דעבוד תקנתא - דקאמר מפריש עליו בחזקת עניי ישראל ובהעשיר קתני אין מפרישין עליו:
לא שכיחא - הלכך לא חשו לה:
אשר - האמן והחזק הדבר לשון שריר וקיים:
לא תאשר - לא תאמן:
שירשו קרקע - שעליהם מוטל המצוה לפרוע חובת אביהן:
מלא מחט - כלומר הניח קרקע מועט אין זה מפריש בחזקת יורשין אלא כשיעור דמי הקרקע:
מלא קרדום - כלומר קרקע הרבה:
אפי' הניח מלא מחט גובה מלא קרדום - כלומר כל חובו לפי שהוא יכול לטרוף ולחזור ולטרוף כל שעה שיפדוהו ממנו:

כי ההוא מעשה דקטינא דאביי - במי שהיה נשוי בכתובות (דף צא:) דההוא דהוו מסקי ביה מאה זוזי ושכיב ושביק קטינא שוי חמשים אתא בעל חוב טרפוה אתו יתמי יהבי ליה חמשין וסלקוהו הדר אתא טרפה כו':

ישראל שאמר ללוי - כולה מפרש ואזיל לה:

מעשר יש לך בידי - שהפרשתי מתבואתי לצורכך:

והילך דמיו - ומוכרהו לי ונטל זה את דמיו:

אין חושש - ישראל זה שמא לאחר שמכרו לוי עשאו לוי זה תרומת מעשר על מעשר אחר שהיה לו בביתו דכיון דלא ידע כמה יש לו בידו לא עביד ליה תרומת מעשר אבל אמר כור מעשר יש לך בידי ונתן לו הדמים אסור ישראל זה לאכול הימנו ואפי' הפריש תרומת מעשר לכהן לפי חשבונו חיישינן שמא לאחר שקיבל הדמים עשאו לכולן תרומת מעשר על תשעה כורין שיש לו בביתו מעשר הטבול לתרומת מעשר דכיון דלא משך יכול לחזור הלוי ואע"פ שהוא ברשותו של ישראל לא קנו לו מעותיו דאימת קנייה האי לוי דלקנייה לישראל בקבלת מעות הלכך כי חזר בו ועשאהו תרומת מעשר חל עליו השם:

מעשר לאביך בידי - בחיי אביך הודעתיו שהיה לו מעשר בידי:

מוקף - סמוך כמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה דף לב:) אסור לחבר לומר תבואה שיש לי במקום פלוני תהא תרומה על זו שמא אותה שעה אינה בעין ואם עשה עשוי:

כך אמר לי אבא - לפני מותו מעשר לך בידי:

חושש - הלוי הזה:

לתרומת מעשר - הראויה לינטל הימנו ואע"פ שחזקה על חבר שאינו נפטר מן העולם עד שיתקן כל פירות טבלים שבידו הכא איכא למיחש דכיון שלא הזכיר בצואתו סכום מדה שמא לא היה יודע כמה יש:

אין חוששין - שמוחזק ישראל זה שתיקנו קודם שמת ואע"פ שאין מוטל עליו:

לתרום תרומת מעשר - הלא אין המעשר שלו אלא של לוי והוה ליה תורם שלא מדעת:

דף לא.

בשתי תרומות - דהאי קרא בלוים כתיב תרומתכם היינו תרומת מעשר כדגן מן הגורן היינו תרומה גדולה ראשית דגן שישראל מפריש מגורנו והקיש הכתוב תרומת מעשר לתרומה גדולה:

באומד - אחד מחמשים שאמרו חכמים מפריש באומד דאם טעה אין כאן איסור דמדאורייתא חטה אחת פוטרת הכרי דלא נתנה בה תורה שיעור אלא ראשית דגנך:

אף תרומת מעשר - אע"פ ששיעורה קצוב מן התורה מעשר מן המעשר ניטלת באומד:

ובמחשבה - נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה ואע"פ שלא הפריש ותרוייהו נפקי מונחשב והאי דיליף תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד הוא דיליף:
מתני' המניח פירות להיות מפריש עליהן כו' - סומך על אלו ואוכל טבלים אחרים שיש לו ואומר הרי תרומתן באותן פירות שהקציתי לכך וכן עושה תמיד:
ואם אבדו - הלך לבדקן ומצאן שאבדו:
הרי זה חושש - לאותן טבלים שתיקן בהבטחתן של אלו ואם לא אכלן צריך להפריש מהם דשמא כשאמר הרי תרומתן בפירות שהקציתי כבר היו אבודין:
מעת לעת - בגמ' מפרש:
בודקין את היין - שהניחו להיות מפריש עליו צריך לבודקו שמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין:
בקידום של מוצאי החג - כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג:
הוצאת סמדר - כתום פרח וענביו נראין באשכול כסדרן:
ובשעת כניסת מים לבוסר - כשהן כפול הלבן נקראין בוסר וכשלחלוחית נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא היינו כניסת מים ל"א היו כותשין הענבים כשהן בוסר ונותנין לתוכן מים ונעשין חומץ לטיבול:
גמ' מעת לעת של בדיקה - כשבדקן מצאן אבודין חושש שמא מאתמול בעת הזאת אבדו ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת זה על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק וטפי מהכי לא אחמור רבנן למיחש אלא סמכי' אחזקה:

דף לא:

של הנחה - הרי זה חושש למפרע כל הימים עד מעת לעת של הנחה ראשונה יום אחד שלם מחזקינן להו בחזקת קיימין בידוע ומשם עד כאן ספק ויחזור ויתרום:
חושש מעת לעת - משמע יום אחד הוא דקאי בחששא היינו כמ"ד מעת לעת של בדיקה:
אלא למ"ד - כולהו יומי קאי בחששא בר מיומא קמא חושש למפרע עד מעת לעת מיבעי ליה: ר"א בן פדת דגמרא ור"א בן שמוע דמתניתין ובריייתא:
חלוקין - ואמרי דלעולם חיישינן הואיל ונמצאו אבודין וכל פירות שתקנו ע"י אותן פירות צריך לחזור ולהפריש:
מקוה - שהיה בחזקת שלם ונמדד לאחר זמן ונמצא חסר:
כל טהרות שנעשו על גביו - כל תרומות וטהרות שנשתמשו בהן בכלים ואנשים שטבלו מטומאתן באותו מקוה מעולם:
בין שהמקוה ברשות היחיד - דקי"ל ספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא:

בין ברה"ר - דקי"ל ספיקו טהור הכא טמא דכי אמרינן ספק טומאה ברה"ר טהור היינו ספק נגע ספק לא נגע דאיכא למימר לא נגע אבל זה שהיה טמא ודאי ואתה בא לטהרו בטבילת ספק אל תטהרנו מספק:

פשיטא דחלוקין - מהא מתני' ור"א בן פדת מאי אשמעינן הא מתני' בהדיא תנן טמאות:

של תקופה - אם כבר נכנסה תקופת תשרי אבל אם משכה תקופת תמוז עד כאן לא:

לשותפין - שאין הא' יכול למכור שלא מדעת חבירו חוץ לפרקים הללו אבל בפרקים הללו אין צריך לימלך ואם מכר ונתייקר השער לאחר זמן אין עליו כלום:

פירקיה - זמנו למכור:

בשעה שמנשבת עושה תלמים בים - כתלם של מענית המחרישה דהיינו חרישית לשון חרישה לפי שחזקה היא:

היינו דכתיב - בתמיה:

ותך השמש - הכתוב בא להעיד שנתחמם העולם ואתה אומר שסיפר הכתוב בכח גבורת סערותיה ולכך שינה בלשונו:

משתקת כל הרוחות מפניה - כשהיא מנשבת בשעת החום היא חמה מאוד ומבטלת צינת כל הרוחות ולכך שינה הכתוב לקרותה חרישית:

כשמשקיט ארץ מדרום - כשצינת רוח דרומית שוקטת ומי הוא המשקיטה רוח מזרחית משתיקתה שבשעה שמנשבת רוח מזרחית משתקת כל הרוחות:

פלגאה - בעל מריבה שהיתה לו מריבה עם מר עוקבא שהיה אב ב"ד כדאמרי' בפ"ק (לעיל דף ז.) בני אדם העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות והוא היה גניבא כדמפרש התם:

רוח צפונית - נוחה היא לא חמה ולא צוננת וממתקת את שאר הרוחות:

בן נץ - מלאך העשוי כנץ:

מעמידה - בכנפיו:

יאבר - לשון אברתו יגדיל כנף:

גוהרקא - עגלה עשויה כשידה ומנהיגים בה שרים:

סרבלא דכרתי - צבע תכלת דומה לכרתי:

אנא לא צריכנא להו - דרב נחמן חתניה דנשיאה הוה בהעור והרוטב (חולין דף קכד):

גלייה - רב נחמן בר יעקב לדרעיה שהיתה רוח מזרחית מנשבת והוחם לו:

שדיא נשיב - השידה מנשבת:

שכבת זרע - תוך שלשה ימים:

מקורה של אשה - עובר שבמעיה:

עדי סוראה הוא - הדבר הזה מבני סורא הוא דדייקי קראי:

דף לב.

שופתא - בית יד:
קופינא - חור שבראש המרא שקורין פושוי"ר (מכוש) ועל שם שדחוק בין שני צדי החור קרי ליה בין אחים שמדובקין:
סיכתא בדפנא - יתד שבדופן:
רפיא - שמתייבש מחמת החום ורפה:
קניא בכופתא - קנה הארוג בכפיפה:
רפיא - כמו יפריא:
מתני' השולח. והגיע - והשיג:
אינו יכול לבטלו - בגמרא פריך פשיטא:
בראשונה - לא היה מבטלו בפני השליח ולא בפני האשה אלא במקום שהיה עומד היה מבטלו בפני שלשה:
מפני תיקון העולם - שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכו לה והיא ניסת בו:
גמ' הגיעו - הוי משמע שרדף אחריו והשיגו:
ואפילו ממילא - שנשתהה שליח בדרך והיה לו לזה דרך לשם וראהו ואפ"ה בטל:
ולא אמרינן - אין בדעתו לבטלו אלא לצעורה בעלמא חדש או חדשים שאם היה בדעתו לבטלו היה רודף אחריו לבטולי:
שליחותא דקמא - דאמרינן ליה לא עדיפת מיניה:
איהו הוא דלא טרח - כי בטליה הוא בעצמו בטל וליכא למימר לצעורה מיכוין דלא הוה מטרח נפשיה משום לצערה:
אבל שליח - כי שלח שליח לבטל אמרינן לצעורה מיכוין ומשום טירחא דשליח אחרון לא איכפת ליה:
בטל הוא - משמע בטל יהא וכן אי אפשי בו:
פסול הוא - לא משמע דאיהו מבטל ליה אלא מוציא עליו שם פסול והא ליכא:
לא אמר כלום - וזכה בה על כרחו ואם יש לו בעל חוב גובה אותה בשבילו לפי שכל הלשונות הללו לשון עתיד הן והואיל וקבלה אינו יכול לחזור בו:
בטלה היא - משמע בטלה היתה מקודם שקיבלתי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי והרי אומר שלא זכה בה וחוזרת לנותן והכי נמי תניא לקמן בפירקין (דף מ:) כתבתי

ונתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא כתב ונתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים והאי נמי דאמר בטלה היתה מקודם לכן נאמן:

דף לב:

שתי לשונות משמע - וכיון דהכי הוא סתמא דמילתא כי טעין איניש מילתא דמהניא במילתיה קא טעין:

הרי הוא כשליח הגט - ואם ביטלה הנותן קודם שתגיע ליד המקבל הרי היא בטלה:

ה"ג **נפקא מינה להולך לאו כזכי דמי** - ואע"ג דמתנה זכות הוא מצי למיהדר דהולך לאו כזכי דמי:

דתלי - נשען:

בטל מהו - אם אמר בטל ולא אמר הוא מהו לשעבר משמע ואין בדבריו כלום כיון דלא אמר הוא או דילמא בלא הוא נמי ב' לשונות משמע ולישנא דאהני ביה קאמר:

אינו מועיל - משמע דהוא אינו מבטלו אלא מעיד בו שהוא פסול והא לא חזינן ביה פסול ויתקיים בחותמיו:

חרס הוא כחרס הוא לא אמר כלום - דכל לשונות הללו לשעבר הוא:

הרי הוא חרס מהו - להבא משמע או לשעבר משמע:

מאי שנא מהרי הוא הקדש - דקי"ל דהוי הקדש בכמה דוכתי דתנן בנדרים (דף מח.) אם שלי הן הרי הן מוקדשים לשמים ובהפקר נמי תנן בה הרי הוא מופקר לכל מי שאחפוץ אלמא להבא משמע:

חוזר ומגרש בו - אם נמלך הבעל לחזור ולגרש בגט שביטלו:

או אינו חוזר ומגרש - מי אמרינן בטל גיטא והוה ליה כחספא או דילמא שליחותא דשליח הוא דבטיל ליה עד דהדר ומשוי ליה שליח אבל גיטא לא בטיל:

כר' יוחנן דאמר חוזרת - בקדושין בפרק האומר לחברו אמר לאשה התקדשי לי במעות הללו לאחר שלשים וחזרה בה בתוך שלשים בטלו הקדושין הואיל ובטלתן קודם שיהו חלין ה"נ ליבטיל גיטא:

דיבור ודיבור הוא - מתחילה היתה מתקדשת על ידי הדיבור שנתרצתה בקדושין אתי דיבור של חזרה ומבטל דיבור ומיהו המעות לא בטלו שאם חזר וקדשה בהן מדעתה מקודשת:

והכא נהי - האי דאמר בטל הוא לשליח הוא דבטליה שלא יהא שלוחו לגרשה בגט זה דאתי דיבור ומבטל דיבור אבל גט שהוא בעין אינו נפסל:

בפני כמה הוא מבטלו - קודם תקנת רבן גמליאל:

בפני שנים - דבשלמא גבי דינא דממונא בעי' שלשה אבל הכא אודועי בעלמא הוא ובתרי סגי:
מוסרני לכם - לקמן (דף לו.) הוא בפרקין גבי פרוזבול שהוא מוסר שטרותיו לב"ד דאיהו לא תבע ליה לב"ח אלא הב"ד והן יורדין לנכסיו ולא קרינא ביה לא יגוש:

דף לג.

פלוני ופלוני - תרי משמע וקרי להו דיינים:
רוכל - מוכר צרורות של בשמים:
חותמין למטה - גבי פרוזבול תנן לה במסכת שביעית (פ"י מ"ד):
למה לי למיתני דיינים או עדים - פשיטא דסגי בהני או בהני וליתני עדים והוא הדין אי חתמי דיינין:
בלשון דיינים - כגון בי דינא הוינא ואתא פלוני ואמר לנא מוסרני לכם פלוני ופלוני כו':
וחתמי עדים - בלשון עדות כגון איש פלוני עד:
ול"ש כתוב בלשון עדות - כגון דוכרן סהדותא דהוה באנפנא כו' וחתמי למטה אני פלוני דיין:
ה"ג ל"ש כתוב בלשון עדים וחתמי דיינים ול"ש כתוב בלשון דיינים וחתמי עדים:
תקנת ממזרים - כלומר שלא יהו ממזרים בישראל:
בפני שנים - היה מבטלו קודם תקנה:
ה"ג ובי תרי לית להו קלא ולא ידעה דבטליה ואזלה ומינסבא:
תקנת עגונות הוא דאיכא - דאצרכיניה לילך אחריו או לשלוח שליח והוא לא יטרח בכל אלה בשביל לעגנה:
בטלו - לאחר תקנת ר"ג בפני ב"ד:
מבוטל - דאף ע"ג דעבר אתקנתא בטל שליחותא:
להוסיף על תנאו - אם היה בו שום תנאי:
מה כח ב"ד - של תקנת ר"ג יפה אם דבריהן בטלים ע"י זה:
דמדאורייתא בטל גיטא - שהרי לא בא לידה וזה ביטל את השליח מהיות שלוחו לגירושין:
אדעתא דרבנן מקדש - להיות קדושין חלין כדת משה וישראל שהנהיגו חכמי ישראל והרי הם אמרו שיפקיעו כל קדושין שבישראל על ידי גט כזה הילכך פקעי שעל מנת כן קידשה:

תינח דקדיש בכספא - איכא למימר אפקעינהו לקידושין בגט דדבריהן ואמרו ליהוי מעות למפרע מתנה וממילא פקעו שהרי כשקידש ע"מ כן קידש:

קדיש בביאה - דקיימא לן בקידושין (דף ד:) מכי יקח איש אשה ובעלה דאשה מתקדשת נמי בביאה:

מאי - אפקעתא איכא למימר בהא ביאה:

שויוה רבנן - להיא ביאה למפרע ע"י גט זה:

בעילת זנות - דאפקעו שם קידושין מינה ויש בהן כח לכך שהרי כשקידש על מנהג חוק דתם קידש כך אני מפרש בכל מקום מלבי ומרבותי קבלתי כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש דקדושי כסף דרבנן דלא כתיב בהדיא אלא גמרינן קיחה קיחה משדה עפרון והיינו דקפריך תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה דכתיב בהדיא (דברים כ"ד:א') כי יקח איש אשה ובעלה מאי איכא למימר היאך יכלו לעקור דבר מן התורה ומשני שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות של כל מקדש בביאה כדאמר התם (קידושין דף יב:) רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה משום פריצותא ותשובות קשות יש בדבר חדא דגזירה שוה גופה תורה היא שהרי לא למדו נסקלין אלא בגזירה שוה ונותר שהוא בכרת מגזירה שוה למדנו ונערה המאורסה נהרגת בקדושי כסף ואי דרבנן מי מיקטלא ועוד דקמשני שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות היכי מצי לשוייה בעילת זנות הא דאורייתא היא וכי אמרן רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה קידושין מיהא לא בטלי אלא הא והא דאורייתא והא דאית ברבנן כח לבטל מפני שבשעת קידושין תלה בדעתם לקדש כדת שהנהיגו חכמים בישראל:

אמר לעשרה כתבו גט לאשתי - וקיימא לן (לקמן סו:) כל כמה דלא אמר כולכם אחד כותב ושנים חותמין:

יכול לבטל - מותר לבטל ולומר לשנים מהם אל תכתבוהו ואין זה לעקור תקנת רבן גמליאל:

אינו יכול - שאף זו מן התקנה ואם בטלו אינו מבוטל דאם כן מה כח בית דין יפה:

דף לג:

לא בטלה כולה - הלכך לא חש רבן גמליאל להושיב ב"ד ולימנות על כך שאין בזו מפני תיקון העולם דאי אזלי הנך דלא בטיל קמייהו וכתבי ויהבי לה ואזלא ומינסבא שפיר קא מינסבא:

בטלה כולה - ואפי' נשתיירו שנים שעדותן עדות וזה לא בטל בפניהם בטלו אף הן:

והנך לא ידעי - דבטל ואזלי וכתבי ויהבי לה ומינסבא בגט פסול:
ואי בעית אימא לא בטלה כולה - ואין כאן גזירה אלא טעמא דרשב"ג לא משום תקנה הוא אלא קסבר אין ביטולו ביטול עד שיבטל בפני כולן והאי אינו יכול דקאמר לאו איסורא הוא משום עובר על תקנה אלא הכי קאמר אין בו כח לבטל אלא בפני כולן:
למישלפה - לחלצה ולהסירה:
כולכם - חתומו דקי"ל דאינו גט עד שיחתמו כולן:
מהו - מי אסר רבן שמעון [ב"ג] שלא יבטל את אחד או את שנים שלא בפני חבריהם:
טעמא דרשב"ג - היכא דלא אמר כולכם:
משום דקסבר בטלה כולה - וחייש דלמא אזלי הני דלא ידעי בביטולא ויהבי לה והכא ליכא למיחש להכי דמידע ידעי דכולן צריכין לחתום וכל כמה דלא חתימו כולהו לא יהבי לה:
או דלמא משום דקסבר כו' - והלכך לאו בטל הוא לגמרי וחתמי ביה אפי' הני דבטיל קמייהו עם חבריהם ויהבי לה:
יכול לבטל - והוי ביטול ואין זה כשר להיות עוד עד בדבר עד שיצוהו:
אינו יכול לבטל - והלה עצמו כשר לחתום:
והא שנים - דכולם צריכין לחתום וליכא למיחש דלמא אזיל חד וחתים בלא חבריה וקאמר אינו יכול לבטל אלמא רבן שמעון לאו איסורא קאמר אלא אינו ביטול קאמר:
אמר רב אשי אי - הני שנים עדי כתיבה וחתימה הם:
הכי נמי - דמודה רבן שמעון [ב"ג] דיכול לבטל וביטולו ביטול דטעמא משום גזירה היא והכא ליכא למיגזר מידי:
בעדי הולכה - דהאי תנו דקאמר הכא לשנים הגט ניתן להם להיות שלוחים ולמוסרו לה דהכא כי קאמר לחד אזיל אידך דלא ידע ומסר לה לפי שאין זה עדות שיהו שניהם צריכין להיות שם אלא שליחות ולא ידע דבטלה שליחותא דשליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה דכי היכי דבטליה להאי בטליה להאי:
ה"נ מסתברא - דבעדי הולכה קאמר וטעמא משום חששא דלמא אזל האי דלא ידע ויהיב לה:
אמר לזה בפני עצמו כו' - אי מתחלה כשעשאן שלוחים לא אמר לשניהם יחד אלא לאחד מהן וחזר ואמר לחבירו הנה מסרתי גט לפלוני לתתו לאשתי ואם תרצה גם אתה הוי שליח לגרשה:

יכול לבטל - ובטל זה מתורת השליחות שאם גרשה זה אינה מגורשת אבל השני יכול לגרש דכיון דמתחלה לא בבת אחת הוי אין כאן לומר שליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה ואי אזיל האי דלא ידע בביטולא ויהיב לה שפיר קיהיב לה:

שפיר - איכא למימר אמר לזה בפני עצמו שאין זה עדות שיצטרכו לראות או לשמוע העדות תחילה כאחד:

אלא אי אמרת עדי חתימה - הא עדות גמורה בעינן ומי מצטרפי כי אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו:

עד שיראו שניהם כאחד - את העדות:

כר' יהושע בן קרחה - דפליג עלה בפרק שני דכתובות (דף כו:) ובסנהדרין (דף ל:) ואמר אפי' בזה אחר זה:

שמעית מיניה דר' אבא תרתי - כלומר בהנך תרתי פלוגתא דרבי ורשב"ג בביטלו מבוטל וביכול לבטל זה שלא בפני זה שמעית מיניה דרבי אבא דקבע הלכתא בתרווייהו חדא כרבי וחדא כרבן שמעון [ב"ג]:

מעשה ועשה רבי - בכתובות בפרק אלמנה ניזונית:

כדברי חכמים - שהיו אומרים שום הדיינים שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל:

והחזיר רבי את המעשה - אלמא הדר ביה וקם בשיטתיה דרבן שמעון [ב"ג] ליפות כח בית דין אלמא בהא הלכה כרבן שמעון [ב"ג]:

ואשקליה גיטא על כרחיה - השיאו בעל כרחיה לגרש את אשתו כגון בהנך דאמרינן בהו יוציא ויתן כתובה:

ואמר להו - רבי יאשיה לסהדי:

זילו איטמורו - לאחר שכפאוהו עד שיאמר רוצה אני הסתירו עצמכם כדי שלא יבטל אתכם מן העדות:

ואי ס"ד - בקמייתא הלכתא כרבי שאם ביטלו בפני שנים אחרים מבוטל כי מיטמרי הני מאי הוי:

ליבדרו איבדורי - שלא ימצאם ביחד ואינו יכול לבטל זה שלא בפני זה:

דף לד.

יתומין - קטנים:

אפוטרופוס - לכל אחד:

ובוררין להן - כל אפוטרופוס יברור חלק יפה שלו שמתוך כך יהיו החלקים שוים:

כח ב"ד - שמינו להם האפוטרופוס:

התם ממונא - והפקר ב"ד היה הפקר:
הכא איסורא - דא"א ומשום מה כח ב"ד יפה לא אפקעו רבנן קידושין:
גידול בר רעילאי:
ונוולה - אורגת:
הא גיטך - הראהו לה ולא מסרו לה:
ברוך הטוב והמטיב - שלא מסרת לה:
ולא בטל גיטא - ואם בא שליח זה ומסרו לה למחר מגורשת:
גלוי דעתא - שאינו חפץ עוד בשליחות זה:
אמר לכו רב ששת - רב ששת אמר לכם ואני שמעתי דלבטיל גיטא:
ואצרכיה רב ששת גיטא אחרינא - אלמא משום דגליא דעתיה בביטולא:
אטו רב ששת מבטל גיטא דאינשי הוה - אפילו גלוי דעתא ליכא דהא לא אמר אנא בטלתיה אלא רב ששת והכא ליכא גלוי דעתא דידיה:
איהו בטליה - ואמר בהדיא ליבטיל:
משום דפנוי - בני אדם המכין וחובטין אותו במצות רב ששת ואומר לו למה אתה מבטלו אמר להו הכי רב ששת צוה כן:
ירמיה ביראה - כך שמו:
תנא אשקליה - שנה שנית וכפהו לצוות לכתוב אחר:
אותיבו קרי באודנייכו - שימו קניבת ירק דק של דלועין באזניכם שלא תשמעו ביטולו:
אשור הבו לה הייא - התחזקו לתתו מהר:
אשור - כמו אשרתא דדייני (לעיל דף כו.) וכמו אשרו חמוץ (ישעיהו א':י"ז) לשון חיזוק:
אטו לבטולי גיטא בעי - זה שגילה בדעתו שאינו חפץ בגירושין הללו כלום גילה שהוא בא להפקיען על ידי ביטול גט:
לקיומי תנאה בעי - על ידי קיום תנאי הוא בא להפקיע לומר התניתי לבא עד שלשים ואם לאו יהא גט והרי באתי וקיימתי תנאי:
אי לא נסיבנא - כתב גט ונתן לארוסתו ע"מ שאם לא יכנס עד שלשים יום יהא גט:
קטרחנא - בצרכי חופה ואנוס אני:
אין טענת אונס - והוי גיטא:
והלכתא כנחמן - דאמר לעיל ביטול בפני שנים:
והלכתא כנחמן - נמי בהא דאמר הלכה כרבי בשתיהן:

דף לד:

והלכתא כנחמני - אביי דאמר גלוי דעתיה בגיטא לאו מלתא היא וזו היא אחת מהלכות של סימן יע"ל קג"ם דהלכתא כאביי ונראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה שהיה יתום השיאו את שם אביו נחמני רבה סתם הוא רבה בר נחמני:

מתני' בראשונה היה משנה שמו ושמה - כשהיו לו שני שמות אחד כאן ואחד במדינת הים היה מגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב שניהם:

מפני תיקון העולם - שלא יוציאו לעז על בניה מן השני לאמר לא גירשה בעלה שאין זה שמו:

גמ' והוא דאתחזק - אבל לא אתחזק כאן שיש לו שני שמות אין צריך לכתוב וכל שום שיש לו ואפי' נודע לאחר זמן שיש לו שם אחר הוי הגט כשר שאין לנו אלא שם שקרא הוא לעצמו בפנינו והוחזק בו:

יצא למקום אחר - שאינו ביהודה וגליל:

מגורשת - משום דבאותו מקום לא היו מוחזקין שיהיו לו שני שמות אבל ביהודה היו יודעים שיש לו שם אחר לפיכך הוצרכו כל שמותיו שהחזיק עצמו בהם לפניהם דבתר חזקה אזלינן:

ופורתא שרה - מיעוט בני עירם היו קוראין את שמה שרה:

מרים - צריך לכתוב בגט שהוא עיקר והדר וכל שום דאית לה:

מתני' אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים - את כתובתה:

אלא בשבועה - שלא נתקבלה כלום:

נמנעו מלהשביעה - והיתה מפסדת כתובתה ובגמרא מפרש מאי טעמא:

שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו - יבחרו להם דבר קשה להדירה בו כגון קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי:

וגובה כתובתה - ואם נתקבלה תחילה הרי היא נאסרת בכל מזון הילכך לא הות הדרה ושקלה דלא חשידא לעבור על נדרה:

העדים חותמין על הגט - כל אלו מתקנות רבן גמליאל הזקן:

מפני תיקון העולם - אכולהו קאי גבי אלמנה שיהו נשים נשאות לבעלים ולא תדאגנה להפסיד כתובתן וגבי חותמין מפרש בגמרא מאי תיקון איכא:

דף לה.

גמ' משום חינא - שיהא חן האנשים בעיני הנשים לינשא להם:

יהנה - יועיל להמיתו:
דאשתרשי לה מקום דינר - נשתכרה בו עיסה כעובי הדינר שאם לא היה הדינר היתה נותנת עוד עיסה בככר:
ומאי מי שנשבע באמת - האי לאו אמת הוא:
כמי שנשבע באמת - דהא שוגגת היא ומפני שעונש שבועה מרובה נמנעו מלהשביעה:
אתיא לאורויי היתירא - בדבר מועט וסבורה שאין פרעון לה שבשכר טורחה נוטלתו:
חוץ לב"ד משביעין אותה - ששבועת הדיינין של תורה היא ונקט ס"ת בידיה או תפילין ומשביע לה בשם או בכינוי כדאשכחן באברהם שים נא ידך וגו' ואשביעך בה' (בראשית כד) ועונשה מרובה וחוץ לב"ד שבועה דרבנן בקללת ארור ולא נקיט מידי ואין עונשה כל כך:
לא מגבי כתובה - משום דנמנעו מלהשביעה ואם איתא לישבעה חוץ לבית דין ולגבייה כתובתה:
וליאדרה - כדתנן נודרת ליתומים כל מה שירצו:
קילי נדרי - היו נדרים בעיניהם לעבור עליהם הלכך לא סמכינן אנדרה לאגבוייה:
בקופצת - הואיל וקפצה ונשבעה הרי נשבעה וגובה:
אין לה מזונות - מעתה דגליא דעתה דבעי לאינסובי ואיהו לא אתני בהדה אלא כל ימי מיגר ארמלותיך בביתי שהיא אלמנה בשביל כבודו:
כבי תרי דיינת לי - כרב דלא מגבי כתובה וכשמואל להפסיד מזונות ע"כ:
הפכו לכורסי' ותרצוה - הפכו כסאו וזקפוהו כדי שתתקיים הקללה בכך פ"א הפכו לכורסייה תשפל גדולתו:
לא איפרק מחולשא - לא נצול מלבא לידי חולי:
אדרה בב"ד - כל מה שירצו יתומים:
וליפול באודני - חפץ אני שישמע הקול באזני שהוגבה כתובה בימי:
דבעינן דאיעביד בה מעשה - כשמואל רבי להוציא מלבן של תלמידיו של רב כגון רב הונא ובית דינו שלא היו מגבין כתובות אלמנה:
אבל גרושה משביעין - דלא טרחא קמייהו ולא מוריא היתירא:
וגרושה - לא סגי בהדרה בתמיה:
והא שלחו מתם - האשה מבבל היתה והלכה היא ובעלה לארץ ישראל וגרשה שם ותבעתו כתובתה ועשו לה פסק דין על נכסיו שבבבל:
דמתקרי איה מרי - כך היתה חניכתו:
ונודרת ואוסרת כל פירות שבעולם עלה - אם קבלה מכתובתה:

אלא גלופקרא - קוטא:
וממשלות - ספר משלי:

דף לה:

ושמנום בחמשה מנה - הביאתם לפנינו ושמנו דמיהן חמשה מנה:
גט יבמין הוה - יבמה היה זה שנתן לה גט לפוסלה על האחין והיא באה לגבות כתובה מנכסי בעלה הראשון שנתארמלה הימנו:
לא שנו - דגביא בהדרה:
אלא בשלא ניסת - לאחר בשעת גביית כתובה:
דמיפר לה בעל - והיא סומכת על כך ונודרת וגובה על שקר:
בקודמין - בנדרים שקדמו לנשואין:
צריך לפרט את הנדר - הנשאל לחכם על נדרו צריך לפרט היאך נדר הנדר הזה וכי מפרטה קמיה דליתומים נדרה וכך נדרה אם נהניתי מכתובתי כלום לא שרו לה:
ברבים - נודרת בפני עשרה וקסבר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה:
מאי לאו נדרה השתא - בשעת גבייה לאחר נשואין וקשיא לרב הונא:
מעיקרא - נדרה קודם נשואין גובה אף אחר נשואין דאינו מיפר בקודמים דכתיב ואם בית אישה נדרה (במדבר ל':י"א):
נודרת וגובה - משמע נודרת השתא:
תנאי היא - לקמן פלי'גי בה בפרקין (דף מה:) איכא למ"ד יש לו הפרה ואליביה לא גביא משום דמיפר לה:
ואיכא למ"ד אין לו הפרה - ואליביה מדרינן לה ברבים וגביא:
דגאיז ליה לדיבוריה - ואינו מפרש הכל:
וחכם - אינו מיפר אלא לדעת מה שישמע הילכך לא יפרט על מה נדר אלא יאמר כך נדרתי ואסרתי עלי פירות מין פלוני:
משום איסורא - שמא על דבר איסור נדרה כגון על גיבוי כתובה וכגון יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אעבור עבירה פלוני ובא להתיר את נדרו סתם ורוצה לעבור העבירה:
הנושא נשים בעבירה - כהן הנושא נשים פסולות לכהונה פסול לעבודה:
עד שידור הנאה - ממנה לגרשה ומשנה היא בבכורות (דף מה:):
נודר - הנאה:
ועובד - עבודה ואע"פ שעדיין לא גרשה:
יורד - מן העבודה לאחר שסיים ומגרשה:

דף לו.

על דעת רבים - כך יאמרו לו הרי אנו מדירין אותך על דעתינו:
וה"מ - דאין לו הפרה:
לדבר הרשות - שאין צריכים להפרתו לצורך דבר מצוה:
דאדריה - שלא ילמד עוד תינוקות:
דהוה פשע בינוקי - חובטן יותר מדאי:
לר"א דאמר - בפ' בתרא (לקמן פו.) עדי מסירה כרתי דקתני ר' אלעזר אומר אפילו אין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר והאי קרא עצה טובה קמ"ל:
מפני תיקון העולם - דלמא מייתי עדי מסירה ומערער בעל לומר לא גירשתיה:
מפרשי שמותיהן - ראובן או שמעון מעיקרא לא היו חותמים אלא אני פלוני חתמתי עד ולא היה נוקב שמו:
כדתניא כו' אם היה כתב ידו יוצא ממקום אחר כשר - דמתוך שלא היה מפרש שמו לא היו יודעין לבקש עדים מכירים ויודעים שיעידו על כתב ידו והיו צריכין לחזר אחר שטרות אחרים שחתימתם דומה לזו ונתקיימו בב"ד על ידי העדאת החתומים עצמן כדקי"ל בכתובות (דף כ.) אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד:
מפני תיקון העולם - שמאחר שיתפרשו שמותם יחזרו אחר יודעיהם ומכיריהם להעיד על כתב ידם:
צייר כורא - ולא היה חותם שמו:
חרותא - ענף של דקל:
מכותא - וילון ספינה:
מעיקרא במאי אפקעינהו - במה הודיעו לבריות שאלה חותמיהן בשטרות ליכא למימר מעיקרא דהא אמרת התקינו:
בדיסקי - שטרי שאלות ותשובות ושלומות:
אינו משמט - מאחר שכתב פרוסבול אינו משמט חובו בשביעית:
מוסרני לכם - את שטרותי שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש ולקמן מוקי דיש כח בידם להפקיע ממונו של זה וליתן לזה במקום שיש סייג ותקנה:
והתקין הלל - דלא תשמט ועקר דבר מן התורה:
בשביעית בזמן הזה - והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא ואע"ג דהלל בבית שני הוה סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא היה יובל

נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא ודאמרינן בערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהוא מחלוקת:

בזמן שאי אתה משמט קרקע - כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ:

אי אתה משמט כספים - ואף על פי שהשמטת כספים חובת הגוף היא ואינה תלויה בארץ ילפינן בהיקישא דלא נהגא:

דף לו:

ואמור רבנן דתשמט - בזמן הזה:

זכר לשביעית - שלא תשתכח תורת שביעית:

ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית - בזמן הזה כרבי:

ואמור רבנן דתשמט - ונמצא הלוה גזלן על פיהם:

שב ואל תעשה - והלוה הזה שב ובטל ואינו עושה המצוה לפרוע את חובו ולא עקר ליה בידים וכי האי גוונא מותר לעקור דבר מן התורה כגון שופר ולולב ודומיהן ביבמות בהאשה רבה (יבמות דף צ:) דלא עקירה בידים היא:

רבא אמר - לעולם בין לרבנן דפליגי אדרבי ואמרי שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דאורייתא ותקין הלל דלא תשמט בין לרבי דאמר לאו דאורייתא ואמור רבנן דתשמט לא תיקשי דבר דבדבר שבממון אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגדר דהפקר ב"ד בממון היה הפקר:

יחרם כל רכושו - באנשי כנסת הגדולה כתיב:

מה ענין ראשים אצל אבות - הוה ליה למכתב וראשי המטות:

כל מה שירצו - מחלק נכסיו על פיו:

לבטולי' - להושיב ב"ד אי אכשור דרי שלא יהו מונעין מלהלוות לבטל את תקנת הלל שאפילו כתב פרוזבול ישמט:

לא כתבינן פרוסבול - דלא אלים לאפקועי ממונא:

אלא בי דינא דסורא - רב:

בי דינא דנהרדעא - שמואל דכי אמרה שמואל להך מילתא וכי איתשיל הך שאלתא בבי מדרשא הוה בי דינא דרב אמי ורב אסי והיינו דמשני דלמא כי תקון הלל נמי לדרי עלמא לא תקון אלא כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי:

עולבנא דדייני הוא - לקמן מפרש לשון חוצפא שנוטלים ממון שלא כדין בחזקה:
אם איישר חיל - אם אחזיק כח:
אבטליני' - אלמא לאו לדרי עלמא תקין דא"כ היכי מצי שמואל למימר אבטליניה:
אימא ביה מילתא - אושיב בית דין ואתקין דסתם מלוין יהו כמוסרין שטרותיהן לבית דין ואע"ג דלא כתב ניהוי כמו שכתב:
לישנא דניחותא - לא עשאוהו אלא לנחת הדיינים שלא יטריחו להגבות מלוותיהם לפני שביעית שלא תבא שביעית ותשמיטיה הלכך אי איישר חיל אבטליניה:
עלובה - חצופה:
שזינתה בקרב חופתה - בעוד שכינה וישראל בסיני עשו את העגל שהרי לא נסעו מסיני עד לאחר הקמת המשכן בשנה שניה כדכתיב ויהי בשנה השנית בחדש השני וגו' ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני (במדבר י):
מאי קרא - דיש לדרוש עליהם כלה מזנה בחופתה:
במסבו - בחופתו:
נרדי נתן ריחו - בושמי עזב ריחו הטוב כמו ולא נתן סיחון את ישראל וגו' (שם כא):
עדיין חביבותא הוא גבן - אע"פ שהזכיר קלקוליהן לא הזכיר אלא במראית חיבה דלא כתיב הסריח:
הנעלבים - גרסי' אותן שנעלבים מיד אחרים:
ואין עולבים - את אחרים:
עושין - מצות מאהבת המקום ולא ליטול שכר ולא מיראת פורענות:
פרוז - תקנה:

דף לז.

בולי ובוטי - עשירים ועניים עשירים שלא יפסידו ועניים שלא ינעלו דלת בפניהם:
בולאות - עשירים:
העבט - ומי הן הלווים עניים:
ללעוזא - שאינו מדבר בלשון עברי הוא לעוזא ואותו ששאל רבא הימנו זאת היה מדבר בלשון פרוזבול ופי' לו שבלשונו פרוז פורסא תקנה:
אין צריכין פרוסבול - שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המת:
ר"ג ובית דינו - כלומר נשיאי ישראל שבכל דור ודור:

אביהן של יתומין הן - וממונים עליהן ועל ממונם והיו שטרותיהן כמסורים לב"ד הא דנקט רבן גמליאל שהיה בית דינו קיים ונוהג כשנשנית משנה זו והא דרמי בר חמא ברייתא היא:

אלא על הקרקע - אם יש קרקע ללוה דלא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שהן נגבין מן הקרקע דהוי מלתא דשכיחא כדאמרינן בכמה דוכתי דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא ואע"פ שאינו שוה כל החוב כדקתני לקמיה קרקע כל שהוא האמרן אפילו מלא מחט גובה מלא קרדום כמעשה דקטינא דאביי (כתובות דף צא:):

ואם אין לו - קרקע ללוה:

מזכהו - המלוה קרקע כל שהוא בתוך שדהו:

לתנור - להניח בו תנור או כיריים המטלטלין:

הא תני הלל - אמורא הוה:

אלא על עציץ נקוב - שהוא מחובר וכל שכן על קרקע עצמו אם שלו היא:

האיכא מקומו - דהא מקומו או שלו הוא או השאילוהו לו הואיל ועציץ שלו הוא:

דמנח אסיכי - על גבי יתדות ואין הקרקע שלו הלכך נקוב הוי כמחובר ושאינו נקוב אין כאן קרקע:

גידמא - גזע דקל קצוץ והגזע מחובר בארץ:

מסרי מילייהו - בלא כתיבת פרוזבול אלא כך אמר לחברים הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבותו כל זמן שארצה:

ולחייב לו יש לו - לאדם אחר שחייב ללוה זה מנה:

מדרבי נתן - הוי קרקע לוי החייב לשמעון משועבד לפרוזבול של ראובן המלוה את שמעון:

שיש בו אחריות נכסים - ששיעבד לו קרקעותיו:

אינו משמט - דכגבוי דמי וכמו שהקרקעות בחזקת המלוה הן וגבויות ממש ואין כאן חוב:

סיים לו - הלוה למלוה:

שדה אחת בהלואתו - יחדה לו לגבות הימנה:

סיים - הראה בסימניה ובמצריה דכגבוי ממש דמי:

אפילו כתב כל נכסיי אחראין - דלא דמי לגבוי כל כך כסיים אפ"ה אינו משמט:

קריביה דרבי אסי - הוא היה המלוה:

מדמין - נראה בעינינו וכמדומין אנו כן ולא שמענו מרבותינו:

נעשה מעשה - להוציא ממונו בידים:

דבית שמאי - במסכת סוטה (דף כה.) מתו בעליהן עד שלא שתו בית שמאי אומרים נוטלות כתובתן ולא שותות כו':
העומד לגבות - מאחר ששטר כשר הוא והקרקע משועבד בו:
דתפסי להו בי דינא - והפקרן הפקר וגבי מלוה לא קרינן ביה לא יגוש:
דתפיס ליה - ואינו נוגשו ותובעו כלום:
שאני משכון - דמטלטלי:
דקני ליה - למלוה ואם אבד חייב באחריותו הלכך כגבוי נמי דמי לענין שביעית:

דף לז:

המחזיר חוב לחבירו בשביעית - בזמן שהשביעית נוהגת ועברה עליו שביעית ואח"כ החזירו ולא שהחזירו בשביעית עצמה דא"כ לא הוה צריך למימר משמט אני דקי"ל אין שביעית משמטת אלא בסופה:
צריך - המלוה שיאמר לו משמט אני:
ואם אמר לו אע"פ כן - אני רוצה להחזירו לך:
שנאמר וזה דבר השמטה - צריך לומר דיבור של שמיטה:
ותלי ליה - אם היה רוצה לחזור בו יתלנו על עץ אם גברה ידו עד דאמר ליה אע"פ כן:
עד דאמר הכי - במתנה אני נותן לך ואין כאן משום לא יגוש דלא בבי דינא קתבע ליה ולאו משום חוב:
הוה מסיק ביה רבה זוזי - היה נושה בו מעות רבה היה המלוה:
אזל לגביה - אביי אתא לגבי אבא בר מרתא:
אמר - רבה לא הוה ביה דעתא בהאי מדרבנן מעיקרא דהוה ליה למימר אע"פ כן:
כיון דתקון רבנן פרוזבול - ומצי למיגבי בהיתרא:
לא שביק היתירא - דמלוה בלא פרוזבול למימר הוה לי ואבד ואכיל איסורא:
הרי אלו לא יפרעו - בכתובות בפרק הכותב אלמא לא מהימן לומר היה לי ואבד דעל כרחיך בדטעין היה לי ואבד עסקינן דאי לאו הכי צריכא למימר דשביעית משמטת:
אינו צריך - דנאמן לומר אבד:
מתני' עבד - כנעני:
שנשבה ופדאוהו - ישראלים אחרים:
ישתעבד - בגמ' מפרש:
גמ' אי לפני יאוש - של בעלים הראשונים פדאוהו מן העובד כוכבים:
לשום עבד אמאי ישתעבד - וקס"ד לרבו ראשון ואמאי הרי נתייאש:

ולשום עבד - על מנת להחזירו לרבו ראשון או אפי' על מנת להשתעבד בו:
ישתעבד לרבו ראשון - דשני לא קנה דמידע ידע דלא פקע שם מריה מיניה לפני יאוש והרי הוא כגוזלו ממנו:
כך מצוה לפדות את העבדים - וליכא למיחש למימנעי ולא פרקי:
לרבו שני - ולקמן פריך ממאן קנייה:
בין כך ובין כך ישתעבד - לרבו ראשון כדחזקיה:
בשלמא לאביי - דמוקי בלפני יאוש וטעמא דת"ק משום מימנעי ולא פרקי:
היינו דקאמר כשם - דאיהו לא חייש למימנעי ולא פרקי משום דמצוה לפדותו:
אלא לרבא - דמוקי בלאחר יאוש וטעמא דת"ק משום אפקעתא דיאוש הוא מאי כשם דקאמר הא טעמא דרשב"ג משום דחזקיה שלא יפיל עצמו לגייסות הוא:
למעשה ידיו - וישראל קני ליה מידו למעשה ידיו בכספא ולגופיה בטבילה לשם עבדות כדאמרינן ביבמות בהחולץ (יבמות דף מז:) ואפילו מל וטבל גבי רבו ראשון קנייה שבאי ביאוש למעשה ידיו דהא אפי' ישראל נמי מיקני ליה לעובד כוכבים למעשה ידיו ונהי דישראל נפיק מיניה ביובל אבל עבד משתעבד לעולם:
מהם תקנו - רבוי' הוא דהא כתיב לעיל מיניה מהם תקנו עבד ואמה וכתיב בתרי' וגם מבני התושבים הגרים עמכם ולישתוק:

דף לח.

ולא הם קונים - את אחד מכם:
לגופו - שיהא צריך הימנו גט או אם יברח ממנו ויתגייר מותר בבת ישראל שאין גופו קנוי לחברו:
עובד כוכבים קונה ישראל - למעשה ידיו שנאמר וכי תשיג יד גר וגו' או לעקר משפחת גר (ויקרא כ"ה:מ"ז):
ה"מ - דעובד כוכבים קונה חברו:
בכספא - דומיא דעובד כוכבים קונה ישראל בכסף דכתיב מכסף מקנתו בעברי הנמכר לעובד כוכבים וקניית עובד כוכבים בעובד כוכבים הא ילפת ליה מקניית עובד כוכבים בישראל:
בחזקה - כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקת יאוש כשהפקירו רבו כשנתייאש הימנו (ולא בכסף) חזקה שעבד כנעני נקנה בו היינו חזקה של עבדות הלבישו הנעילו הרחיצו לרבו כדתני' בהאשה נקנית (קדושין כב:) נהי דישראל קני ליה לעובד כוכבים בחזקה

דאיתקיש עבדים לקרקעות אבל עובד כוכבים לא קני קרקע בחזקה כישראל אלא כל קניינו בכסף:

עמון ומואב טהרו בסיחון - אלמא עובד כוכבים קונה מחבירו קרקע בחזקה והאי עבד נמי כיון דאפקריה ישראל ביאוש קנה ליה עובד כוכבים בחזקה:

טהרו בסיחון - דכתיב (דברים ב':ט') אל תצר את מואב וכן בבני עמון אל תצורם (שם) וכתיב (במדבר כ"א:כ"ו) כי חשבון עיר סיחון וגו' אלמא טהר מואב בסיחון ובני עמון אשכחן ביפתח (שופטים י"א:י"ג) שאמרו לו מלאכי בני עמון כי לקח ישראל את ארצי בעלותו ממצרים מארנון ועד היבוק ואשכחן כשכבשו את ארץ סיחון ויירש את ארצו מארנון עד יבוק וגו' אלמא מבני עמון כבשה והדור ישראל וכבשו מיניה וטהרה להם על ידו אלמא קנייה בחזקה:

עובד כוכבים מישראל מנלן - כגון עבד זה דשייך במצות:

וישב ממנו שבי - מדקרי ליה שבי דידיה ש"מ קנייה בחזקה:

מן האסורין - עבד כנעני של ישראל שנשבה וברח מן האסורין של עובדי כוכבים:

יצא לחירות - מלהשתעבד לרבו עוד:

וכותב לו גט - להתירו בבת ישראל:

א"ר יוחנן כל מקום כו' - וקשיא דר' יוחנן אדר"י:

לקטלא מסר נפשיה - כדי לצאת מידי גייסות שהרי בורח מן האסורין ויודע שאם ישיגוהו יהרג:

ואינהו - דפרקוה לשום אמהתא:

סבור - דלא נתייאש מר שמואל הימנה:

יאוש - הוי הפקר:

איש - יתירא הוא:

תרמודאה - עובד כוכבים היה מתרמוד:

שלחו ליה לדידיה - לר' אבא:

אי דמצו פרקי לה - שהעובד כוכבים רוצה לתתה בדמים:

למה לי גיטא דחירותא - יפדוה לו לשם עבדות:

מאי הוי - הרי כבושה היא ביד העובד כוכבים:

חבורי מחברי - בני העיר אהדדי ופרקי לה אבל לשם עבדות לא היו רוצין לפדותה לו דלית להו דר"ש [ב"ג]:

מיתזלא באפיה - מפני שיגלה לכל ששפחת ישראל היתה:

ומפריק לה - נותנה בכדי פדיונה:

ואמר מר - במס' ע"ז (ד' כב:):
בעשה - לעולם בהם תעבודו (ויקרא כה):
וכתב לה גיטא דחירות' - ונסיב לה ישראל ומינטר לה:

דף לח:

וכפו את רבה - מפני שלא היתה ראויה לא לעבד ולא לבן חורין:
ואמר רב נחמן - לאו משום דאיתתא מיפקדה אפריה ורביה אלא מתוך שלא היתה ראויה לא היתה מיוחדת לאיש והיו נוהגין בה הפקר בזנות:
רשות - משום דכתיב (דברים כ':ט"ז) בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה איצטריך למיכתב מבני התושבים לעולם בהם תעבודו להתיר אחד משאר אומות הבא על הכנענית שהיא משבעה אומות והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד והכי מפרש לה בהמקנא:
ודלמא ר' אליעזר סבר לה - כר' ישמעאל ומאי דוחקיה לשנויי לעיל מצוה שאני:
דמפקי עבדייהו לחירות - ועברי בעשה:
מסיירי נכסייהו - שדותיהם מסתכלין בשבת לידע מה הן צריכין:
בעידן בי מדרשא - כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבין בסעודה והיה להם להקדים או לאחר:
בערב שבת - בלילי שבת ואין כאן כבוד שבת דקיימא לן כבוד יום קודם לכבוד לילה והם היו מתכוונים בשביל ביטול בית המדרש ואיכא דמפרשי בערב שבת ממש וכן בכל יום מרוב עושר אבל בהא מיהא איכא איסורא שיכנס לשבת כשהוא שבע בלא תאוה:
גופיה לא קדיש - שאינו ראוי לא למזבח ולא לבדק הבית:
לדמי לא קאמר - היה לו לומר דמי עבדי עלי:
דליהוי עם קדוש - ישראל גמור דכתיב בהו כי עם קדוש אתה (דברים י"ד:ב') ולא דמי למקדיש בהמה טמאה דהתם כיון דליכא למימר בה דתיהוי עם קדוש קאמר על כרחך לדמי קאמר ואע"ג דלא קאמר דמיה עלי הכי קאמר הרי היא קדושה לימכר אבל הכא דשייכא בגופיה לשון קדושה לא אמרינן לדמי קאמר:
צריך גט שיחרור - מקדיש ומפקיר:
אחד זה ואחד זה - מקדיש ומפקיר:
ומותבינן אשמעתין - אשמועת עצמינו:
אין הגזברין רשאין להוציאן לחירות - ואפי' לקבל מיד העבד פדיונו דקיימא לן (קידושין כג:) עבד קונה את עצמו בכסף אם נתנו לו על מנת שאין לרבו רשות בו פודה בו את

עצמו מיד בעליו והני גזברין אין רשאין לכך שאין גופן קנוי להקדש שלא הקדישן אלא לדמן וזו דרך שחרור הוא ולא דרך מכירה אבל מוכרין אותן לאחרים והדמים להקדש ואותן אחרים מוציאין אותם לחירות אם ירצו:

אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא - אם ימצא אדם שיהא נותן לו כסף על מנת שאין לבעליו רשות בו:

מפני שהוא כמוכרו - הגזבר לו לעצמו כשם שהוא יכול למכור לאחרים ובלבד שיתנם דרך מקח וממכר ולא דרך פדיון אלמא המקדיש עבד קדוש לדמיו:

אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו מאדם וגו' אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים - שאם הקדישן מקודשים לבדק הבית וכיון דיליף טעמא מקרא קשיא לרב:

דאמר לדמי - דמיו עלי להקדש ולא הזכיר עליו שם קדושה:

אי הכי אידך נמי - אמאי אוקמת דפליג אדרב תרצה נמי דאמר לדמי:

גזברין מאי עבידתייהו - מה רשות יש להן בעבד הלא אין להן על הבעלים אלא מעות ואי קשיא לוקמה כגון דאמר הרי הוא קדוש לדמיו דעכשיו הוא קדוש לימכר ורשותו עליו למכור וכמקדיש קרקע ובהמה טמאה תריץ דכיון דשייך בגופו לשון קדושה דעם קדוש כי אמר הרי הוא קדוש לדמיו חיילה אגופו למיהוי בן חורין כדקיי"ל במתפיס תמימים לבדק הבית דאין יוצאין מידי מזבח בכריתות ובתמורה (דף לג) הלכך על כרחך מתני' פליגא למימר דכי אמר הרי הוא קדוש לא לשון עם קדוש הוי אלא לשון הקדש לימכר בדמיו:

עושה - העבד:

ואוכל - ואין מעשה ידיו הקדש:

שלא הקדיש אלא דמיו - ולא אמר אלא הרי הוא הקדש לדמיו והוי כקרקע ובהמה טמאה:

דף לט.

הא מני ר"מ היא דאמר אין אדם מוציא דבריו - להקדש לבטלה דתניא (ערכין דף ה.) המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו דאדם יודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים הכא נמי יודע שאין עבד ראוי לא להקרבה ולא לבנין וכיון דבלשון הקדש אקדשיה גמר בדעתו להקדיש דמיו ולומר דמיו עלי:

אי אמרת בשלמא ר"מ היא - וטעמא לאו משום מקדיש סתם שיקדיש לימכר אלא משום דאין מוציא דבריו לבטלה הוא וכמו שאמר דמיו עלי ויש להן עליו מעות היינו דחייב לתת דמים דאדם יודע שאין גופו קדוש ואמר לשם דמים:

אלא אי אמרת רבנן - וטעמא משום דמקדיש סתם דבר שאין ראוי לגופו הקדישו לדמיו לימכר:

בשלמא - בעבד איכא למימר סתמיה לדמים קאי וה"ק הרי הוא קדוש לימכר אבל בעצמו מי איכא למימר שיהא קדוש לימכר וכי יש דמים לבן חורין ומה מכירה יש בו אלא ר"מ היא ולאו דמשמע מלתא לדמי אלא מתוך שאינו מוציא דבריו לבטלה גמר בלבו ואמר דמי עצמי עלי והיינו דאמר הריני הקדש שמין אותו כעבד ולא שימכר וגבי עבד נמי אין רשות הגזברין עליו אלא מעות יש להן על הבעלים:

לימא כתנאי - מקדיש עבדו קדוש או לא קדוש:

מועלין בשערו - דוקא נקט ולקמיה מפרש לה:

אין מעילה בקרקעות - דגמרינן מעילה חטא חטא מתרומה מה תרומה בתלוש אף מעילה בתלוש במס' מעילה (דף יח:) ובת"כ:

אלא דכולי עלמא קדוש - לימכר לדמיו:

כגזוז דמי - ואינו כמחובר לקרקע:

יש דברים שהם כקרקע - מחוברין לקרקע:

ואינן כקרקע - דקי"ל אין נשבעין על הקרקעות ועל גפנים הללו נשבעין בהודאת מקצת הטענה:

מסרתי לך - לשמור בקרקעי:

אפילו תימא - הא דקתני הכא אין מועלין בשערו כר"מ היא:

אשבוחי משבח - הלכך לאו כגזוז דמי דעדיין צריך לחיבורו:

להא שמעתא דרב - המפקיר עבדו יצא לחירות:

אמר רב הכי - בתמיהה ופריך הש"ס ואיהו רבי יוחנן מי לא אמר הכי ומאי מתמה אדרב:

לא סיימוה קמיה - למילתיה דרב כולה אלא כרב יוסף אמרו קמיה דלא סיים בה משמיה דרב וצריך גט שחרור ולא פירשו לפניו הא דאמרי' לעיל דרב חייא בר אבין סיים בה משמיה דרב וצריך גט שחרור:

גר שמת - ואין לו יורשין וכל נכסיו הפקר:

קנו עצמן - הן קודמין לכל אדם להחזיק בעצמן מן ההפקר:

אבא שאול אומר - קטנים אין להן יד לזכות בעצמן:

מי כותב גט שחרור לאלו - מעתה להתירן בישראלית הרי מתו בעלים:

עבדו דגר כאשתו - כלומר אין הפקר זה דומה להפקר מחיים דעבד גמר לה לה מאשה וכתב לה ספר (דברים כד) או חופשה לא נתן לה (ויקרא י"ט:כ') הלכך מחיים אין לו

תקנה בלא גט כאשה אבל הפקר שלאחר מיתה כי היכי דאשתו משולחת בלא גט עבדו נמי לא בעי גט:

א"ה - ישראל שמת נמי לא יזכו בניו בעבדיו דהא כאשתו הם:

המפקיר עבדו - דתו ליכא נחלה לבניו:

ומת - לא ליבעי גט שחרור להפקיע איסורו דהא מית ליה ובניו לא זכו בהן מעולם:

אין לו תקנה - כדמפרש לקמן דכיון דהפקירו פקע ממוניה מיניה ואיסורא הוא דפש לבעלים עליהן וכי מיית אין זו ירושה להוריש לבניו הלכך אין לו מי שיתירנו בגט:

דף לט:

בפירוש שמיע לך - מרבי יהושע בן לוי:

מאי כללא - מאיזה כלל יש לי ללמוד דקבעית מינאי מכללא שמיע לך:

נתייאשתי - לשון הפקר הוא:

אין לו תקנה - בבת ישראל ולא בשפחה שהרי משוחרר הוא קצת ואינו גמור:

מה אשה - אם הפקירה בעלה לא התירה לינשא לאחר בכך עד שיתן גט:

וקא דייקת מינה - כיון דרבי מאשה יליף לא איירי רבי אלא במפקיר עבד גדול שיש לו יד לקנות עצמו ומשהפקירו אין לו עליו אלא איסור אבל לא ממון כאשה זו שגט שלה אינו בא להפקיע ממון שיש לו עליה אלא איסור אבל בעבד קטן לא איירי רבי דלאו דומיא דאשה הוא דאיכא דררא דממונא עליה ובדידיה סבירא ליה דיש לו תקנה בשפחה דלא קנה עצמו בהפקר:

ואי מכללא - ילפינא מאי קשיא לך בגוה דאצטריך לך למיבעי בפירוש או מכללא:

אמר ליה - אי מכללא שמיע לך לאו שפיר דייקת:

דוק מינה להאי גיסא מה אשה בין גדולה בין קטנה - התרתה בגט אף מפקיר עבדו דאיירי ביה רבי בין גדול בין קטן קאמר ודומיא דאשה הוא להך גיסא:

אין לו תקנה אלא בשטר - כאשה השתא משמע דעבד אינו ניתר אפי' בפדיון:

או בכסף או בשטר - תקנתו של עבד דהא איתקוש פדיון כסף לשטר דכתיב והפדה לא נפדתה או חופשה וגו':

והאי - דאפקריה:

פקע ליה כספיה - ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר:

ולאפוקי מהאי תנא - הא דאמרינן עבד ניתר בכסף לאפוקי מהאי תנא:

יכול יהא כסף גומר - שחרורה אף להפקיע מידי איסור:

אורעה כל הפרשה - כל מקרא הפרשה אורעה וסויימ' ללא חופשה מדלא כתי' בסיפא לא יומתו כי לא נפדתה או חופשה אלא כי לא חופשה ש"מ כי נפדתה נמי לא יומתו דאין בקידושין משום אשת איש הואיל ולא נכתב לה גט שחרור וה"ק קרא והפדה לא נפדתה פדויה ואינה פדויה הנחרפת לאיש כגון שפחה כנענית חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי שהוא מותר בשפחה ובבת חורין הבא עליה באשם דאי לא נפדתה כלל אין כאן אשם ולכך הוזכרה פדיה ולא משום דאי נפדתה לגמרי יהו קידושיה קדושין והבא עליה במיתה דמדכתב סיפא לא יומתו כי לא חופשה משמע אורעה דין מיתתה בחיפוש השטר ואפילו נפדתה כולה בלא שטר אין בה מיתה והא דכתיב לא נפדתה רבותא אשמעינן דאע"ג דלא נפדתה כולה אלא חציה איכא אשם:

גומר בה - מוציאה לגמרי בין משעבוד בין מאיסור:

ואין כסף גומר בה - דאינו מוציא אלא מידי שעבוד אבל לא מידי איסור שפחה שיהו קדושין תופסין בה:

דבי תפלה - בית הכנסת:

אמר לו אני הייתי אומר אין הלכה ורבנן דאתו כו' - נחלקו עלי ואמרו דר' זירא משמיה דרב נחמן אמר הלכה:

וכי אתאי - אנא לסורא אשכחתיה כו':

אימא לי איזי גופא דעובדא - דרב נחמן דשמעינן מינה דאמר הלכה היכי הוה:

שקל כומתיה - כובעו:

מאן דחזא - סבר משום דהלכה כרבי שמעון שהיו סבורין שאלו חליפין הן בקנין סודר דקונה ככסף דכתיב שלף איש נעלו (רות ד':ז') ולא אמר כלום דרב נחמן להתירה לישראל קאמר כר' שמעון אבל מידי שעבוד יצאת:

ולא היא - האי דאמר לי דרב נחמן אמר הלכה אלא אין הלכה קאמר כדאמינא מדעתאי אף מידי שעבוד לא יצאת:

דהוה ליה כליו של מקנה - וקי"ל בפרק הזהב (ב"מ מז:) דהלכתא כרב דאמר בכליו של קונה ומשום דברי שכיב מרע ליכא שהרי לא צוה כמוסר לבניו להקנותה לעצמה במתנת שכיב מרע אלא בקנין זה נתכוין לשחררה והרי הוא טעות:

דף מ.

יצא לחירות - דאי לאו דשחרריה לא הוה שביק ליה למנסב בת חורין:

כל כך יש בידך - משמיה דרבי ואני שונה וחכ"א אינה מקודשת:

שטר איסורין - הרי את מקודשת לי וקדשה בו:

דרבה בר רב שילא - לקמן:
השיאו אשה - דאי לאו דשחרריה לא הוה מיעבד איסורא על ידו:
ואיהו עביד איסורא - שנושא את שפחתו:
צאי בו והתקדשי בו - כלומר אי דאמר התקדשי בו גרידא ודאי שחררה מעיקרא אבל השתא דאמר לה צאי בו והתקדשי בו וזה יהיה לך שטר שחרור ושטר ארוסין גלי מילתיה דלא שחררה אלא בהאי:
ר"מ סבר יש בלשון - הרי את מקודשת לי לשון שחרור וה"ק הוי ראויה להתקדש לי בו והתקדשי בו:
שהניח תפילין בפני רבו - אין דרך עבד להניח תפילין דמ"ע שהזמן גרמא היא דלילה לאו זמן תפילין הוא:
אפוטרופוס - על נכסיו דאי לאו דשחרריה לא הוה חשיב ליה:
שהניח תפילין בפני רבו - אין דרך עבד להניח תפילין דמ"ע שהזמן גרמא היא דלילה לאו זמן תפילין הוא:
הרי זה לא יצא לחירות - גרסינן:
אמרו לפניו - לפני ר' יוחנן:
אי אתה מודה - דאל ישתעבדו אינו לשון שחרור ולא לשון הפקר אלא לא יטריחוה בעבודתה אבל וולדות היוצאין ממנה מעכשיו עבדים הם ואמאי כופין לשחררה ויפסידו ולדות מכאן ולהבא שלא צוה אביהם כן:
ה"ג כי אתא רב שמואל כו' - ולא גרסי' אלא ופליג אדרב דימי ואמר לא כך אמר רבי יוחנן אלא כך אמר:
ועושין לה קורת רוח - ואם אין רוחה נתקררה בלא שחרור ישחררוה:
אין לו תקנה - ואפי' בשטר:
לא מורית - שאין ירושה אלא בדבר שיש בו ממון:
והא כי אתא רב דימי כו' - וכיון דאמר אל ישתעבדו בה פקע ליה ממונא מינה וקאמר יורשין כותבין לה. גט שחרור:
טעותא היא - כדאמרן לעיל דהוא לא צוה לשחררה:
ופרכינן מאי טעותא - דרב דימי דלא אמר האב בלשון שחרור:
הא אמר - הרי את בת חורין לא הוו קפדי רבי אמי ורבי אסי עלה:
כרב שמואל בר יהודה סבירא לי - דאמר לא א"ר יוחנן כן ולא אמרו לו רבי אמי ורבי אסי כן וכיון דקאמר יעשה לה קורת רוח לא מנע כח היורשין ממנה אלא בהן תלה:
דיסקרתא - קריה:

דעבדי - עבדים של ישראל היו ומכרום לעובד כוכבים ותנן (לקמן דף מג:) המוכר עבדו לעובד כוכבים יצא לחירות:

כלו מרוותא בתראי - כלו אדוניהם האחרונים עובדי כוכבים:

אתו - העבדים:

לקמיה דרבינא - להתירן בבנות ישראל:

אהדרו אבני מרוותייכו קמאי - חזרו על בני אדוניכם הראשונים ובקשו מהם לכתוב לכם גט חירות:

אין לו תקנה - דאיסורא לבניו לא מורית והא נמי כי זבניה פקע כספיה מיניה ואיסורא הוא דהוה ליה גביה ואיסורא לאו ירושה היא להורישה לבניו:

כרב דימי סבירא לי - דאמר אל ישתעבדו בה ופקע להו ממונא מינה וקאמר כותבים לה גט שחרור:

הא אמרה בלשון שחרור - כגון הרי את בת חורין:

ה"נ - דלא טעותא היא וכופין דירושה היא להורישה לבניו:

ומפסדי ליה מינאי - כדאמרינן במתני' כופין את רבו ועושה אותו בן חורין:

אקנייה לבנו קטן - שאין ראוי לכופו בבית דין:

מוקמינן אפוטרופוס - לינוקא לברור לו דמים יפין כמה שהוא נישום בשוק שהרי צריך העבד לכתוב שטר על חצי דמיו:

דף מ:

ומקרקיש ליה - עבדא:

זוזי - דבר מועט לינוקא ולא יצטרכו ב"ד לכופו שהוא ישחררוהו מדעתו בשביל זוזי ובלאו קרקושי זוזי לא אפשר דינוקא לאו בר כפייה הוא ואפוטרופסין אין רשאין להוציא עבדים לחירות ולא לחוב ליתומים כדאמרינן בהנזקין (לקמן דף נב.) ותינוק זה מקחו מקח וממכרו ממכר במטלטלין כדתנן (לקמן דף נט.) הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלים ואפוטרופוס מוקמינן לעיין בתקנתו לשומו בדמים מעולים:

ה"ג האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין עשוי בן חורין הרי הוא בן חורין הרי הוא בן חורין - כלומר בא' מן הלשונות הללו הרי הוא בן חורין:

אעשנו בן חורין רבי אומר קנה - דהכי משמע אעשנו בן חורין בשחרור זה שאני מוסר לו עכשיו ואנן מוקמינן לה בדכתב ליה הני לישני בשטרא ומסר ליה:

וחכמים אומרים לא קנה - שאין זו אלא הבטחה שיעשנו בן חורין לאחר זמן ובשטר אחר ועדיין לא עשה:

אמר רבי יוחנן וכולן בשטר - האי האומר דקתני כותב הוא שכתב לו אחד מן הלשונות הללו ומסר לו אבל באמירה בעלמא לא הוי בן חורין ולא פקע ממוניה מיניה ומצי למיהדר ביה אם לא קנו מידו על ידי חליפין דהוי כקונה עצמו מידו בכסף כדאמרינן לעיל גבי ההוא דשקיל כומתיה שדא בה אי נמי שכיב מרע משום דדבריו ככתובים וכמסורים דמי וכולן בשטר נמי דשדה הכי מפרשינן דאילו בדיבורא לא מיקניא ארעא ואני שמעתי וכולן בשטר צריך לכתוב גט שחרור וכן גבי שדה צריך לכתוב לו שטר מתנה והאומר דקתני אמירה בעלמא היא ויש להקשות בשלמא גבי עבד איכא למימר בלשון חירות פקע כספיה וקנה העבד עצמו בן חורין אבל גבי שדה מי איכא למימר הכי והיכי נימא קנה נהי דגבי נתתי ונתתיה נימא הרי הודה שכבר נתן על ידי שטר או בקנין מתנה גמורה אבל אתננה היכי נימא דקנה:

שמא זיכה לו - גט חירות:

על ידי אחר - ואמר לו זכי בו לפלוני וזכות הוא לו וזכין לו שלא בפניו:

הודאת בעל דין - עבד וכן מקבל מתנה כיון דאמר לא קבלתי נאמן ויכול זה לחזור ולזכות בו אם ירצה דאמרינן טעה כסבור שקבלה זה מידו:

משלשין - ביד שליש נאמן עד שיבא אליהו:

הא באבא הא בברא - אם מקבל מתנה עצמו בחיים ואמר לא נתן לי נאמן ואוכל הנותן את הפירות אבל אם מת ובנו אמר לא נתן שדה זו לאבא משלשין דשמא יבואו עדים שמכרה לאביו וזה לא ידע:

מתני' אפותיקי - אם לא אפרע לך חובך ממקום אחר הרי זה לפניך לגבותה:

ושחררו - בגמרא מפרש לה לכולה:

גמ' שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני - שלא היה גופו קנוי לו אלא משועבד ואתי שחרור ומפקיע שעבוד כדרבא:

הקדש - עשה שורו אפותיקי והקדישו קדושת הגוף למזבח ודוקא קדושת הגוף דקדושת דמים לא מפקעה שעבוד כדתנן (ערכין דף כג:) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו:

חמץ - עובד כוכבים שהלוה את ישראל ושעבד לו חמצו ולא הרהינו אצלו אתי איסור חמץ ומפקע לשעבודיה דעובד כוכבים והוה ליה חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואסור בהנאה:

דף מא.

ויאמר לו עבדי אתה - ויוציא לעז על בניו:

אלא המשחרר כותב - שטר לבעל חובו על דמיו הואיל והזיק שעבודו ישלם לו:

אין העבד חייב כלום במצות - הנוהגות בבני חורין יותר מבעבדים שלא היה קנוי לו ולא יכול לשחררו:
על דמיו - העודפים על החוב:
אינו כותב - אין עבד כותב לו שום שטר דמאי עבד ליה איהו לא גרם ליה ולא מידי:
אלא משחרר כותב - לו שטר על העודף:
היזק שאינו ניכר שמיה היזק - ולתנא קמא לא שמיה היזק לפיכך אין לנו לחייב את המשחרר אלא העבד לפי הנאתו מן השחרור:
שני רבו קרית ליה - תנא דמתני' בתמיה דקתני כופין את רבו ומוקמת לה ברבו שני:
משחרר קרית ליה - מי הוי שחרורו שחרור:
ושטפה נהר - ושוב כל השדה וגוף הקרקע מקולקל שהמים צפין עוד לעולם עליה:
שפיר נאה - כך כינויו:
לא יהא לך פרעון כו' - אבל אמר לו אם לא פרעתיך גבה מזו לא קמה ליה ברשותיה ולאו אדעתא דידה לחודה אוזפיה ואינו חייב באחריותה וגובה משאר נכסים:
גובין משאר נכסים - כלומר אם ירצה מוכר את אלו והן גובין מן השאר:
אינה גובה משאר נכסים לפי שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דינין - כלומר דווקא הטילה אחריות כתובתה על שדה זו וע"מ כן נשאת ולא שיהיו כל נכסיו אחראין לה ולא תדע איזה לחזר מי קנה ראשון ומי אחרון ותצטרך לדון עם כל אחד ואחד:
מתני' מי שחציו עבד כו' - כגון שהיו ב' אחין או ב' שותפין ושחרר א' את חלקו:
תקנתם את רבו - שאינו חסר כלום:
לישא שפחה אינו יכול - מפני צד חירות שבו:

דף מא:

בת חורין אינו יכול - לישא מפני צד עבדות שבו:
לא תוהו בראה - יוצר הארץ לא על תוהו להיות ריקנית ברא אותה כי אם לשבת להיות בה יישוב יצרה:
גמ' קנה - והוי חציו בן חורין:
והפדה לא נפדתה - דגבי שפחה חרופה איכא דדריש ליה בפדויה ואינה פדויה לקמן ובמסכת כריתות (דף יא.) חציה שפחה וחציה בת חורין וסתם פדייה בכסף ובשוה כסף:
חופשה לא נתן לה - היינו שטר דגמר לה לה מאשה:
מה כסף בין כולו בין חציו - כדיליף מוהפדה לא נפדתה:
מה אשה לחציה לא - אין אשה מתגרשת מבעלה לחצאין:

רבנן סברי ג"ש עדיף - דלא שבקינן ג"ש וילפינן מהיקש ורבי סבר היקש עדיף דכי איכא למילף מהיקש ומג"ש שבקינן ג"ש וילפינן בהיקש:

דכולי עלמא גזירה שוה עדיפא - דכיון דמופנה לדרוש הוי ליה כמאן דכתביה בגופיה דקרא דהא קרא יתירא הוא וכי לאו מופנה נמי ואין להשיב עליה כיון דמסיני גמרינן לה דאין אדם דן ג"ש מעצמו איהי עדיפא מהיקש:

שכן אינה יוצאה בכסף - לפיכך אינה מתגרשת לחצאין:

תאמר בשפחה שיוצאה בכסף - הלכך כי נפקא בשטר תצא אף לחצאין:

דברה תורה כו' - ולעולם בשפחה גמורה משתעי:

לא קנה - דגמר לה לה מאשה:

בשטר הוא דפליגי - הדר פריך נימא בהך מתניתא שטר נקט דוקא דאילו בכסף דברי הכל קנה:

נימא תיהוי תיובתא דרב יוסף בתרתי - חדא דאמר בשטר רבי מודה והכא תניא דפליג ועוד דאמר רב יוסף דבכסף פליגי ובריייתא דיקא דבכסף מודו רבנן דקנה:

להודיעך כחו דרבי - דאפי' בשטר דאיכא למגמר לה לה מאשה דלא תיפוק לחצאין פליג:

להודיעך כחן דרבנן - דאפי' בכסף דאיכא למדרש והפדה לא נפדתה פליגי:

יכול לכל - שכולה פדויה ונתארסה לעבד עברי קרא משתעי וקאמר דלא יומתו מחמת ניאוף תלמוד לומר לא נפדתה:

אי לא נפדתה יכול לכל - דלא נפדתה כלל ואפ"ה מיחייב אשם אביאה דידה הואיל ונתייחדה לעבד עברי שמותר בשפחה:

אין לי אלא בכסף - דאמרי' ביה דנפקא לחירות:

בשטר מנין - שיוצאה לחירות:

אין לי אלא חציו בכסף - וכ"ש כולו:

או כולו בשטר - אבל חציו בשטר עדיין לא למדנו שאם שיחרר חציו יהא חציו בן חורין:

בשלמא לרב יוסף לבתר דאיתותב - ואוקימנא על כרחין דבתרוייהו פליגי:

הא מני - דאמר דבתרוייהו נפקא לחצאין רבי היא:

אלא לרבה - דאמר בשטר פליגי אבל בכסף דברי הכל קנה:

רישא - דקתני בכסף לחצאין דברי הכל:

וסיפא - דקתני אף בשטר לחצאין רבי היא ולא רבנן:

רב אשי אמר רבי היא - רבי אמרה לכולה דאית ליה בתרוייהו קנה ורבנן איפלוג עליה בעלמא אשטר ולא אכסף והא מתניתא מיהא איהו אמרה ול"ג ונסיב לה אליבא דתנאי:

מוקים לה - דמשכחת חציו עבד וחציו בן חורין בכסף ודברי הכל:

דף מב.

של שני שותפין - דכיון דאין לו בו אלא חציו אפי' רבנן מודו דקנה כי שחרריה לפלגיה דהא לא שייר מידי והוי כאשה דנפקא מיניה לגמרי:

מחלוקת - דרבי ורבנן:

והניח חציו - דבעינן דניפוק כוליה מיניה כי אשה:

אבל שיחרר חציו - ומכר תחילה חציו או בבת אחת:

הכותב נכסיו לשני עבדיו - שכתב שני שטרות כל נכסיו לזה וכל נכסיו לזה וזיכה לשליח אחד בבת אחת לשניהם דפלגי דלא קדם אחד לחבירו:

והן משחררין זה את זה - לפי שכל אחד זכה בחצי חבירו:

הא דאמר כולו - קמייתא כגון שכתב שני שטרות כדפרישית ובכל אחד כתב כל נכסיי לפלוני עבדי ומודו רבנן דכיון דזיכה להם בבת אחת ונפקי כולהו מיניה קנו ובתרייתא דאמר חצי חצי בשטר האחד כתב חצי נכסי לך וכן בשני לחבירו לפיכך לא קנו דהוה ליה בכל אחד שחרר חציו והניח חציו ולא מיבעיא כתב ומסר לזה והדר מסר לזה דלא קנו דכי מסר לקמא שייר פלגיה ולא קנה וכן לשני אלא אפילו מסר לשניהם כאחת לא קנו דכיון דחצי נכסיי כתב בכל חד דלמא חד פלגא כתב לתרוייהו ואיכא שיור:

מדקתני סיפא - דברייתא:

ואם אמר חצי חצי לא קנו - וסלקא דעתין דהכי קאמר ואם אמר חצי חצי נמי לא קנו:

מכלל דרישא דאמר כולו - ואפ"ה לא קנו:

בשטר אחד - לא קנה כגון כל נכסי לפלוני ופלוני עבדיי דכתיב לה ולא לה ולחברתה אין שתי נשים מתגרשות בגט אחד ואין שני עבדים משתחררים בגט אחד:

מאי איריא - דפריש סיפא לרישא דאמר חצי חצי כדאמרן:

ה"ק - כלומר לאו פרושי קמפרש:

אף בשני שטרות נמי לא קנו - משום דשייר:

כאן בבת אחת - ותרוייהו בדאמר כולו והא דקתני קנו שמסר שני השטרות בבת אחת והא דתני לא קנו בזה אחר זה:

כדשנינן מעיקרא - בהנך לישני כולהו:

דקרי להו עבדיי - בשטר גופיה דקתני כל נכסיי לפלוני ופלוני עבדיי שמע מינה לא שחררינהו לדידהו וטועה דסבר יכול הוא לתת להם שאר נכסים בלא שחרור:

שייר קרקע כל שהוא - דכתב חוץ מן הקרקע כל שהוא:

לא יצא בן חורין - דלא ידעינן הי קרקע שייר ובכל כל שהוא אמרי' האי שייר וכיון דקרקעות לא קנה לגופיה נמי לא קנה דלא פלגינן דיבורא הואיל ובחד דיבורא אקני ליה גופיה ונכסים ופלגא דיבורא לא איתקיים אידך פלגא נמי לא מיקיים:

ור"ש - סבר פלגינן הואיל והזכיר קרקע בשיורא קרקעות הוא דלא קנה אבל הוא עצמו דליכא לספוקי בשיורא קנה:

חוץ מאחד מרבוא - דכיון דלא פירש שיורא אמרינן היינו איהו דשייריה ולדידיה לא חשיב ליה אלא אחד מרבוא:

נגחו שור - אמתני' קאי מי שחציו עבד כו' ומימרא בעלמא הוא:

יום של רבו לרבו - אם ביום של רבו נגחו וחבל בו פחת דמיו לרבו שור משלם נזק דהיינו פחת דמים:

איסורא לא קאמרינן - דתיהוי לחצאין אבל כל זכיית ממון כי היכי דמלאכתו תלויה בימים כן כל שבח ממון:

המית - בשור המועד קאי דגבי עבד נותן שלשים כסף דהיינו קנס דאפילו אינו שוה דינר נותן שלשים סלע וגבי בן חורין נותן כופר דהיינו דמי ההרוג:

דף מב:

וחצי כופר - דצד חירות:

ליורשיו - ולקמן פריך יורשין מנא ליה:

וצמתה - יבשה:

וסופה לחזור - ושיימינן ליה כמה דמיו פחותים בכך למכור עכשיו בשוק ואם יום של רבו היה ינתן הכל לרבו ואם יום של עצמו היה הכל לעצמו:

הניחא לאביי - דאמר בב"ק (דף פו.) באדם שחבל בחברו בענין זה:

נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה - שבת גדולה הן פחת דמיו לימכר עכשיו בשוק והוא נזק ולהכי קרי ליה שבת שפחת דמיו של עכשיו אינו אלא משום שבת שאינו ראוי לעשות מלאכה בשתי ידיו עד זמן שתחזור ידו אלא לשמור קישואים יהא ראוי לאחר שיקל ממנו כאב המכה קצת ושבת קטנה היינו כאילו הוא שומר קישואין שנותן לו כל ימי חליו שישכב במטה מחמת חולי זה שאינו יכול לשמור קישואים:

שפיר - דכיון דשייך דין נזק במכה זו מיחייב שור עלה וכיון דלא כליא קרנא לגמרי יום של רבו לרבו יום של עצמו לעצמו:

שבתו של כל יום ויום - ואין כאן פחת דמים הואיל וסופו לחזור אלא לפי שבת של כל יום יתן לו כל ימי נפילתו למטה יתן שכר אדם שלם לפי מלאכה שהיה רגיל בה וכשיעמוד ויהא ראוי לשמור קישואין ישמור קישואין וזה יתן לו פחת השכר:

האי שור הוא - כלומר הואיל ואדם החובל כך אינו משלם נזק אלא שבת שור פטור לגמרי דה' דברים גבי אדם כתיב ולא גבי שור דכתיב (ויקרא כ"ד:י"ט) איש כי יתן מום בעמיתו ולא שור בעמיתו:

איבעית אימא - הא דאמרן לעיל יום של רבו לרבו כשהכהו אדם:

ואיבעית אימא - לעולם בשור וכאביי דאמר שייך בה דין נזק ודקמקשית מינה לרבא:

הך מימרא - בעלמא היא ואינה לא משנה ולא ברייתא:

ומימרא - רבא אמר לך דהא מימרא לא ס"ל:

מעוכב גט שחרור - מחוסר גט שחרור כל הנך דאמרי' בהו דיצאו לחירות ואין לרבו עליהם אלא שצריכין גט שחרור כגון מקדיש ומפקיר ומי שחציו בן חורין דתנן כופין את רבו:

יש לו קנס - שלשים כסף לרבו אם נגחו שור:

מאי לאו כמשנה אחרונה - לאחר שחזרו בית הלל להורות דכופין את רבו ואפי' הכי שקיל קנס דצד עבדות כל זמן שלא נכתב הגט:

כמשנה ראשונה - דלית ליה כופין ואדון גמור הוא:

הפיל - רבו שינו של עבד כנעני ואח"כ סימא את עינו:

יוצא בשינו - לחירות וקס"ד צריך גט שחרור וכי סימא עינו קודם גט נותן לו דמי עינו כבן חורין:

בכולן - עשרים וארבעה ראשי אברים האמורין במס' נגעים (פ"ו מ"ז) לענין שאינן מטמאין משום מחיה ראשי אצבעות של ידים ורגלים וראש החוטם וראשי האזנים וראש הגוויה שהן משופעין לכאן ולכאן ואין נגען נראה לכהן בבת אחת ולא קרינא ביה לכל מראה עיני הכהן (ויקרא י"ג:י"ב):

עבד יוצא בהן לחירות - דמומין שבגלוי הן ואינן חוזרין כשן ועין ואתרבו בכלל ופרט וכלל בפ"ק דקדושין (דף כד:):

המכריעין - דעת חכמים איזו נראה ולא אתפרש מאן נינהו:

והא קראי דרשינן - בקידושין (שם):

אוכל בתרומה - אם עבד כהן הוא:

קנין כספו אמר רחמנא - לענין תרומה:

אוכלין בתרומה - שניהם ממה נפשך דחד כהן וחד עבד כהן:

וחולקין חלק א' - ביבמות (דף צט:) מפרשים חלק כאחד שאין נותנין להם תרומה בגורן לזה בלא זה דקסבר אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגורן אלא א"כ רבו עמו דלמא אתי למימר כהן הוא ומסקו ליה ליוחסין והשתא לא אתי לאסוקינהו והאי מעוכב גט שחרור הוא ואין לרבו רשות עליו דלא ידע הי מינייהו עבד וצריכין שישחררו זה את זה וקתני סיפא הגדילו התערובות משחררין זה את זה וקתני אוכלין בתרומה:

שמכרו רבו - לאחר:

לקנס - שאם יגחנו שור יהא קנסו שלו אבל לשאר דברים לא מכרו:

מכור - לקנס מיהא:

או לא מכור - ואם נגח קנסו לרבו ראשון דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

תיבעי לר"מ - דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם האומר לאשה הרי את מקודשת לי לכשאתגייר כו' (קדושין דף סג.):

פירות דקל - המוכר פירות דקל עד שלא חנטו דפליגי בה רב הונא ורב נחמן אליבא דר' מאיר:

דף מג.

דלמא מודה - בב"ד קודם העדאת עדים ומודה בקנס פטור:

ויליד בית מה ת"ל - לענין אכילת תרומה ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו יליד בית בן שפחתו:

אילו כן - דלא כתיב אלא קנין כספו הוא יאכל בו:

אף קנין כסף אע"פ שאינו שוה כלום - כגון שנעשה מוכה שחין:

מי איכא עבדא דלא מזדבן - בפרוטה:

לקנסא - שאם יגחנו שור יטול שלשים כסף:

בטרפה - שאין משלמין עליו קנס דגברא קטילא הוא:

והא חזי למיקם קמיה - לשרתו אע"פ שנחתכה רגלו למעלה מן הארכובה או ניקב קרום המוח ראוי לשירות קל:

במנוול - דמאיס והוי נמי טרפה דלאו בר קנסא הוא:

אם תמצא לומר - כלומר אי בעית למפשט מדקיימא לן התקדשי לחציי מקודשת לא דמי דהתם בר חורין הוא וחזיא לכוליה והכי קאמר לה אי בעינא נסיבנא אחריתי בהדיך אבל הא לא חזיא לפלגא דעבדות דידיה:

ואם תמצא לומר חצייך מקודשת לי אינה מקודשת - ובעית למפשט הא מינה דכי היכי דמקדש חצי אשה אינה מקודשת הואיל דלא מצינן למימר דהכי קאמר לה דתנסיב

אחרינא בהדי דאיתתא לא חזיא לתרי ואשתכח דפלגא הוא דקדיש הכא נמי חצי איש שקידש לא הוו קידושין לא דמי דהתם שייר בקנינו דהוה ליה לקדשה לכולה אבל האי לא שייר מידי דכל מה דחזי למעבד עבד:

בקדושין - אמרינן התקדשי לחציי מקודשת חצייך מקודשת לי אינה מקודשת הכא מי הוי קדושין או לא:

כשעשאו טריפה - דהוה ליה כמאן דקטליה ויהב ליה לנפשיה:

ועוד כופר הוא כו' - דבשלמא קנס דלא כתיב ביה מיתה אלא נגיחה שנאמר אם עבד יגח השור וגו' (שמות כ"א:ל"ב) איכא לאוקמיה כשעשאו טריפה אבל בכופר של בן חורין כתיב והמית איש או אשה:

ראוי ליטול - דפלגא לאו בר קנסא הוא אלא בר כופר:

ואין לו - שהרי מת ויורשים אין לו שיגבו וזה המזיק זכה במה שבידו ולעולם בשמת וה"ק נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ראוי לינתן ליורשיו אם היו לו יורשין:

אוקי אמורא עליה - העמיד מתורגמן לפניו לחזור ולדרוש:

והמכשלה הזאת - כלומר כך התחיל בדרשא מקרא כתוב והמכשלה הזאת תחת ידיך באנשי ירושלים שפסקה תורה מהם והיו שואלין לחבריהם שמלה לך קצין תהיה לנו והמכשלה הזאת תחת ידיך כלומר דברים שמכוסין כשמלה שלך הן שאתה בקי בהן אמור לנו ותהיה קצין והמכשלה הזאת דברי תורה שאין אדם עומד על אמיתתן עד שיכשל בהן להורות טעות ויכלימוהו והוא נותן לב ומבין תחת ידיך הן אף אני נכשלתי בהוראתי וחוזרני בי:

ואם לחשך אדם לומר - תשובה לדבר זה מאותה ששנינו במס' כריתות (יא.) והפדה לא נפדתה דשפחה חרופה איזו זו פדויה ואינה פדויה חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי והוא הדין לכל ישראל אלא אורחא דמלתא נקט משום דעבד עברי מותר בשפחה:

אלמא בת אתרוסי היא - מדקתני מאורסת:

אמור לו - וכי סבור אתה שהן אירוסין ממש:

כלך אצל רבי ישמעאל - דאמר התם דברה תורה כלשון בני אדם ובשפחה כנענית שלא נפדית כלל קמשתעי קרא:

המאורסה לעבד עברי - וכי שפחה כנענית גמורה בת קדושין היא הא חמורה בעלמא היא עם הדומה לחמור:

מיוחדת - וגזירת הכתוב היא דמחייב עלה אשם הואיל וייחדוה לעבד עברי המותר בה:

וחזרה ונתקדשה לשמעון - אחיו ובחיי ראובן וראובן לא גירשה:

דף מג:

ואין אני קורא בה אשת שני מתים - לומר חציה היתה לזה וחציה לזה ומכח שניהם היא באה ואמרי' ביבמות (דף לא:) ג' אחין נשואין ג' נשים נכריות ומת אחד מהם ועשה בה השני מאמר ומת חולצת ולא מתיבמת שנאמר ומת אחד מהם וגו' (דברים כ"ה:ה') מי שעליה זיקת יבם א' ולא שעליה זיקת שני יבמין וזו ע"י מאמר לא יצתה מזיקת יבום הראשון כולה ובמקצתה חל עליה זיקת יבום השני אבל הכא לא זיקת שנים עלה דחד מנייהו קדושין גמורים ודאידך לאו כלום ומיהו משום פלוגתא דאמוראי דלעיל מספקא לן הי מנייהו הוו קדושין והשתא דמתו להו מתיבמת ללוי ממה נפשך כו':

וחזרה ונתקדשה לשמעון - ולאו משום אחיו נקט ליה:

פקעו קדושי ראשון - אפי' למ"ד מקודשת בא השחרור והפקיעה ומקודשת לשני שהרי נשתנה גופה והויא לה כקטן שנולד:

גמרו קדושי ראשון - ע"י השחרור גמרו דעד עכשיו הבא עליה באשם ומלקות היה אפילו מזיד ומכאן ואילך הבא עליה במיתה:

לא יומתו כי לא וגו' - ומוקמינן לה בחציה שפחה וחציה בת חורין וס"ל דה"ק אינן חייבין מיתה משום א"א כי לא חופשה לאחר קידושין הא חופשה לבתר הכי יומתו דהוי לה אשת איש גמורה:

ה"נ - הא חופשה בתר אירוסין יומתו וכי קידושין ראשונים כלום היו:

אלא מאי אית לך למימר - דוקיא דקרא הכי משמע:

הא חופשה וחזרה ונתקדשה - יומתו אם ניאפה עם אחר:

כר' יוחנן בן ברוקה - במס' יבמות:

על שניהם הוא אומר כו' - דאשה נמי מיפקדה אפריה ורביה:

מנהג הפקר היו נוהגין בה - בזנות דלא היתה מיוחדת לאדם ולא היתה משמרת עצמה:

מתני' יצא לחירות - אם ברח מן העובד כוכבים או שקנסוהו ב"ד לפדותו כדאמר לקמן דקונסים אותו לפדותו וכשיפדנו לא ישתעבד לו וקנס חכמים הוא הואיל והפקיעו מן המצות וכן לח"ל יצא לחירות מפני שהוציאו מארץ לחוצה לארץ ובגמרא מפרש את מי קנסו אם את הלוקח או את המוכר:

גמ' אינו - שטר:

לכשתברח - מן העובד כוכבים אין לי עסק בך:

נמוסו - לקמן מפרש:

יצא לחירות - דהויא כמכירה וקנסוהו רבנן:

נשקי - חותם וסי' עבדות שתולין לעבדים בצואריהם:
האריסין - ישראל שנעשה אריס לעובד כוכבים בקרקע העובד כוכבים וקסבר יש קנין לעובד כוכבים בארץ להפקיע מיד מעשר:
אריס - למחצה לשליש ולרביע:
חכירות - שקבלה מן העובד כוכבים בכך וכך חטין לשנה:
ואריסי בתי אבות - כלומר אריסות קבועה ועומדת מאבות שהיו אבותיו של ישראל אריסין בקרקע זה לאבותיו של עובד כוכבים זה אפ"ה לא הוי כקנוי לישראל אלא של עובד כוכבים הוא ופטור מן המעשר ישראל זה בחלקו:
אף על פי שעשה לו - לישראל נמוסו:
זמן - אם לא פרעתיך לזמן פלוני יהא חלוט לך:
קשיא זמן אזמן - דגבי עבד חשיב לה מכירה וגבי שדה לאו מכירה היא:
הא דמטא זימניה - הך דגבי עבד:
אלא גבי עבד דמטא זימניה - בלשון קשיא הוא:
הא לגופא - גבי עבד דקבע בו זמן לגופו שאם לא יתן לו עד אותו זמן יהא גופו חלוט לעובד כוכבים ומעכשיו היה משתעבד בו וכיון דזלזל בתקנתא דרבנן דאסרו למכור עבד לעובד כוכבים קנסוהו ואע"ג דלא מטא זימניה וגבי שדה דקבע לו זמן לפירות עכשיו לא תאכל הפירות ואם לא אפרע לך ליום פלוני אכול פירות עד שאפרע מעותיך הלכך אפי' מטא זימניה לאו מכירה היא וכ"ש בדלא מטא זימניה:

דף מד.

הכי גרסינן ואיבעית אימא בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו - הא דשדה כגון שלוה העובד כוכבים מישראל על מנת שאם לא אפרע לזמן פלוני בא ומשכנני מקרקע זו ותהא שלך והא דקתני פטורה מן המעשר כל זמן שלא בא ישראל ומשכנו דאע"ג דמטא זמניה הויא בחזקת העובד כוכבים ואם היה ישראל נוטל חלק בפירות פטורה מן המעשר וגבי עבד כי האי גוונא קנסוה רבנן לישראל ואע"פ שלא משכנו העובד כוכבים עדיין בעבד זה קנסוהו הואיל ועבר זמנו ולא פרע:
גבאו - העובד כוכבים לעבד:
בחובו - שהיה לו על ישראל והוא לא מכרו לו ולא לוה עליו:
סיקריקון - בשעה שישראל מופקרין להריגה ואמר לעובד כוכבים שא קרקע זו או עבד זה והניחני:
לא יצא לחירות - דאונס הוא וליכא למקנסיה:

חייב לעשר - עליה דהוי כמוכר:
באנפרות - הפסד:
דקא משתרשי ליה - הרי נהנה מהם שפורע חובו הילכך לענין עישור חייב במעשר ומיהו גבי עבד קנסא משום מכירה היא וזה לא מכר מדעתו אלא שלא לרצונו גבאו ואמאי נקנסיה:
פרהנג - מציק ושם עלילות ומכרו לו בדמי אנפרותו שהעליל עליו:
היה לו לפייס - בדבר אחר:
ולא פייס - ומסרו לו מדעתו:
לשלשים יום - לאחר שלשים יחזור אליו:
לפרהנג עובד כוכבים - וקס"ד לעבוד עבודת המלך עד זמן פלוני ולשוב:
חוץ ממלאכתו - גופו קנוי לך ובלבד שלא תשתעבד בו שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו לולדות דהשתא לא מפקע ממצות לחלל שבתות א"נ מכרו למלאכתו חוץ משבתות וימים טובים מהו:
לגר תושב - שקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות:
פשוט מיהא - מתנית':
חדא - מהנך בעיא:
עיין במכילתיך - במשנה הסדורה לך לידע מה נשיב:
המוכר ביתו לעובד כוכבים - בארץ ישראל דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע (ע"ז דף כ.):
וכותב - לו שטר:
ומעלהו בערכאות שלהן - לחותמו אף על פי שחשיבות הוא להם:
ודילמא - הא דלא גזור רבנן בהך דילמא אתי לזבוני מדעתו:
הני מילי בית - דלא סגי ליה לאינש בלא בית ולא עבידי אינשי דמזבני:
אתי לזבוני - וגזרינן בהא אטו מכירה דעלמא ולא תפשוט:
שלח להו רבי אמי - להנך דבעו מיניה:
מיני אמי בר נתן תצא תורה - הוראה זו לישראל:
קונסים אותו - לפדות מיד העובד כוכבים:
דוקא או לאו דוקא - דלא קנסינן ליה כולי האי וגוזמא קאמר:
עד עשרה - אלמא בהנך דקנוס רבנן במכירה דידהו לא קנוס כולי האי:
אין מוכרין בהמה גסה - גזירה משום שאלה ושכירות ונסיוני במסכת ע"ז (דף טו.):
שאני עבד - כלומר לעולם אימא לך דעבד דוקא ושאני עבד כו':

או לאו דוקא - דאי בעו מיניה טפי קנסינן ליה עד דפריק ואורחא דמלתא הוא דנקט:
עד מאה - וקס"ד ה"ה לעבד:
שאני עבד דלא הדר ליה - כלומר דילמא תרוייהו דוקא ועבד היינו טעמא דלא קנסוהו כולי האי דלא הדר למריה בתר דפריק ליה דהא תנן יצא לחירות:
ופרכינן אלא בהמה מ"ט קנסינן ליה כולי האי משום דהדרה ליה ליקנסיה טפי חד - מכדי דמיה היה לך לקונסו יותר מן העבד ותו לא הואיל וטעמא משום דהדרה ליה הוא אין כאן אלא כדי דמיה ואתה קונסו מי' עד ק' אוי לו בחזרה זו:
מילתא דלא שכיחא היא - שימכרוהו לעובד כוכבים:
מהו שיקנסו את בנו - לפדותו:
אם תימצי לומר - הך דמבעיא לן בבכורות כהן הצורם אוזן הבכור ועבר משום כל מום לא יהיה בו דאמרי' התם לא ישחט עולמית ומבעיא לן צרם ומת מהו שיקנסו בנו אחריו ואם תימצי לומר בההיא דקנסוהו הא דהכא לא מיפשט לן מינה דהתם קא עבד אבוה איסורא דאורייתא אבל מוכר עבדו לעובד כוכבים איסורא דרבנן הוא דעבד:

דף מד:

ואם תימצי לומר - גבי מכוון מלאכתו במועד שיכול לעשות קודם המועד או להניחה מלהתחיל בה עד לאחר המועד וכיון דצמצם להתחיל בה סמוך למועד שאם לא יגמרנה במועד יהא דבר האבד ויהיה מותר לגומרה ותנן התם (מו"ק דף יג.) וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו ואיבעיא לן כוון ומת מהו שיקנסו בנו אחריו ואם תמצא לומר בההיא תפשוט לן דקנסוהו ואע"ג דלא עבד איסורא כ"ש הא דעבד איסורא אבל אם תמצא לומר בההיא דלא קנסוה אכתי הא מבעיא לן דהתם הוא דלא עבד אבוה איסורא שהרי מת קודם המועד ולא בא לידי איסור:
לא קנסו בנו אחריו - לשלם ואע"ג שהוא חייב לשלם כדתנן בהניזקין (לקמן דף נב:) המטמא והמדמע והמנסך שוגג פטור ומזיד חייב:
לממוניה - לפדותו מנכסיו:
והא איתיה - ביד בנו:
שנתקווצה - ניטלו ממנו קוצים וברקונין ליפותה ואין זו עבודת קרקע מן התורה לא קנסוהו ותזרע למוצאי שביעית:
נטייבה - נזדבלה והוליך לה זבל בעגלות ומשאות:
נדיירה - על ידי דיר בהמה לזבלה עבודת קרקע היא וקונסין אותו:
שאינו ניכר - הטומאה אינה ניכרת בפירות:

לא שמיה היזק - לחייב נכסיו מן התורה:
לחוצה לארץ - אפילו לישראל:
לפלוני אנטוכי - משמע שנולד באנטוכיא ולא משמע שנולד ודר באנטוכיא ואיכא למימר לא לקחו על מנת להוליכו שם הלכך לא יצא לחירות ואפילו הוליכו יש לומר דעתו לחזור:
שבאנטוכיא - משמע שדירתו שם ועל מנת כן לקחו:
לוד - בא"י:
הא - דקתני לפלוני אנטוכי לא יצא עד דאמר שבאנטוכיא:
דאית ליה - להאי אנטוכי בית בא"י:
ודעתו לחזור - לבבל:
מהו - מי הויא הך איתתא כמוכרת עבד זה לחוצה לארץ בנישואין הללו דקיימא לן (כתובות דף צה:) בעל בנכסי אשתו לוקח הוי ויצאו לחירות או לא:
תבעי למ"ד - (יבמות דף סו:) במכנסת שום לבעלה וגירשה היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן כמו ששמאום לי באחריותי בנכסי צאן ברזל הנישומין בכתובה ואיכא למ"ד הדין עמו הואיל ומאותה שעה הם באחריותו ואיכא למ"ד הדין עמה משום שבח בית אביה:
כי דידה דמו - ולאו מכירה היא דהא אם נתארמלה או נתגרשה דידה נינהו:
לפירא - שהוא משעבד בהן למלאכתו:
דלא קנו ליה לגופיה - דאי מיית או מגרש לה הדרי לה:
לסוריא - ארם צובה וכחוצה לארץ היא למכירת עבדים כדתניא בפ"ק (לעיל ח.) המוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ:
יצא לחירות - ואע"פ שיצא מתחלה לדעת ואי הוה מחי העבד לא הוה רבו מצי כייף ליה כדתנן הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין בשני דייני גזירות (כתובות קי:):
כאן שדעת רבו לחזור - כשיצא על מנת כן יצא וכיון דמכרו הוי כמוכר מארץ לחוצה לארץ:
והתניא - בניחותא:
יוצא עבד אחר רבו לסוריא - משמע דין על העבד לצאת אחר רבו לסוריא ופריך לא סגי דלא נפיק בתמיה והתנן אין הכל מוציאין (לישנא אחרינא) גרסינן יצא עבד כו' עבד שיצא אחר רבו לסוריא ומכרו רבו שם ומקמי הך תרצתא הוה גרסינן הכי יוצא עבד אחר רבו לסוריא מכרו רבו שם כו' ולא שבקיה לאסוקי לכולה מתניתא עד דפרכיה:
אם דעת רבו לחזור - אם כשיצא על מנת לחזור יצא:

כופין אותו - להוציאו לחירות:
תרתי - בשני דברים הללו שמעתי שפסק דין:
חדא הא - מכירת עבד לחוצה לארץ:
ויוצאה - לבעלים מיד וזה הפסיד מעותיו:
אינה מכורה כל עיקר - מקל וחומר ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר וקאמר רב ענן בשני דברים הללו שמעתי ממנו מה תהא על המעות:
בחדא אמר דהדרי זביני - וחוזרות המעות ללוקח:
ובחדא לא הדרי - אלא איבד הלוקח מעותיו:
ולא ידענא הי מנייהו - וא"ת אי לשמואל במוכר שדהו לא הדרי זביני ואיבד מעותיו במאי פליג עליה דרב דהא לרב נמי לא הדרה דקאמר מכורה ויוצאה ודאי פליגי דאילו לרב המכר מכר ואם קנו עמה נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה ולשמואל אינו מכר והמעות מתנה נינהו ואין נכסים שאין להן אחריות נקנין עמה במכירה זו בלא משיכה ויכולין לחזור בהן ומעות המטלטלין חוזרין ומעות הקרקע מתנה דאדם יודע שאין מכר שדה בשנת היובל וגמר ונתן מעות לשם מתנה:
מדקתני בברייתא - לעיל ברישא דשמעתין:
קנייה רבו שני - ואיבד מעותיו דאי הדר זביני ורבו ראשון קנייה למה ליה לשני לשחררו היה לנו לכוף את הראשון שאיסורו עליו אלמא לא הדרי זביני וכיון דשמע רב ענן בחדא מנייהו אמר שמואל דהדרי זביני ודאי גבי שדה אמר שמואל דהדרי ולא הפסיד הלוקח:

דף מה.

ורב ענן - דלא ידע בהי מנייהו אמר ברייתא דלעיל לא הוה שמיע ליה דלפשוט מינה:
ואי מדשמואל - וא"ת לפשוט מדשמואל דאמר אינה מכורה כל עיקר אלמא כיון דלאו מכר הוא מעות חוזרין:
ממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין דילמא אינה מכורה - לענין דפרישית לעיל ומעות מתנה:
רב אמר מעות - של קידושין חוזרין דאדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם פקדון:
מאי חזית - במכירת העבד דקנסת ללוקח:
חורא - חור הכותל שהעכבר נכנס לתוכו וניצול מפני רודפיו:
חורא מנא ליה - הגניבה:
היכא דאיכא איסורא - והנה העבד ביד הלוקח:

אבתריה - להשיבו בחזקה: ה"ג מפקענא ליה מינך מדרבי אחי ברבי יאשיה:
לא ישבו בארצך - בשבעה אומות כתיב:
אל אדוניו - אל תוציאוהו מביניכם להשיבו לעבודת כוכבים שלו: הכי גרסינן וקשיא ליה לרבי יאשיה:
במוכר עבדו לחוצה לארץ - כאן הזהיר הכתוב לבית דין שאם מכרו לא יסגירנו ללוקח אלא יצא לחירות: הכי גרסינן קשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה:
מעמך מיבעי ליה - אשר יתפרש מעמך מן ארץ ישראל להוציאו לחו"ל כמו אשר הציל אלהים מאבינו (בראשית ל"א:ט"ז):
שברח מחו"ל לארץ - דהיינו אשר ינצל אליך לארץ:
ע"מ לשחררו - והזהיר הכתוב לבית דין שיכפוהו שלא להשתעבד בו:
הרי עצמך קנוי לך מעכשיו - לכשאקחך וכי זבין ליה הו"ל משוחרר למפרע ומהכא אמרי' ביבמות (דף צג:) דרבי כרבי מאיר סבירא ליה דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:
לבי כותאי - חו"ל היא ורב חסדא נמי בבבל הוה: שלח להו כן תעשה לכל אבידת אחיך:
דמשמע להו קראי - פשטיה דקרא הכי משמע להו טפי והן אינן שומעין לדברי חכמים להכי לא שלח להו כרבי:
דנחמני את - כלומר מכירין אנו בך שחסיד אתה ולא תשקר:
מתני' מפני תקנת שבויין - בגמ' מפרש לה:
גמ' מפני דוחקא דציבורא הוא - אין לנו לדחוק הצבור ולהביאו לידי עניות בשביל אלו:
או דילמא - דלא ימסרו עובדי כוכבים נפשייהו וליגרבו ולייתו טפי מפני שמוכרין אותן ביוקר ונפקא מינה אם יש לו אב עשיר או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הצבור:
בתליסר אלפי דינרי - אלמא משום דוחקא דציבורא הוא:
דליכא אלא חד - שבוי ת"ק חייש לתיקון העולם כולו שמא יקצפו על השבויים העתידים לבא ויתנום בשלשלאות ובחריצים ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין אחרים עמו שמא יקצפו השבאין לייסרן ביסורין:
בחשן קידרא בידייהו - מגיסות הקדרה בידיהן כשהיא רותחת והרואה סבור שאין האור שולטת בהן שצדקניות הן:
אחד מאלף מצאתי - שהוא צדיק:
אמר ליה - רב עילית להההוא גברא:
מאי קאמרה - ההיא עורבא:

כיונה מתילא - כיונה נמשלה דכתיב יונתי תמתי (שיר השירים ה):
סדרן להדדי - נועצות יחד בבית הכסא:
עדי גוברין - אלו השבאין בעלינו הן:
ונהרדעי גוברין - ישראלים אנשינו שבנהרדעא בעלינו היו כלומר כשם שהם היו בעלינו כך אלו בעלינו אין אנו צריכין עוד להם:
עדי - אלו כמו עדא אמרה זאת אומרת (פסחים דף נג:):
לרחקינהו מהכא - שירחיקונו מכאן:
איהו וההוא גברא - רב עיליש ואותו האיש המבין בלשון העופות:
עבר מברא - מעבר המים ולא יכלו להשיגו עוד:

דף מה:

מתני' מפני תיקון העולם - אי משום דוחקא דציבורא אי משום דלא ליגרבו ולייתו טפי:
גמ' קורין בו - ולא חיישינן שמא הוא כתבו לשם עבודת כוכבים ופלוגתא היא לקמיה:
דילמא - הך דדייקא מתני' הא בכדי דמיהן לוקחין ליגנז קאמר ואין מניחין אותו בידו שמא כשר הוא וגונזין אותו מספיקא:
מין - האדוק בעבודת כוכבים כגון כומר:
ישרף - דודאי לשם עבודת כוכבים כתבו:
כתבו עובד כוכבים יגנז - כדלקמן:
נמצא ביד מין יגנז - ספק כתבו ספק מצאו וכשר הוא:
נמצא ביד עובד כוכבים אמרי לה יגנז - מספיקא שמא הוא כתבו:
ואמרי לה קורין בו - דספק ספיקא הוא שמא ישראל כתבו ואם תמצא לומר הוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם עבודת כוכבי':
דר"א - בשחיטת חולין בפ' שני (דף לח:):
מפשרוניא - שם מקום:
מסור - מלשין:
כותי - גירי אריות הן:
מומר ומסור - הרי פרקו מעליהן עול:
עבד ואשה אינן בקשירה - דמ"ע שהזמן גרמא היא דלילה ושבת לאו זמן תפילין הוא:
כתיבה לשמן לא בעי - בתמיה:
ציפן - לתפילין זהב:
שטלה - לשון טלאי כלומר עשה חיפוי כיס שלהן בעור בהמה טמאה:

פסולות - דכתיב (שמות יג) בפיך מן המותר בפיך:
בגר שחזר לסורו - רע וההוא דצידן גר הוה וחזר לסורו ויודע דבעי לשמן:
מחמת יראה - וירא לנפשו שלא יהרגוהו הכותים:
ת"ר מעלין בדמיהן - אע"פ ששנינו אין לוקחין אותן ביותר מדמיהן טעמא שלא יתנו לב ויטריחו לשלול ספרים אבל בדבר מועט להעלות בדמיהן טרפעיק לא מוכחא מילתא כולי האי:
איסתירא - סלע מדינה שמינית שבסלע צורי דהיינו חצי דינר והכי מפרש בכתובות פרק אע"פ (כתובות דף סד.):
טייעתא - ישמעאלית:
חייתא - שק קטן:
ריש ריש - זוג זוג של ראש ושל זרוע:
אימליא זיהרא - נתמלאת ארס מרוב כעס:
מתני' משום ש"ר - שיצא עליה לעז זנות:
משום נדר - שנדרה ואמר אי אפשי באשה נדרנית:
לא יחזיר - ואפי' נמצאו דברים בדאים או הנדר התירו חכם וטעמא פליגי בה אמוראי איכא למ"ד משום קלקולא ואיכא למ"ד קנס הוא שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים:
שידעו בו רבים - שנדרתו ברבים:
לא יחזיר - דאין לו הפרה ורבי יהודה לא חייש לקלקולא אלא שלא יהו בנות ישראל פרוצות בנדרים הלכך אי נדרה נדר ברבים פריצות הוא בנדרים וקנסוה:
ושלא ידעו בו רבים - דיש לו הפרה לא קנסוה:
כל נדר שצריך חקירת חכם - לילך לפני חכם ולבקש פתח וחרטה ואין הבעל יכול להפר:
לא יחזיר - דר"מ סבר טעמא משום קלקולא הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר ויאמר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה:
שאינו צריך חקירת חכם - אלא הוא יכול להפר לא הוצרכו חכמים לאסור עליו מלהחזירה לפי שאינו יכול לקלקלה ולומר אילו הייתי יודע כו' שהרי נדר פתוח הוא והיה לו להפר ולא היפר:
לא אסרו זה - שצריך חקירת חכם להחזיר:
אלא מפני זה - שאינו צריך דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקול לפי שאינו יכול לומר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרשיך דאנן סהדי דאין אדם רוצה

שתתבזה אשתו בבית דין בפני חכם לילך לבית דינו ולישאל על נדרה אלא מפני נדר שאינו צריך חכם ובעל יכול להפר אסרו את כולן שלא יאמר אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשיך:

מעשה בצידן כו' - בגמ' מפרש מאי קאמר ומה אשמועינן:

מפני תיקון העולם - בגמ' מפרש:

גמ' והוא שאמר לה - בשעת גירושין:

דף מו.

משום נדר אני מוציאך - בההוא אסרו רבנן להחזיר ואי לא אמר מותר להחזיר:

קסבר - רב נחמן:

טעמא - דמתני' משום קלקולא שלא יקלקלנה על בעלה לאחר שתנשא לאחר ויאמר אילו הייתי יודע שהדברים בדאין או שהנדר יש לו הפרה אפילו היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשיך וכן אמרתי בשעת גירושין שמפני כך אני מוציאך וכשגרשתיך היה בדעתי להחזירך אם ימצאו דברים בדאים ונמצא גט בטל ובניה מן השני ממזרין לפיכך אומרים לו קודם גירושין הוי יודע שלא תחזירנה עולמית ושוב אינו נאמן לומר כן שכיון שידע שאסור לו להחזירה אפילו לא תנשא לאחר ולא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים גילה בדעתו שלא היתה חביבה עליו:

ואי לא לא מצי מקלקל לה - שהרי לא אמר שמוציאה משום שם רע וכיון דלא מצי לקלקלה משניסת לא אסרו לו להחזירה עד שלא ניסת:

וצריך שיאמר כו' - תקנו חכמים למוציאה שיאמר לה כן ומיהו בין אמר בין לא אמר לא יחזיר:

קסבר טעמא - דלא יחזיר משום קנס הוא שלא יהו בנות ישראל כו':

ונמצאו דברים בדאין - של שם רע וה"ה לענין נדר דהותר:

אומרים לו - קודם גירושין וכיון דלא חש וגרשה תו לא מצי לקלקלה דגלי דעתיה דלא חביבה עליו כולי האי:

מ"ט דרבי יהודה - דאמר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה:

ולא הכום - בגבעונים כתיב:

נשבעו להם - והוה להו לאתשולי אשבועתייהו אי לאו משום דהודר ברבים:

ורבנן - דאמרי דיש לו הפרה:

התם - לאו משום דאין לו הפרה הוא דאפילו הפרה לא צריך דמי חיילה שבועה עלייהו כלל הלא בטעות היתה:

משום קדושת השם - שלא יאמרו העובדי כוכבים עברו על שבועתן:
ימים שנים רבים ג' - גבי זבה דרשינן הכי בשילהי נדה:
עדה - עשרה דכתיב גבי מרגלים (במדבר י"ד:כ"ז) לעדה הרעה יצאו יהושע וכלב:
אדם רוצה שתתבזה - כלומר אינו מקפיד בכך הלכך צריך חקירת חכם מצי לקלקלה:
מאי תנא - לעיל מיניה בנדרים שנדר הוא:
דקתני מעשה - הלא אין אנו עסוקין אלא בנדרים שנדרה היא:
אבל נדר הוא - שיגרשנה:
יחזיר - אם ירצה דליכא למיחש לקלקולא:

דף מו:

מאי קונם - הלא קונם לשון הקדש הוא שאוסר הדבר עליו בהקדש ומה אסר זה עליו:
באומר יאסרו כו' - והכי קאמר קונם פירות עלי אם איני מגרשיך:
פשיטא - מאי ניחוש לה:
במה - בשעת איסור הבמות:
והמקיימו - ולא נשאל עליו לחכם להתירו:
כאילו הקריב קרבן - על הבמה וגמר עונו שלם לפי שע"י כן הוא מרגיל עצמו בנדרים והאי כיון דקיים נדרו ניקנסיה מלהחזיר קמ"ל:
אריישא - קאי דקאמר לעיל לא יחזיר ומסיק הכא מפני תיקון העולם אי משום קלקולא אי משום שלא יהו פרוצות:
אין בזו וכו' - הכי קאמר והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תיקון העולם שלא נמצא כאן לאסור:
מתני' המוציא את אשתו - בגט:
משום אילונית - שלא הכיר בה כשכנסה ומכל מקום צריכה גט דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין:
ר' יהודה אומר לא יחזיר - שמא תנשא ותלד ויאמר אילו הייתי יודע שכן אפילו נותנין לי ק' מנה לא הייתי מגרשיך ולדעת כן גרשתיך שאם יבאו לך סימנים שאחזיריך ואם ידעתי שלא תשובי אלי ואת ראויה לילד לא גרשתיך לפיכך אומרים לו קודם גירושין הוי יודע שהמוציא את אשתו משום אילונית לא יחזירנה עולמית:
וחכמים אומרים יחזיר - דלא חיישינן לקלקולא:
והיא תובעת כתובתה - מן הראשון שהוציאה בלא כתובה משום מקח טעות ועכשיו נודע שלא הטעתו:

שתיקותיך יפה ליך - שיאמר אילו ידעתי בסופי ליתן ליך כתובה לא גירשתיך:
גמ' מכלל דרבי יהודה חייש לקלקולא - שמדבריו למדנו שאם ירצה לומר על מנת אילונית גירשתיך היה מקלקלה:
לא תיפוך - ור' יהודה ודאי חייש לקלקולא וגבי נדר היינו טעמא דלא חייש דקסבר ליכא קלקולא דבנדר הצריך חקירת חכם סבר לה כר' אלעזר דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד הילכך לא מצי למימר אילו הייתי יודע כו' ובשאינו צריך סבר לה כרבי מאיר דאמר אין הבעל טועה בנדר שבידו להפר ואינו יכול לומר לאחר זמן אילו הייתי יודע שאני יכול להפר לא גירשתיך:
מאן חכמים - דאמרי הכא יחזיר:
רבי מאיר היא - דאמר במסכת קידושין (דף סא.) כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו אם לא יעברו אינו תנאי:
והכא בדלא כפליה - שלא אמר בשעת גירושין אלא הוי יודעת שמשום אילונית אני מוציאך ולא אמר לה ואם אי את אילונית לא יהא גט דהשתא הוי גט אפילו אינה אילונית ולא מצי לקלקלה:
מתני' אין פודין - הואיל ורגיל בכך כדמוקי בגמרא והוא שמכר ושנה ושילש:
גמ' בני בי מיכסי - מקום:
גרבי להו - היו שובין אותם לעבדים:
ללודאי - אומה שאוכלין בני אדם:

דף מז.

פירקן - פדני:
משום קלקולא - שלא יוטמעו בעובדי כוכבים וילמדו ממעשיהם ובחיי אביהן ליכא למיחש להכי דמנטר להון אבוהון:
אימא לתיאבון הוא דקאכיל - ולא הוי מין אלא מומר ובמינים הוא דאמרינן מורידים אבל לא מעלין אבל מומר אמרי' התם סמי מכאן מומר:
ואכיל איסורא - עדים העידו עליו כן והוי אוכל נבילות להכעיס:
חייתא וגלגלתא - שק קשור ופקיע ועיגול של אבן או של עופרת בתוכו:
דיומא בתרא - כשהורגין אותו:
דליחול אדמיה - שימחול על דמו:
איקמטינכו ואותבינכו - לקשור אתכם ולהושיבכם:
חייתא ופלגא - כלומר מכה וחצי מכה:

יתיב קאכיל ושתי - כל ימיו כל מה שהיה משתכר לא היה מצמצם להצניע ליום מחר:
למזגא עליה - כר או כסת לישן עליו:
כריסי כרי - בטני ושומן שבמעי הוא לי כר וכסת:
מוריקא - כרכום:
מתני' הכי גרסינן לוקח ומביא בכורים - בכל שנה צריך ליקח מן העובד כוכבים ביכורי פירותיה בדמים יקרים ומביאם לירושלים:
מפני תיקון העולם - שלא יהא רגיל למכור קרקע בא"י לעובד כוכבים וגם אם מכר יטריח לחזור אחריה ולפדות:
גמ' שאין קנין כו' - אם קנה עובד כוכבים קרקע בארץ אין קניינו קנוי להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר:
לבני אדם - לכל צרכיהן:
דיגונך ולא דיגון של עובד כוכבים - שאם מירחן עובד כוכבים והן שלו בשעת מירוח שהוא גמר מלאכתן למעשר מירוח העובד כוכבים פוטרן ואפי' לקחן מישראל בשבולין אבל אם הגדילו בקרקע העובד כוכבים ולקחן ישראל בשבולין ומירחן חייבין במעשר דקרקע א"י ביד עובדי כוכבים לא הופקעה קדושתה:
לקט שכחה ופאה - סתמן הפקר ופטורין מן המעשר שנאמר ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד) במי שאין לו חלק ונחלה עמך יצאו אלו שיש לו בהן חלק ונחלה עמך שהרי אף לו הן מופקרין והלקט והשכחה והפאה של עובד כוכבי' חייבין במעשר כו' והשתא מפרש לה ואזיל:
ה"ד אילימא דישראל - שהניחן ישראל בשדהו ולקטינהו עובד כוכבים וקאמר דאם חזר עובד כוכבים ומכרן לישראל חייב לעשרן אלא א"כ הפקירן ישראל ראשון בשדהו:
הא מיפקרי וקיימי - דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הן:
אלא דעובד כוכבים - שהיו משדה העובד כוכבים והניחן כישראל:
וליקטינהו - עניי ישראל וכיון דעובד כוכבים לא מיפקד להניח פאה ולקט לא חייל עלייהו שמא אא"כ הפקירן עובד כוכבים ממש לשם הפקר ולא לשם פאה להניח סתם:
הא לא הפקיר חייב - במעשר אלמא שדה העובד כוכבים חייבת במעשר:
ישראל שלקח שדה - זרועה מן העובד כוכבים והשהה אצלו עד שהביאה שליש וחזר ומכרה לעובד כוכבים:
חייבת במעשר - אם בא ישראל ולקח מן העובד כוכבים מאותן הפירות ומירחן:
שכבר נתחייב - כשהביאה שליש ביד ישראל דקי"ל לענין מעשר במסכת ר"ה (דף יב:) תבואה וזיתים אחר שליש:

לא נתחייבה לא - אם הביאה שליש ביד עובד כוכבים פטורה:
בסוריא - דמעשר דידה מדרבנן ושם יש קנין ביד עובד כוכבים להפקיע:
כיבוש יחיד - דוד כיבשה ולא היו כל ישראל שם והיא ארם צובה:

דף מז:

טבל וחולין מעורבין - אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין שחלק העובד כוכבים פטור ואף לאחר שחלקו התבואה הלוקח מן העובד כוכבים צריך לעשר וישראל צריך לעשר את שלו מיניה וביה ולא ממנו על טבל גמור ולא מטבל גמור עליו מפני שמפריש מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור אבל כי מעשר מיניה וביה מעשר שלם נמצא מעשר מן החיוב שבו על החיוב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו:
של ישראל חייב - לאחר שחלקו הוי של ישראל טבל גמור ומעשר ממנו על אחר ומאחר עליו דיש ברירה ושל עובד כוכבים פטור לגמרי ולת"ק אין ברירה ואפילו חלקו בספיקא הן עומדין:
מדאורייתא לא - ואי אין קנין לעובד כוכבים להפקיעה מקדושתה הויא לה לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו משכנה וכיון דביכורים מצוה דרמיא עליה היא ולא טבלי לאסור פירות באכילה מיחייב ליקח ולהביא ולא דמי למעשר דאפילו למאן דאמר אין קנין לא מיחייב לעשר על חלקו של עובד כוכבים דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולאו מצוה דרמיא עליה היא אלא אם כן אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה אבל ביכורים מצוה דרמיא עליה היא:
שתי תקנות הוו - כלומר לעולם מדאורייתא מיחייב והא דקתני מפני תיקון העולם משום דמעיקרא משום סייג תקנו שלא ליקח ולהביא כדמפרש ואזיל לפיכך הוצרכו לחזור ולתקן ולהעמידה כדין תורה:
וסברי בקדושתייהו קיימין - אין אנו נענשין בדבר:
משתקען ביד עובדי כוכבים - שלא היה חוזר ופודה אותה:
תקינו דלייתו - כדי שיטרח ויפדנו:
המוכר שדהו לפירות - שיאכל הלוקח פירות עד עשר שנים ותחזור הקרקע לבעליה ובזמן שאין היובל נוהג קאמר דהיינו משגלו שבט ראובן ושבט גד שגלו תחילה מעבר הירדן ע"י סנחריב עד חרבות ירושלים דאי בזמן שיובל נוהג סתם מכירה לפירות היא שהרי סופה לחזור ביובל:
כקנין הגוף דמי - ויכול לומר מראשית פרי האדמה אשר נתתה לי:
ולביתך - גבי ביכורים כתיב ושמחת בכל הטוב וגו':

ביכורי אשתו - שגדלו בקרקע מלוג שהכניסה לו אשתו לפירות:
שאני התם דכתיב ולביתך - ומדאיצטריך לרבויי ש"מ קנין פירות לאו כקנין הגוף:
מהכא - דכי היכי דאשמועינן דהכא קנין הגוף דמי הוא הדין בעלמא:
ושמע שמתה אשתו - וירשה הוא וקנה גוף הקרקע:
ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא - דאמר בעינן לקיחה והבאה באחד וה"נ לבעי לקיחה והבאה באחד קמ"ל:
ומת שליח בדרך - וחזר והביאן הוא בעצמו:
מביא ואינו קורא - וא"א לומר שהביאו שליח אחר דאפי' לא מת שליח ראשון אינו קורא דתנן האשה וטומטום ואנדרוגינוס והשליח מביאין ולא קוראין שאין יכולין לומר אשר נתתה לי:

דף מח.

בזמן שהיובל נוהג - כל מכירת קרקע לפירות שהרי חוזר הגוף ביובל:
אדעתא דפירא נחית - ולאו אדעתא למקנייה לארעא אפילו שעה אחת:
הקונה שני אילנות בתוך שדהו של חבירו - דקי"ל בבבא בתרא (דף פא.) דלא קנה קרקע הלכך אינו קורא דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתת לי:
הא שלשה - דקיימא לן דקנה קרקע תחתיהן וביניהן כמלא אורה וסלו:
מביא וקורא - ואע"ג דהדרא ביובל:
מחלוקת - דריש לקיש ורבי יוחנן:
ביובל שני - שמנו ישראל שכבר הורגלו להחזיר קרקעות בההיא קאמר ריש לקיש מביא ואינו קורא דסמכא דעתיה דמוכר דודאי הדרא ליה וזה בטוח שיחזירנה:
[**ביובל ראשון**] - כל הני מתנייתא ביובל ראשון:
כתנאי - קנין פירות אי כקנין הגוף דמי אי לא:
שדה אחוזה - אם הקדישה ולא גאלה קודם היובל ומכרה גיזבר לאחר אינה נגאלת עוד וכשהיא יוצאה ביובל מיד הלוקחה מן הגזבר מתחלקת לכהנים שנא' (ויקרא כ"ז:כ') ואם לא יגאל את השדה וגו' והיה השדה בצאתו וגו' ושדה מקנה כשהקדישה ולא גאלה ומכרה הגזבר כשהיא יוצאה ביובל חוזרת לבעלים הראשונים שמכרוה למקדיש שנאמר בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו וגו':
מניין ללוקח שדה מאביו והקדישה - בחיי אביו בעודה בידו שדה מקנה:
ואחר כך מת אביו - ונעשית לו אחוזה:
מניין שתהא לפניו כשדה אחוזה - אם לא גאלה ומכרה הגזבר שיוצאה לכהנים ביובל:

אשר לא משדה אחוזתו - קרא יתירא הוא:
שדה שאינה ראויה - בשעה שהקדישה להיות לו שדה אחוזה לעולם:
יצתה זו כו' - וכל שכן מת אביו ואחר כך הקדישה דבשעת הקדש כבר היתה אחוזה:
ר' מאיר אומר - זו אינה שדה אחוזה וחוזרת לו מחמת אביו שמכרה לו וקרא כי אתא למת אביו ואחר כך הקדישה אתא:
הכי גרסינן ואילו לר' יהודה ור' שמעון מת אביו ואח"כ הקדישה לא צריך קרא מאי לאו בהא קמיפלגי כו' - ולא גרסינן הכא אלא לאו דאזלי בתר פדיון ובמס' ערכין (דף יד:) גרסינן לה:
לא צריכא קרא - דאי צריכא קרא הקדישה ואח"כ מת אביו מנא להו:
קנין פירות - שהיתה קנויה לו מאביו בשעה שמת אביו וקנין פירות הוא שהרי היובל נוהג:
כקנין הגוף דמי - וכי מיית אביו לא ירית מידי ולא הויא ליה אחוזה הלכך אי לאו דרבייה קרא לא הוה אמינא דתיהוי כשדה אחוזה ואצטריך קרא למת אביו ואחר כך הקדישה:
לאו כקנין הגוף דמי - וכי מית אביו ירית גופא הלכך מת אביו ואחר כך כו':
כקנין הגוף דמי - ומודו דמת אביו ואחר כך הקדישה צריכא קרא:
והכא קרא אשכחו ודרוש - לרבויי מינה אף הקדישה ואחר כך מת אביו דאם כן דלא מרבי אלא מת אביו ואחר כך הקדישה:
לכתוב קרא אשר לא אחוזתו - ולא לכתוב משדה:
לקוחות הן - דאין ברירה והוי כמו שהחליפו חלקיהן:
ומחזירין ביובל - משום מצות יובל וכיון דאמר ירושה המתחלקת הויא לקיחה אם אית ליה קנין פירות דהיינו כל לקיחה שבשעת יובל לאו כקנין הגוף דמי ואין מביא וקורא:
לא משכחת - מביא וקורא אלא בירושה שלא נחלקה משנפלה בימי יהושע דהיינו חד בר חד שלא היו לו ולאביו ולכל הדורות למפרע עד יהושע שני בנים לאיש אחד שיחלקו ירושה:

דף מח:

במספר שני תבואות - ובשעת היובל משתעי כדכתיב במספר שנים אחר היובל וגו' אלמא אין גוף הקרקע מכור אלא תבואות של כל שנה:
בכור נוטל כו' בשדה החוזרת לאביו ביובל - כלומר בשדה החוזרת לאחים מחמת שמכרה אביהן דאי דחזרה בחיי האב פשיטא ואשמועינן דגוף הקרקע לא היה קנוי

ללוקח והוה ליה מוחזק לאביו לפני מותו דאי כקנין הגוף דמי הוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי דכתיב (דברים כ"א:י"ז) בכל אשר ימצא לו במוחזק בידו:

צריך הרשאה - מאשתו אם בא לדון עם שום אדם בגוף הקרקע דאי ליכא הרשאה מצי א"ל לאו בעל דברים דידי את דקנין פירות לאו כקנין הגוף הוא:

דלא נחית - לדון לפירא שאין לו לדון עמו כלום בפירות שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל:

מתני' הניזקין שמין להן - ניזקן וגובין דמי ניזקן:

בעידית - שבנכסי המזיק שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עידית ולא לגבות הרבה מזיבורית וכולהו מפני תיקון העולם כדמפרש בגמ':

אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות - הגוזל שדה ומכרה לאחר וזרעה וצמחה ועשתה פירות ובא נגזל וגבאה עם פירותיה מן הלוקח ואינו משלם ללוקח כי אם היציאה חוזר הלוקח על המוכר וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים שמכרה לו באחריות וכתב לו שטר מכירה והרי היא מלוה בשטר ואת הפירות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים ובגמ' מפרש טעמא וכן לשבח קרקעות אם השביחה הלוקח בנטיעת אילנות או טייבה בזבל ודיירה:

והמוצא מציאה - ומחזירה ובעלים אומרים שלא החזיר כולה לא ישבע:

מפני תיקון העולם - אכולהו קאי:

גמ' בדניזק שיימינן - מדאורייתא שאם היתה זיבורית של מזיק כעידית של ניזק אינו מגבהו אלא מזיבורית שלו:

קמשמע לן - מדרבנן מפני תיקון העולם שיהו נזהרין מלהזיק דבמזיק שיימינן:

מיטב שדהו - של ניזק השתא משמע שאם שילח בעירו ואכלה ערוגה של בית סאה בשדה חבירו שמין ערוגה יפה שבכל שדה הניזק ונותן לו דמיה ואפילו היתה זו כחושה ולקמן פריך אכל כחושה משלם שמנה:

לא בא הכתוב - להחמיר עליו לשלם יותר ממה שהזיק:

אלא לגבות לנזקין - שיעור דמי נזקו כמות שהוא:

מן העידית - שאם אין לו מעות ורוצה לפרוע לו קרקע בשומא צריך ליתן לו מקרקע מעולה שלו:

וקל וחומר להקדש - לקמן מפרש:

אכל כחושה משלם שמנה - בתמיה:

ערוגה בין הערוגות - והיו בהן כחושות ושמנות מעורבות זו אצל זו:

ולא ידעינן - איזו:

המוציא מחברו עליו הראיה - עליו להביא עדים לברר את הספק ודאורייתא היא בבבא קמא (דף מו:) מי בעל דברים יגש אליהם (שמות כ"ד:י"ד) יגיש ראיה אליהם:

דף מט.

הכא במאי עסקינן כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק - ולרבי ישמעאל נמי אין שמין אכילת ערוגה אלא לפי מה שהיתה אם שמינה שמינה אם כחושה כחושה ולאחר שנישומה בבית דין ואמר אין לי מעות לפורעו יטול קרקע בדמי מעות נזקו ובא להגבותו מזיבורית שלו והיא טובה כעידית של ניזק והלה אומר מעידית שלך הגביני לפי דמי נזקי שכן אמרה תורה מיטב שדהו וגו':

רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן - ומיטב שאמרה תורה שאם בא להגבותו קרקע גרוע מעידיתו של ניזק ויש לו להגבותו ערוגה במיטב של ניזק על כרחו יגבהו ממיטב אבל טובה מעידיתו של ניזק אין לנו לכוף את המזיק לפרוע ואפילו יש לו:

בדמזיק שיימינן - ממיטב שדותיו אמרה תורה שיגבנו:

נאמרה שדה למעלה - לענין נזק ובער בשדה אחר:

ונאמרה שדה למטה - לענין תשלומין מיטב שדהו וגו':

ורבי עקיבא - שדהו ישלם כתיב במשלם הכתוב מדבר דהיינו מזיק והכי קאמר ר"ע לא בא הכתוב להקל על המזיק להפטר בזיבורית שלו אם היא כעידית של ניזק אלא להגבות לניזקין מן העידית של מזיק:

ורבי ישמעאל - אמר לך:

אהני גזירה שוה - דשדה שדה דבניזק שיימינן:

ואהני קרא - דשדהו ישלם דמשמע דבמזיק שיימינן:

וזיבורית דידיה לא שויא כעידית דניזק - אהני קרא לשלומי מעידית דידיה דאי לאו קרא הוה אמינא לא חייביה רחמנא טפי ממיטב דניזק ולא רמי דיניה דניזק אעידית דמזיק ולישקול מאי דמשכח גביה כאילו לא הוה ליה עידית:

וק"ו להקדש - וקא סלקא דעתך בניזקין נמי קאי:

לא יהא אלא בעל חוב - בדבורא בעלמא דקביל עליה מי עדיף מחוב דתנן בבינונית דאם החמירה תורה בניזקין לא ילפינן חוב מיניה:

איכא למיפרך - כלומר אפילו סבירא ליה הכי לא ילפינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לבעל חוב שהוא הדיוט דינא הוא דלישקול בעידית:

שכן יפה הכתוב כחו בניזקין - שחברו חייב בנזקו:

משלם נזק שלם - ודריש רעהו הכי רעהו הוא דמשלם חצי נזק אבל להקדש נזק שלם ולגבי הזיק הקדש דריש הכי לרעהו הוא דמחייב אבל הקדש שהזיקה פטור:
אי הכי - דר"ע כר"ש אוקמת ליה מאי דוחקיך דאוקמת פלוגתא דרישא בשומא דניזק ומזיק דלמא לגבות מן העידית דקאמר ר"ע נמי מעידית דניזק קאמר דהיא זיבורית דמזיק כר' ישמעאל ואמינא לא פליג עליה אלא בק"ו להקדש דר' ישמעאל לא סבירא ליה דר"ש בן מנסיא:
אם כן - דלא פליג עליה דרישא מאי לא בא הכתוב דקאמר דמשמע לא בא לכך אלא לכך:
ועוד - אי ר"ע קולא קאמר לגבי מזיק כר' ישמעאל:
מאי קל וחומר להקדש - דקאמר הואיל וקולא היא היכי מצי למימר וק"ו דמקילינן נמי גבי הקדש:

דף מט:

תניא בהדיא - דלרבי עקיבא בדמזיק שיימינן:
ורבי שמעון היא - מתני' דקתני במידי דאורייתא מפני תיקון העולם רבי שמעון שהיה תלמיד של רבי עקיבא אמרה:
דדריש - נמי בעלמא טעמא דקרא בבבא מציעא (דף קטו.) גבי לא תחבול בגד אלמנה (דברים כד) דקאמר עשירה ממשכנין אותה:
מפני תיקון העולם - כדקתני בברייתא שיאמר אדם למה אני גוזל כו':
גזלן לא יהיב דמי חמסן יהיב דמי:
יוצאה לרצונה כו' - על כרחה בעל מגרשה:
מאי דבר אחר - היכי הויא טעמא לכתובה למישקל בזיבורית:
וכ"ת - כלומר מילתא אחריתי קאמר ולא טעמא לזיבורית הוא:
אפשר דמשהי לה - ולא יהיב לה גיטא וכיון דלא אשהי מדעתיה גירשה:
אלא מיתמי - כגון כתובת אלמנה:
משום חינא - שיהו אנשים נושאין חן בעיני הנשים וינשאו להם:
ממאן - קאמר כל הני דמתני':
אילימא מיתמי - נזקין היכא דמית מזיק וגבי מיתמי מי גבי מעידית הא תנן אין נפרעים מנכסי יתומים אלא מזיבורית:
כגון שנעשה ערב כו' - לעולם כתובה מיניה דידיה בבינונית וכולה מתני' בערב קמיירי שנעשה ערב לבנו לנזקו ולהלואתו ולכתובת אשתו לפורעה בשבילו אם לא יפרעה ולא

פרעה ומת ואתו וגבו מן הערב והכא ודאי אע"ג דלאו מיתמי גביא לא מגבינן לה אלא מזיבורית דהאי כי דיניה והאי כי דיניה:

נזקין וחוב - דדינייהו ליפרע נמי מחיים של בן תביעתן אינה באה כצועקים על היתומים לפיכך כשנפרעים מן הערב נפרעים ממנו כדין שהיו נפרעים מן הבן אם היה בחיים והיו לו נכסים:

ממאן גביא - אם היו לו לבן נכסים:

איהו נמי - ערב:

לא משתעבד - לפרוע דהכי פסקינן הלכתא לקמן בסמוך:

בקבלן - שנעשה עליה קבלן שהתפיסה בנו מטלטלין לכתובתה והיא מסרתן לידו בתורת קבלנות והחזירתן לבנו:

הניחא למ"ד - בב"ב בגט פשוט:

אית ליה נכסי ללוה - בשעת הלואה דאיכא למימר עלייהו סמיך הערב הזה וגמר ושעבד נפשיה:

משתעבד - ואם שטפו נהר אחרי כן נפרעין מן הערב:

מאי איכא למימר - הא ודאי לית ליה נכסים לאותו הבן דאי הוו ליה נכסים לא היו פורעים מן הערב דתנן המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב (תחילה) ומוקמינן לא יתבע מן הערב תחילה:

בדהוו - נכסים לבן בשעת מלוה:

ואשתדוף - השתא:

לגבי בריה - בשביל בנו:

דברי הכל לא משתעבד - חדא דערב בעלמא הוא ועוד לאו מידי חסרה שלא הוציאה כלום משלה:

דף נ.

קבלן דבעל חוב - תרתי לחיובא איכא חדא דקבלן הוא ועוד דחסריה ממונא:

מעיקרא דתקנתא - משורש טעם התקנה דקתני מפני מה כתובה בזיבורית יותר משהאיש כו':

היוצא על היתומים - שלוה אביהם:

שכתוב בו שבח - שהתנה עם המלוה לגבות מעידית:

תדע - דלא מהני תנאה לגבי יתומים דהא סתם בעל חוב בבינונית ולגבי יתמי משתנה דינו:

מה דרכו של לוה להוציא - לפרוע:
פחות שבכלים - שמרצונו לא יפרע עידית:
כיון דדיניה מדאורייתא בעידית - שהרי שיעבדה לו ונעשה קרקע זו ערב למלוה וערב משתעבד מה"ת דכתיב אנכי אערבנו (בראשית מג):
כגון שהיתה זיבורית זו של מזיק כעידית של ניזק - דמדאורייתא מיהא גבי:
ור' ישמעאל היא - דאמר מדאורייתא בדניזק שיימינן ומפני תיקון העולם אמור רבנן בדמזיק שיימינן כדתנן במתני' וגבי יתמי אוקמוה אדאורייתא:
לאו אף על גב דכתיב עידית בשטרא - ותיובתא דרבא:
מאי עידית - דקתני הכא דאע"ג דכתבה בשטר הלואה אינו גובה ממנה כגון דשפאי עידית לאחר הלואה קפצה מלפניו שאינו יכול לגבות הימנה כגון שנטלוה מסיקין או נשדפה או שטפה נהר דבטיל ליה תנאיה דמהשתא הו"ל להאי בעל חוב לגבויי זיבורית מדאורייתא ומשום שלא תנעול דלת אמור רבנן בינונית וגבי יתמי אוקמוה אדאורייתא:
וכדרבא - דאמר דהיכא דשפאי עידית אזל ליה דיניה:
הזיק זיבורית גובה - דמי נזקו מן העידית של מזיק ואפילו עידי עידית לר"ע מדאורייתא ולרבי ישמעאל מדרבנן:
שפאי עידית - לאחר היזק ועדיין יש לו עידית ובינונית וזיבורית אלא שזו היתה יפה מאוד:
גובה מן הבינונית - דאזל ליה דיניה דא"ל היאך נסתחפה שדך ומזלך גרם ובדין הוא דנדחייה אצל זיבורית אלא מפני תיקון העולם הוא:
וגבי יתמי אוקמוה כו' - לאו אדרבא קאי אלא אדתנא ר"א ניותאה:
תקנתא הוא דעבוד רבנן - לחוס על היתומים להעמיד' על דין תורה שיהא זה טורח ומוכר את הזיבורית שאין להם מי יטרח בשבילם:
או דילמא - לאו תקנתא הוא אלא דינא הואי לאוקמינהו אדאורייתא שדינו בזיבורית דטעמא מאי אמרי דיניה בבינונית משום נעילת דלת הלכך אי נמי לא מיתקני רבנן למיגבי מיתמי בינונית אין כאן נעילת דלת דלא מסיק אדעתיה האי מלוה לנעול דלת וליחוש דילמא מיית לוה ונפלי קמי יתמי ומגבו ליה זיבורית ואי טעמא הכי הוא אפילו גדולים נמי דינן כן:
לשבועה - לענין שאמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ואפילו הוציא שטר דאי הוה אבוהון דיתמי קיים דלמא הוה טעין ואמר אשתבע לי דלא פרעתיך ומשבעינן ליה כדאמרינן בשבועות (דף מא.) והשתא אנן טענינן בשביל יתמי ולהא מילתא אפילו גדולים נמי:

דגדול לגבי מילי דאביו כקטן הוא - ולא ידע אי פרעיה אבוה אי לא אבל לענין זיבורית אימא לך דטעמא משום דחסו רבנן עלייהו להעמידם על דין תורה הוא וקטנים ולא גדולים:

דף נ:

במקום שיש בני חורין - דאתו לקוחות לאינצויי ולמימר מיניה גבי שהרי יש לך מקום:
במתנה היאך - אם שיעבוד של משועבדים הללו אינו מחמת מכר אלא שנתנם במתנה לאחר שלוה מזה ושייר זיבורית לפניו היאך מיגבי מזיבורית בני חורין או מבינונית משועבדים:
אין אומרים כל הקודם בשטר - צואה זכה ליקדם שלא יטלו אחרונים אלא מה ששייר הראשון שאם יחסר שלא ימצאו שם כל כך לא יהיה נפסד הראשון הא לא אמרינן דכיון דלא אמר אחריו לפלוני לאו דוקא אקדמיה אלא שאי אפשר להוציא שני דברים כאחד:
יצא עליו שטר חוב - על המת לאחר שגבו אלו:
גובה מכולם - כלומר כולן נפסדים בדבר איש איש לפי חלקו בעל ארבע מאות נפסד יותר מכולן שהדין לחזור ולחלק לאחר שיפרעו לזה מחלקו של אחד מהם שאם יצא עליהם חוב של מנה חולקין אותו לתשעה חלקים וישלם זה ב' חלקים וזה שלשה וזה ד':
גובה מן האחרון - שאפילו יצא שט"ח קודם שגבו הן וגבה בעל חוב את חובו הוה הראשון לצואה קודם לגבות את הנמצא עד שיגבה כל חובו ואחריו יטול שני והשלישי יפסיד והשתא נמי לא שנא:
אין לו - אין בשל אחרון כדי חיוב השטר:
מזיבורית גבי - מבתרא כדאמרן דקמא קדים ואמר ליה כשנשתעבדו לי תחילה קודם שאמר ואחריו לפלוני היו שלי משועבדים והשאר בני חורין והוטל דינך עליהן הלכך בתרא שקל דינך אלמא במתנה נמי אמרינן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש ב"ח:
בבעל חוב - אותן שאמר עליהם תנו להם כך וכך מלוים היו:
וליחזי שטרא - דהלואה דמאן קדים אמאי אזלינן בתר דקדים ומאוחר דצואה אי נמי ברישא כי לא אמר ואחריו אמאי גובה מכולם:
דליכא שטרא - דהלואה דמלוה על פה הואי:
פקדתא - צוואה:
ואי בעית אימא - לעולם אי קמא בינונית ובתרא זיבורית מקמא גבי דשקיל דיניה ולא אמר במתנה אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ומאי גובה מן האחרון

אינו נפסד אלא אחרון דכי נמי גבי מקמא חוזר על האחרון וגובה ממנו דאמר ליה לית לך למשקל מקמאי:

ואי בעית אימא - דוקא גובה מן האחרון קאמר ואפילו הכי לא תפשוט מינה דאין נפרעין כו' והכא במאי עסקינן דשוו כולהו קרקעות או כולן בינונית או כולן זיבורית או כולן עידית:

לפי שאין כתובין - הפירות הללו כשנכתב שטר מכירת הקרקע הגזולה עדיין לא היו ולא כתב בשטר אלא פלוני מכר קרקע פלוני לפלוני באחריות הלכך דמי הקרקע הוו כמלוה בשטר להחזיר אחריותו עליו אבל דמי הפירות הוי כמלוה על פה ולא טרפי ממשעבדי ואף על גב דכתב ליה אנא איקום ואשפי זבינא אלין אינון ועמליהון ושבחיהון ופירי דידהון אהני לאחייביה באחריות' וליגבי מבני חרי אבל ממשעבדי לא דטעמא דמלוה בשטר טרפא ממשעבדי משום דאית ליה קלא ולהך כתיבה לית לה קלא דבשלמא על הקרקע נפיק קלא פלוני מכר לפלוני וקיבל עליו אחריות אבל על הפירות שאינן עדיין בשעת מכירה אין קול יוצא:

כמאן דכתיבי דמי - דתנאי בית דין הוא ומשניסת לו קול יוצא שהוא משועבד לה דתנן לא כתב לה בנן נוקבין דיהוו ליכי מינאי כו' ואת תהא יתבא בביתי כו' חייב שהוא תנאי ב"ד בכתובות בפרק נערה (כתובות דף נב:):

מעיקרא להכי איתקן - תנאי ב"ד כך היה שיהו כתובים אצל בני חורין ולא יהו חשובים ככתובים אצל משועבדים לפי שאין לך אדם רוצה ליקח שדה מחבירו אם מזון אשתו ובניו חוזרים עליו עולמית:

דף נא.

קצובין ואע"פ שאין כתובין - ואית ליה דמלוה על פה שהיא קצובה טרפה ממשעבדי:

ונטלה עישור נכסים - שזה משפט הבנות בשעת בגרות או נישואין ליטול עישור נכסים בהכנסת פרנסת נדונייתן לבד מה שניזונו מזונות עד אותה שעה:

ולא הספיקה שניה לגבות - פרנסתה שלא ניסת:

עד שמת הבן - ונפלה כל הירושה לפני שתיהן:

שניה ויתרה - איבדה עישור נכסים שלה ולא אמרינן תיגבי עישור נכסים ברישא והשאר יחלקו בשוה דטעמא דתקינו עישור נכסים כדי שתהא לבנות פרנסת נישואין והא איכא טפי:

ואמר לו ר' חנינא - וכי מפני שקדמה זו איבדה זו:

גדולה מזו אמרו - שאפילו מכר האח את הנכסים:

מוציאין - מיד הלקוחות העישור לפרנסה ואע"פ שאין מוציאין למזונות ממשעבדי:
ואת אמרת שניה ויתרה - מפני שלא הספיקה והלא בשעבוד של אחרים שהיא גדולה מזו לא אמרו שתפסיד ועכשיו שהן בפנינו תפסיד אלמא שמעינן לר' חנינא קצובים טרפי ממשעבדי אף על פי שאין כתובין כגון זו:
מיקץ קייצא - עישור:
דאית לה קלא - משעה שמת האב הכל יודעין שהבת נוטלת עישור נכסים:
מתו בנותיהן ניזונות כו' - הנושא את האשה ופסקה עמו לזון את בתה חמש שנים וגירשה בתוך חמש שנים ונשאת לאחר ופסקה עמו כמו כן חייב לזונה חמש שנים אחד זנה וא' נותן לה דמי מזונות מתו בנותיהן ניזונות מנכסים בני חורין כדקתני מתניתין אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים:
והיא - אותה בת אשתו:
ניזונת מנכסים משועבדים כו' - אלמא כיון דקייצי חמש שנים אע"ג דלא כתיבא גביא ממשעבדי כר' חנינא וקשיא לעולא:
בשקנו מידו - וסתם קנין לכתיבה עומד:
אי הכי בנות נמי - דהויא לה מיניה ליתזנו ממשעבדי הואיל ובקנו מידו קא מיירי:
מאי פסקא - מאי דעתיה דתנא וכי פסקא למילתיה דסתם מאן דפסיק הכי קנו מידו לבת אשתו ולא קנו לבתו:
דלא הואי - שעדיין לא נולדה:
מי לא עסקינן כו' - כלומר ומי לא משמע נמי ממתני' כגון דהוו בנתיה בשעת קנין:
והיכי דמי - כגון דגירשה לאחר שנולדו לו ממנה בנות:
ואהדרה - ופסקה עמו תנאים הללו דהא מתני' סתמא תנן:
וכי מגרע גרעה - בתמיה:
כיון דבתנאי ב"ד קאכלה - והוא נמי קנו מידו נותן לב להשלים חוקה:
אימא צררי - של מעות התפיסה במותו להיות בידה לזון מהם:
אימתי - אמרו אין מוציאין לאכילת פירות מנכסים משועבדים:
בזמן שקדם מקחו - של לוקח שני זה שהראשון שלקח שדה הגזולה בא לחזור עליו:
לשבחו של לוקח ראשון - שכשלקח זה השני מן המוכר עדיין לא השביח הלוקח הראשון את הקרקע הגזולה:
אבל קדם שבחו של ראשון כו' - דמשהשביחה והכל יודעים שבאחריות מכרה לו יצא כל אחריות הקרקע עם שבחו ופירותיה על נכסי הגזלן:
אלמא משום דלא קדים הוא - ולאו משום קצובין וכתובין:

מפני תיקון העולם לפי שאין כתובין - ואם באת לטרוף לקוחות אף במלוה על פה אין לך אדם לוקח שדה מחבירו לפי שירא שמא יש עליו מלוה:
והלא אין קצובין - ובמה יש ללקוחות להזהר ובלא תיקון העולם נמי אין הדין לטרוף:
והלה אומר לא מצאתי אלא אחד נשבע - כדמפרש טעמא דלא מנתחי מהדדי והוה ליה טענתו של זה טענת ברי אחרי שאחד מהם ביד זה והרי הודה לו במקצת:
שוורין מנתחי מהדדי - וטענת שמא הוא:
שני שוורים קשורים מצאת לי והלה אומר מצאתי והחזרתי לך אחד מהן הרי זה נשבע - שכן הוא שהחזיר לו האחד דהויא ליה נמי טענה ודאית ואף על פי שלא ראה כשמצאם שהרי גם זה אומר כן והוה ליה היאך מודה במקצת טענה ברורה והך סיפא נמי ר' יצחק אמרה ולא גרסינן בה תניא נמי הכי:

דף נא:

הוא דאמר כר"א בן יעקב - דהיכא דקא תבעי ליה בטענת ברי לא חשיב ליה משיב אבידה:
על טענת עצמו - השתא משמע שאין אדם תובעו ולקמן מפרש לה בטוענו זה בן המת דדמיא לדרבי יצחק:
והאכלתיו פרס - והחזרתי לו חציו:
ורבי אליעזר לית ליה כו' - כמו והוינן בה ור"א לית ליה חששא דתיקון העולם דמשיב אבידה פטור משבועה דא"כ שביק לה ואזיל והאי נמי כיון דלא תבעו כמשיב אבידה הוא:
אי הכי - דטוענו גדול טענת עצמו קרי לה טענת אחרים היא:
והודאת עצמו - על שהודה לו שאמת כדבריו ומודה שעדיין חייב לו פרס הוא נשבע:
כולהו טענתא נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו - ולכך נשבעין עליה ובכי האי גוונא מי פליגי רבנן עליה ומי הוה קאמר פעמים שאדם נשבע כל שעתא כי האי גוונא משתבע:
אלא - לא תימא בטוענו גדול אלא בטוענו קטן ודקשיא לך אין נשבעין על טענת קטן הני מילי בשטוענו הפקדתי לך דגבי שבועה כתיב (שמות כ"ב:ו') כי יתן איש ולא קטן אבל בא בטענת אביו נשבעין אפילו לקטן ולרבנן אפילו לגדול אין נשבעין כדתנן בשבועות מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים דינר פטור ובדרבה פליגי:
חזקה אין אדם מעיז פניו - לכפור את הכל הלכך בשביל הודאת המקצת אינו נאמן על השאר דהאי בכוליה בעי דלכפריה כו' וכי תימא לא נשבעיה אשארא דמיגו דחשוד

אממונא חשוד נמי אשבועתא אממונא לא חשוד מדלא כפריה בכוליה דהאי כי אודי בפלגא בכוליה נמי בעי דלודי והאי דלא אודי ליה לאו דדעתו למיגזליה אלא אישתמוטי אישתמיט לדחויי השתא:

דף נב.

מתני' שסמכו אצל בעל הבית - לעשות על פיו ולא נתמנה להן אפוטרופוס לא מאביהן ולא מב"ד אפילו הכי כאפוטרופוס הוא:

ישבע - כשיגדלו היתומין ישבע להן שאין לו בידו כלום משלהן:

לא ישבע - טעמא דהך פלוגתא מפרש בגמרא ובין למר ובין למר מפני תיקון העולם הוא:

גמ' ולא שותפין - אין יכול לתרום על חלק חברו שלא מדעתו:

ולא אריסין - על חלקו של בעל הבית:

אתם ולא התורם את שאינו שלו - הך סיפא טעמא דרישא כלומר אתם ממעט התורם שאינו שלו והני כולהו שאינו שלו נינהו אי נמי זו ואין צריך לומר זו קתני:

להאכיל - יתומים לאלתר חייבים לעשר:

להניח - התבואה באוצר עד שיגדלו למה ליה עשורי לכשיגדלו יעשרום הם:

והתניא - בניחותא:

ומוכרין להם - כלומר לצרכם מנכסיהם:

להאכיל - המעות:

אבל לא להניח - שמא יגנבו אי נמי משום שבח בית אביהן נוי וכבוד הוא להם:

צדקה - אין להם קצבה דהא בכל שעתא קיימי עניים נמצאו נכסיהם כלים:

לדון - עם בעל דין של יתומים הבא לעורר על נכסיהם שמא יתחייבו בטענותיהם ולכשיגדלו היתומין ידונו עמו:

לזכות אמאי לא - ידונו עמו אם דנו ונזדכו היתומים אמאי לא הוי דינא:

אלא - ה"ק אין רשאין לדון לחוב על מנת לזכות אם דנו כדי לזכות ונתחייבו אין היתומין נפסדין:

דלמא לא משפיין - לא יהו משוקטות אצלו שמא יצא עליו ערעור:

להוציאן לחרות - אפילו אין היתומין נפסדין שהעבדים באין לפדות עצמן בכסף שנותנין להם אחרים על מנת שאין ליתומין רשות בו אפי' הכי אין רשאין שהרי אין גופן קנוי להן לשחררן:

אבל מוכרין אותם לאחרים - לתקנת היתומין כגון להאכיל או ליקח שדות:

ואחרים מוציאין אותם כו' - ואותם אחרים שהיו רוצין לתת להם הכסף לפדות עצמן הן יקחום ויהיו קנוים להן ואח"כ ישחררום:
אומר אני - כשם שרשאין למוכרן לאחרים כך הם רשאים לקבל הכסף מיד העבד עצמו בתורת מכירה:
מפני שהוא - האפוטרופוס:
כמוכרו לעצמו - לעבד עצמו:
באחרונה - כשיגדלו יחשב עמהן וישבע שלא נשאר בידו כלום:
נשים - אין דרכן לצאת ולבא ולטרוח:
עבדים - אין נאמנין:
קטנים - אינם בני דעת:
דכל בי שמשי - של ערב שבת:
שמעיה - לשטן דקאמר ווי דאפקיה מביתיה:
לאשתי ביתי - שכל צרכי הבית על ידה נעשים והיא עיקר הבית וכן שור עיקרו של שדה:
מאי עבידתה דזבנא - מי מינה אפוטרופוס:
יתומין שסמכו תנן - ואף ע"פ שלא נתמנה חשיב ליה כאפוטרופוס:
הרי הן כהקדש - דכתיב (ויקרא כז) ונתן הכסף וקם לו ולא שייכא בהו משיכה:
משכו - לקוחות מאפוטרופסים:
בארבעה ארבעה - החבית:
לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש - כל הדיוט המוכר יכול לחזור בו כל זמן שלא משכו הלקוחות אבל אם משך לא יכול לחזור וכל שכן אלו שהן כהקדש דליפוי כח עשאום כהקדש ולא להרעת כח:
המשיכו - מוכרים:
פירי ליתמי - שהיתומים משכו פירות מאחרים ולא נתנו דמים:
אייקר - ורוצין המוכרים לחזור משום דקנין יתומים בכסף:
לא יהא כח הדיוט כו' - וכיון דאי אמשיכו להדיוט לא הדרי השתא כל שכן דלא הדרי:
היינו דרב חנילאי - וניהדרו בהו יתמי:
אייקר - ורוצים המוכרים לחזור:
היינו דרב חנילאי - ולא יחזרו:

דף נב:

נשרפו חיטכם בעלייה - שהרי קניתם במעות וכי תימא לא מצו למימר הכי דהא גבי גריעותא דיתמי אמרינן לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש לאו מילתא הוא דכיון דלענין חזרה לאו ברשות מוכר הוא לענין דליקה נמי לאו ברשותיה קיימא דהאי דגבי הדיוט מוקמינן לה ברשות מוכר לדליקה היינו טעמא בההיא הנאה דקיימא ברשותיה לחזרה:

אכרזתא - שמכריזין שלשים יום קרקע פלוני יוצא לימכר בב"ד:

דמזבנא ארעא - דיתמי לפיוסי כרגא דיתמי וזבנה בלא אכרזתא מפני שגבאי המלך נחוץ:

מזבנינן בלא אכרזתא - לפי שאין פנאי:

אמר להו - רב נחמן:

כי היכי דלשתמען מיליה - וצורך היתומים הוא שיהא נראה כאדם חשוב:

ולא אמיד - אינו עשיר לעשות יציאות הללו משלו ומשל יתומים הוא עושה וסתם עשיר אומדים אותו בני אדם זה ככה וזה ככה אבל עני אין אדם אומדו א"נ דלא אמיד לבני אדם שיהא עושרו ראוי ליציאות הללו:

והא קמפסיד - נכסי היתומים שאינו מפרנס הקרקעות כראוי להם וקוצץ אילנות:

ומשום שבועה - דרמית עליה לבסוף לא ממנע מתחלה שהרי ההנהו זה:

מלתא בעלמא הוא דעבד - גבי ב"ד טובת חנם היא שזה עושה לב"ד לקבל דבריהן ולטרוח לפני יתומין ואתי לאמנועי מעיקרא מלקבל עליו:

מלתא בעלמא הוא דעבוד להדדי - דברי אהבה וריעות היה ביניהם ולא הנאת ממון כל כך:

מתני' המטמא - טהרותיו של חברו כגון תרומה:

והמדמע - תרומה בחולין של חברו ומפסידו שאוסרו לזרים וצריך למוכרו לכהנים בזול:

והמנסך - יין חברו בגמרא מפרש לה:

בשוגג פטור כו' - בגמרא אמר טעמא:

פטור - מתשלומין:

גמ' מנסך ממש - שכשך בידו לתוכו לשם ע"ז וכך היתה עבודתן:

מערב - יין נסך ביין כשר של חבירו ואסרו בהנאה:

קם ליה בדרבה מיניה - לא מצי למיתני במתניתין אמזיד חייב בתשלומין דהא עובד עבודת כוכבים הוה ונסקל:

דאגבהה - ע"מ לגוזלו:

דף נג.

היינו מדמע - שמערב בהיתר דבר האוסרו וכיון דשמעינן דקנסוהו רבנן ה"ה דילפי' מיניה למנסך ולא אצטריך למתנייה אבל השתא דמנסך ממש איצטריך למתניי' דלא תימא קם ליה בדרבה מיניה ופטור:

[**קנסא הוא**] - מטמע ומדמע דבמזיד חייב קנסא הוא דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק:

וקנסא מקנסא לא ילפינן - דהא לאו דינא הוא והיכא דקנוס קנוס והיכא דלא קנוס לא קנוס ולהכי אצטריך מנסך:

ולמאן דיליף קנסא מקנסא - היינו רב דאמר מנסך ממש דאילו מערב לא אצטריך דילפינן ממדמע אע"ג דקנסא הוא:

כל הני - דמתני' למה לי ליתני חדא ונילפא אידך מינה:

משום דקא מפסיד לה לגמרי - דלא חזיא תו לאכילה:

דאסור לגרום טומאה - מפני פרושים שאוכלין חוליהן בטהרה ומשום דעבד איסורא קנסוהו:

מדמע - לא מפסיד לגמרי דהא חזי לכהנים וזבני מיניה בזול:

משום דשכיח - דעביד ובמילתא דשכיח עבדי רבנן תקנתא כי היכי דלא נעביד:

כר' ירמיה - דמדאגבהה קנייה:

למה לי - כיון דתנן מנסך בתרתי דרישא כ"ש מדמע דליכא למימר דקם ליה בדרבה מיניה:

מנסך - מפסיד לגמרי שאוסרו בהנאה אבל מטמא אע"ג דמפסיד ליה לגמרי לענין שהוא עצמו אינו יכול לאכול אבל חזי הוא עדיין להסקה או למאכל בהמה דאפי' מטמא תרומה חזי להסקה או לבהמת כהן:

מטמא איכא הפסד מרובה דלא חזיא תו לאכילה:

שמיה היזק - ובהיזק לא חילקה תורה כשהוא בא בידי אדם עצמו בין שוגג למזיד כדאמרינן בהחובל (ב"ק דף פה:) פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד:

היזק שאינו ניכר - כגון הני דמתניתין שלא נשתנו מכמות שהיו:

כדי שיודיעו - שטימא או דימע דאי מחייבת ליה לא אתי מודע להו לבעלים ואכלי איסורא:

לצעוריה קא מכוין - דאי לאו להקניטו בא ולהודיעו למה לו דעבד:

הכהנים שפגלו - קרבנות ששחטום וזרקום לאכול מהם חוץ לזמנם ולא הורצו לבעלים:

מזידין - שידעו שפסולים בכך:

חייבין - לשלם דמיהן לבעלים שהרי צריכין להביא אחרים ואי נמי נדבה היא קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש:
מפני תקון העולם - קס"ד דה"ק חייבין מפני תקון העולם שלא ירגילו בכך:
שוגגין פטורין מפני תיקון העולם מיבעיא ליה - דהא חייבין דמזיד דינא דאורייתא הוא ותיקון העולם אפטורין הוא דשייך למיתני כדי שיודיעו:
הא שוגגין פטורין - דמתני' לא תני שוגגין פטורין בהדיא ברישא ואי נמי תני תיקון העולם לא אריש קאי:
מי חטאת - דפרה אדומה וכן פרה עצמה נפסלין במלאכה דכתיב (במדבר יט) אשר לא עלה עליה עול ובמי חטאת כתיב למשמרת למי נדה ותניא בספרי מה ת"ל שיכול אין לי שתהא מלאכה פוסלת אלא בפרה ומנין אף במים ת"ל למשמרת למי נדה כלומר שיהו משומרות לכך ולא לדבר אחר:
פטור מדיני אדם - לשלם:
וחייב בדיני שמים - פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד את ישראל:
לרבקה - למקום אסיפת הבהמות וקישורן כמו כעגלי מרבק (מלאכי ג):
כדי שתינק - את אמה:
ותדוש - בתבואה עם השאר דתשלומין ליכא אמעשה ידיו דאמר לטובה הכנסתיה שתינק ופסולה לא הוי אלא מחמת מחשבתו שנתכוין אף שתדוש וגרמא בניזקין פטור דאמחשבה לא מחייבינן ליה דפסולה מחמת מחשבה הוא כדאמר (פסחים כו:) עובד דומיא דעבד דניחא ליה:

דף נג:

ששקל בהן משקלות - שהיו תלויות בכף מאזנים והיה יודע משקלם ונתן בשר לשקלו בכף שניה דלא עבד בהן מעשה בידיו אלא במחשבה מיפסל:
דרבא בכנגדן - כדפרישית ומתניתא דמשמע פסולות ששקל בגופן כדרך הטבחים לשקול בשר במים שיש להם כלי שיש בו שנתות ונותנים מים בראשונה ונותנים בשר במים עד שהמים עולים לרושם השני וכוונהו כבר שבמשקל ליטרא או ב' ליטראות המים עולים ומגיעין לאותו הרושם:
מתני' דאסח דעתיה - משמירתן ע"י המשקל ששקל בהם ונפסלו בהיסח הדעת דלמשמרת למי נדה כתיב שצריכה שימור תמיד ומיהו בדיני אדם לא מיחייב דגרמא בעלמא הוא והא דרבא בדלא אסח:
ונפסל - שפסלתו מלכות:

נטמאת - מאליה:
הרי שלך לפניך - ובלבד שישלם לו אותו עצמו וקרינא בה והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה) שהרי לא נשתנה:
ואי שמיה היזק - מכדי מיגזל גזליה מדמשכיה וקם ליה ברשותיה וכי קמשלם ליה דבר הניזק משלם ליה ולא כמה שגזל:
ר"מ סבר שמיה היזק - הלכך אף בשוגג חייב דאתרבי (ב"ק כו:) מפצע תחת פצע:
לא שמיה היזק - ובמזיד הוא דמחייב משום קנסא:
ר"מ קניס שוגג אטו מזיד - ואע"ג דמזיד גופיה קנסא הוא:
בשוגג יאכל - הוא עצמו ואף בשבת:
בשוגג יאכל - הוא עצמו:
למוצאי שבת - לאחר שהמתין בכדי שיעשו אבל בשבת לא דקניס שוגג אטו מזיד:
בדרבי יוחנן הסנדלר גרס יאכל - דר' יוחנן סבר מעשה שבת אסורין באכילה ויליף לה מקראי בב"ק (דף עא.) ובכתובות (דף לד.):
מטמא ומדמע - איסורא דרבנן הוא כיון דלא שמיה היזק אין כאן איסורא דאורייתא ודברי סופרים צריכין חיזוק הלכך קניס אף השוגג אבל בישול בשבת איסורא דאורייתא הוא ולא שכיח דעברי עלה הלכך לא קניס:
משום חומרא דע"ז - להרחיקו מן האיסור קניס ועבד ליה חיזוק:
ור' יהודה - באיסור דאורייתא משום דעבד איסור חמור קניס להרחיקו אבל בדרבנן דקיל לא קניס את השוגג:
משום חומרא דע"ז בדילי מיניה - ולא צריך למיקנסיה:
ורמי - דאורייתא אדאורייתא הכא תני בשבת דאורייתא דלא קניס וגבי שביעית קתני בין בשוגג בין במזיד יעקר וה"ה נמי דלר' יהודה קשיא אלא משום דתנא קמא ר"מ הוא נקט ליה ומסקנא אליבא דתרווייהו מתרצינן לה:
מונין ישראל לשביעית - ישראל מונין שנות נטיעותיהן לשביעית לפי שצריכין למנות שנות הנטיעה לערלה ולרבעי כשיוצא מאיסור ערלה ומחללין אותו ברביעית הרואה מונה השנים למפרע ויודע שנטעה בשביעית ואתי למשרי נטיעה בשביעית:

דף נד.

ואין מונין - נטיעותיהן לשבתות שאין מונין ימים לנטיעה אלא שנים לפיכך אין הדבר ידוע לזמן מרובה שנטע בשבת:
מאי דבר אחר - למה ליה לאתויי טעמא אחרינא:

הכי קאמר וכי תימא שבתות נמי - זימנין דצריך למימני דתניא הנוטע ערב שביעית ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה לשני ערלה דשלשים יום בשנה חשובין שנה ומותר לקיימן בשביעית פחות משלשים יום לפני ראש השנה לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית הלכך זמנין דשבת זו שנטע זה הויא יום שלשים לפני ר"ה ומונין אותו שנה ואי הוה בציר ההוא יומא לא הוה סליק ליה שתא ולאחר זמן כשאוכלין מן הפירות לסוף שתי שנים ואומרים למה הותרו פירות הללו לשתי שנים ואומר להם השלשים שלפני ר"ה חשובין שנה ומזכירים שנטע בשבת וליקנסוה:

תא שמע דבר אחר נחשדו ישראל על שביעית - ואיכא למיחש מתוך שהדבר ניכר אתי למישרי נטיעה בשביעית:

ולא נחשדו על שבתות - ואפילו יזכר ויודע הדבר לא אתי למישרי נטיעתא בשבת:

דיירא בר דיירתא - גר בן גיורת:

ת"ש - דרבי מאיר בדרבנן לא קניס שוגג:

אכל תרומה - בשוגג ואפי' טמאה:

משלם חולין טהורין - ולקמן פריך אמאי משלם טהורין האוכל תרומה שוגג אינו משלם מעות אלא תבואה ואינו משלם תרומה אלא חולין מתוקנין ועל ידי תשלומין הן נעשין תרומה שנאמר ונתן לכהן את הקדש (ויקרא כ"ב:י"ד) על ידי נתינתו נעשו קודש אלמא דבר הראוי לחול עליו שם תרומה בעינן ולא מעות אבל האוכלה מזיד משלם מעות:

בשוגג - אם בשוגג שילם שלא היה יודע שהן טמאין:

תשלומיו תשלומין - ופטור באלו והן נעשין תרומה טמאה כמה שאכל:

במזיד אין תשלומיו תשלומין - ולקמיה פריך אמאי:

אחד זה ואחד זה - שוגג ומזיד:

תשלומיו תשלומין - והן נעשין תרומה וממון כהן ואם קידש בהן אשה מקודשת:

וחוזר ומשלם חולין טהורים - משום קנס ואינן נעשין תרומה:

והוינן בה במזיד אמאי אין תשלומיו תשלומין - אמאי קנסת ליה אמזיד דהני תשלומין הא לא הזיד בתשלומין גרועין:

דאכל מיניה - תרומה טמאה דלא מצי למיכל בימי טומאה דהאוכל תרומה בטומאת הגוף במיתה ואפילו היא טמאה:

וקמשלם ליה - חולין טמאים דחזו ליה בימי טומאה ואע"ג דסוף סוף הן נעשין תרומה ולא חזו ליה דהא טמאה היא מיהו חולין טמאין מיכוין לשלומי ולא ידע דהם נעשין תרומה:

משלם כל דהו - כל שהוא חולין בין טהורין בין טמאין:

בשוגג תשלומיו תשלומין - דהא אוכל תרומה שוגג לפי מדה משלם ולא לפי דמים ואע"ג דהך טומאה גריעא מההיא דאכל תשלומין הן מדאורייתא ורבנן נמי לא קנסוהו הואיל ושגג בתשלומין:

במזיד - שידע שטמאין הן:

אין תשלומיו תשלומין - דקנסוהו רבנן שמתכוין להפסיד כהן:

ואמר רב אחא בריה דרב איקא - ביבמות בהאשה רבה (יבמות דף צ.) דמזיד נמי דקאמר ר' מאיר אין תשלומיו תשלומין להפטר לגמרי קאמר כלומר שצריך לחזור ולשלם חולין טהורין כרבנן ובשוגג הוא דפליג אדרבנן דלרבי מאיר לא קנסו שוגג אטו מזיד ורבנן קנסו והא הכא איסורא דרבנן היא דמדאורייתא תשלומין מעליא נינהו דלפי מדה משלם וכי משלם טמאין אפי' במזיד איסורא דרבנן הוא דעבד ולא קניס רבי מאיר שוגג:

לשלומי מיכוין - ואדם כשר הוא:

ואנן ניקום ונקנסיה - על שגגתו אבל מטמא ומדמע שוגג אינו מתעסק בטובה:

בשוגג הורצה - דהציץ מרצה ומותר בשר באכילה:

במזיד לא הורצה - מדרבנן וקנסא הוא לאסור בשר באכילה אבל בעלים נתכפרו והך זריקת מזיד איסורא דרבנן היא דמדאורייתא זורק לכתחילה דהציץ מרצה:

ואנן ניקום ונקנסיה - על שגגתו וה"ה דמצי לשנויי הא מני רבי יהודה היא דלא קניס בדרבנן דהא לאו סתם משנה היא אלא ברייתא היא במנחות בהקומץ רבה (מנחות דף כה.) מיהו ניחא ליה לשנויי דאפי' תימא רבי מאיר היא:

המעשר בשבת - איסור שבות דרבנן היא כדתנן במשילין (ביצה דף לו.) אלו הן משום שבות של מצוה אין מגביהין תרומות ומעשרות דמיחזי כמתקן והך המעשר בשבת סתם משנה היא במסכת תרומות (פ"ב מ"ג) וכן המטביל כליו מטביל נמי איסורא דרבנן היא במסכת ביצה בפרק י"ט (דף יח.) מפני שנראה כמתקן כלי וכל הני רמינן דרבי מאיר אדרבי מאיר דקניס לעיל בדרבנן:

דף נד:

נפלו ונתפצעו - אגוזי פרך אין בטלין אפילו באלף מפני חשיבותן נתפצעו האגוזים של ערלה ואח"כ נפלו לתוך של היתר יעלו נפלו תחלה ואח"כ נתפצעו:

אחד - שפצען שוגג שלא נתכוין כדי לבטל חשיבותן ולהעלותן באחד ומאתים כדין ערלה בין שפצען מזיד שנתכוין לכך:

לא יעלו - אפילו באלף דקניס ר"מ ורבי יהודה שוגג אטו מזיד אע"ג דהך עלייה שהוא מעלה ומבטל אגוזי פרך איסורא דרבנן בעלמא הוא ואפילו שלמים דמדאורייתא אין

חילוק בין חשוב לשאינו חשוב דהכל בטל דכתיב (שמות כ"ג:ב') אחרי רבים להטות ורבנן הוא דגזור:

דאתי לאיערומי - ולהתכוין ויאמר שוגג הייתי ולא נתכוונתי כדי להעלותן:

הרי זה לא ילקט - דכל זמן שהיא במקומה כמחובר חשיבא ולא בטלה וכי לקיט לפירות ומבטל להו במאתים הוי מבטל איסור לכתחילה:

ואם ליקט - ולא נמלך:

יעלו - דה"ל שוגג דלא נתכוון ללקט ע"מ לבטל דסבור שכבר בטלו במחובר:

ובלבד שלא יתכוון ללקט - בכוונת ביטול:

אף המתכוין כו' - אלמא במזיד נמי בטיל:

אין אדם אוסר את כרמו בנטיעה אחת - אין לך אדם נוטע ערלה בין שאר נטיעות בלא סימן ואוסר כרמו בשביל נטיעה אחת וכיון דלא שכיחא לא אחמור בה רבנן אבל נפילת איסור בהיתר שכיחא:

כל שבידו - לעשות בשעה שמודיעו:

נאמן - ורישא כגון שעודן בידו לטמאן ולפגלן וגבי קרבנות בכהן העובד קמיירי כגון שהודיעו בין שחיטה לזריקה ואמר פיגלתיה בשחיטה שעדיין בידו לפגלו בשאר עבודות אבל ביום פלוני שכבר יצאו מידו לאו כל כמיניה:

רבא אמר - אע"פ שאין בידו נאמן וסיפא כגון דאשכחיה מקמי האידנא ולא אמר ליה והשתא א"ל:

שורת הדין - כלומר הדין נותן:

אתה אומר כן - שאינו נאמן אבל רבי יוחנן אמר משום רבי יוסי כו':

האמינתו - ואפי' לאחר זמן כדמפרש:

כהן גדול ביוה"כ - בפר ושעיר שלפני ולפנים שהוא שם יחיד ואין רואהו ואם אמר פגול מהימן דהא כתיב המקריב אותו לא יחשב (ויקרא ז':י"ח) וקרי לא יחשב מחשבת פיגול ואם חשב פיגול יהיה:

ומנא ידעינן - ביוה"כ דפגיל אי לאו דמהימן:

ודלמא - כי אמר קרא פיגול יהיה דשמעינן דפגיל בקול רם דאמר הריני מזה על מנת להקטיר אימורין חוץ לזמנן:

ומשני אי לאו דמהימן - לומר בשעת עבודה פיגלתי אע"ג דשמעניה דפגיל נמי דלמא לבתר עבודה קאמר:

הכי גרסינן דלמא דחזיניה בפישפש - ודלמא בכה"ג מהימן דחזינן בפישפש דבשעת אמירה היה מזה פישפש פתח קטן שהיה בבית החליפות פתוח להיכל ושנים היו אחד

בצפון ואחד בדרום כדתניא בזבחים באיזהו מקומן (זבחים דף נה:) שני פישפשין היו בבית החליפות אחד בצפון ואחד בדרום כדי להכשיר את כל העזרה לשחיטת קדשים קלים שנהיה קורין בכל הרוחות ושחטו פתח אוהל מועד (ויקרא א׳:ג׳) וגם לול קטן היה פתוח לבית הכפורת והאי דמקשי הכא דלמא דחזיניה בפישפש אהזאות דעל הפרוכת בהיכל קאי וגבי עבודות דלפני ולפנים נמי איכא לאקשויי דחזיניה דרך לול:

ואין אתה נאמן כו' - הואיל ואין בידך:

ולעבר עלייהו קולמוס - לשמן כתב על גבי כתב ולקדשיה:

ולא הטיל בו דלת - ונמצא שם כתוב כדרכו אבל שלא לשמו הוא:

מעביר עליו קולמוס - לשמו:

כוליה ס"ת - כל אזכרות שבו:

גוילים - קלפים:

דף נה.

ומאי שנא מדרבי אמי - דאמר ליה אין אתה נאמן להפסיד ספר תורה:

התם איכא למימר - דמשקר ונתכוון להקניט וסבור שלא יפסיד אלא שכר אזכרות כר' ירמיה אבל הכא גבי קלפים דיודע הוא שיפסיד כל שכרו ואתי ואמר אימר קושטא קאמר:

מתני' שהשיאה אביה - רבותא נקט דאע"ג דקביל אביה קידושין דידה כשהיא קטנה והויא לה אשת איש גמורה אפי' הכי יוצאה בגט ומקבלת את גיטה ואע"ג דלית בה דעתא דאשה כי נפקא בע"כ נפקא ואין מתרצה בגירושין ואפ"ה נפקא הלכך לא בעינן דעתה:

ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן - והיא יתומה דלא הוו נישואין אלא מדרבנן:

שאוכלת בתרומה - דרבנן בהני נישואין ולא גזרינן מידי:

מריש - קורה:

בירה - בית גדול:

מפני תקנת השבים - שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר מריש עצמו ימנע מלעשות תשובה:

שלא נודעה לרבים - שהיא גזולה:

שהיא מכפרת - ואין צריך להביא אחרת:

מפני תקנת המזבח - בגמרא מפרש ומשום הנך תרתי בתרייתא דמשום תקנה נינהו תנא ליה הכא:

גמ' מעדותו של ר' יוחנן בן גודגדא - אנו למדין:

אמר לעדים - שלא בפניה ראו גט זה כו' וחזר ואמר לה כנסי שטר חוב זה ולא הודיעה שהוא גט:

לא בעינן דעתה - דאשה דהא חרשת לית לה דעתא:

ואילו חרשת - שלא השיאה אביה והיא נישאת מעצמה לכהן משגדלה:

לא אכלה - בתרומה מדשני תנא במילתיה דאיירי בחרשת ושבקה ונקט קטנה שמע מינה חרשת גדולה דנשואיה דרבנן דכוותה נינהו לא אכלה ע"י קידושין דידה:

מ"ט - הא נישואי חרש וחרשת נמי רבנן תקינו ביבמות בחרש שנשא (קיב):

שמא יאכיל - כהן חרש בחרשת אי שרית להאכיל פקח בחרשת אתא לאכולי חרש בחרשת ופריך וליכול קטן אוכל נבלות הוא הך חרשת כיון דלית בה דעתא הרי היא כקטן האוכל נבילות ואיכא למ"ד ביבמות (קיד.) דאין ב"ד מצווין עליו להפרישו ואפילו בתרומה דאורייתא תיכול:

גזירה שמא יאכיל חרש - כהן שאין קניינו קנין:

בפקחת - שמוזהרת על האיסור הלכך גזור פקח בחרשת משום חרש בפקחת אבל גדול בקטנה ליכא למיגזר משום קטן בגדולה דקטן לית ליה נישואין אפילו מדרבנן כדאמר ביבמות (דף קיב:) שוטה וקטן שנשאו נשים נשותיהן פטורות מן החליצה ומן היבום:

וליכול - חרש בפקחת בתרומה דרבנן דאתו נשואין דרבנן ומהני לתרומה דרבנן:

יאוש כדי - יאוש לבדו בלא שינוי רשות אחר היאוש:

לא קני - לענין הקרבה ואפי' שמעינן שנתייאשו הבעלים לא קרינן ביה קרבנו:

שלא יהו כהנים עצבים - שאכלו חולין שנשחטו בעזרה שאסורין:

נמצא מזבח בטל - שנמנעין מלעבוד עבודה ואי קשיא היאך התנו ב"ד לעקור דבר מן התורה ולפטור את זה מחטאת שהוא חייב הא אמרינן ביבמות (דף צ:) שב ואל תעשה שאני דלאו מיעקר הוא:

בין נודעה בין לא נודעה מכפרת - אם נתייאשו הבעלים:

דף נה:

ומה טעם אמרו נודעה אינה מכפרת - דקתני מתניתין שלא נודעה מכפרת הא נודעה אינה מכפרת כלומר אינה קריבה:

היינו דקתני חטאת - דאיכא אכילת כהנים:

דכליל היא - ואמרי מזבח אוכל גזילות:

איפכא מיבעי ליה - ועל חטאת הגזולה שנודעה לרבים שאינה מכפרת מפני תקנת המזבח:

משלם תשלומי כפל - דכשגנבה חולין הואי:
ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה - דכי טבח ומכר הקדש הואי ואין תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה נוהגין בהקדש כדילפינן בהזהב (ב"מ דף נז:):
בחוץ - אי שחט בחוץ ענוש כרת:
כרת מאי עבידתיה - דבשלמא לענין תשלומי ארבעה וחמשה לא קשיא לן דאיכא למימר דכי אמר יאוש כדי לא קני לענין הקרבה קאמר ולא לענין הקדש קאמר אלא כרת אי מדאורייתא לא חזיא להקרבה הא קיימא לן (זבחים דף קיב.) הראוי לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ מידי אחרינא לא:
כרת שע"י דבריהם באת לו - כרת דאורייתא כדמפרש ואזיל:
אוקמוה רבנן - ברשות גנב אם הקדישה שיחול עליה הקדש גמור ושיתחייב כרת אם ישחטנה בחוץ כי היכי דאוקמוה ברשותיה לענין כפרה וקנס היא דקנסוהו והפקר ב"ד הפקר הוא וקדשה:
לגיזותיה וולדותיה - דלפני הקדש אי אמרת משעת גנבה קיימא ברשותיה גיזותיה דידיה הוא ואינו משלם אלא דמי פרה העומדת לילד ולא דמי פרה וולדה:
מתני' לא היה סיקריקון ביהודה - סיקריקון עובד כוכבים רוצח שנותן לו ישראל קרקע בפדיון נפשו ואומר לו שא קרקע זו ואל תמיתני:
בהרוגי המלחמה - מלחמת טיטוס שהיתה בירושלים וביהודה ובגמ' פריך מאי קאמר:
מקחו בטל - דאמרי' מיראה עבד אי נמי השני נוח לי והראשון קשה הימנו ובגמרא מוקי לה דלא כתב ליה שטרא:
לקח מן האיש - קרקע המיוחדת לכתובת אשתו או שכתוב בכתובתה או הכניסתו לו שום בכתובתה וכל שכן שאר נכסים דאי לא עבדה ליה אמר לה עיניך נתת בגרושין ובמיתה הכי מוקמינן ליה בב"ב (נ.):
מקחו בטל - דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי:
נותן לבעלים רביע - ששיערו דסיקריקון מוזיל גבי' ריבעא:
גמ' לא דנו דין סיקריקון - בהרוגי המלחמה דקני לגמרי והלוקח ממנו מקחו קיים אבל מהרוגי המלחמה ואילך הלוקח ממנו יש לו דין המפורש במשנתינו:
דאמר רבי אסי שלש גזרות גזר - טיטוס בפולמוס שלו:
כל דלא קטיל - ישראל כל היכא דמשכח ליה:
לקטלוהו - הלכך אגב אונסיה כי א"ל שא קרקע זו והניחני אקנייה ניהליה בלב שלם וקיימא לן תלאו וזבין זביניה זבינא (ב"ב דף מז:):
מפחד - דואג לראות הנולד שלא תארע תקלה בכך אם אעשה זאת:

שקא דריספק - דופן של מרכבת נשים שקורין ריטוג"א (מרכבה (בגרמנית)) בלשון אשכנז והיא כעין עגלה דאמרינן באותו ואת בנו (חולין דף עט.) כי מעיילית לי כודנייתא בריספק:

קמצא ובר קמצא - כך שם שני יהודים:

דרחמיה קמצא - אוהבו היה שמו קמצא:

דף נו.

א"ל לא - שביקנא לך:

א"ל - איהו יהיבנא לך דמי פלגא סעודתך:

איכול קורצא - מלשינות:

קורבנא - קרבן להקריב על גבי המזבח דקיימא לן איש איש לרבות את עובדי כוכבים שנודרים נדרים ונדבות כישראל (חולין דף יג:):

בניב שפתים - שפה העליונה:

לדידהו לא הוי מומא - להקריב לגבוה בבמה דידהו אלא מחוסר אבר דוקין טיל"ה כמו הנוטה כדוק (ישעיהו מ):

יאמרו המטיל מום בקדשים יהרג - שיהו סבורין שבשביל שהטיל מום בקדשים ועבר על מום לא יהיה בו (ויקרא כ"ב:כ"א) נהרג:

ענותנותו - סבלנותו שסבל את זה ולא הרגו:

שדא גירא למזרח - לקסום קסם כשהיה סמוך לירושלים:

ההוא ינוקא - הוה מגמגם בלישניה לא גרסינן:

ביד עמי ישראל - על ידי עמי ישראל:

ולכפורי ידיה - לקנח ידיו:

נקדה - נקבה לשון מקדרין בהרים (עירובין דף נח.) נקדה לו חמה זרחה בשבילו במסכת תענית (דף כ.):

ציצתו - ציצית של טליתו:

נגררת על גבי כרים וכסתות - שלא היה מהלך אלא על גבי מילת:

ואיכא דאמרי - בן ציצית שמו ולמה נקרא שמו הכסת שהיתה כסתו כסא שלו מוטלת בין גדולי רומי כשהי' הולך ברומי להקביל פני קיסר:

הוו להו - להנך תלתא עתירי חיטי ושערי וחמרא וציבי למיזן כל בני העיר עשרים וחד שתא:

בריוני - אנשים ריקים ופוחזים למלחמה:

אמרו להו רבנן - להנך בריוני:
לא מסתייעא מילתא - לנצח:
קמו - בריוני:
קלינהו להנך אמברי - לאוצרות התבואה ועצים כדי שילחמו:
סמידא - סלת:
חיוורתא - פת נקייה:
גושקרא - פת קיבר שאונדיי"ר:
פרתא - פרש של גללי בהמה:
ומתה - מחמת איסטניסותה:
גרוגרות - מאותם שנשארו לרבי צדוק שמצץ את מימיה ומצאתה היא ואכלת' לרעבונה ומריח החולי של רבי צדוק שנכנס בגרוגרת טעמה ומתה באסטניסו':
הוה מתחזי - בגרונו:
מאבראי - מחמת שהיה כחוש:
כי הוה בריא - כשגמר תעניותיו ורצה להברות עצמו:
הוו מייתי ליה גרוגרות - תאנים יבשין מפני שלא היה יכול לבלוע דבר עבה והיה מוצץ את מימיהן ומשליך הגרוגרות:
אבא סיקרא - כך שמו:
שלח ליה - רבן יוחנן בן זכאי תא לגבאי בצנעא:
אמר ליה - רבן יוחנן בן זכאי:
עד אימתי עבדיתו הכי - דלא שבקיתון לאשלומי:
חזי לי תקנתא לדידי - שיניחוני לצאת מן העיר:
נקוט נפשך בקצירי - החזק עצמך כחולה הוציא קול שאתה חולה:
לישיילו בך - כמו שאתה גוסס:
ואייתי מידי סריא - דבר מסריח כגון נבילה:
ואגני גבך - והשכב במטתך עמך שיאמרו מת הוא ומסריח כבר:
וליעיילו בך תלמידך - יכנסו תחת רגלי מטתך לשאת ולא יניחו אחרים לשאת דאינון ידעין דחייא קליל ממיתה:
בעו - הנך בריוני:
למדקריה - ברמחים שמא מערים הוא:
אמר להו - אבא סקרא:
יאמרו - הרומיים עליכם שאפילו רבן דקרו:

למידחפיה - אולי יצעק:
דלאו מלכא אנא - והתעללת בי:

דף נו:

איברא מלכא את - מלך אתה עתיד להיות:
והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא - אלמא אדיר הוא מושל:
לבנון זה בית המקדש - שמלבין עונותיהן של ישראל:
כרוך עליה - דבוק ולהוט אחריה:
אין שוברין את החבית - כדי שילך לו הדרקון כך היה לכם להשחית חומת העיר ולשורפה באש כדי להשליך אותן בריוני מתוכה:
וחביתא שבקינן לה - כך היינו מצפים אולי נוכל להם ולהוציאם ממנה ותהיה העיר קיימת ונשלים עמך:
פריסתקא - שליח:
לא נפיק - שנתדשנו אבריו משמחת השמועה:
ורוח נכאה תיבש גרם - וכאשר תכאה רוחך מחמת השונא תיבש העצם שלך:
תן לי יבנה - שלא תחריבנה ולא תהרוג חכמיה:
ושושילתא דרבן גמליאל - משפחת הנשיא שלא תהרגם שלא תכלה שולטנות בית דוד:
ואסוותא - רופאים תן לי מאנשיך שירפאו את רבי צדוק שלא היה יכול לבלוע אוכל לפי שנתקצרו מעיו בתעניותיו:
והוא סבר - רבן יוחנן סבר:
כולי האי - דלישבק לירושלים לא עביד ליה ואשתכח דאפי' הצלה פורתא לא עבדי הלכך בעינא מיניה הא דתיהוי הצלה פורתא:
מיא דפארי - מים שנישורו בהם סובין:
מיא דסיפוקא - סובין גסין וקמח מעורב בהן:
שאגו צורריך בקרב מועדיך - בבית שאתה מתוועד בו:
שמו אותותם אותות - אמרו שסימניהון סימן דם זה של מי הוא אם לא שהרגנו את עצמו:
עצמו - כינוי כלפי מעלה:
חסין - מתאפק:
כמין גרגותני - סל גדול ששופים בו יין מגת לבור וקורין קולדוייי"ר:
וישתכחו בעיר אשר כן עשו - הגבורה הזאת שאתם רואין:
מילי דמיטמרן - מטמון ממונם של ישראל:

נחשול - רוח סערה:
סיסרא - נחל קישון גרפם:
מעלנא - פה להכניס מאכל:
מפקנא - מוצא דרך בית הרעי:
ארזפתא - קורנס:
אישתיק - אותו יתוש מלנקר מפני קול הקורנס:
כיון דדש דש - משהרגיל היתוש ולמד בקול הקורנס הכיר בו ולא הניח ניקורו:
צפור דרור - רונדיל"א:
בנגידא - אוב:

דף נז.

במאי דפסק אנפשיה - מיקלי ובדורי קיטמא:
בשכבת זרע רותחת - מדה כנגד מדה שבעצתו התחיל העם לזנות אל בנות מואב:
דאמר מר - בעירובין (דף כא:) ויליף לה מולהג הרבה יגיעת בשר המלעיג הרבה נידון ביגיעת בשר וקרא בדברי סופרים כתיב ויותר מהמה בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה:
נביאי האומות עובדי ע"ז - בלעם שהשכינה נגלית עליו והרשיע לדבר:
טור מלכא - מדינה ששמה הר המלך:
נפלו - בני המדינה היהודים עלייהו דרומאי ומחונהו:
גונדא - גדוד:
הוה בהו - ביהודים:
איזדקור - לשמוח:
עד דאתחזי - לבני החיל:
בליונא דגושפנקא - מי שהיתה לו צורה בטבעתו היה מכירה רחוק מיל מן העיר למראה הנרות:
שחליים - מין מאכל הוא במסכת ע"ז (דף כט.):
ההוא אתרא - הר המלך:
משקריתו - דאמריתו ששים רבוא עיירות היו בהר המלך והוא אינו מחזיק אפילו ששים רבוא קנים:
גמדא - דטריו"ש בלע"ז כמו גמוד מסאני (פסחים דף קיא.):
אין עורו מחזיק בשרו - משהופשט הוא כווץ ואין יכול לחזור ולכסותו בו:

דשמיע ליה - מה מעשיהם אם צדיקים אם רשעים:
בארוס וארוסתו - מאותה העיר:
שפטפט - זלזל ביצרו ולא חשבו אלא נתגבר עליו:
וחסר השער - נתייקר התבואה:
לובן ביצה - שהוא דומה לשכבת זרע להוציא קול שבאו על אשתו:
סולד - דיטרייי"ש מתייבש ומגליד:
שכבת זרע דוחה מן האור - נכנס ונבלע בבגד ואינו מגליד:
תורניתא - פי"ן:
גננא - חופה:
קרני מלחמה - ראשי גייסות תוקעי קרן ומתאספים עליהם בני צבאם:
ושמא תאמר קרובה היתה - לים:
בקעת ידים - שם מקום:
ואחד דם - מהרוגי ביתר:

דף נז:

של זכריה - בן יהוידע הכהן שהרגוהו שרי יהודה במצות יואש כשהשתחוו לו ליואש ועשאוהו אלוה והרגוהו בעזרה (דברי הימים ב כ"ד:י"ז):
שטר פירטתא - שטר צוואה שפרט מה תהא על נכסיו:
גר תושב היה - שלא קיבל עליו שאר מצות אלא ע"ז שנאמר כי לא יעשה עוד עבדך וגו' (מלכים ב ה':י"ז):
היינו דכתיב - אדמיה דזכריה:
על צחית סלע - על חלקת אבן חלקה שלא יבלע בארץ כך היה דמו של זכריה על הרצפה ולא נבלע:
צחיח - שעיעות כתרגומו:
הקול - קול צוחה ובכי עולה מיעקב ראה יצחק בנבואה מפלה זו של ביתר:
והיינו דאמר רבי אלעזר - הא דאמרינן לעיל שעל ידי לשון הרע חרב הבית ונהרגו כמה רבבות:
בחירחורי לשון - במריבת לשון כמו אל תתחר (תהלים לז):
שוט לשון - שבט מכה:
לקלון - ילדים למשכב זכור וילדות לפלגשים:
בשן - בין שן נוטריקון:

שדרכן לכך - לתשמיש ואין קלונן מרובה כקלון שלנו:
זו אשה - הורגנו כל היום:
האמרת - ייחדת:
גושפנקא - חותמי שצורתי טבועה בו כדי שתהא נראה משתחוה לה:
הרמנא דמלכא - שולטנות המלך קבל עליו לעשות:
זו מילה - הורגנו כל היום דזימנין דמיית:
בר משחיטה - שמא יתחבנו בגרונו:
דבר אחר - צרעת ומראות נגעים מפני שמסוכן לקפוץ עליו:

דף נח.

קצוצי תפילין - דפוסי תפילין חוץ מן הרצועה קרוי קציצה כדאמרי' במסכת סוכה (דף כו:) אוחז ברצועה ואינו אוחז בקציצה:
דדרעא - מ' סאה ודרישא שהם גדולים ד' בתים בכל קציצה הוו ג' זימני מ' סאה וא"ת ד' לא היא שבית אחד של זרוע גדול מאחד מבתי הראש לפי שכאן כל ארבע פרשיות בבית אחד ובשל ראש פרשה אחת בבית אחד ומ"מ דפוס של ראש מתוך שצריך לחלק הבתים ולהיות ריוח ביניהן וקבועין על מושב אחד הוצרך המושב להיות רחב והוי על אחד שלשה שבזרוע:
ארבעה קבין - בחורבן בית ראשון:
איסתרי - סלעים:
שהיו מגנין את הפז ביופיין - והיינו מסולאים לשון סולו לרוכב (תהלים סח) לא תסולה בכתם אופיר משובחין היו ביופיין מן הפז:
בליוני דגושפנקי - צורות נאות שבחותמיהן כדי שתתעברנה כנגדן:
כמה מרחיקנא מההוא דוכתא - שלא הגעתי ללמוד אותו פסוק:
אינגד - מעט:
פוסתא ופלגא - דף וחצי:
על כבוד שמך הגבור - והיכן גבורתך:
עלי ועליך - ששמי נתחלל בכך:
שוליא דנגרי הוה - לא היה רבו לתורה אלא רבו לאומנות של נגרים:
שוליא - אינדרי"ן:
הוצרך ללוות - הרב:
קידם - השכים:

שתי פתילות בנר אחד - אשת איש:
לא שנו - דמקחו בטל:
אלא דאמרו ליה - בעלים לזה שלקח מסיקריקון:
לך חזק וקני - בחזקה דכיון דדיבורא בעלמא הוא איכא למימר השני נוח לי:
אבל - אי כתב ליה שטרא בשמיה:
קני - דכולי האי לא הוה ליה למיעבד אי לאו דזבנה ליה מכר גמור ומדעת:
אחריות - דאי טרפו לה מיניה לגבייה דמי ארעא:

דף נח:

ה"ג - תניא כוותיה דשמואל:
מאי אחריות - דקתני:
שטר - ולא אחריות נכסים אלא עד שתכתוב לו שטר והוה לו לאחריות שאינה יכולה לחזור עליו עוד:
אי דקא טעין - ליה האי לוקח שני:
מינך זבנה - לוקח ראשון שנתן לך רביע כתקנת בית דין והדר אכלה שני חזקה ותו לא מצי אמר ליה האי אחזי שטרא דטפי מתלתא שנין לא מזדהר איניש בשטריה מאי איריא חזר ומכרה לאחר אפילו לוקח ראשון נמי בתר דאכלה שני חזקה אי הוה טעין ליה חזרתיה ולקחתיה ממך כתקנת חכמים זה שלש שנים טענתיה טענה:
לעולם דלא טעין וכגון זה - דסיקריקון:
טוענין ליורש וטוענין ללוקח - הלוקח מסיקריקון והורישה לבניו ואכלה ג' שנים או מכרה לאחר ואכלה ג' שנים ובאו בעלים להוציא ממנו ואינו יודע לטעון ולומר לו הראשון קנאה ממך בית דין טוענין בשביל היורש ובשביל הלוקח ואפילו למ"ד בבא בתרא אין טוענין ליורש ואין טוענין ללוקח טענה זו הראשון לקחה ממך הכא מודי דטענינן ליה דסתם מאן דזבין מסיקריקון מידע ידע ולא שדי זוזי בכדי ללוקח אם לא על פי בעלים:
ואידך אי טעין אין - אבל לוקח ראשון אי טעין אין אי לא טעין אנן לא טענינן ליה דהא ידע אי זבנה אי לא ואי איתא דזבנה הוה טעין:
הבא מחמת חוב - עובד כוכבים הבא מחמת חוב על ישראל:
או מחמת אנפרות - גזל בעלמא ואינו מסור בידו להרוג ואנס העובד כוכבים קרקעו בחובו או באנפרות:

אין בו משום סיקריקון - אם שהה בידו שנים עשר חדש לתת רביע לבעלים כתקון חכמים ויחזיק בקרקעו אלא מחזיר לו הקרקע בחנם דגבי סיקריקון הוא דחזרו ונמנו דכיון דגמר ואקני אגב אונס מיתה ואפילו בתר דגזור כל דקטיל לקטלוה מסתפי ליה מקמא דקמיה דאקטול וסופו הוכיח שהניחה בידו שנים עשר חדש ולא צעק עליו והלכך נותן לבעלים רביע דקים להו לרבנן דעובד כוכבים אוזיל גבי לוקח רביע לפי שבחנם באה לו אבל האי לא גמר ואקני מידי ואע"ג דשהתה שנים עשר חדש לא באת לו שעה לכופו הלכך אין מכירתו מכירה כלל:

צריכה שתשהה - ביד העובד כוכבים שנים עשר חדש דאי לא הדרא למרה ויהיב דמי כדקתני מתניתין שאם יש בידם ליקח הם קודמין לכל אדם:

והאמרת אין בו משום סיקריקון - ושנים עשר חדש לא הוזכרו אלא בו דאילו אנפרות הדרא בלא דמי ולעולם:

הכי קאמר אנפרות אין בו משום סיקריקון - דאילו מסיקריקון מוקמינן לה ביד לוקח ונותן רביע אבל אנפרות בלא דמי הדרא ולעולם:

וסיקריקון עצמה - דאמרינן דקיימא ליה ביד לוקח והוא ששהתה שנים עשר חדש ביד סיקריקון:

אין אנפרות בבבל - משמע אין עובד כוכבים אונס קרקע מישראל בבבל באנפרות ואם בא ישראל וערער על חבירו ואומר קרקע זו שלקחת מן העובד כוכבים שלי היתה וגזלה ממני אינו נאמן:

אין דין אנפרות בבבל - לאפסודיה ללוקח:

רעילאי - כך שמו:

טסקא - מס קרקע:

מבני באגא - בני הבקעה כך היה מנהגם פוסקים מס על כל הבקעה לתת כך וכך לשנה למלך והם מחלקין השדות ביניהם ונותן כ"א מס לפי חלקו המגיעו ונותנין לאחד והוא נותנו לגבאי המלך ואם הלך אחד מבני השדות לדרכו גבאי המלך תובע מבני הבקעה כל המס שלם והבעלים של קרקע זו הלכו לדרכן ובני באגא שהיה כל המס מוטל עליהם נתנוה לגידול לפרוע המס בשביל הבעלים ולאוכלה:

קדים ויהיב - למלך טסקא דתלת שנין:

טירפא - שטר מבית דין לטרוף מקרקעות שלהם מה שנתן שאילו לא באו הבעלים לטרוף ממנו לא היה מפסיד כלום ומעתה שיאכלוה אחרים יטול המלך מנתו מהם ולא יעלו אלה בחשבון ונמצא זה מפסיד מה שנתן:

אם כן עשית - הדבר כדין סיקריקון דאמרינן במשנה אחרונה שאינו מפסיד כלום דקתני קנה ונותן לבעלים מאי דאוזיל עובד כוכבים גביה או אם יש בידם ליקח יחזירו לו מעותיו והאי נמי לא יפסיד מה שנתן למלך וגבי כולה והכא לאו סיקריקון הוא המלך אין לו עליהם כי אם המס ומפני אותו החוב נמכרה לזה ולא היה לו להקדים וליתן של שלש שנים:

אמר רב רביע בקרקע או רביע במעות - או יתן לבעלים רביע מעות שנתן לעובד כוכבים או יתן לו קרקע שוה רביע המעות אם לקחה במנה נותן לו רביע מנה או מן הקרקע עצמו שוה רביע מנה דהיינו חמישית שבקרקע אם הבעלים חפצים בקרקע דקסבר רב נכי חומשא זבן מן העובד כוכבים שוה חמש בארבעה הלכך יהיב ליה רביע מנה או חמישית הקרקע דהיינו רביע מנה שהקרקע הנקנית מסיקריקון במנה שוה חמשת רביעים ושמואל אמר רביע הקרקע עצמו נותן לו או שליש מנה דסבר שמואל נכי ריבעא זבן שוה ארבע לקח בשלש הלכך שדה זו שלקח במנה שוה ארבע שלישי מנה:

זו משנה ראשונה - רישא דמתניתין דקתני מקחו בטל:

או רביע במעות - וקשיא לשמואל:

כי תניא - רביע במעות לאחר שבאו שליש המעות ליד הבעלים כשמואל קרי להו רביע דהא שלשה שלישי נתן לעובד כוכבים ולזה שליש הרי ארבעה והכי קאמר נותן לבעלים רביעית הקרקע או מעות שיעור שיהו רביע כשתצטרף של עובד כוכבים ושל בעלים יהו של בעלים רביע בכולן:

דף נט.

אנא הואי במניינא דרבי - באותו מנין שתקנו שכל הקודם ליקח זכה:

ומינאי דידי מנו ברישא - ממני שאלו תחלה בשורה כשהיינו יושבין מה דעתי נוטה והוא היה בינוני לא מן הגדולים ולא מן הקטנים ואני שמעתי שקטן שבהם היה:

מתחילין מן הגדול - כשעומדין למנין לראות אם רוב מטמאין או רוב מטהרין:

מן הצד - מן הקטנים ולא מן הגדול שלא ילמד חובה והשאר נכנעין מפניו שלא לחלוק עליו משום לא תענה על רב (שמות כג) ובדיני נפשות מוקמינן להאי קרא בפ"ק דסנהדרין (דף ב.) לא כהטייתך לטובה כו' ולא ילמדו זכות:

דכולהו מניינייהו מן הצד מתחילין - משום לא תענה על ריב וכתיב חסר בלא יו"ד ודרשינן לא תענה על רב לא תחלוק על מופלא שבבית דין ולא מוקמי ליה לרישא דקרא בדיני נפשות ואע"ג דסיפיה דקרא לא מיתוקם אלא בדיני נפשות: וולס:

במקום אחד - שתהא תורתן וגדולתן של ישראל במקום אחד שאין בישראל גדול בתורה ובעושר כמותו:

והא הוה אלעזר - יחיד לאחר שנפטר יהושע:

והא הוה פנחס - לאחר אלעזר תורה וגדולה שהיה כהן גדול אחר אביו:

הוו זקנים - שקבלו מיהושע והאריכו ימים אחריו כדכתיב (יהושע כ"ד:ל"א) אשר האריכו ימים אחרי יהושע:

שאול - גדול בתורה היה אלא שלא לימד לאחרים כדאמרי' בעירובין (דף נג.) שאול לא גלי מסכתא להכי כתיב ביה בכל אשר יפנה ירשיע:

והא נח נפשיה - דשמואל קודם שאול:

כולהו שני - משעמד בגדולה תהא תורה וגדולה במקום אחד וזה בתחילת גדולתו לא יחיד היה בתורה:

עירא היאירי - גדול בתורה היה כדאמרינן במו"ק (דף טז:) דהוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות:

חזקיה - מלך יהודה גדול בתורה היה כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף צד:):

שבנא - גדול בתורה היה כדאמרינן בסנהדרין (כו.) שבנא הוה דריש בתליסר ריבוותא וחזקיה בחד סרי ריבוותא:

והא איקטיל - סנחריב הרגו כדאמרינן בזה בורר (שם):

מתני' רומז ונרמז - מה שהוא רומז קיים ומה שרומזין לו והוא מתרצה קיים:

רמיזה - בידיו ובראשו:

קפיצה - עקימת שפתים שנא' קפצה פיה (איוב ה':ט"ז) ואינו סימן ניכר כרמיזה:

במטלטלין - אם מכר מטלטלין:

גמ' אבל בגיטין - דקיי"ל חרש שנשא משנתחרש אם רצה להוציא יוציא כשם שכנס ברמיזה כך מוציא ברמיזה (יבמות דף קיב):

פשיטא במטלטלין תנן - במילתיה דבן בתירא:

מהו דתימא אף במטלטלין - קאמר וכ"ש בגיטין דלא תימא גיטין הוא דקילי משום דבקפיצה כנס בקפיצה יוציא אבל מטלטלין שנפלו בירושה לא מש"ה תנן מטלטלין:

קמ"ל - רב נחמן מטלטלין דוקא נקט בן בתירא ולא בגיטין ובקרקעות לא ברמיזה ולא בקפיצה דהכא הוא משום כדי חייו תקון רבנן כדלקמן:

משום כדי חייו - דאי לאו זביניה זבינא לא מזבני ליה מזוני ולא זבני מיניה:

ויאמר לאשר על המלתחה - ביהוא כתיב ומשום רבי אבא בר יעקב משום ר' יוחנן נקט לה:

דבר הנמלל ונמתח - בגדי פשתן הן שחוטן נמתח ע"י מלילה שמולל באצבעותיו כשהוא טווה:
בוניים בן נוניים - ישראל עשיר הוה:
סיבני וחומס סלסלה ומלמלא - ארבע מינין של בגדי פשתן דק וטוב:
כי אמגוזא ופלגי אמגוזא - טלית גדולה למידתו וכשהוא מקפלה לא היתה יותר מאגוז וחצי:
פיסתקא - גלנ"ט שאוכלים חזירים:
וטעותן - של פעוטות:
עד כמה - הדרא:
עד שתות כגדול - עד שתות קנה הקונה ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח:
מתנתו מאי - במטלטלין משום כדי חייו הוא זביני אין מתנה לא או דלמא מתנתו נמי מתנה דעבדו ליה נייח נפשיה:
אפכוה - בני הישיבה טעו והפכו דברים דמר לדמר:
ושדרו לקמיה דרב מרדכי - כמאן ס"ל:
זילו אמרו ליה לבר מר - לבנו של רבי דרב מרדכי תלמידו של רב אשי היה בכמה מקומות ובמס' סוטה (דף מו:) אמרי' גבי לויה תלמיד לרב אין לו שיעור רב מרדכי אלויה לרב אשי כו':
כי קאי מר - רב אשי:
אדרגא - סולם של עליית בהמ"ד:
מתני' כהן קורא ראשון כו' - כי היכי דלא ליתו לאינצויי תקינו להו רבנן האי סידרא דכיון דתקנתא דרבנן היא תו לא מצינן לשנויי ולמימר אנא קרינא ברישא:
מערבין בבית ישן - בני חצר שרגילין ליתן עירוב החצר בבית אחד אין משנין את מקומן ליתנו בבית אחר מפני דרכי שלום ובגמ' מפרש לה:

דף נט:

בור הקרוב לאמה - אמת המים המביאה מים מן הנהר לשדות ורגילין לעשות בורות שאם תיבש האמה ימלאו מן הבור וישקו השדות ומרגילין מי האמה לבור עד שיתמלא ותקנו חכמים שיתמלאו בורות שבשדות העליונות שהן קרובין למוצא האמה ואח"כ ימלאו התחתונים וכשהוא ממלאו סוכר את האמה עד שיתמלא:
מפני דרכי שלום - שלא תהא מחלוקת ביניהם אני אסכור ראשון דהא תקנתא דרבנן הכי ואע"פ שאינו דין:

מצודות חיה כו' - מדאוריית' כל כמה דלא מטא לידיה לאו גזל הוא ובגמ' מפרש ליה במצודות שאין להן תוך דליקני ליה כליו:
גזל גמור - בגמרא מפרש גזל גמור מדבריהם וטעמא דרבי יוסי בכולהו דקסבר עשו מפני דרכי שלום את שאינו זוכה לקנות קנין גמור כזוכה:
המנקף - חותך כמו ונקף סבכי היער (ישעיהו י':ל"ד) וכמו ונשאר בו עוללות כנוקף זית (שם יז):
גמ' ויתנה - שיקראו בה כהנים והדר בני לוי:
וקדשתו - כי את וגו':
לפתוח ראשון - בכל דבר כבוד בין בתורה בין בישיבה הוא ידבר בראש:
ולברך ראשון - בסעודה:
וליטול מנה יפה ראשון - אם בא לחלוק עם ישראל בכל דבר לאחר שיחלקו בשוה אומר לו ברור וטול איזה שתרצה:
א"ל דאורייתא היא - ותורה אמרה כן מפני דרכי שלום:
אלא אמר אביי - דרכי שלום דקתני מתני':
לכדמר - אתא רבה בר נחמני שהיה רבו:
אין ממתינין - אין צריכין להמתין:
הבוצע - כגון בעה"ב שהוא מברך המוציא ואפי' הוא קטן:
הוא פושט ידו - בקערה תחלה ללפת בו את פרוסת המוציא:
לא שנו - דחולק כבוד לרבו:
אלא בסעודה - כדאמרן:
אבל - לענין לקרות בתורה בבית הכנסת אין כהן חולק כבוד ללוי ולוי לישראל דלא ליתו שארא לאנצויי ולמימר אנא נמי קרינא ברישא והיינו דקתני מתניתין כהן קורא ראשון כו' כמה שכתוב בתורה ואינו רשאי לחלוק כבוד בדבר ולשנותו מפני דרכי שלום:
רב הונא - ישראל הוה:
נקטינן - מסורת מאבותינו:
נתפרדה חבילה - נפסק הקשר איבד הלוי את כבודו בשביל חבילתו הנפרדת ואינו קורא כלל כך אמר מורי הזקן ומורי ר' יצחק בן יהודה וכן סידר רב עמרם אבל מתלמידי מורי רבי יצחק הלוי שמעתי משמו שאין סדר לדבר להקדים לוי לישראל ומי שירצה יקדים:
קורא כהן - במקום לוי:
מפני פגמו של ראשון - שלא יאמרו הראשון אינו כהן ולקמיה פריך והא קא חזו דסליק ממנינא:

משום פגם שניהם - לא ידעי אינשי פגמא בהי מינייהו ויאמרו ראשון אינו לוי לפיכך חזר וקרא לוי אי נמי שני אינו לוי אלא ישראל ולקמיה פריך גבי כהן נמי אמאי ליכא נמי פגם שניהם דאתו למימר שני לאו כהן הוא אלא לוי:

באותו כהן - עצמו יחזור ויקרא במקום לוי:

דמוחזק לן באבוה דהאי שני דכהן הוא - ולא מצי למימר לוי הוא הלכך לראשון הוא דאיכא פגמא:

ופרכינן דכוותיה על כרחך גבי לוי דמוחזק לן באבוה דהאי שני דלוי הוא - ומאי פגמא איכא אלא על כרחך היינו פגמא דאמרי אבוה ממזרת נסיב או נתינה (או) מן הגבעונים שגזר דוד עליהם ואחליה מקדושת לוייה והוי ישראל פסול ובמקום ישראל קורא הכא נמי כהן שני אתו למימר כו':

ואחליה - מקדושת כהונה והרי הוא כישראל:

ומשני הואיל ובלוי קרא ליכא פגמא דאי ס"ד חלל הוא סוף סוף לוי מי הוי שיקרא במקום לוי הלכך על כרחך כיון דאבוה כהן אין זה חלל ואין כאן פגם אלא לראשון:

ולמאן - מי פגמו:

אילימא היושבין - עד שיגלל ס"ת:

הא קא חזו ליה - להאי כהן ראשון דסליק למנין שבעה:

ליוצאין - שלא ימתינו ויצאו:

אחריהן - דכהן ולוי:

דף ס.

מי קוראין - כלומר תיקנו שום סדר לישראל בשבתות משום דרכי שלום:

הראויין לימנות כו' - דאמרינן במסכת שבת [באלו קשרים] (דף קיד.) איזהו תלמיד חכם שראוי למנותו פרנס על הצבור כל ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה:

בחומשין - שיש שכותבין להן חמשה חומשין כל חומש אחד שלם לעצמו וכל ספריהם היו במגילה כס"ת שלנו:

מחסר במילתיה - שקורין לו ס"ת וחסר הוא:

דלא ניתן ליכתב - פחות מספר אחד שלם לעצמו:

והא לא ניתן ליכתב - שום דבר גמרא והלכה ואגדה כדאמרינן לקמן אלה אתה כותב כו':

כיון דלא אפשר - מליכתב שנתמעט הלב והתורה משתכחת:

עת לעשות לה' - ואם בא עת לעשות תקנה לשם שמים הפרו דברי תורה לשעה הצריכה:

ה"נ כיון דלא אפשר - שאין לכל צבור וצבור יכולת לכתוב נביאים שלם:

מגילה - פרשה לבדה של תורה או שתים:
למ"ד - לקמן בשמעתין:
מגילה מגילה ניתנה - כשנאמרה פרשה למשה היה כותבה ולבסוף מ' שנה כשנגמרו כל הפרשיות חיברן בגידין ותפרן:
חתומה ניתנה - לא נכתבה עד סוף מ' לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן והנאמרות לו בשנה ראשונה ושניה היו סדורות לו על פה עד שכתבן:
לפי שאין כותבין - ואפי' למ"ד מגילה ניתנה כיון דאידבק אידבק:
אף היא - הילני המלכה במסכת יומא (ד' לז.):
פרשת סוטה - לכתוב משם פרשיות לסוטות הבאות:
באל"ף בי"ת - כלומר ראשי התיבות:
כשהוא כותב - כהן הכותב פרשת סוטה:
כמה שכתוב - לפי הסימנים היה מבין וכותב:
אם שכב - כלומר ואת כי שטית וגו':
בסירוגין - תחילת המקרא היה כתוב תיבה שלימה ולבסוף ראשי תיבות:
עד ויהי ביום השמיני - שהוא גמר צווי הקרבנות:
אז אמרתי - כך אמר דוד אז אמרתי כשערערו עלי שאול ודואג לפוסלני מלבא בקהל והועד בבית המדרש עמוני ולא עמונית כדאמרינן ביבמות (דף עז.):
הנה באתי - עכשיו באתי לכלל:
כתוב עלי - מאז ניתנה התורה הוזכרתי בה ואת שתי בנותיך הנמצאות (בראשית י"ט:ט"ו) בזכות דוד שעתיד לצאת מרות המואביה ונעמה העמונית אמו של רחבעם כתיב הכא הנמצאות וכתיב התם (תהלים פט) מצאתי דוד עבדי אלמא מגילה איקרי משום דמתחילה נכתבה מגילת בראשית והדר מגילת נח והדר מגילת אברהם והיינו דקאמר במגילת אברהם כתוב עלי:
חתומה - גמורה ומסויימה ושלימה:
א"נ לכדרבי לוי - איקראי מגילה אותן ח' פרשיות שהוצרכו ליום נאמרו ונכתבו ונמסרו בו ביום ונכתבו כל אחת במגילה לבדה לפי שמובדלות ורחוקות זו מזו הלכך קרי לשאר נמי מגילה משום דכשחזר והשלימה הוצרך לכתוב מבראשית עד פרשת כהנים לבד ודילג פרשת כהנים הכתובה כבר וכתב מפרשת כהנים עד פרשת שילוח טמאים וכן כולם:
פרשת כהנים - אמור אל הכהנים שהלכות כהנים כתובות בה לא יטמא לא יקח מום בו לא יגש ומפני שבו ביום הוזקק לעבודה הוצרכה קדושתן להודיעם:

פרשת לוים - קח (נא) את הלוים דבהעלותך שבה הל כות לוים וי"א ואל הלוים תדבר ואינו כן כי מה עניינם אצל הקמת המשכן מעשר ראשון לא נהגה עד סוף חמשים וארבעה שנה ועוד פרשת מעשר מיקריא:

פרשת לוים - הוצרכה לבו ביום שנזקקו לשיר:

פרשת טמאים - ויהי אנשים וגו' משום הלכות הפסח והמשכן הוקם באחד בניסן והוזהרה להם פרשת שילוח טמאים וישלחו מן המחנה שבו ביום הוקבעו שלש מחנות מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל והוזקקו להשתלח ומתוך כך הוזקקו טמאים לישאל הואיל וצריכין שילוח ולא יוכלו ליכנס למשכן היאך יעשו פסחיהם ולרבי לוי יכולים היו ליטהר עד ט"ו ולא נזקקו לפסח שני אלא א"כ לא יטהרו:

ופרשת שילוח טמאים - וישלחו מן המחנה שבאותו היום הוקבעו המחנות וכשנגללים הפרוכת בכל סילוק מסעות הותרו זבין ומצורעים ליכנס לשם:

ופרשת אחרי מות - אע"פ שהיא של יום הכפורים בו ביום נאמרה כדכתיב אחרי מות ומפני שמתו בני אהרן בשביל ביאה שלא לצורך נאמרה אותה אזהרה לאהרן אל יבא בכל עת:

דף ס:

ופרשת שתויי יין - לפי שמאותו היום ואילך נאסרו דהא בביאת אהל מועד תלה רחמנא:

ופרשת נרות - בהעלותך לפי שבו ביום התחילו להדליק:

ופרשת פרה אדומה - לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרין לפסחיהן וקודם לכן לא יכלו לעשותה דבעינן והזה אל נכח פני אהל מועד (במדבר י"ט:ד') והכי אמרינן במסכת מגילה ירושלמי באחד בניסן הוקם המשכן ושני לו נשרפה הפרה:

רוב בכתב - רוב התורה תלויה במדרש שכתובה למידרש בכלל ופרט וגזירה שוה ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן:

ומיעוטה על פה - שאין רמז ללמוד לה בתורה אלא למשה נאמר על פה:

כי על פי וגו' - על שבעל פה נכרת ברית אלמא איהי הואי רובא:

כתיב כתוב לך - אלמא נכתבה:

וכתיב ע"פ - אלמא לא נכתבה:

אתמוהי מתמה - וכי רובי תורתי היה לי לכתוב להם והלא באותה שכתבתי להם כמו זר נחשבו:

דברים - שאמרתי לך בכתב אי אתה רשאי למוסרם לישראל על פה:

ודברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבן - מכאן אתה למד שהתלמוד לא ניתן לכתוב אלא מפני שהתורה משתכחת:

אילימא משום כבוד - של בעל הבית:

והא שופר - של תקיעת ע"ש דמעיקרא הוי בי רב יהודה שהיה ראש ישיבה בפומבדיתא ולבסוף כשנפטר ומלך רבה נתנוהו בביתו ובתר רבה מלך רב יוסף והדר מלך אביי והדר מלך רבא ורב שרירא גאון פירש בכתב תשובתו שיפורא שופר של נדבה שהיו נותנין לתוכו נדבה השלוחה לבני הישיבה כמו י"ג שופרות היו במקדש (שקלים דף ח):

משום חשדא - הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית אם באת לשנות את מקומו הנכנסין לאותו הבית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב:

בני נהרא - שדות שעל שפת הנהר:

במיזל כ"ע לא פליגי - אם אינן סוכרים את הנהר אלא דולין והולכים והנהר מושך כפשטו כ"ע לא פליגי שכל הרוצה לדלות ידלה:

כי פליגי במיסכר ואשקויי - שאין בו כדי לדלות כולן יחד ורוצין העליונים לסוכרו שלא ירדו המים למטה ולהמשיך הנהר דרך נגרים קטנים עד שישתו כל שדותיהן ותחתונים מעכבין עליהם אלא א"כ נשקה אנחנו תחילה:

הקרוב לאמה - היינו עילאי:

באמה המתהלכת ע"פ בורו - שמתמלא מאיליו כדרך הילוכו ואין צריך לסכור הנהר:

סכר מיסכר - פי בורך שלא ירדו המים לתוכו שממעט משיכת הנהר:

ואשקי בהנדזא - אוינטור"א כפי מה שיעלה לך לדלות מן משיכת הנהר כמונו כמו דמהנדזי להדדי בשחיטת חולין (דף מג.):

כל דאלים גבר - ולית ליה דהלכתא כשמואל בדיני:

לותבן מר בעידנא - יושיבני אדוני ללמוד בעת קבוע:

לדידי - לגירסא:

תתאי שתו ברישא - ואין אתם רשאין לסוכרו:

כבי תרי - רב ושמואל:

חרמך - שם העיר:

שנוותא - שם הנהר:

כרו ברישא דשנוותא ואהדרוה בשלהי נהרא - רצו להקיף את שדותיהן במי הנהר וכרו מלמעלה לשדותיהן לצד ראש העליון של הנהר והסיבו מקצתן סביב שדותיהן ובסוף שדותיהן הסיבוהו עד שחזר ונפל לתוך הנהר (כזה):

קא מתקיל לנהרין - נהר שלנו נתקל מפני שהסיבוהו ואינו נמשך מהר וצפין המים דרך שדותינו שכן דרך הנהר המיסב אין מימיו קלין לרוץ מפני העקמומית:
כרו בהדייהו טפי פורתא - העמיקו המים אצלכם בראש המסיבה כדי שישטפו המים במרוצה:
קא יבשי פירין - אם נעמיק ייבשו חריצין שלנו כשלא יתברכו מימי הנהר יעמיקו המים ויחדל הלחלוחית ולא ינבעו המים לחריצין שיש לנו:
פירין - כמו פירא דכוורי (כתובות דף עט.):
אמר להו - אביי לבני חרמך:
סליקו נפשייכו - וסתמו את מסיבתכם:
אוזלי - רשתות של חוטין שיש להם תוך:
אוהרי - של גמי יונקייר"ש:

דף סא.

כ"ע לא פליגי - דכיון דיש להם תוך קנה לו כליו והוי גזל גמור:
לחי - חכה אי"ם בלע"ז:
קוקרי - שאר מצודות ומכשולים שנותנים חוט ארוך בנהר וחורזין בו מחטים על פני כולה:
מדבריהם - אפי' לר' יוסי לאו גזל דאורייתא הוא:
נפקא מינה - מדר' יוסי:
להוציאו בדיינים - דלרבנן לא נפיק בדיינים ומיהו לר' יוסי גזל מעליא לא הוי ליפסל לעדות ולעבור עליו בלאו:
אם ליקט ונתן - על גבי קרקע ביד הואיל ומטו לידיה גזל גמור הוא:
אופיי - מקלות:
רבי יאשיה - מן הוצל הוה:
מאתריה דר' יאשיה אתה - לפיכך אתה בקי בדינין לפי שהוא דורש לרבים ומודיען:
עם מתי ישראל - לא בקברי ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום הרוגים עם ישראל:
מתני' על השביעית - לשמור פירות שביעית ולהצניעם מן הביעור ואילך:
לא תבור ולא תטחון עמה - לסייעה מפני שאסור לסייע בידים ידי עוברי עבירה בשעת העבירה:
ובוררת וטוחנת כו' - בגמרא פריך אמאי הרי חשודה על המעשרות:
בזמן שהיא טמאה כו' - לא גרסינן ובברייתא גרסינן לה בגמ':

אבל משתטיל את המים לא תגע - לפי שמשגלגלה הוטבלה לחלה וקא מיטמאה מחמת כלים טמאים וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה:
וכולן לא אמרו - שהתירו להשאילם כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה אלא מפני דרכי שלום:
ומחזיקין ידי נכרים - הכא משמע מסייעין ממש:
ושואלין בשלומם - כל הימים ואע"פ שמטיל על הנכרי שם שמים שהשלום שמו של הקב"ה:
גמ' מאי שנא רישא - דקתני לא תבור שמסייעת ידי עוברי עבירה שביעית:
ומאי שנא סיפא - דקתני ובוררת וטוחנת והלא מסייעת ידי עוברי עבירה טבל:
רוב עמי הארץ מעשרין הן - הלכך חששא דרבנן בעלמא היא ומפני דרכי שלום מותר לסייעו אבל חשודה על השביעית משמע דמוחזק לן בה שחשודה:
רבא אמר - לעולם כמחצה על מחצה (דמי) מספקינן להו ואסור לסייעו הואיל ועבירה דאורייתא היא ומתני' במוחזק לעשר קאמר ועם הארץ דר"מ הוא שחשוד לאכול פירות בטומאה והך טומאה וטהרה דחולין דרבנן היא דתורה לא הזהירה לאכול בטהרה אלא תרומה וקדשים בלבד הלכך לאו איסורא דאורייתא היא ומפני דרכי שלום מותר לסייעו:
והא מדקתני סיפא כו' - ס"ל להאי דפריך דטעם דמשתטיל את המים אסור משום דהוכשרו עכשיו הוא ועד עכשיו לא הוכשרו:
מכלל דרישא לאו בטומאה וטהרה - שיהא שום נדנוד עבירה דטומאה דהא לא הוכשרו ואי בנאמן על המעשרות קמיירי אמאי קתני וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום:
רישא וסיפא בטומאה וטהרה - ובפירות מוכשרין ורישא כל זמן שלא גילגלה אינה אלא טומאת חולין דרבנן ולא גזור בה משום מסייע במקום דרכי שלום ובלבד שלא תאכל:
וסיפא בטומאת חלה - דאורייתא שאסור לטמאה ביד דכתיב (במדבר י"ח:ד') את משמרת תרומותי עביד לה שימור:

דף סא:

טוחנין - תבואה מתוקנת:
ומפקידין - אותה אצל אוכלי שביעית שאין חשודים לא להחליף ולא ליגע:
אבל לא לאוכלי שביעית - תבואה של עוברי עבירה אין טוחנין אותה להם שאסור לסייעו בעבירתם ומתני' קתני טוחנת עמה ומוקמת לה באוכל חולין בטומאה:
אמר אביי ההוא בכהן כו' - דאיסורא דאורייתא הוא כדפרישית:
אי הכי מפקידין - אי בכהן קאי מי מצי מפקידין אצלו ולא חייש שמא יגע:

אצל ישראל עם הארץ - דמתוך שאינו רגיל בה לא יגע בה:
גס בה - רגיל בה פריוו"ץ:
נדה - מטמאה את משאה ואע"פ שאין נוגעת:
כאן - הא דתני אין מפקידין בשהוכשרו והא דתני מפקידין בשלא הוכשרו ותרוייהו בתרומה ובשלהן אסור לסייען דחבר לא ידע אי הוכשרו אי לא:
לטוחן - זה שם האומן בלשון המשנה:
בחזקתן - שאין חשוד להחליף בשאינו מעושר ובפירות שביעית:
אבל לא לטומאה - חיישינן שמא נגע ולעיל קתני מפקידין אצלם:
מאי קארי לה - הא איתרצא לה הכי:
למירמא אחריתי עלה - על הדא דקתני בחזקתן למעשרות ולכך קבעה בגמ' הכא למירמא עלה ולפרושה דלא תקשי לן:
הנותן לחמותו - עיסה לתקנה לו והוא חבר והיא אשת עם הארץ והטבילה לכך:
שהיא חשודה מחלפת המתקלקל - ונותנת לו היפה שלה הלכך מעשר את שהוא נותן לה שאם תחליפנו נמצא מאכילה שאינו מעושר ואת שהוא נוטל הימנה שאם החליפתו נמצא אוכל שאינו מעושר:
רוצה היא כו' - ולא לרעה היא מחלפת:
לפונדקית - תלמיד היושב לפני רבו ונתאכסן אצל עם הארץ פונדקית אופה לו את עיסתו:
שחשודה מחלפת - לא גרסינן הכא המתקלקל:
התם נמי לטובה היא מתכוונת - ומוריא לעצמה הוראת מצוה בחלוף זה:
בר בי רב כו' - חמימא וקרירא לאחר ב' ימים או ג' היא מחליפה:
טוחנת - מסייעתה:
בזמן שהיא טמאה - אשת חבר דכיון דבימי טומאה אינה רגילה ליגע בטהרות לא חיישינן שמא תטול ותתן לתוך פיה:

דף סב.

נותנת לה - אלמא חשודה אשת עם הארץ לגנוב משל בעלה וליתן לחברתה:
מוריא - מורה הוראת היתר לעצמה:
העיד ר' יוסי כו' - ברייתא היא:
אין עושין חלת עם הארץ בטהרה - עם הארץ שאמר לגבל חבר הפרש חלה מעיסתי ועשה אותה בטהרה לא ישמע לו שהרי כבר נטמאה כל העיסה ביד עם הארץ והכהן יסמוך על הגבל שהוא חבר ויהא סבור שהחלה טהורה:

אבל עושין - תחילת העיסה בטהרה:
בכפישא או באנחותא - כלים של בלאי חמתות ואין רגילים ליתן בהם עיסה וטומאה אין מקבלין:
ואינו חושש - הגבל שמא יגע עם הארץ בחלה ויטמאנה ולקמיה מפרש טעמא:
ואין עושין תרומת זיתיו בטהרה - לאחר שהפך זיתים לתתן לבית הבד אין מפרישים בדדים חבירים תרומה מהן לעשותן בטהרה לפי שכבר הוכשרו במעטן ונטמאו והכהן סומך עליהם וסובר שהן טהורים:
וטעמא מאי - שרו רבנן לאקולי בתרומה כי האי קולא דאיכא למיחש דלמא הדר נגע:
דלא נפיש אגריה - ששכרו מועט לפיכך הוא עני וצריך למזונות:
דלא שכיח - להשתכר כי אם משנה לשנה להכי צריך למזונות:
דאמרינן - לאיים עליו:
אם נגעת בה - ותטמאנה:
הדרא לטיבלא - והוא אינו חשוד לאכול טבל שבמיתה:
לתקוני קמכוין - שהרי בא אצלו לתקנה לו:
מיכפת לא איכפת ליה - בתמיה:
בשלמא התם - גבי חלה:
איכא היכרא - שהניחה בכלים שאין עשויין להניח בהן עיסה ונזכר על שאיימנו עליו:
מאי היכרא אית ליה - דלידכר:
בכלי גללים - שאינן מקבלים טומאה דאי נגע בכלי לא מקבל טומאה ובעיסה גופה אית ליה היכרא משום הני כלים שאינו רגיל להשתמש בהן ועם הארץ לא אחמור רבנן עליה כולי האי לשוייה כזב גמור לטמא במשא:
בכלים של עמי הארץ - שאין מקבלין טומאה הראויים להשתמש בהן חבר:
עודרין - חופרין:
ואין כופלין - דהא דנותנים שלום לעובד כוכבים מפני דרכי שלום הוא דשרי ומשום דרכי שלום בחדא זימנא סגי:
למימרא להו אחזוקו - כשאומרין לעושי מלאכה העוברים עליהם תחזקנה ידיכם:
אשרתא - אף הוא לשון חיזוק כמו אישרנוהי (כתובות דף כא.):
שלמא למר - ולא היה מתכוין לברכו אלא לבו היה לרבו:
השתא אחזוקי מחזקינן - ידיהם בדבורא בדבר האסור לישראל כגון עבודת שביעית:
שואלים בשלומן - כל ימות השנה מיבעיא:
ליום חגם - ולא חיישינן דלמא אזיל ומודה:

לא יכנס כו' - דכיון דאחשביה כולי האי דלמא אזיל ומודי:
בר אוריין - בן תורה:
פלגאה - חולק על החכמים שהיה מצערו למר עוקבא שהיה אב בית דין כדאמרי' בפרק קמא (לעיל דף ז.):

דף סב:

מתני' האומר התקבל: רצה לחזור - הבעל:
יחזור - דגט חוב הוא לה ואין חבין לאדם אלא מדעתו ליעשות לו שליח לחובתו:
לא יחזור - כיון דאיהי שויתיה שליח הרי הוא כידה ונתגרשה מיד בקבלתו של זה:
לפיכך - כיון דאמרן אין יכול לחזור אין לו תקנה לחזור אא"כ אמר לו הבעל לזה שעשתה אותו שליח לקבלה אי אפשי שתקבל לה להיות כידה אלא שליח שלי תהא להוליכו לידה:
אם רצה לחזור - כל זמן שלא הגיע גט לידה:
יחזור - שאינה מתגרשת אלא מדעת המגרש והרי אמר לא יהא גט עד שיגיע גט לידה:
אף האומרת טול לי גיטי - לשון קבלה הוא:
גמ' טעמא דלא שויתיה שליח לקבלה - אהולך גט זה לאשתי קאי דקתני מתני' יחזור ומיירי בדלא שויתיה איהי שליח לקבלה ובעל לאו בר שוייה שליח לקבלה הוא דהא חוב הוא לה והכא הוא דקאמרינן יחזור:
הא שויתיה איהי שליח לקבלה - וקאמר איהו הולך:
לא יחזור - דלא עקריה משליחותא דידה:
אלמא הולך כזכי דמי - ופלוגתא היא בפ"ק (לעיל דף יד.):
לא לעולם לאו כזכי דמי - ואפילו שויתיה איהי שליח לקבלה ואמר לו איהו הולך מיעקר עקריה משליחותא ושוייה איהו שליח להולכה והאי דנקט מתני' בדלא שויתיה שליח משום התקבל נקט לה דהתקבל איצטריכא ליה לאשמועי' דאע"ג דלא שויתיה היא שליח ובעל נמי לאו בר שוייה שליח לקבלה הוא אלא להולכה ואיהו לא אמר הולך אפ"ה כי מטא גט לידה מיהא מגורשת:
לא ליהוי גיטא - דהא לאו להולכה שוייה שליח ולקבלה נמי לא בר שוייה שליח הוא:
קמ"ל - דהתקבל דקאמר ליה התקבל והולך קאמר דאדם יודע שאין לו שליחות לקבלה ואיידי דתנא התקבל תנא הולך דהכי קאמר מתני' בין שאמר בעל בלשון קבלה בין שאמר בלשון הולכה הוי שליח להולכה:

מאי לאו - אתרוייהו מילי דתנא לעיל מינה קאי לא שנא כי אמר הבעל קבלה ולא שנא הולכה אי שויתיה איהי שליח לקבלה מעיקרא לא יחזור ש"מ הולך כזכי דמי:

דלמא בהילך - בהך סיפא לא תיתני הולך ותן לה אלא הילך ותן לה דהילך ודאי הילך כדקאמרה היא ואי לאו דאמר אי אפשי הוה ליה שליח לקבלה:

פשיטא איש - זכר יכול ליעשות שליח לבעל להולכה כיון דאיתרבי שליחות מקרא מושלחה פשיטא דודאי זכר להולכה רבי:

שכן בעל - עליו להוליך גט לאשתו ובמידי דאיהו כשר שלוחו נמי כשר:

ואשה - אחרת פשיטא לן דהויא שליח לחברתה לקבלה מאחר דרבי קרא שליחות לקבלה מושלחה מביתו קרי ביה ושלחה:

שכן - היא עצמה מקבלת גיטה:

איפכא מאי - מי אמרי' כיון דהוא עצמו לאו בר קבלה הוא שאר זכרים נמי לאו בני קבלה נינהו וכן לענין הולכה באשה:

בחד שליח - קאמר דבין א"ל בעל הולך בין א"ל התקבל הוי שליח להולכה ואי אמרה ליה איהי מעיקרא להההוא התקבל הוי שליח לקבלה אלמא ההוא דאכשר להיות שליח לבעל להולכה מכשר להיות שליח לאשה לקבלה:

לא בשני שלוחין - וה"ק הבעל שאמר לאיש בין התקבל בין הולך לשון הולכה היא והאשה שאמרה לחברתה התקבל ונתנו לה הבעל אם רצה לחזור לא יחזור ולאו אשליח דרישא קאי:

והא הכא דחד שליח הוא - להההוא דאמרה ליה איהי התקבל א"ל איהו אי איפשי שתקבל אלא הולך:

פשוט מינה איש דהוי שליח לקבלה - כלומר מתרתי בעיין דבעינן לעיל חדא מצית למפשט מינה דאיכא למימר מתני' באיש קמיירי דכשר אף לקבלה ודין הוא שהרי מצינו שהוא ראוי לקבלה בגט של בתו קטנה שהתורה זכתה לו לקבל קידושיה כדילפינן בכתובות (דף מו:) מויצאה חנם אין כסף ולקבל את גיטה דכתיב ויצאה והיתה לאיש איתקש יציאה להויה הלכך בשליחות נמי כשר אבל אשה להולכה אכתי מיבעי לן:

אף הנשים כו' - חמותה ובת חמותה צרתה ויבמתה ובת בעלה:

והתם הולכה היא - דקתני להביא:

ואוקימנא בהולכה - בפרק קמא מדקתני צריכה לומר בפני נכתב והוינן בה מכי מטא גיטא לידה איגרשה לה ומתרצינן דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם:

ה"ג הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי - האשה שאמרה לשלוחה הבא לי גיטי והוא אומר לבעל אשתך אמרה התקבל לי גיטי:

והוא אומר - הבעל אמר לו הילך כמה שאמרה:
אפי' הגיע גט לידה אינה מגורשת - כדמפרש ואזיל:
ש"מ - דמאן דאמר לשליח הילך כמה שאמרה משלחך אדיבורא דידיה סמיך אדעתא דדיבורא דשליח קאמר ליה האי הילך כמה שאמרה דמהימנת לי דשליח לקבלה את הילכך אינה מגורשת דכי יהב בעל ניהליה אדעתא דשליחות קבלה יהיב ניהליה ולאו אדעתא דהולכה ושליח לקבלה לא הוי ותפשוט מינה בעיא דאיבעיא לן בב"מ בהשוכר את האומנין אדיבורא דשליח סמיך:
דאי אדיבורא דידה סמיך - והכי קאמר ליה אנא לא ידענא אלא כדאמרה איהי מסרנא ליה ניהלך:
כי מטא גט לידה מיהא תתגרש - דהא בעל נמי שליח להולכה שוייה:

דף סג.

הכי השתא בשלמא אי אתמר איפכא התקבל לי גיטי - אמרה ליה היא והוא אמר לבעל אשתך אמרה הבא לי גיטי ובעל אמר ליה הילך כמה שאמרה איכא למיפשט בעיין מדרב נחמן דאי אמר רב נחמן עלה משיגיע גט לידו מגורשת איכא למיפשט דאדיבורא דידה סמיך ולא הימניה אלא תלה בדעתה ומסריה ניהליה בתורת קבלה:
ואי נמי - הוה אמר רב נחמן עלה משיגיע גט לידה מגורשת פשטינן מינה דאדיבורא דידיה סמיך והימניה דהכי אמרה ומסריה לידיה בתורת הולכה:
אלא - השתא דאמר רב נחמן אינה מגורשת ליכא למיפשט דטעמא משום דסמך אדיבוריה דשליח הוא דאי נמי אדיבורא דידה סמיך ושויה שליח להולכה אשמועי' רב נחמן דשליח גופיה לאו בתורת הכי קבליה דלא ניחא ליה בטירחא דהולכה ועקריה לשליחותיה ואמר שליח לקבלה אפשי להיות שליח להולכה אי אפשי להיות הלכך אי נמי אמליך ואמטייה ניהלה לאו גיטא הוא דמעיקרא לא קבל עליו להיות שליח לבעל להוליך:
ת"ש - תיובתא לרב נחמן:
טעמא דרצה לחזור הא לא רצה - ואמטייה לידה מגורשת:
אמאי והא בעל לאו בר שויא שליח לקבלה הוא - ואיהו בתורת קבלה יהביה:
אלא - על כרחיך משום דאמרי' אע"ג דלא יהביה אלא בתורת קבלה כיון דאמטייה לידה מיגרשה משום דכיון שנתן עיניו לגרשה לכי מתיידע ליה דלא מצי לשוייה שליח לקבלה ניחא ליה דליהוי שליח להולכה:

והכא - גבי מילתיה דרב נחמן נמי אע"ג דההיא שעתא לא נעשה שליח להולכה מיהו לכי מימליך ואמטייה מינח ניחא ליה לבעל והוי שלוחו להולכה:

וגמר ונתן לשם הולכה - והתקבל דקאמר ליה התקבל והולך קאמר ולא טעמא כדקאמרת הוא דהיכא דשני ניהוי שליחות:

אבל הכא טעי - בעל כסבור שהיא עשאתו שליח לקבלה דסמך אדיבוריה ולא יהביה ניהליה אלא לשם קבלה ולרב אשי נמי דאוקי טעמא דרב נחמן משום דמעיקרא עקריה שליח לשליחותיה שפיר מיתרצה בהכי כדתרצינן דטעמא דמתניתין משום דהתקבל והולך קאמר ומתחילה נעשה שלוחו ולא איצטריכא למינקט הכא טעי אלא אליבא דלישנא קמא דקא סלקא דעתין טעמא דרב משום דאדיבורא דידיה סמיך הוא:

אינו גט עד שיגיע גט לידה - שאין הקטן עושה שליח הילכך לאו שלוחא דידה הוא אלא שלוחו דידיה הוא:

ה"ג ואמאי הא לאו שליח להולכה שוייה:

אדם יודע שאין שליחות לקטן - ואין זה שליח לקבלה וגמר ונתן לשום הולכה:

ואשתך אמרה - גרסי' בכולהו:

הולך ותן לה זכי לה והתקבל לה - אחד מכל הלשונות הללו אמר לו:

רצה לחזור יחזור - מפרשינן לה ואזלינן:

מאי לאו קבלה אקבלה והולכה אהולכה - זכי והתקבל דקתני קאי אאשתך אמרה התקבל והולך ותן לה דקתני קאי אאשתך אמרה הבא וקתני בתרוייהו משיגיע גט לידה מגורשת ותיובתא דרב נחמן מקבלה אקבלה דקתני הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל והוא אומר התקבל דבהדיא יהביה ניהליה בתורת קבלה ובעל לאו בר הכי הוא ואיהי נמי לא שויתיה וקתני דהוי מיהא שליח להולכה דכיון שנתן עיניו לגרשה כו' כדלעיל וכ"ש היכא דאמר לו הילך כמה שאמרה דאיכא למימר לאו אדיבוריה סמך אלא בדעתה תלה ושוייה נמי שליח להולכה:

לא קבלה - דקתני זכי לה והתקבל לה קאי אהולכה אאשתך אמרה הבא לי דאיהי נמי שליח לקבלה שויתיה שהרי אמרה לו התקבל ולקמיה פריך אם רצה לחזור אמאי יחזור:

והולכה - דקתני הולך ותן לה אאשתך אמרה התקבל:

מכי מטי גט לידיה - דשליח תיגרש דהא תרוייהו שליח לקבלה שוייה ואמאי אם רצה לחזור יחזור:

ה"ג שמע מינה דאדיבורא דידיה - דשליח סמיך כלומר תיפשוט מדקתני יחזור דאדיבורא דידיה סמיך ואיהו א"ל אשתך אמרה הבא לי והא הימניה והתקבל דקאמר

ליה התקבל והולך קאמר דהכי נמי אוקימנא לעיל דאי אתמר דרב נחמן איפכא התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא והוא אמר הילך כמה שאמרה ואמר רב נחמן משיגיע גט לידה מגורשת הוה פשטינן מיניה דאדיבורא דשליח סמיך:

הכי השתא התם קאמר ליה הילך כמה שאמרה - הא דאמרן לעיל דאי אתמר דרב נחמן איפכא כי הא דהכא התקבל לי גיטי ואשתך אמרה הבא לי גיטי והוא אמר הילך כמה שאמרה והוה אמר רב נחמן דכשיגיע גט לידה הוא דהויא מגורשת הוה פשטינן מיניה דאדיבורא דידיה סמיך דהא קאמר ליה הילך כמה שאמרה וכיון דלא מיגרשה בקבלה דהאי איכא למיפשט מינה בעיין דהשוכר דאיבעיא לן בכי האי גוונא דהאי כמה שאמרה דקאמר ה"ק לה מהימנת לי דהכי קאמרה ובתורת הולכה יהביה ניהליה:

הכא - דקאמר ליה זכי והתקבל:

מי קאמר ליה הילך כמה שאמרה - דתיפשוט בעיין דהשוכר מינה הא דקתני הכא יחזור משום דכיון דאמר ליה שליח להולכה עשאתני אשתך ואיהו א"ל התקבל אדם יודע שאין עושה שליח לקבלה והתקבל והולך קאמר אבל אי אמר לו הילך כמה שאמרה אימא לך דאדיבורא דידה סמיך ולא הימניה ובדעתה תלה ואם רצה לחזור לא יחזור דתרוייהו שליח לקבלה שוינהו:

ת"ר כו' רצה לחזור לא יחזור - קסבר הולך כזכי דמי:

אמר לו אי אפשי שתקבל - גלי דעתיה דהולך דקאמר ליה לאו זכי הוא:

ה"ג הילך לרבי נתן כזכי דמי או לא:

האשה שאמרה התקבל לי גיטי - כלומר ואם אמרה לו מתחלה האשה התקבל ונתנו ליה הבעל באחת משתי לשונות הללו רצה לחזור לא יחזור:

דף סג:

מאי לאו בהילך - קתני בה ור' נתן היא דפליג בהולך ומודה בהילך:

אם אמר לו הבעל כו' - משנתינו היא:

מאי לאו בהילך - תנן במתני':

נעשה שלוחו ושלוחה וחולצת - אם מת הבעל קודם שהגיע גט לידה חולצת ולא מתייבמת:

מספקא ליה אי הולך כזכי - ונתגרשה בקבלתו של זה אי לאו כזכי:

חייב - המשלח באחריותו שהרי לא צוהו המלוה לשולחו:

ואם בא לחזור אינו חוזר - אלמא כזכי דמי:

ספק ממונא לקולא - והמוציא מחבירו ידו על התחתונה לפיכך אינו חוזר:

משום בזיון דבעל - כסבור קלותי בעיניה שאינה מקבלתו בעצמה דאילו כי עבדא לקבל מיד הבעל אין כאן חשש בזיון דהא ידע ולא קפיד:

משום חצרה הבאה לה לאחר מיכן - לאחר שנתן לה הבעל הגט בחצר של אחרים קנאתו דההוא לאו גיטא הוה דבעינן ונתן בידה או בחצרה דאיתרבאי מידה וזה בשעה שנתן לא היה החצר שלה וגזרינן שלא יקבל שליח האשה מיד שליח בעלה משום דדמי להא שקדם הבעל ומסרו ליד שליח ואחר כך עשתה היא שליח לקבלו ואתו נמי למימר חצר הוי שליח הבעל וכשקנאתו היא נעשה החצר עצמו שלוחה:

מאי בינייהו - בין הני תרי לישני:

דקדמה איהי ושויה שליח - דידה קודם שמסר הבעל ליד שלוחו דהשתא לא דמי לחצר הבא לאחר מיכן:

ליהוי בידך - ותהיה אתה שלוחי לקבלה:

אם איתא לדרבי חנינא - אם הייתי יודע שהלכה כמותו:

עבידנא - בהא מילתא עובדא כוותיה ואמינא מגורשת ולא חיישינן לחצרה הבאה לאחר מיכן:

לא חזרה שליחות אצל הבעל - שליח שחזר ונעשה שליח למי שנשתלח לו ניתק משליחות הראשון עד שלא היה לו שהות לחזור אצל שולחו ולומר עשיתי שליחותך ושליחות שאינה ראויה לחזור ולהגיד אינה שליחות:

נתיישב בדבר - נעיין בה עד שיתיישב דעתנו להשיב כהלכה:

הדור שלחוה - לאחר ימים לדעת מה נתיישב בדבר:

כל הני - כל אלו פעמים חוזרים ושולחים:

הוי דבר שבערוה - שנולד בו ספק בבית המדרש:

חולצת ולא מתייבמת - אם מת:

הוה עובדא - כי האי גוונא:

ואצרכה גט - אחר משום דלא חזרה שליחות:

תרתי - בתמיה אם גט למה חליצה משמת:

גט מחיים - אם באת לינשא מחיים צריכה גט שני:

וחליצה לאחר מיתה - אם מת ולא נתן לה גט:

נפאתה - כך שמה:

אזול סהדי - שאמר להם בעל כתבו גט ותנו לה:

וכתבו תפאתה - טעו בשמה:

עשו עדים שליחותם - לגט אחד עשאם שלוחים ועדים והרי כתבו גט אחד ואינן שלוחים עוד לחזור ולכתוב גט כשר:
ואבד - קודם שנתנוהו לה:
עשו עדים שליחותם - ואינן רשאין לכתוב גט שני וליתן לה שהרי כבר כתבו גט כשר:
כתבו ותנו לשליח - לשליח שלי שמיניתי וכן עשו ואבד בדרך מי אמרינן עשו כל שליחותם ונסתלקו:
או דלמא - האי נמי עד שיבא גט לידה ותתגרש עשאן שלוחין לכתוב אלא לטירחא דידהו חש שלא להטריחם בהולכה:
א"ל רבינא לרב אשי ויוליך לה מהו - את"ל בהך דלא אמר אלא כתבו ותנו לשליח והם כתבו ונתנו לו ואבד דעשו שליחותם דהא כל מה שצום גמרו ועשו הכא מאי מי אמרינן כיון דאמר כתבו ותנו לשליח ויוליך לה עשאן שלוחים לחזור ולכתוב עד שיגיע לידה לכך פירש להם כל כך או דלמא לא שנא:
ה"ג - טול לי שא לי יהא לי בידך כו':
מתני' האשה שאמרה התקבל לי גיטי - והוא חזר ואמר קבלתי:
צריכה - להביא לפנינו ב' כיתי עדים:
שנים שיאמרו בפנינו אמרה - לו לקבלו:
ושנים שיאמרו בפנינו קבל וקרע - ובגמרא פריך למה לו למיקרעיה:
אפי' הן כו' - שהשנים שאמרה בפניהם הן עצמן ראו כשקבלו:

דף סד.

או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד - שלישי שנעשה עד בזו ובזו מצטרף עמהם:
גמ' בעל אומר לפקדון - גט שנתון ביד שליש בעל אומר לפקדון נתתיו בידך ושליש אומר לגירושין נתת לי שהייתי שלוחה לקבלה ונתגרשה בקבלתי והאיש והאשה יחד בעיר:
דהא הימניה - כשמסרו בידו:
דאיתיהיב למחילה - שאם מחלו מחול הלכך שליש נאמן דכיון שהאמינו ומסר בידו נתרצה בהבטחתו עליו למחול על ממונו ולהאמין כל מה שיאמר אבל במילתא דאיסורא אין בידו להאמין:
גיטי ממון - שאין גט אלא לשון שטר:
מידי גבי הדדי תניא - וכן לגיטין וכן לשטרות דנימא מדהא לשטרות דממון קמייתא לגיטי נשים הני תרי תנאי נינהו ותרוייהו בממון איירי:

ואמאי - בעי עדים כלל לא בקבלה ולא באמירה אלא באמירתו בלבד להימניה דהא הימניה בעל:

מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה - בפנינו להראותו לנו דניהמניה הא קרעו ואע"פ שהקרעים בידו בפנינו אין שליש אא"כ השלישית בידו דמיגו דאי בעי הוה עביד ביה מאי דקאמר נאמן נמי על אמירתו אבל זה שקרעו אין בידו למוסרו בידה:

תינח אמרה קיבל למה לי - לאתויי עדים שראוהו מקבלו מיד הבעל הרי הוא בידו בפנינו והא ודאי קבליה:

רבי אלעזר היא - דאמר אין גט כשר בלא עדי מסירה:

קרע למה לי - כלומר למה לי למקרעיה:

שעת גזרת המלכות הוה - שגזרו על המצות:

שליש גופיה לא מהימן - ואיהי כי אמרה משמיה מהימנא:

בעל אומר לגירושין - נתתיו לשליש למוסרו לה:

גירשתי את אשתי נאמן - דמה לו לשקר הרי בידו לגרשה:

מי קאמר גירשתי - שליח להולכה הוא דעבד:

ונימא דחזקה שליח כו' - כיון דבעל נאמן דמסריה להאי על מנת לגרשה נימא שחזקה שהשליח עושה שליחותו:

אסור בכל הנשים - שמא זו קרובת ארוסתו שקדש לו שלוחו היא אא"כ חזר שלוחו לומר לו פלונית קדשתי לך או לא קדשתי לך שום אשה:

דף סד:

לחומרא - כי הא דרבי יצחק:

מתני' היא ואביה - או היא או אביה היא יש לה יד דהא גדולה היא ואביה נמי זכאי לקבלו ומ"מ יד דידה כדקיימא קיימא דהא גדולה היא ואם היתה יתומה היא מהוה את עצמה והיא מקבלת את גיטה והשתא נמי לא שנא:

גמ' יד דידה לאו כלום היא - דלגמרי אוקמה רחמנא ברשותיה כל ימי נערות אלא א"כ ניסת:

אינה מתגרשת - דכתיב ושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה חוזרת יצתה זו שמשלחה וחוזרת הכי דרשינן לה ביבמות בפרק חרש שנשא (יבמות דף קיג:) הלכך אפילו בקבלת אביה אינה מתגרשת:

כל שמשמרת דבר אחר מחמת גיטה - שאם אבדה גיטה משמרת דבר אחר שאינו דומה לו וסבורה שהוא גיטה:

הא שוטה בעלמא היא - ואין לך משלחת וחוזרת יותר ממנה דמדלא קתני שמשמרת שטר אחר מכלל דלאו שטר הוא אלא מידי דלא דמי ליה:

[**צרור וזורקו**] - קטן שנותנין לו צרור וזורקו וכשנותנין לו אגוז נוטלו:

זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים - אם זיכה אדם לחברו דבר ע"י אותו קטן שמסר בידו החפץ ואמר זכה בחפץ זה לפלוני לא זכה ואם בא הנותן לחזור חוזר:

חפץ ומחזירו לאחר שעה - כשתובעין אותו ממנו:

זוכה אף לאחרים - ומדרבנן:

דא ודא - שתי תקנות אלו דינן שוה:

מאי אחת היא - שניהם לזכות או שניהם שלא לזכות:

וורדאן - מאנשי וורדניא מקום:

משתתפים במבוי - להיות כל החצרות מוציאין לתוכו ויטלטלו בכולן:

את החבית - שהיין בתוכה לשיתוף דסתם שיתוף ביין:

מאי בעיא גביה - הרי היא יוצאת בסימנין:

שיתופי מבואות דרבנן - דמדאורייתא אין אסור להכניס ולהוציא אלא מרשות היחיד לרשות הרבים:

אשתיק וורדאן - נאלם שלא השיב תשובה על תירוץ זה:

דף סה.

מערימין - לפדותו בלא חומש שאדם מוסיף חומש כשפודה את מעשר שני שלו ואינו מוסיף חומש על של אחרים אם קונהו מחבירו:

ופדו בהן מעשר שני - ממנו דהוו להו אחרים לגביה והם סמוכים על שולחנו ושלהם שלו שהם חוזרים ונותנים לו:

אלא בזמן שהיובל נוהג - דבעינן ואיש אל משפחתו תשובו (ויקרא כ"ה:י'):

שלש מדות - חלוקות בזכיית קטן:

וכנגדן בקטנה - חשיב לה יודעת לשמור קידושיה ומתקדשת בקידושי אמה או אחיה לדעתה או בקבלת עצמה אם יתומה היא:

למיאון - שצריכה למאן ואינה יוצאה בלא מיאון דתנן ביבמות (דף קז:) כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קדושיה אינה צריכה למאן וזו יודעת לשמור היא:

הפעוטות - תנן בהניזקין (לעיל דף נט.) דמקחן מקח במטלטלין ופרשי' כבר שית כבר תמני:

וכנגדן בקטנה - משהגיעה לימים הללו משלחה ואינה חוזרת קרינא בה ומתגרשת בקבלת עצמה אפי' קיבל בה אביה קידושין ומת ואע"פ שקידושיה קידושין מן התורה:
הגיעו לעונת נדרים - שנה אחת לפני נערותה נדריה נבדקין כדתנן במס' נדה (דף מה:) בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין ואם ידעה לומר לשם מי נדרה לשם מי הקדישה נדרה נדר והקדישה הקדש:
חולצת - אם הביאה סימנין ולא אמרי' שומא נינהו אבל קודם הזמן הזה קטנה היא ואין סימניה סימנין ואינה חולצת דאיש כתוב בפרשה ומקשינן אשה לאיש:
למכור בנכסי אביו - קרקעות:
עד שיהא בן עשרים - הוי קטן:
מתני' אם רצה הבעל לחזור - קודם שיגיע גט לידה:
פסול - דאין רצונו שיעליזו עליו שם וקפידא היא:
הרי היא במקום פלוני - אינו אלא כמראה מקום שם תמצאנה:
ור' אלעזר מכשיר - טעמא מפרש בגמ':
גמ' מאי שנא רישא דלא פליג רבי אלעזר - גבי תן גט זה לאשתי במקום פלוני וקתני פסול:
מדעתיה מגרש - והדבר תלוי בו איכא למימר קפידא היא ודוקא קאמר ליה אבל איהי דבעל כרחה מיגרשה מנא ידעה דניחא ליה לבעל למיתבי' התם הלכך אינה אלא כמראה מקום שם תמצאנו:
מתני' הבא לי גיטי אוכלת בתרומה - אם אשת כהן היא עד שיגיע גט לידה:
לאותו מקום - שכך אמרה לו לא תהא שלוחי לקבלה אלא שם ובגמרא פריך וגיטא היכי הוי הואיל וקיבלו במקום אחר ואפי' כשיגיע שם והא תנן לעיל פסול:
אוסר מיד - משפירש מאצלה רבי אלעזר לטעמיה דמכשיר כשקיבלו במקום אחר דמראה מקום היא לו ומשעת קבלה איגרשא לה לפיכך משעה שפירש מלפניה אסורה שמא מצאו חוץ לעיר וקיבלו הימנו:
גמ' וזימנין דמשכחת ליה בבבל - כיון דהדר אמרה ליה הכי מכלל דלא קפדה אי מקבל ליה בדוכתא אחרינא והאי דקבעה ליה עיקר במתא מחסיא הכי קאמרה לא תהא שלוחי לקבלה להתגרש אני על ידך עד דמטית התם:

דף סה:

דהא מראה מקום היא לו - דאמר רבי אלעזר לעיל אשה כיון דלאו בדידה תליא קביעות מקומה לא הויא קפידא אלא כמראה מקום:

לא צריכא - הא דאיצטריך למיתני אוסר מיד אלא דאיתיה לבעל במזרח והאי שליח אזיל למערב:

מהו דתימא - לא תתסר מיד דהא למערב ליתיה לבעל דניחוש דלמא משכח ליה באורחיה בצאתו מן העיר:

מיגס גייס ביה - פוגע בו:

ערב לי בתמרים - לסוף אלפים של תחום:

הא רבנן - דאמרי לעיל גבי דידה אע"ג דלא בדידה תליא ולא איכפת לה אמרי' כל מאי דאמר איניש לשלוחיה אי שני לאו שלוחיה הוא ה"נ אין עירובו עירוב:

מראה מקום הוא לו - במידי דליכא פסידא ולא איכפת ליה:

הא והא רבנן - ואינהו נמי לא אמור קפידא אלא גבי אשה דהתם ניחא ליה דתיתזל ולאו בדוכתא אחרינא והנך מתנייתא כאן בשלו עירובו עירוב דלא איכפת ליה והאי דקתני אינו עירוב כגון דיהב ליה חבריה רשות לערובי מתמרים דידיה ואמר לו האיך לשלוחיה ערב לי בתמרים דפלוני דהכא ודאי קפידא הוא דבגרוגרות דחבריה לית ליה רשותא:

במגדל - קא סלקא דעתין הנח לי עירובי במגדל שבסוף אלפים:

מאי שלו ומאי של חבירו איכא - דמקפיד מי מקפיד ההוא חבריה אי מנח ליה בהאי או בהאי:

פירי דמגדל - במגדל דקתני לאו לאתנוחיה הוא אלא ערב לי מפירות פלוני שיש לו במגדל:

מתני' כתבו גט ותנו לאשתי - לשון בני אדם הוא כבר החזיקו בו לקרות לספר כריתות אשה גט:

גרשוה - נמי כבר נהגו לקרות גירושין:

כתבו איגרת ותנו לה - גם זה לשון הגט שכותבין בו ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין ואיגרת שבוקין:

פטרוה לא אמר כלום - דדלמא לשון פטור וחובה להקל מעליה חובות שחייבת:

פרנסוה - כל לשון פרנסה לשון עשיית צרכיה הוא קונדיי"ר בלע"ז כמו לפרנסה שמין באב (כתובות דף סח.) וכמו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות (שם דף סט.) הלכך לא ידעינן אי צורכי גט הוא שלא תהא זקוקה ליבם או צורכי מלבוש וכסות הוא:

כנימוס - כחוק לא ידעינן אי חק גט אי חק מזון וכסות וכן כראוי:

גמ' שלחוה - לשון ושלחה מביתו (דברים כ"ד:א') נקט האי גברא:

שבקוה - לשון אגרת שבוקין:

תרכוה - לשון תרוכין גירושין:

ר' נתן אומר פיטרוה דבריו קיימין - לשון גט פטורין כך שמעתי ולי נראה הפוך פטרוה שעל כרחך בלשון צואה הוא כמו שלחוה וכמו דברו שברו הוא לשון גט פטורין שהוא דגש פיטרוה שבלשון צוואה הוא רפי כמו אמרו שלחו מכם (בראשית מ"ב:ט"ז) שמעו מלכים (שופטים ה':ג') אף פיטרוה הוא לשון פטור וחובה דאי לשון פטורין היה לו להדגיש פטרוה:

רבי נתן דבבלאה הוא - שבא מבבל כדאמרינן בבבא בתרא (דף קלא.) והעזתי פני בנתן הבבלי:

ודייק בין פיטרוה לפטרוה - שמספרין פעמים בלשון ארמי ופעמים בלשון עברי הלכך כי אמר פטרוה לשון גט פטורין הוא שהדגיש וסיפר בלשון ארמי וכי אמר פיטרוה סיפר בלשון עברי ואמר לשון פטור וחובה:

תנא דידן דבר ארעא דישראל הוא - וכל סיפורו לשון עברי לא דייק בין פטרוה ובין פיטרוה ולאו לגט פיטורין איכוון דפיטורין לשון ארמי הוא תרגום של שילוח:

הוציאוה מהו - מי אמרי' לישנא דקרא נקט ויצאה מביתו (דברים כ"ד:ב') או דילמא לאו לישנא דקרא הוא דלא כתיב והוציאה מביתו אלא ויצאה היא מעצמה:

עזבוה מהו - לשון איגרת שיבוקין הוא או דלמא כיון דלאו לשון עזיבה כתבינן בגט לאו לישנא דגיטא הוא:

התירוה מהו - לשון מותרת לכל אדם הוא או לשון התרת נדרים או התרת חגורה:

פשוט מיהא - מתניתא חדא מהני בעיין עשו לה כדת לא אמר כלום:

מתני' היוצא בקולר - ליהרג למלכות:

ואמר כתבו - אע"פ שלא אמר תנו:

יכתבו ויתנו - דאגב פחדיה טריד ולא פריש:

המפרש - לים:

והיוצא בשיירא - למדברות:

המסוכן - חולה:

גמ' מחמרא - מיין שיש לי:

דף סו.

דרא רבי אבינא לסילתיה - יטעון רבי אבינא סלו על כתיפו למזונותיו להוצאת הדרך וילך לו אצל רב הונא רבו כי על פיו ושמועותיו יזכה במתנה בלא קנין:

דאמר ר"ה - בפרק מי שאחזו (לקמן דף עב:):

גיטו - דשכיב מרע:

כמתנתו כו' - ומינה ילפינן אנן נמי דמה גיטו אע"ג דלא פריש תנו נותנין כדתנן במתניתין ביוצא בקולר ובמסוכן אף מתנתו כו':
לאחר מיתה מי איכא - לאחר שמת מי מגרשה ובשעת מיתה הוזקקה ליבם ולהא מילתא היכי נדמינהו:
אלא ר' אבא - לאו הכי אתקיף אלא הא קשיא ליה אדר' זירא דאמר קנה רבי אבינא להא מתנה דגניבא:
במקצת - ששייר לעצמו שלא נתן כל נכסיו ובעי קנין דהכי קיי"ל בב"ב בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קנא:) דכיון ששייר לגרמיה מידי אינו כמצוה מחמת מיתה הואיל וחס על פרנסת עצמו והרי היא כמתנת בריא:
ופרכינן - מכלל דרב הונא סבר דלא בעי קנין:
דמצוה מחמת מיתה הוא - שהיה יודע שהיוצא בקולר אינו חוזר:
הכי קשיא ליה - היכי נקני:
חמרא לא אמר - הבו ליה חמרא בארבע מאה זוזי:
דמי חמרא לא קאמר - הבו ליה ארבע מאה זוזי מדמי חמרא דנימא לזבוני חמרא ומיתב ליה:
מחמרא קאמר - זוזי מחמרא קאמר דניתבו ליה וכי עושין מעות מיין:
כדי לייפות את כחו - לכך לא פירש לא זו ולא זו כדי לייפות את כחו שיהא לו כל היין שלו אחריות שאם אמר תנו לו יין אם החמיץ מן היין מאה חביות היו היורשין אומרים לו שלך החמיץ ואי אמר דמי חמרא ומכרו ממנו קצת ואבדו המעות אומרים לו אבדו מעותיך הלכך אמר מחמרא דמשמע יין ודמיו שהכל אחריות לו:
מתני' כל השומע קולו - ופירש שמו ושם עירו:
גמ' אידמויי אידמו - פעמים שעושין עצמם בדמות אדם:
בבואה - צל:
צרה היא - שמתכוונת היא לקלקלה שתנשא בגט זה ותאסר על בעלה:
בשעת הסכנה - כגון זה שמסוכן למות ואם לא עכשיו אימתי:
שאין מכירין - אם זהו שפירש שמו:
מתני' רצה לשחק בה - הואיל ולא אמר תנו:
אם מעצמו נפל הרי זה גט - דדעתו מתחילה היתה לכך וסופו הוכיח והוה ליה כמפרש ומסוכן:
גמ' מעשה לסתור - רישא תנא לא אמר כלום ואח"כ נתן חילוק בין מעצמו נפל ובין דחתו הרוח:

מי משוי איניש ברא שליח במקום אבא - דלא מקפיד בהי מינייהו ומעיקרא להאי ברא נמי שווייה שליח ועכשיו שמת האב יתנו לה הבן הזה וחבירו שהרי הלך הבעל למדינת הים:

מתני' אמר לשנים תנו גט לאשתי - אע"ג דלא אמר כתבו ותנו הרי אלו יחתמו בעצמן ולא יאמרו לעדים אחרים לחתום דלאו בית דין מנינהו לצוות על אחרים אלא עדים שווינהו ובגמרא מפרש על כתב הגט אם יכולין לצוות לסופר אחר לכתוב או הם עצמם צריכין לכותבו:

דף סו:

או לשלשה (**נמי**) **כתבו ותנו גט לאשתי** - אע"פ שהן ראויין ליעשות בית דין כיון דבהדיא אמר להו כתבו לא ב"ד שוינהו אלא עדים:

אמר לשלשה תנו - ולא אמר כתבו:

הרי אלו יאמרו - לעדים אחרים לכתוב ולחתום וליתן מפני שעשאן ב"ד:

מבית האסורין - משמו של רבי עקיבא שנחבש בבית האסורין:

נומינו לשליח - אמרנו לשליח לחנינא שנעשה שליח בהלכה זו לאומרה בבית המדרש:

ילמדו - אם אינם יודעין לכתוב ילמדו לכתוב עד שיכתבוהו בעצמן:

גמ' הכי גרסינן אמר לשנים כתבו ותנו גט לאשתי ואמרו לסופר וכתב וחתמו הן מהו - הא דקתני מתניתין לכתבו בעצמן אחתימה קאי והכא הרי חתמו הן או דילמא אכתב הגט קאי:

שלח להו תצא - אם ניסת בגט זה תצא מספק דמספקא לן אי כשר או לא:

והדבר צריך תלמוד - כלומר אין הדבר הזה ברור לנו וצריכין אנו ללמוד מן הגדולים ממנו אם כשר הוא או לא:

מאי הדבר צריך תלמוד - מאי מספקא ליה לשמואל בגווה:

אי נימא מילי אי מימסרן לשליח - וכשר ודברים שנאמר לשליח זה אם יכול למוסרן לשליח אחר:

אי לא מימסרן - ופסול דהכא מילי בעלמא מסר להו ואינן חוזרין ונמסרין לסופר ולא דמי למוסר גט לשלוחו שיכול לחזור ולעשות שליח אחר:

הלכה כר' יוסי - דמתני':

אלא - מספקא ליה אי האי כתבו דקאמר להו:

אי כתב ידן הוא - חתימתן הוא דקאמר והרי חתמו הן:

או כתב הגט הוא - והרי לא כתבוהו:

אין איכא בי דינא חדתא - שלא למדו לחתום עדיין:
ופרכינן ואי סבירא לן כתובו כתב ידן הוא דהוי - הא כתב הגט אם אמרו לסופר וכתב כשר בתמיה:
והאמר שמואל כו' הלכה כר' יוסי - דמתני' וכיון דפריש שמואל טעמא דר"י משום דמילי לא מימסרן לשליח הוא היאך כשר הא מילי נינהו ומשני אי הוה סבירא לן ופשיטא לן דכתובו דקאמר לא הוי אלא כתב ידן איכא למימר דכתב הגט מדלא קפיד עליה נעשה כאומר אמרו לסופר ויכתוב וקס"ד דמודה רבי יוסי באומר אמרו:
ומי מודה - והא אנן תנן כתב סופר את הגט וחתם עד אחר כשר:
ואמר ר' ירמיה חתם סופר שנינו - האי כתב סופר דקתני חתם הוא שאם חתם הסופר בעד ועד אחר עמו כשר:
מתני' - דמכשר חתימת סופר בגט רבי יוסי היא:
דאמר מילי לא מימסרן לשליח - הלכך אין אדם חותם בגט אא"כ שמע מפי עצמו לפי שאין השליח רשאי לומר לעדים חתמו בגט פלוני ומשום הכי ליכא למיחש הכא שמא הבעל לא צוה שיחתום אלא לשלוחו צוה שיאמר לסופר זה לכתוב ולאחרים לחתום והשליח חשש שמא יתבייש הסופר לומר אין מקבלין אותו בעד ומתוך חששא זו צוה לסופר לחתום ומהכא שמעינן דבאומר אמרו נמי פליג רבי יוסי דאי סלקא דעתין מודי ביה היכי מכשר חתימת סופר בגט נפיק מינה חורבא כו':

דף סז.

כיון דאמר מר - לקמן בשמעתין גבי אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו כשר הגט אבל לא תעשה:
לא שכיחא - הלכך לא גזרינן ושמואל לית ליה דרבי ירמיה דאמר חתם סופר שנינו אלא כתב סופר וחתם עד כדאמרינן בהמגרש (לקמן דף פו.) ולא מוקי לה כר' יוסי ולא איירי מתני' בחתימת סופר כלל ובין לרבי יוסי ובין לר' מאיר כשרה החתימה ושמואל לית ליה דרב חסדא דאמר רבי יוסי היא וכתב סופר ודברי הכל היא:
דלמא אמר להו - אתם חתומו ואמרו לפלוני ויכתוב דבהא אמרי' לקמן כשר ותעשה ואי מכשרת חתימת סופר בגט אזלי הני סהדי ומחתמי לסופר משום כיסופא:
הניחא למ"ד כו' - פלוגתא היא לקמן בשמעתין:
אלא ר' יוסי תרתי אמר כו' - אלא ודאי רבי יוסי תרתי אמר לפסולא בין שאמר לשלשה תנו בין שאמר אמרו לפלוני ויכתוב ופלוני ופלוני ויחתמו פסול והנך אמוראי דאמרי לקמן תעשה ולא תעשה אליבא דרבי מאיר פליגי דלרבי יוסי פסול לגמרי ואיתא לדרב

חסדא דהא דקתני חתם סופר כשר רבי יוסי היא דליכא למיחש שמא שליח צוה ולא בעל:

ושמואל - דאמר לעיל הדבר צריך תלמוד דאי כתובו כתב ידו הא כתב הגט נעשה כאומר אמרו וכשר:

סבר לה כרבי יוסי בחדא - דאמר שמואל הלכה כרבי יוסי היכא דלא אמר אמרו:

ופליג עליה - באומר אמרו:

נמוקו עמו - פירושו עמו לתת טעם לכל דבריו שהיה מיישב את דבריו:

חכם וסופר - כדאמרינן במסכת סוטה (דף כ.) אמרתי לו לבלר אני:

חכם לכשירצה - כשהיה רוצה להיות מתון ומתיישב בדבריו היה חכם:

גל של אגוזים - מפרש באבות דר' נתן (פ' יח) מה גל של אגוזים אדם נוטל אחת מהן והם נקבצות ונופלות זו על זו כולן כך ר' טרפון בא תלמיד ושאלו דבר היה מביא לו ראיה מקרא מדרש משנה הלכה ואגדה הכל יחד:

חנות מיוזנת - יינה מוכן בה תמיד שאין החנוני צריך לומר ללוקחין המתינו ואביא לכם כך נצרך אדם ללמד מפיו מזומן לו ותלמודו ערוך בפיו:

אוצר בלום - כך מפורש באבות דרבי נתן למה היה ר' עקיבא דומה לעני שנטל קופתו ויצא לשדה מצא שעורים קצר ונתן בה מצא חטין נתן בה וכן פולים וכן עדשים וכשבא לביתו בירר כל מין ומין לעצמו כך ר"ע כשלמד מרבותיו שמע דבר מקרא מרבותיו ואחריו הלכה ואחריו מדרש ואחריו אגדה נתן לבו לחזור עליהן ולגורסן עד שהיו סדורין בפיו ולא אמר אלמוד מקרא לעצמו מדרש לעצמו אבל כשנעשה חכם גדול עשה כל התורה מטבעות מטבעות סידר מדרש ספרי וסיפרא לבדן ושנאן לעצמן לתלמידיו והלכות לעצמן ואגדות לעצמן ונראה בעיני אוצר בלום סגור מסגירות לבדן מחיצות מחיצות כמו שעושין בתיבות גדולות ליתן חטין מכאן שעורין מכאן עדשים מכאן כמו פיו בלום ורגליו מבולמות בבכורות (דף מ:) קלושיי"א בלעז:

קופת הרוכלים - מפרש התם מה רוכל זה שבא לעיר שואלין ממנו אפרסמון עמך אומר הין פלייטון עמך אומר הין קנמון עמך אומר הין כך נצרך אדם לשאול דבר במקרא משיבו וכן בגמרא וכן במדרש וכן באגדה ואין שבח זה דומה לשל ר"ע שנתן לבו תחילה ולמד הכל מבולבל ואח"כ סדרן:

קופה של בשמים - דומה לקופת הרוכלין אלא שהרוכל מתוך שאומנתו לכך מרבה מינין יותר וקושר כל אחד בצרור לבדו להיות מזומן לשואלו:

קב ונקי - לא לימד הרבה כשאר חבריו אלא מה שאומר בבית המדרש נקי הוא שהלכה כמותו לעולם:
טוחן הרבה - שנה הרבה:
מוציא קימעא - מפרש ליה:
תנא משכח קימעא - מתלמודו:
ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין - מה ששכח מתלמודו לא שכח אלא דברים שלא נראו שהלכה כמותן:
שנו מדותי - למדו תורתי:
שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר"ע - בחרתים ותרמתים מתוך עקרי משניותיו של ר"ע והיינו ברירה אחר ברירה:
שמא תשכור עדים - לכך שיאמרו בשם בעלה לסופר לכתוב ולעדים לחתום:
לא חששו חכמים לדבר זה - מאחר שמכירין חתימתן לא חשו לומר שקר חתמו:
מעשה לא עבדי - שיחתמו שקר או יעידו שקר:
דיבורא עבדי - אומר לאחרים לעשות והאחרים סבורים שהבעל ציוה:
ואתם חתומו - דליכא למיחש שמא תשכור כיון דאין חותמין אלא אם כן שמעו מפי הבעל עצמו:
ולא תעשה - גזירה הא אטו הא:

דף סז:

ואיכא דאפיך להו - לרבה ורב יוסף:
ע"י כולן - בשביל כולן:
מוליך במעמד כולן - כולן ילכו עמו:
מנה מהו - אם לא אמר כולכם אבל מנאן א' ב' ג' ד' ואמר כתבו גט לאשתי מהו מדמננהו לכולהו הנך מנויין איכוון או דלמא כיון דלא אמר להו כולכם המנויין כתבו לא בעינן כולם:
אמרי לה להאי גיסא - מנה כולהו אכולהו קפיד מנה מקצתייהו לא קפיד אלא אמנויין השנים מהני מנויין חתמו למעוטי השאר שלא נמנו אתא ולא לכל הני מנויין איכוין שיחתמו כולם כיון דלא מנה לכולהו הוברר שטורח הדבר עליו וחדל לו מדעתו הראשונה ואפי' המנויין אינם צריכין לחתום אלא מקצתן:
ואמרי לה להאי גיסא - מנה מקצתן גלי דעתיה דאהני קפיד וצריכין כולן המנויין לחתום מנה כולן כיון דלא אמר כולכם לא הקפיד אלא לומר בפני מנין זה ולא שיחתמו כולם:

אתקין רב יהודה בגיטא דכולכם - בגט שאדם אומר במעמד רבים ויש לחוש שמא יאמר לכולכם איכוין ולא יחתמו כולם ונמצא גט בטל התקין שיהו כותבין בו כך אמר לנו פלוני כתבו או כולכון או כל חד מנכון כולכון אחד כותב במעמד כולם או כל חד מנכון אפי' אין חביריו עמו:

אובילו - הוליכו:

ואתי לאיפסולי - שמא לא יהא אחד מהן במעמד כתיבתו או לא יחתמו כולן:

חתומו כל תרין מנכון - ולא לימא (אינש) כולכם:

מתני' מי שאחזו קורדייקוס - שם שידה השולטת כששותה יין הרבה מגיתו:

לא אמר כלום - שאין דעתו מיושבת:

נשתתק - לאו אשאחזו קורדייקוס קאי אלא אדם שנעשה אלם מחמת חולי:

הרכין - הטה ויט שמים מתרגמינן וארכין שמיא (תהילים י"ח:י'):

בודקין אותו - בדברים אחרים שואלין לו דברים שהוא ראוי להשיב עליהן אם ראו דעתו מיושבת שמרמז על תשובת לאו הרכנה שדרך בני אדם להרכין על לאו ועל הין הרכנת הין שלשה פעמים לכל אחד כותבין ונותנין אם מרכין על הגט הרכנת הין:

גמ' נכתיה - נשכו כלומר ששתה הימנו והרגיש בו:

רוחא - שד האוחז על ידי כך:

לקמיעא - שמשביעין בה את הרוח בשמו:

סומקא - כחוש:

מרקא - מזוג במים הרבה:

לשמשא בת יומא - חולי שאחזו מחמת חום בו ביום:

כוזא דמיא - ישתה:

סיכורי - הקזת דם בקרן:

סומקא - כחוש:

עתיקתא - מימים רבים:

למציעתא דרישיה - דחולה:

דחליש ליה עלמא - פג לבו:

ולימוד - ישוט כמו נחית בר אמוראי (ב"ב דף עד:):

לשמשא בשרא סומקא כו' - כדאמר:

לתלגא - חולי שאחזו מחמת צינה:

חייא - בלא מזיגת מים:

הוו מצערי ליה - העבדים מפני שהיה חסיד ופרוש ומחמיר עליהן באיסורין:

ילתא - אשת רב נחמן והיא בת הנשיא ואשת אב בית דין וחשובה כדאמרי' בהעור והרוטב (חולין דף קכד.) דרב נחמן חתנא דבי נשיאה הוה:
מסותא - מרחץ:
דמתהפכי - מחמת זיעה אדומה היוצאה ממנו ע"י בשרא שמינא וחמרא חייא:
פשיטי פשיטי - בהרות עגולות:
רב יוסף איעסק - לתלגא בריחים כדי שיחמם ויזיע:
בכשורי - לשאת קורות ומשאות:
אהדמו לי הדמי דחיותא - סדרו לפני נתחי הבהמה לנתחיה:
אהדמו - הנתיחו כלומר ערכו הנתחים:
א"ל - ריש גלותא:
אי הכי - דמשום דחשידי הוא:
ליעבדו קמיה שמעיה דמר - כלומר קמיה שמעיה דמר יסדרו המאכל בהיתר:
תכא - שולחן:
ריסתנא דחנקא חמתא - אמנשטריישו"ן עצם קטן שעל כף הירך שאדם בולעו ונחנק משום דרב ששת סגי נהור הוה ולא יראנו ויאכל ויחנק:
גששה - מששה והרגיש באותו עצם:
שקל - כל החתיכה וכרכה בסודריה:

דף סח.

איגניב לן כסא דכספא - שהיו רואים אותו כרך בסודריה ורוצין לבדוק מהו:
אמרי ליה - לריש גלותא:
דחיורא - בשר בעלת שחין:
מיכל אכלי וטעמי - טעמתי:
חיורא לא עביד לן האידנא - לא שחטנו היום בהמה בעלת שחין:
בדוכתא - בעור היו בודקין במקום ריסתנא זו בכף הירך ותמצאנו בעור שהוא לבן:
דאמר רב חסדא חיורא באוכמתא לקותא היא - טלאי לבן בעור שחור לקותא היה שם בבשר ונהפך העור ללבן:
כרו ליה בירא - חפרו גומץ שיפול בו:
ושדו ליה ציפתא - השליכו מחצלת על פי הבור כדי שלא יבין מושבו:
ליתי מר לינח - לשכב במשכבו:
נחר ליה רב חסדא - עשה לו סימן כמו נחרת סוסיו (ירמיהו ח):

א"ל - רב ששת לינוקא פסוק לי פסוקיך:
נטה לך - פסוק הוא בעשהאל:
הדר מינה - חזור מעליה לימין או לשמאל:
בריכות - לרחוץ בהן בצונן:
הכא תרגימו - בבבל:
שידה ושידתין - שד זכר ושד נקבה:
שידתא - שידה עגלה למרכבת נשים ושרים:
בי שיחין - באותו מקום:
מה היא - מה דמותה ומה טיבה ויש אומרים שידה עצמה ראש כולן ואמן איני יודע מאי היא:
היכי איעביד - בלי כלי ברזל:
שמיר - בריה מששת ימי בראשית ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו:
לאבני אפוד - דאמרינן במסכת סוטה (דף מח:) אבנים הללו אין כותבין עליהם בדיו שנאמר פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל שנאמר במלואתם שלא יהו חסרות כלום אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן:
כבשינהו - כפאם ביסורין לומר לו היכן הוא:
כבשינהו - לחצן לשון מכבש של בגדים (שבת דף קמא.):
היכא איתיה - אשמדאי שאוכל לכבשו:
בטורא פלן - בהר פלוני:
כריא ליה בירא - כרה לו שם בור:
טינרא - אבן:
וחתמיה בגושפנקיה - בחותמו:
סייר לגושפנקיה - בודקו שלא נגע אדם בו לגלות בורו:
בגבבי דעמרא - גיזות צמר:
וזיקי דחמרא - נודות יין:
בירא מתתאי - במורד ההר למטה מבורו של אשמדאי:
ושפינהו למיא - כגון השופה יין לחמריה (ב"מ דף ס:) הריק מי בור העליון לתוך התחתון דרך נקב שנקב בשפה שבין שתי הבורות ומתוך שהראשון קרקעיתו גבוהה מקרקעית התחתון נרוקו המים לתוכו מאליהן:
וסתמינהו - לנקבים שבין זה לזה כדי שכשישים יין בעליון לא יזוב ממנו לתחתון:
וכרא בירא - אחרינא מעילאי לבורו של אשמדאי:

וטמינהו - מילא אותן שתי בורות עפר כדי שלא יבין אשמדאי:
טמינהו - סתמן כדמתרגמינן סתמום פלשתים (בראשית כ"ו:ט"ו) טמנון פלישתאי:
כי אתא - אשמדאי:
סיריה לגושפנקיה - ומצאו שלם:
לא סגי ליה - לא יכול להתאפק:
רוה וגנא - נשתכר ונרדם:
נחית אתא - בניהו מן האילן:
סתמיה - סגר השלשלת סביב צוארו שלא יוכל ראשו לצאת:
הוה קא מפרזל - משתגע ומתעסק לנתקה הימנו:
דמרך - הקב"ה:
חף ביה - נתחכך בו:
כובא - צריף קטן כמו כובא דציידי:
דארמלתא - אלמנה היתה דרה בו:

דף סח:

איחננא ליה - לימשך מעליו שלא יחוף בו:
כפא לקומתיה - לצד אחר ואיסתלק עובי כתיפיו מן הבית:
ולשון רכה תשבר גרם - על ידי לשון רכה שחננה מענה רך נשברה עצמי:
אסקיה - העלהו להטותו אל הדרך:
רויא - שיכור:
אסקיה - אל הדרך:
חזא חדוותא דהוו מחדי לה - ראה הכנסת כלה שהיו מרבין בשמחה מאד:
אנסיה משתיא - שתה הרבה:
נגידו מיכלא מיניה - משכו ידיכם מלהאכילו כי אם מעט:
קניא - קנה:
דמהימן ליה אשבועתיה - מאמינו בשבועתו כשנשבע לו להחזירו לו:
דלית בהו יישוב - של זרעים ואילנות להתפרנס שם:
ופקע טורא - מתבקע מעט כמין חריץ עד שמשליך שם זרע האילנות וגדלים אילנות שם ומתפרנס מהם:
בדקו קינא - בדקו עד שהיו בקיאין היכן יש קן של דוכיפת דהוא תרנגולא ברא:

זוגיתא - זכוכית כדי שיראה את בניו ולא יוכל ליכנס אצלם ויהא צריך לשמיר לבקע הזכוכית:

רמא ביה - שלוחו של שלמה קלא:

חנק נפשיה - התרנגול:

אסיקתיה - מה חששת לו:

ובעיא מינטר ליבם קטן - עד שיביא שתי שערות ויהא ראוי לחליצה ויודע היה זה שעתידה להמתין שלש עשרה שנה:

שבעה יומי לית ליה - אינו בטוח לחיות שבעה ימים שמא למחר ימות:

אבי גזא - תחתיו היה אוצר גדול זהב וכסף טמון:

תרחיה גביה - איחר אצלו שלמה לאשמדאי תרח בלשון ארמי איחור כדאמרינן בבבא קמא (דף פ.) מאן תרח ניתרח שמואל:

הוה קאי לחודיה - שלמה אצל אשמדאי:

כתועפות ראם לו - להקדוש ברוך הוא יש לו תועפות ראמים למשלחתו וליפרע פורענות בשליחותו:

מאי רבותייכו - שנשתבח הקב"ה בכם:

עזקתך - טבעתו היה שם חקוק עליה:

פתקיה - דחהו:

גונדו - לבושו ובביאורי טהרות דרב האי ראיתי קודו מקידה של חרס לשתות מים (סוטה דף לב:):

לא סריך - אינו נדבק לומר דבר אחד של שטות כל הימים שזה אומר הייתי מלך ואינו אומר דבר שטות אחרת:

בדקו בכרעיה - שרגליו של שד דומות לשל תרנגולים:

במוקי קאתי - אינו בא לשכב יחף אלא באנפילאות קאלצונ"ש בלעז:

מלך והדיוט - היה שלמה לא חזר שוב למלכותו:

לדמא דרישא - חולי כאב הראש הבא מחמת דם:

שורבינא - מין ארז כדאמרינן בראש השנה (דף כג.) תאשור שורבינא:

ובינא - ערבה:

ואסא דרא - הדס לח:

חילפא - צפצפה עץ ששמו פופלייי"ר:

וחילפי ימא - גירופל"א:

יבלא - מין עשב:

ורדא - רוס"א:
דקאי בחד דרא - כל עלין שלו מצד אחד זה למעלה מזה:
לצליחתא - כאב חצי הראש:
בזוזא חיורא - בדינר של כסף צרוף ישחטנו:
להאי גיסא דכאיב ליה - שיזוב הדם על חצי הראש ששם הכאב:
וליתלייה - לתרנגולא שחוט:
בסיפי דבבא - במזוזות הפתח:

דף סט.

לברוקתי - חולי שבעין שקורין טיי"ל:
דשב חומרי - מנומר בשבע גוונין מחמת זקנה:
ונייבשיה בטולא - כלומר שלא מחמת שמש:
תרתי מנתא כוחלא וחדא מנתא מיניה - שני חלקים כחול וחלק אחד ממנו:
תלתא מכחלי - מכחול הוא כנף עוף או כף רחב דק של עץ שנוטל בו הכחול ונותן בעין:
תלתא מכחלי - שלשה פעמים:
לימלי - ישום בעינו:
דאי לא - מיזדהר דלא לימלי טפי פקע עיניה:
לשבירי דליליא - סנורים הבאות על האדם בלילה:
שודרא ברקא - חבל של שיער בהמה ושל זנב סוס ופרה:
וניסר חדא כרעא מיניה וחדא כרעא מכלבא - יקשור אחד מרגליו ורגל הכלב בשני ראשי החבל:
ונטרפו ינוקא חספא אבתריה - יקשקשו תינוקות שברי חרסים אחריו:
ויאמרו - לחש זה:
אסא כלבא אכסא תרנגול - זקן כלב שוטה תרנגול:
אומצי - חתיכות בשר:
ונתבינהו ניהליה - בני הבתים להנך אומצי בצינורא דדשא:
קלקלי - אשפות:
ליפשוט - יתיר הקשר מרגלו:
בבביתא דעיניה - בבבת עינו:
סומקי - טחולים:
אחספא דאומנא - כלי חרס מנוול שמקיזין לתוכו דם:

ונימא ליה עוירא - לפתיחא הב לי ואיכול:
פפי שילא כו' - לחש הוא:
טעם דלי במי כסף - לחש הוא:
אשלא דפוריא - חבל של מיטה:
וקורטסא - ניר של מוכין:
ומוריקא - קרוג:
וסומקא דלולבא - דבר אדום הגדל בלולב:
ונגדיל פתילתא - לשון גדילים יעשה פתילה מן הצמר:
ולטמיש בחלא - ישרה בחומץ:
וניגדביל - יגלגלנו באפר וידבק האפר בו:
ונשדו עליה - דרך מרזב:
סריך - נדבק הקש בדם:
גילא - אישטרייי"ס:
כיון - דדמא דכבדא שהיא תלויה למטה מן הריאה עולה למעלה ונפיק דרך הפה:
אימר אתמוחי אתמח - כולה כבדא ולא נשתייר הימנה כלום ונפל לריאה דרך קנה הכבד שמחובר לקנה של ריאה:
כוני - מלא אגרוף:
פירמא דסילקא - קניבת תרדים מצינדור"א:
פרידא - מין עשב וי"א מדיירישר"ש:
וכנגדן - כשיעור כל אלו:
כנתא פטירתא - אנטרייי"ל של בהמה שהיתה פטר רחם לאמה:
לככא - חולי השינים הפנימים:
תומא יחידא - ראש שום שלא היה בו אלא צלע אחד:
ונמרסיה - ישחקנו:
אטופרא דאליונא - על צפורן של בוהן יד:
ונזדהר לבשריה - שלא יגע אותו שום בבשרו:
דקשי לחיורא - צרעת:
לחינכי - אבעבועות הגדילים בגרון כמין גלנט ובלשון רומי אשטרנגיילו"ן:
חומתי כי ממרו - עלי של חומם פילטרו טוב לרפואה זו כמין עשב שקורין ממרו בלשון ארמי:
ועיקרא דחומתי - שורש החימום פילטרו:

עדיף - לרפואה מממרו ממרו שבדמוני' לשון מורי:
הני - חומתי וממרו:
לאוקומי - החולי שלא ינפח יותר מדאי:
לבשולי - האבעבועות שתקבץ לחה שלהן לתוכן שתהא יוצאה כשיבקעו אותו:
פארי דריש נפיא - סובים גדולים שצפין למעלה בנפה כשמרקדין:
וטלפחי בעפרייהו - עדשים עם עפר שנתלשו בהן:
ושבלוליתא - תלתן פינוגר"י:
וחומרתא דכשותא - פרח שבכשות הומלו"ן:
כאמגוזא - כשיעור אגוז:
לפתוחי - האבעבועות של אשטרנגיילו"ן שיבקעו ותצא הליחה:
לינפח ליה - בגרונו:
בגילא דחיטתא - שהוא חלול ויכניס זרע השחלים לתוכו בראשו אחד ויכניסנו בתוך פיו של חולה עד הבליעה וינפח חבירו בראש האחר ויצאו השחלים ויפלו ויחנו על החולי:
לאסוקי - להעלות בשר לרפאות הביקוע:
מטולא דבית הכסא - מתחת צל אבנים המסודרות לבית הכסא בשדות ומתוקנות כעין מושב:
לברסם - חולי שקורין צורייר והוא בא מן הראש דרך החוטם:
כי פיסתקא דנשדור - כשיעור גלנט של ארז מסם נשדור שקורין אמוניקא:
חלבניתא דובשניתא - חלבנה מתוקה שקורין גלמא:
תרוודא - כף:
נטלא - כלי מחזיק רביעית:
חמרא נקידא - יין צלול יפה שאינו אדום:
וכי בשיל נשדור בשיל כוליה - זה סימן יהיה לך לכשיבשל הנשדור בידוע ששאר סמנין מבושלין לפי שהוא קשה:

דף סט:

ונטייפיה אתלת קלחי דכרבא - יטיפנו על שלשה קלחי כרוב בכלי:
ונבחשיה בגוזא דמרמהין - יגיס את הקדירה בקיסם של עץ ששמו מרמהין:
נפקא דכלבא חיורא - צואה של כלב לבן:
ונגבול בנטפא - צרי:
וכמה דאפשר - לו ברפואה אחרת או להתאפק בחוליו:

ניפקא לא ניכול - לא יאכל צואת הכלבים:
דמפרק - מנתק אבריו:
לגירא - חולי שקורין אשפונט"א:
גירא דלייליתא - חץ של ליילית אבן שעשויה כחץ ונופלת עם הברד:
ונפכיה - העוקץ למטה ובית יד למעלה:
ונזדהר מגילויא - שיהו במקום שאין נחש מצוי:
אנפקא - זהו רביעית וכן שם הכלי:
למורסא - קלוג:
אהלא תלאנא - אהלות אדום כמין תולעת שני:
לפירחא דליבא - שלבו פורח פשמיי"ר בלע"ז:
ברושייתא - חלות:
ונשטרינהו בכמכא - ישרה אותם בכותח טרכנריי"ד בלע"ז:
דלא עבר עליה ארבעין יומין - שנעשה הכותח:
מרקא - מזוג במים הרבה:
דפרח ליביה - שדברים חלשים הן כל אלו ומתישין כחו של אדם:
ליוקרא דליבא - שלבו כבד עליו:
לצרחא דליבא - כאב הלב:
ניניא - מינט"ה:
מהני דידן - פילפלין שלנו:
לכירצא - תולעים שבמעים:
אטרפה דעראה - עלה של עץ ארע שקורין לורייי"ר ופריו קורין ביי"ש:
ביזרא דגלגילא - זרע אורוגא:
ונציירה בשיסתג - יקשרנו בחתיכת בגד של צמר גפן:
וניזדהר מבינתא - יזהר שלא יבלע את גרגיר הזרע:
למעייניה - למיעיו:
למיסר - לעצור את השלשול:
סיסין - פוליאו"ל:
למשרי - לשלשל אדם עצור:
וסימניך - שלא תחליף לשתות לח לשלשל ויבש לעצור:
איצא - שם עשב וכשהוא לח סוכרין בו נהרות כך הלח סותם:
לטחלא - שטחול שלו נפוח וגדול מחמת חולי:

שב ביני דמיא - שבע עלוקות של מים בלעז שנשוא"ש:
ציפרתא דלא איפתח - עז שלא ילדה:
וניקו להדיה - יעמוד כנגדו:
ואי לא - אי ליכא תנורא:
ניטחייה - להההוא טחלא:
ביבי אורבי - יטיח אותו בכותל וידבק בין שורות הכותל וייבש שם:
ולימא הכי - כי היכי דיביש האי טחלא כו':
ליבקי שכבא - יטרח עד שידע היכן יש מת שמת בשבת:
ליבקי - לשון בקיאות:
ונשקליה לידיה - דשכבא:
וניתיב להדיה טחלא - דחולה:
ביניתא - דג:
ונוטוייה בנורא דבי נפחא - יצלנו בגחלים שלפני הנפח:
מיא דבי נפחא - אותם שמכנה בהן את הברזל:
ליפתח חביתא דחמרא לשמיה - יקנה חבית של יין לשתייתו כלומר ישתה יין טוב תמיד הרבה:
לא אתי קמי דמר - לשאל רפואה שהיין רפואה לו:
לרושחתא - תחתוניות:
אקוקיא - עשב ששמו קקול"י:
אילוא - אלואיי"ן:
אספרכא - כסף חי:
מרתכא - קוגילו"ן והוא מפסולת הכסף שחופרין כסף מן הקרקע ויוצקים אותו ומעלה ריתחא והוא מרתחא:
חומרתא דפילון - בוטון שהנשים תולות בצואריהן של זהב או של כסף ונותן בו שמן שמעורב בו מין בושם ששמו פילון ודומה לעלי גפנים כדתניא בת"כ שלא יערב קימוס במר מי גלובקיא בשמן עלי גפנים בפילון:
ושייפא דחמימתא - צואת יונים ולשון מורי צואת תרנגולין:
ונינקיט - כל אלו:
בשחקי דכתנא - שהם קרים בקייטא:
ובדעמר גופנא - שהן חמים בסתוא וישים באותו מקום:
לשגרונא - חולי הירכים והקלבוסת שקורין הנק"א:

פתיא דמוניני - כלי מלא ציר דגים קטנים:
ולגנדריה שתין זמני אהא מטחתא - יגלגלו ששים פעמים על ירך זה למעלה בקילבוסת שקורין הנק"א:
לצמרתא - אבן הגדילה בגיד ועוצרת השתן:
ניטופייתא - טיפות:
משחא דכופרא - פסולת של זפת והוא עיטרן:
איצרא דכרתי - סחיטת כרישין:
חמרא נקידא - יין נקי:
אונא דזיקא - אוזן של נוד:
חוטא דזהוריתא דשדתי' דומה בת דומה - חוט של זהורית שטואתו אשה חשודה בת חשודה:
אסיסנא יבישתא - על סנה יבש:
ונעיין בחומרתא דנפקא מיניה - יהא זהיר באבן היוצאת ממנו לשומרה:
דמעלי לכולה צמרי - חולי שקורין פיוור"י:
גריבי - סאין:
סופלי - גרעיני תמרים:
אטרף אדרא - עלין של עץ ששמו אדר:
משיכלי - עריבות:
וכי שתי - דקיימא לן הרוחץ בחמין שותה מהם והם רפואה לו במסכת שבת (דף מא.):
ממיא דאדרא - לישתי אבל ממיא דסופלי לא לישתי:
דמעקרי - עושין אותו עקר מלהוליד:
בוני - מלא יד:
משב משארי - משבעת ערוגות:
בעפרייהו - עפר העולה בשרשיהם:

דף ע.

ענבי תאלא - ענבי גפן המודלת בדקל:
לחזזיתא - ילפת:
חיטי ארזנייתא - חטין גסים:
אמרא חדתא - על ברזל של פושוייר חדש:
ונישוף - ימשח:

לדבר אחר - צרעת:
באלונכי פרסאי - בנוכליות של פרסיים שמצרפין אותן במי סם המות:
דמפקיד אביתיה - צוואה על נכסיו:
חלא שמזג - חומץ חזק:
מכל דבר - שהוא טוב לו ומתוק לחיכו ואוכל ממנו כל תאוותו מביאו לידי חולי ששמו אחילו:
הואיל ואמר מר - שהתמרים יפין לגוף כל כך:
משחנן - מחממות:
משלשלן - משלשלות:
מאשרן - נותנות כח:
ולא מפנקן - אינן מתענגות את הלב להיות איסטניס ואע"פ שהן מתוקות:
כל שקייני - כל משקין שאדם שותה לרפואה יש להן מנין ימים לשתותם יש מהן ג' יש מהן ז' יש מהן י"ב:
בונא דשתיתא דטלפחי - מלא אגרוף מן שתיתא שם מאכל העשוי מקמח עדשים ומלח:
ונכרוך גופיה בסדינים - כדי שיתחמם גופו ויזיע:
וליכא דנוקמיה - ולא יהיה אדם שיקיצנו לפי שהזיעה יפה לו:
אכול שליש - מלא מעיך שליש ושתה שליש והנח שליש בטנך ריקם:
ולכשתכעוס - וימלא בטנך כעס תעמוד על מילואך אבל אם תמלא מעיך אכילה ושתיה לכשתכעוס תבקע:
בטיבול - לטבול בחומץ או פת ביין:
שהנאתך - שערבה לך:
משוך ידך הימנה - שלא תמלא את כריסך:
טיליא - יין רע:
ויתק - חלשות:
ריחתנא - שיש לו ריח טוב מאד:
בצפרני - לבקרים:
הויין לו - אם נתעברה באותו תשמיש:
בעלי ראתן - חלשים הרבה מחמת שיש להן שרץ במוח כדאמרינן בכתובות (דף עז:):
דלא טעים מידי - בין הקזה לתשמיש:
נכפים - נופלין מאותו חולי:
עוית - קרנפ"א:

סם דלריא - סם רפואתה של דלריא דרדרא שמה:
מוריקא דחוחי - קרו"ג הגדל בגדר של היזמי שקורין שבי"ל:
אלים - לועס בשיניו:
בדרך ארץ - שאין לו כח לשמש:
קפיזא - כלי מחזיק ג' רביעיות:
ונדוקינהו - יכתשם הדק:
לנערותי - בתשמיש:
פחד - דאגה שדואג על דבר העתיד כגון טירוד מזונות או פחד אויב וקורין סיינש"א:
סחרחר - מוקף דאגה:
אכל ועמד - מיד קודם ששהה מעט:
העושה אותן - כולן כאחת:
מעורת - שם אשה:
ומיעוטן יפה - כשיש לאדם מעט מהם יפה לגופו לרפואה וטוב שיהא לו קצת משלא יהא לו כלום:
אבל רובן קשה - כשיש לו הרבה:
דרך - להלך בדרכים:
ודרך ארץ - תשמיש:
עושר - מיעוטו יפה ורובו קשה שמבטלו מת"ת ומגביה לבבו:
חמין - לרחוץ ולשתות:
נתק - צרעת:
גדגדניות - איילנדר"א:
שלא בזמנה - לקמיה מפרש:
והקזת דם למטה - היא ממעטת כפלים בכולן:

דף ע:

למטה מן הביצים - כמו ברגליו ובשוקיו:
למעלה מן הבצים - בכתפים ובצואר ובקילבוסת:
כותבין ונותנין גט לאלתר - ואפילו בתוך חוליו הואיל ואמר קודם לכן ולא אמרינן שוטה הוא ואינו יכול לגרש:
אימלוכי ביה - ליטול רשות:
האי מחוסר מעשה - שצריך רפואה בשרא סומקא אגומרי:

לאו סמיה בידן - אין סם רפואתו בידינו:
מגויד - מחותך בחתיכות לשון גודו אילנא (דניאל ד):
צילותא היא - צלולה היה דעתו אלא שכחש כחו מלהוציא דבר בפיו:
שגישתא - תרגום של מהומה כלומר דעת מבולבל:
ומי אמר שמואל - שחט בו שנים כותבין גט לאשתו אלמא גט מחיים הוא:
מעידין עליו - שמת להשיא את אשתו:
חי הוא - וגיטו מחיים אבל סופו למות לכך מעידין עליו לאחר זמן להשיא את אשתו היכא דלא גירשה:
אלא מעתה - הואיל וסופו למות:
יהא גולה על ידו - השוחטו בשוגג:
הרוח בלבלתו - ואלמלא הרוח לא מת:
הוא קירב את מיתתו - על ידי שפירכס ונמצא שלא הרגו זה אבל מכל מקום סופו למות:
שיחיא דלאו לאו נקטיה - חולי של שגעון המלמדו תמיד להרכין ראשו בהרכנת לאו או הין ואינו משיב על דברי שאלתם:
שיחיא - השתחויה:
בסירוגין - ממתינין בין הרכנה לשאילה שעה וחוזרין ושואלין לו אותה שאילה עצמה:
שיחיא דסירוגין - לשחות ולהרכין בענין זה לשעות:
הכי גרסינן חד לאו ותרין הין ותרין לאו וחד הין - דכי הך שיחיא לא נקטיה:
אומרים לו - כשבודקין אותו על לאו שואלין לו אם מבקש דברים הראוין לו בימות החמה ועכשיו ימות הגשמים:
גלופקרין - קוט"א בלע"ז:
וסדיני - אם יכסוהו בסדיני פשתן בימות הגשמים:
דלמא קורא אחדיה - בימות החמה ואע"פ שמשיב הין על הגלופקרין לאו שוטה הוא:

דף עא.

בפירי - שאינם מצוים באותה שעה כגון צריש"ש בימות הגשמים ובימות החמה נישפל"ה:
חרש - שהיה פיקח כשכנסה וקדושיו קידושין גמורין ותנן ביבמות (דף קיב:) נתחרש הוא או נשתטה לא יוציא עולמית לפי שאין כח בגירושי חרשות להפקיע קידושי חכמה וקאמר רב דאם יכול לדבר מתוך הכתב דיודע לכתוב על הקלף כתבו ותנו גט לאשתי אתם פלוני ופלוני ומסר להם פיקח גמור הוא וכותבין ונותנין:

אלם קאמרת שאני אלם - דכיון דשומע הוא הרי הוא כפיקח לכל דבריו אבל חרש שאינו שומע ואינו מדבר אי לאו דיכול לדבר מתוך הכתב ברמיזה לא מפיק ואי לאו דאשמעינן רב לא הוה ידענא:

חרש המדבר ואינו שומע זהו חרש - ולא זהו חרש שדברו בו חכמים בכל מקום והשווהו לשוטה דזהו כפיקח לכל דבריו כדקתני בהדיא אבל חרש דרב כהנא (אינו) לא שומע ולא מדבר:

אישתקיל מילוליה - נוטריקון דאלם:

אי קשיא לי - בהא דרב כהנא:

פרט לאלם - שאינו חייב קרבן שבועה על שבועת העדות אם השביעו והרכין בראשו שאינו יודע:

הרי יכול להגיד מתוך הכתב - ואם איתא לדרב כהנא ליחייב:

מפיהם - על פי שנים עדים:

ולא מפי כתבם - יעידו בב"ד דלא דמי לשטר שחתמוהו ביומו דההוא אורחיה להכי:

כשם שבודקים - אנשתתק והרכין בראשו קאי:

למשאות ומתנות - למכור בנכסיו:

לעדיות ולירושות - כולהו מפרש ואזיל:

קתני מיהא לעדיות - שיעיד עדותו מפי הכתב והאמרת מפיהם וזה נאלם:

בעדות אשה - להשיאה:

דאקילו בה - בעד אחד קרוב ושפחה:

ופרכינן קתני ירושות - וקא סלקא דעתך להעיד על ירושה שהוריש אדם מעלמא:

אמר רבי אבהו - מאי ירושות בנו דידיה אם רצה להשוות את הבכור כאחד מבניו ולהכי נקט ירושת בנו הבכור דאם לא לשנות על משפט הירושה של תורה הוא בא למה לנו לדבריו הירושה מאיליה תפול:

מאי לאו דעלמא - דהיינו עדות:

לא הלכו אחר רמיזתו - לחשבו כפיקח:

אבל לא לגיטין - היכא דקידושיו היו קידושין גמורין ותיובתא דרב כהנא:

במה דברים אמורים - דלא הלכו בו בגיטין:

בחרש מעיקרו - שאין לו כתב יד של דעת שלא היתה לו דעת צלולה מימיו ולקמיה פריך וכיון דחרש מעיקרו הוא הרי כנס ברמיזה ולא היו קידושין גמורין ומוקי לה ביבם:

אבל פיקח - שלמד לכתוב מדעת צלולה:

הוא כותב - גט ואחרים חותמין והיינו כרב כהנא:

כשם שכונס ברמיזה כו' - משנה היא ביבמות דחרש שנשא אשה אם רצה יוציא:
ביבמתו - שקידושיה גמורין וזיקתה גמורה והוא אין יכול לחלוץ לפי שאינו בועמד ואמר לא חפצתי לקחתה (דברים כ"ה:ח') וכונס ואינו מוציא לעולם דגט דידיה לא מפקע זיקה דאורייתא:
אשתו נמי - ניגזור אטו יבמתו שקידושיה גמורין:
יבמתו ביבמתו - אשת אחיו פיקח באשת אחיו חרש:
ומי גזרינן - אחיו חרש אטו פיקח:

דף עא:

שני אחין חרשים - כיון דהם חרשים לא איכפת לן בנשותיהן אם הן אחת פקחות דמ"מ הם לא כנסו אלא ברמיזה:
וכן שתי אחיות חרשות - לא איכפת לן בפקחות של בעלים דהן לא נכנסו אלא ברמיזה לפיכך פטורות מן החליצה דיוצאה משום אחות אשה דכל עריות פטורות מן החליצה:
ואם היו נכריות - ומת אחד מהן השני אינו יכול לחלוץ מפני שהוא חרש או שהיא חרשת ואינה יכולה לומר מאן יבמי אלא יכנסו:
ואם רצו להוציאן - אחרי כן יוציאו דאתי גט חרש ומפקע זיקת קידושי חרש אלמא היכא דנפלה ליה מאחיו חרש מפיק ולא גזרינן אטו אחיו פקח:
כדשנין מעיקרא - דנפלה ליה מאחיו פקח:
חלוקין עליו חביריו - דאפי' פקח ונתחרש אינו יכול לגרש ואפי' יודע לכתוב ולא תימא רשב"ג מפרש מילתיה דתנא קמא דהכי שמיע ליה לרבי יוחנן דמיפלג פליג:
נישטת - היא משניסת:
לא יוציא - אסור להוציאה ואע"פ שפקחת ונתחרשה יוציאה דאשה לא בעינן דעתה שהרי יוצאה לרצונה ושלא לרצונה היכא דנשטת אמור רבנן לא יוציא דכיון שאינה יודעת לשמור עצמה ינהגו בה הפקר בזנות וכן מפרש לקמן:
ואע"ג דחריף - אבל מדבר מתוך הכתב לא ממעט:
אי נמי - האי עולמית לכדרבי יצחק אתא למידק מינה מדקתני סיפא עולמית ורישא לא תנא עולמית משום דרישא דרבנן כדרבי יצחק וסיפא דאורייתא דגבי מגרש בעינן דעתו שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו:
אפיקחת בעל כרחה - מתגרשת ואע"פ שלא מדעתה:
מתני' אמרו לו - לבריא או לשכיב מרע חכם:
נכתוב גט לאשתך - שלא תיזקק ליבם:

ואמר להם כתובו - והם אמרו לו לסופר כו':

גמ' טעמא דלא אמר להם תנו - בלא כתבו דכיון דאמר להם כתבו מקפיד היה בדבר שלא יאמרו לאחר ויכתוב שבושת הוא לו לגלות שאינו יודע לכתוב גט ובהא אפי' ר"מ מודה. לקמן בפרק התקבל שאם אמר כתבו גט לאשתי אפילו אמר לב"ד לא עשאם ב"ד להרשות את אחרים על כך:

הא אמר תנו - גט לאשתי ולא אמר כתבו אומרים לאחרים ויכתבו ויתנו דעשאן ב"ד ועל כרחין כגון שהיו שלשה דאילו לשנים אפי' ר"מ מודה שאפי' לא אמר כתבו אלא תנו צריכים הם עצמם לכתוב דהכי תנן לקמן אמר לשנים תנו גט לאשתי או לשלשה כתבו ותנו גט לאשתי יכתבו הם עצמם ויתנו אבל אמר לשלשה תנו יאמרו לאחרים ויכתבו ויתנו מפני שעשאם ב"ד דברי ר"מ ופליג רבי יוסי עליה דאפילו לשלשה נמי אע"ג דלא אמר כתבו צריכין הם עצמם לכתוב ומתניתין דנקט כתבו משמע דאי לא אמר כתבו לא הוי פסיל האי גיטא וכגון שהיו שלשה ורבי מאיר היא:

דאמר מילי מימסרן לשליח - דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו הלכך היכא דהוו ג' דאיכא למימר עשאן ב"ד לומר לאחרים אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתומו:

עד שיאמר לסופר כתוב - משמע דאין לך צד היתר לומר לאחרים לכתוב אלא השומע מפיו הוא יכתוב ואפילו שלשה ואפי' לא אמר כתבו:

הכא במאי עסקינן - הך סיפא דקתני עד שיאמר לסופר עצמו:

דלא אמר תנו - בלא כתבו והכי קאמר האומר כתבו אינו כשר אלא א"כ אמר לסופר עצמו:

אי הכי - כיון דאיכא צד היתר לומר לאחרים הכי איבעי ליה למיתני אינו גט עד שיאמר תנו בלא כתבו וכל שכן פשיטא דכי אמר לסופר עצמו אלא ודאי דוקא קאמר סיפא באומר תנו:

והכא במאי עסקינן דלא אמר לשלשה - ובשנים מודה ר"מ דאפילו אמר תנו כותבין הן עצמן דלא עשאם ב"ד:

אלא כולה רבי יוסי היא - והא דנקט ברישא כתובו לאו למידק דאילו אמר תנו בלא כתבו אומרים לאחרים ויכתבו אלא היינו טעמא דפסול דלא אמר אמרו והכי דייקת מינה טעמא דלא אמר אמרו הא אמר לשנים אמרו לפלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתומו ואמרו לאותו סופר וכתב ולאותן עדים וחתמו שפיר דמי דמודי רבי יוסי בהא שהרי עשאן שלוחין לכך:

וא"ר ירמיה חתם סופר שנינו - לא תימא דמתכשר גט בחתימת עד אחד וכתב יד סופר שני אלא הכי קאמר חתם הסופר בגט עד ועד שני עמו כשר:
ואמר רב חסדא - מתני' דמכשר להחתים סופר בגט:

דף עב.

ר' יוסי היא - הלכך ליכא למיחש לחורבא דאילו לר' מאיר איכא למיחש דלמא זימנין דאמר לשנים אמרו לפלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו ואזלי הני שלוחי וחיישי לכיסופא דסופר ומחתמי ליה בלא דעת הבעל אבל לר' יוסי ליכא למיחש להכי שהרי לא יכתוב סופר גט אלא אם כן ישמע מפי הבעל עצמו:
ואי ס"ד מודה ר' יוסי באומר אמרו - הך חורבא גופה לר' יוסי איתא:
כולה ר' יוסי היא - ורישא דאמר כתבו לאו דווקא דאפילו תנו נמי פסול כדקתני סיפא עד שיאמר לסופר ויכתוב ואורחא דתנא למיתני ולאוסופי ונקט למילתיה בלשון לא מיבעיא הך אלא אפילו הא נמי פסיל עד שיאמר כו':
תניא כוותיה דרב אשי - דבאומר אמרו נמי פסיל רבי יוסי:
לאפוקי מדרב כהנא - דאמר לעיל (דף עא.) חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו:
מתני' אם מתי לא אמר כלום - דמשמע לכשאמות ואין גט לאחר מיתה:
זה גיטך מחולי זה - משמע מחולי זה ואילך וכיון שמת מתוך החולי נמצא שאין הגט חל אלא לאחר מיתה:
מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט - מספקא לן אי תנאה הוי מהיום אם אמות וכיון שמת נתקיים התנאי ונמצא שהוא גט משעת נתינתו או חזרה הוי שחזר בו ממאי דאמר מהיום ואמר לאחר מיתה יהא גט ואינו כלום דבשלמא גבי מתנה איכא למימר גופא מהיום ופירא לאחר מיתה אבל הכא ליכא למימר הכי ואי משום תנאה ה"ל למימר מהיום אם מתי ובגמרא פריך מ"ש מרישא:
חולצת - שמא אינו גט:
ולא מתייבמת - שמא גט הוה והויא לה גרושת אחיו וקיימא עליה בכרת הואיל ולא החזירה:
גמ' והדר תני כו' אלמא לאו כלאחר מיתה דמי - דאילו במהיום ולאחר מיתה תני סיפא גט ואינו גט:
משמע כמעכשיו - אם יתקיים תנאי זה שאמות וכשמת הוה גט למפרע אבל לאחר מיתה לא משמע תנאה וספוקי מספקא לן:

וחולצת - כלומר אסורה להתייבם דמספקא ליה אי הוה גט אי לא ולקמיה מפרש ואזיל:
והא מדסיפא - גבי מהיום ולאחר מיתה תנא חולצת וברישא לא תנא מכלל דדוקא קתני:
מתני' - דבעי מהיום:
כרבנן - דפליגי עליה דרבי יוסי ביש נוחלין (ב"ב קלו.) דקא תני הכותב כל נכסיו לבנו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה ואי לא ה"ל מתנה לאחר מיתה וה"נ גט לאחר מיתה הוא:
ורב הונא כר' יוסי דאמר - התם אינו צריך דקא סבר זמנו של שטר מוכיח עליו דמהיום נתן לו את גוף הקרקע והפירות יאכל הוא בחייו דאם לא נתן לו הגוף מעכשיו למה נכתב זמן בשטר המתנה:
חליצה נמי לא ליבעי - דהא אמר אע"ג דלא כתב מהיום כמאן דכתב מהיום דמי ומהיום אם מתי תנן במתני' דכשר:
טעמא דר' יוסי לא ידענא - אמאי קאמר א"צ:

דף עב:

בעל פה - כגון גבי גט שכתב כהלכתו וכשמוסרו לה אומר זה גיטיך אם מתי הלכך לא דמי לשטר שכיון שכתב התנאי אצל הזמן בשטר איכא למימר דזמן מוכיח דמהיום קאמר אבל על פה דלמא כי מסריה ניהלה הדר ביה מזמן דשטרא ומסריה ניהלה ע"מ לאחר מיתה הואיל ולא אמר מהיום:
אינו גט - דהא לא שוייה גט עד י"ב חדש והו"ל גט לאחר מיתה:
בי דינא דשרו משחא - ר' יהודה נשיאה שהתיר שמנן של עובדי כוכבים במסכת ע"ז (דף לז.):
אם מתי ושאני מת - איזה משתי לשונות הללו דלשון תנאי הם:
שאמות - משמע לכשאמות יהא גט:
צריכא למימר - הא בהדיא תנן לה במתני' מהיום אם מתי ה"ז גט:
ור' יוסי - ואשמעינן רבא דבעל פה נמי אמרה ר' יוסי והלכתא כותיה:
דמתני לה - לדרב הונא לעיל:
ולדברי ר' יוסי - דאמר כי לא אמר מהיום כמאן דאמר מהיום דמי:
חולצת - דזמן השטר הו"ל כמהיום וכי מסריה ניהליה ואמר זה גיטך לאחר מיתה מספקא לן אי תנאה הוא אי חזרה הוא:

מדסיפא - כי אמר מהיום ולאחר מיתה תנא מתני' חולצת לרבנן מכלל דלאחר מיתה לר' יוסי נמי חולצת דהא לרבי יוסי כמהיום ולאחר מיתה דמי ור' יוסי ורבנן לא איפלוג אלא בהא לחודה דלר' יוסי בלאו מהיום כמהיום ולרבנן יש חילוק:

כרבי ס"ל - דאמר לקמן גט הוא ופליג אדרבנן וקסבר תנאה הוא והואיל ואשכחן לרבי דפליג אימא ר' יוסי נמי פליג דהא שמעינן ליה דמיקל בתנאי:

דקתני כזה גט - במילתיה דרבי:

למעוטי דר' יוסי - היכא דלא אמר מהיום דכיון דקתני כזה משמע דכי האי גוונא הוא דמכשר אבל בלאו מהיום פסול:

דקתני כזה גט - ר' יוסי גבי תנאי לקמן (עו:) ועל כרחיך למעוטי אתא ולא אשכחן דלמעטיה אי לאו הא דמהיום ולאחר מיתה ולאשמועינן דאע"ג דגבי מתנה כשר התם הוא דהכי קאמר ליה גופא מהיום ופירי לאחר מיתה אבל בגט כיון דלאו לשון תנאי הוא הויא ליה ספק תנאה ספק חזרה:

רבי יוסי מאי היא - היכא קתני כזה גט:

ר' יוסי אומר כזה גט - מדהוה ליה למימר אם לא באתי כתבו ותנו ואמר כתבו ותנו אם לא באתי ה"ק כתבו עכשיו ותנו אם לא באתי:

והלך גרסינן:

גיטו - דשכ"מ כמתנתו:

מה מתנתו - אמרינן בב"ב (דף קנא:) אם עמד חוזר:

אף גיטו אם עמד חוזר - ולא מיבעיא היכא דאמר אם מתי דהא לא מת אלא אפילו לא אמר אם מתי אלא יהב לה גט סתמא אם עמד חוזר דמסתמא אדעתא דמיתה יהב לה והא לא מת:

אע"ג דלא אמר תנו - כדתנן בהאומר התקבל (לעיל סה:) רבי שמעון שזורי אומר אף המסוכן כיון דאמר כתבו אף על גב דלא אמר תנו אדעתא למיתב קאמר:

הרי עמד - ובטל הגט מאליו:

שניתק מחולי לחולי - ואין זו עמידה אלא אם כן בא לכלל רפואה שעה אחת:

על משענתו - נשען על מקלו ולעולם חולה הוא והא דנקט הלך לאו משום דעמידה היא דתילף מינה אם עמד אינו חוזר אלא הא קמשמע לן טעמא דהלך הוא דבעי אומדנא אם מחמת חולי הראשון מת דאיכא למיחש הואיל והלך ניצל מאותו החולי ומת מחולי אחר והוא אמר מחולי זה:

דף עג.

אידך - מי שלא הלך בשוק מסתמא אע"פ שניתק לחולי אחר יש בו מחולי הראשון ולא בעי אומדנא:

מתנתו מתנה - אם מת מחולי האחר דהא אמרת לאו עמידה היא וגבי גט דמתני' הוא דבעינן אומדנא משום דמחולי זה קאמר לה:

לא סבירא להו הא דרב הונא - דהיכא דלא אמר לה אם מתי סבירא להו דאם עמד אינו חוזר:

גזירה שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה - דאי עמד חוזר אתו למימר לא הוי גט עד דמיית וקא חזינן דלכי מיית הוי גיטא ש"מ יש גט לאחר מיתה ואתי לאכשורי זה גיטיך לאחר מיתה ולא ידעו דכיון דלא פריש מידי להכי יהבינא ניהלה שיהא גט מעכשיו וע"מ שימות:

לא הוי גיטא - דהא אדעתא דמיית יהב לה והא לא מת:

אינו גט - דאונסא דלא שכיח הוא ולא מסיק אדעתיה ולא אמר אלא דימות ע"י החולי:

מאי שנא רישא כו' - אי אונסא דלא שכיח אסיק אדעתיה רישא נמי ליהוי גיטא דהא מתוך אותו חולי מת דמחולי זה לא משמע אלא מתוך חולי זה:

שלחו מתם - על ידי מעשה שאירע באחד שאמר אם לא אעמוד מחולי זה ואכלו ארי ושלחו הדבר לארץ ישראל והשיבו אין לנו שיהא גט דאונסא דלא שכיח לא אסיק אדעתיה:

קביל עליה - המוכר:

כל אונסא דמתיליד בה - שיפצה את הלוקח:

אפיקו בה כנהרא - צוה המלך שיעבירו את הנהר דרך אותה שדה:

שפי ליה - העמידה לפניו בשופי:

ואימא מרישא - אדמותבת לי מסיפא תסייעי לי מרישא:

לא איתמר בי מדרשא - במקום ישיבת תלמידי חכמים שיתרצוה:

זיל בתר סברא - ומסתבר דאונסא דלא שכיח לא אסיק אדעתיה:

זבון שומשמין - לקחו שומשמין:

אגור מלחי - שכרו להם ספנים להוליכם לביתם:

קבילו עלייהו - המוכרים:

כל אונסא דמתיליד - עלייהו בדרך:

אסתכר נהר מלכא - ולא יכלו ספינות לעבור שעשו בו סכר שקורין אישקלוש"א:

אמרו להו - רב פפא ורב הונא למוכרים אגורו חמרי כו':
קאקי חיורי - אווזים לבנים לפי שהיו זקנים:
משלחי גלימי - מפשיטין בגדי אנשים כלומר פוסקים עליהם דין להנאתן:
מתני' לא תתייחד עמו - זה שנתן גט ואמר לה מהיום אם מתי לא תתייחד עמו שמא יבא עליה דאיכא למ"ד חיישינן שמא בעל לשם קדושין וצריכה גט שני ולמאן דלא חייש נמי מ"מ פנויה היא ואסור להתייחד עם הפנויה:

דף עג:

כאשת איש - והבא עליה במזיד בחנק ובשוגג בחטאת ואע"ג דמת מאותו חולי לפי שלא גירשה אלא סמוך למיתה ובגמ' מוקי לה באומר לה במסירת הגט הרי זה גיטך והתגרשי בו מעת שאני בעולם אם מתי הלכך רבי יהודה סבר סמוך למיתה הוא דהוי גט ומקמי הכי אשת איש היא ורבי יוסי סבר מכי יהב לה גיטא כל שעתא מספקא לן במעת שאני בעולם הלכך ספיקא היא והבא עליה באשם תלוי:
גמ' בדבר אחר - בתשמיש:
וחוששין משום זנות - שמא בא עליה ולקמן פריך מאי קאמר:
ואין חוששין - שמא בעל לשם קידושין להצריכה גט שני:
מאי קאמר - קתני אין חוששין שמא נתעסקו בדבר אחר והדר תני וחוששין משום זנות:
חוששין משום קידושין - וצריכה גט שני משום קדושין ואין כאן טעם גט ישן שכבר מסרו לה קודם לכן אלא טעם קידושין הללו מצריכין אותה גט:
נתן לה כספים - אחר בעילה:
חוששין משום זנות - כלומר תולין ביאה זו בזנות:
ואין חוששין לקדושין - להצריכה גט דאי לשם קדושין בעל לא הוה יהיב לה אתנן והאי חוששין דזנות לאו דווקא דמאי חששא איכא אי משום כהונה הא גרושה היא ונפסלה ואי לתרומה בת כהן לא מיפסלא אלא בביאת עבירה כגון כותי חלל נתין וממזר והנך דמפרשי ביבמות ובקדושין אלא איידי דנקט אין חוששין בסיפא נקט לשון חוששין ברישא:
אף בזו - שנתן לה כספים חוששין משום קידושין דלמא הני כספים לאו אתנן נינהו אלא מתנה:
כמאן אזלא הא - דאוקי רבי יוחנן בהזורק מחלוקת ב"ש וב"ה במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי דמצרכי לה ב"ה גט שני בשראוה שנבעלה אבל לא ראוה לא חיישינן:

כמאן כדברי הכל - דבין לת"ק בין לר' יוסי אמרינן היכא דלא ראוה לא חיישינן והיכא דראוה חיישינן אי לאו משום כספים:
מידי כספים קתני - אי אתנייה לתנא כספים לא הוה טעי בגירסא למינשייה לגמרי:
אף חוששין - לקמיה פריך מאי אף:
כמאן אזלא הא - דאוקי ר' יוחנן אליבא דב"ה דהיכא דראוה צריכה גט:
כרבי יוסי בר' יהודה - דאילו לת"ק לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה דלא שביק ב"ה וסתים כב"ש אבל רבי יוסי סבר לה כרבי יוחנן ולא כמאן דמוקי פלוגתייהו אף בשלא ראוה שנבעלה דהא הכא כי לא ראוה כולהו מודו דלא חיישינן:
מאי אף - דהא חששא דזנות לאו דווקא חששא אלא קולא היא לומר תולין אותה בזנות ואין חוששין לקידושין ור' יוסי הוה ליה למימר חוששין לקידושין ואין תולין להקל בזנות:
אף לא ראוה כו' - דכיון שראוה שנתיחדה עדי היחוד הן הן עדי ביאה דכיון דגייסי אהדדי חוששין לביאה:
דלא כחד - דאי לת"ק אפי' ראוה נמי האמר תולין בזנות ואינה צריכה גט ואי לרבי יוסי כי לא ראוה נמי קאמר חוששין וסבירא ליה כמאן דמוקי התם פלוגתייהו בשלא ראוה וקמצרכי לה ב"ה גט:
תנא ובלבד שימות - אבל אי לא מת איגלאי מלתא דלאו גיטא הוא וחייב חטאת:
ופרכינן בין לר' יוסי דמשוי לה אשת איש ספק בין לרבי יהודה דמשוי לה אשת איש ודאי ולכי מיית היכי הוי גיטא הא לדידהו לא הוי גט למפרע משעת מסירה אם כן לא הוי גט עד לאחר מיתה:
ומשני אמר רבה - מתני' לאו באומר מהיום אם מתי דההיא ודאי לכי מיית איגלאי מילתא דהוי גט משעת נתינה והבא עליה פטור אלא באומר מעת שאני בעולם להוי גט הלכך לרבי יהודה סמוך למיתה חייל גיטא ומעיקרא אשת איש היא ורבי יוסי סבר משעת נתינה מספקא לן דלמא זו היא שעה הסמוכה למיתה והוי גט ספק ואע"ג דחיי טפי אין ברירה:
שבינתים - בין נתינה למיתה:

דף עד.

ומטמא לה - אי כהן הוא:
שאינה צריכה הימנו גט שני - אם מת דסמוך למיתה הוי גט:

בעילתה תלויה - הדבר תלוי עד שימות או עד שיעמוד מחולי זה אם מת מן החולי הבא עליה פטור דלר' מאיר משמע ליה מעת שאני בעולם היינו משעת נתינה וה"ק לה ה"ז גיטך מעת שאני בעולם אם מתי הלכך כשמת איגלאי מילתא דגרושה הואי בשעת ביאה ואם לא מת הבא עליה בחטאת:

רבי יוסי אומר בעילתה ספק - לכשימות דמשמע ליה מעת שאני בעולם ומיהו מספקא לן על שעת ביאה אי גרושה הואי אי לא שמא זו היא שעה הראויה ליסמך למיתה שמא אינה זו ואינה גרושה הילכך אם ימות מביא הבא עליה אשם תלוי ואם לא ימות בחטאת ודאי:

מגורשת ואינה מגורשת ובלבד שימות - והיינו נמי כרבי יוסי דמייתי אשם תלוי דספיקא משוו לה ולקמן מפרש מזוני איכא בינייהו:

לא מייתי אשם תלוי - אם ימות אלא פטור לגמרי כדפרישית לעיל:

ולר' יוסי - אם ימות מביא זה אשם תלוי:

איכא בינייהו דר' זירא - כלומר איכא בינייהו מזוני וכדר' זירא ולא דפליגי בדר' זירא דתרוייהו אית להו דרבי זירא ומשום הכי לא קרי לה רבי יוסי מגורשת ואינה מגורשת דקסבר לית לה מזוני ואע"ג דר' יוסי דמתני' תנא מגורשת ואינה מגורשת תרי תנאי ואליבא דרבי יוסי והיינו חכמים דברייתא:

מעשה בצידן - בגמ' פריך מאי תנא דתנא מעשה:

גמ' שנתקרע הגט - קודם מתן מעות:

והיא תתן - תנאי בעלמא הוא וכי מקיימא ליה איגלאי מילתא דמשעת נתינה גיטא הוי דכל ע"מ מעכשיו הוא וע"מ כן דליקיים:

צריכה גט שני - דלכשתתן כבר אזל ליה גיטא:

שפשטה ידה כו' - קודם מתן מעות:

מקיים תנאיה ואזיל - והוו קידושיו קידושין למפרע ושל שני אינו כלום:

דלקרובה קאתי - הילכך מעכשיו קאמר לה משעה שחפץ בה:

אבל גט דלרחוקה קאתי - ומסתמא בקושי הוא מגרשה הילכך לכשתתן קאמר וקסבר אדהכי והכי מפייסנא לה:

לא כסיף למתבעה - מעותיו הילכך לא צריך ליה למתלי גיטא במתן מעות ומעכשיו קאמר לה:

ולאחר לא תנשא עד שתתן - דדילמא לא יהבה ונמצא גט בטל:

נתנה - לפני מותו אינה זקוקה ליבם:

לא נתנה זקוקה ליבם - ולא סגי לה ליתן ליורשים:

ומ"ס - ר"ש:
לי - משמע אפילו ליורשים כשאיני:
אבל דכו"ע תנאה הוי - ולא תלה הגט בשעת מתן מעות דאי לכשתתן קאמר נהי נמי דלי ואפילו ליורשי משמע מיהו הוה ליה גט לאחר מיתה:
כאומר מעכשיו דמי - דה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שתקיימי התנאי:
לא נחלקו - אלא במהיום ולאחר מיתה דרבנן מספקא להו אי תנאה הוי אי חזרה הוי ולרבי ודאי תנאה הוי:

דף עד:

והתניא - בניחותא דשמעינן מינה מדאצטריכו לאיפלוגי בהא מכלל דבעל מנת מודו:
ולרב יהודה - אדמיפלגי בהך מתניתא במהיום ולאחר מיתה לאשמועינן דבעל מנת פסלי רבנן וכ"ש הא:
ומשני להכי איפליגו בהכי להודיעך כחו דרבי מיהו רבנן בעל מנת נמי פסלי:
מאי תנא - לעיל מינה בדמים דקתני מעשה בצידן כו' מאי ראיה אין שונין מעשה אלא לראיה:
תתן את דמיה - דלא איכוין אלא להרווחה דידיה:
מהו - מי הויא הך מחילה קיום תנאי כאילו נתנתן לו או לא:
תיבעי לרבנן - דאמרי דמים לאו במקום איצטלית קיימי ודמים לאו איצטלית הן אבל הכא הא אחלינהו והוי כאילו קבל מעות ממש דמחילה כקבלה:
קונם שאתה נהנה לי - קונם תהא עליך כל הנאה שתהנה ממני:
אף זה - אם רצה הנודר יכול להתירו מאיליו בלא שאלת התרת חכם ואומר לו הריני כאילו התקבלתי אלמא מחילה כקבלה:
משום הרווחה - שהיה צריך לצורך בנו:
תלתא דלוותא - כל שאר האריסים שבמקום זה משקין התבואה שלש פעמים בשנה:
ושקלי ריבעא - ומנהג האריסין ליטול רביע התבואה בשביל טורח חרישה וזריעה וניכוש והשקאה וכל צרכי השדה:
את דלי ארבע - השקה את השדה ארבעה פעמים:
אתא מטרא - בזמן השקאה רביעית:
הא לא דלה - ולא שקיל אלא ריבעא כמנהג המקום:
הא לא איצטריך - ומזלו גרם:
כרבן שמעון - דדמים במקום אצטלית הכא נמי מטר במקום השקאה:

הלכתא כרבה - בכל מקום שנחלק עם רב יוסף חוץ משדה ענין ומחצה:
אין הלכה כרבן שמעון - דאמר לקמן חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה:
הכי גרסי' אלא לעולם כרבנן - כלומר תרוייהו אליבא דרבנן אמרי לה:
דלצעורה איכוון - דסתם מגרש את אשתו מתוך איבה הוא מגרשה הלכך מספיקא אמרי' לצעורה איכוון ולא תלינן למימר להרווחה איכוון לקולא:
תנן התם - במס' ערכין (דף לא:):
היה נטמן - הקונה בית בעיר חומה היה נטמן יום שנים עשר חודש שלא ימצאנו המוכר לתת מעותיו כדי שיהא חלוט לו כדכתיב (ויקרא כ"ה:ל') ואם לא יגאל עד מלאת לו וגו':
חולש - זורק כמו חולש על גוים (ישעיהו י"ד:י"ב) מטיל גורל:
ללשכה - מתוקנת לכך:
ויהא שובר הדלת - של ביתו ונכנס:
מתקנתו של הלל - דאיצטריך לתקוני נתינה על כרחו תהא נתינה:

דף עה.

מכלל דבעלמא [**נתינה בע"כ**] **לאו נתינה היא** - וגבי גט דאיסורא הוא לא תקין הלל:
שלא בפניו - כי הכא שאינו בלישכה:
מאי דאיצטריך ליה תקין - ראה שהיה נטמן והתקין דבעל כרחו ושלא בפניו תהא נתינה ואי הוה נמי קאי קמן ואמר לא מקבילנא הוה איצטריך להלל נמי לתקוני דתיהוי נתינה אלא מה שלא הוצרך לא הוצרך וגבי גט דאיסורא הוא לא קיימא תקנתא דהלל:
ערב - בשילהי גט פשוט:
צידן - דמתני':
ראיה אחרונה - באחד דיני ממונות (סנהדרין דף לא.) דאפליגי באמרו לו כל ראיות שיש לך להביא הבא עד שלשים ולא הביא עד לאחר שלשים ואמרו לו הבא ראיה ואמר אין לי ראיה בקמייתא הלכתא כוותיה ובבתרייתא לית הלכתא כוותיה:
והנייר שלי - לא יהיב לה ולא מידי ורחמנא אמר ונתן בידה:
מאי שנא רישא כו' - קא סלקא דעתיה על מנת לאו מעכשיו הוא כרבנן דפליגי עליה דרבי והוי כמו לכשתחזירי לי הנייר ליהוי גט וא"כ אמאי מגורשת הא בשעת גירושין לאו מידי נקיטא:
היכא דליתיה - לאצטלית:
לא כפליה - ר"מ במסכת קידושין (דף סא.) כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן וכו' דנימא אם לא תחזירי לא יהא גט הלכך בטל תנאיה:

הא כפליה לא הוי גיטא - לר"מ:
מכדי - לר"מ כל תנאי מהיכא גמרינן לכופלו:
מתנאי בני גד - שהיה כפול אם יעברו ואם לא יעברו (במדבר ל"ב:ב') וכיון דמיני' גמרי' בעינן כי התם תנאי שתלו בו המעשה הוזכר קודם למעשה אם יעברו זה התנאי ונתתם להם זה המעשה ה"נ בעינן דנימא אם תחזירי יהא גט:
לאפוקי הכא - דאמר לה זה גיטך ברישא והדר ע"מ שתחזירי:
משום דהוי ליה כו' - ובין לר"מ ובין לרבנן דלא אפליג אלא בכפילה כדמפרש טעמא התם הוצרך הדבר לאומרו שאלמלא כן יש במשמע שאף בארץ כנען לא ינחלו:
בדבר אחד - לעבור הירדן:
ומעשה בדבר אחר - נחלת עבר הירדן מזרחה:

דף עה:

בדבר אחד - בגט עצמו הוא התנאי להחזירו והוא המעשה להיות גט:
רב אשי אמר הא מני - דקתני על מנת שתחזירי מגורשת:
רבי היא דאמר וכו' כאומר מעכשיו דמי - ואשתכח דבשעת גירושין נקיטא לגט ולאחר זמן היא מחזרת ומתנה על מנת להחזיר שמה מתנה:
אתקין שמואל כו' - כשמוסרו לה יאמר אם לא מתי לא יהא גט אם מתי יהא גט דבעי' תנאי כפול דאי לא כפליה הוי גיטא מיד ואי כהן הוא מפסלא עליה:
ה"ג ונימא אם מתי - ברישא לא מקדים כו':
הן קודם - אם יעברו ונתתם (במדבר לב):
ה"ג אלא אמר רבא אם לא מתי לא יהא גט - לימא ברישא משום דלא מקדים כו' והדר נימא הן ולאו דבעינן הן קודם ללאו:
מתני' כמה היא מניקתו ב' שנים - שיהא לולד שתי שנים שכך הוא זמן הנקתו ולענין לשמש את אביו כל ימי חייו:
רבי יהודה אומר שמנה עשר חדש - לר' יהודה זמן הנקת תינוק עד שיהו לו י"ח חדשים בכתובות בפרק אע"פ (כתובות דף ס:):
מת הבן - קודם הזמן או מת האב:
ה"ז גט - דכיון דלא פריש מידי לא איכוון אלא להרווחה כל ימים שהוא צריך ומכאן ואילך אינו צריך:
שלא בהקפדה - היא לא הכעיסתו ואפי' הכי שאין העכבה הימנה אינו גט וכ"ש אם בהקפדה:

רשב"ג אומר כזה גט - הואיל ולא הקפידתו ואין העכבה הימנה:
גמ' מתני' רשב"ג - דאמר לעיל (דף עד.) תתן דמיה אלמא להרווחה מיכוון ולאו דוקא קאמר הא נמי להרווחה איכוון וכל זמן שהוא צריך לינק קאמר:
ובריייתא רבנן - דאמרי (שם:) אצטלית דוקא הכא נמי שימוש והנקה דוקא וביום אחד סגי:
דמיקל בתנאי - דאמר תתן דמיה וקאמר נמי כל עכבה שאינה הימנה ה"ז גט:
כאן בסתם - מתני' דאמר שתי שנים תניקי בסתם ובריייתא במפרש יום אחד:
רב אשי אמר - ברייתא בסתם דכל סתם כמפרש יום אחד דמי ומתני' רב אשי משני לה לקמיה ורב אשי לאו לשנויי מתניתין ובריייתא אתא אלא לאפלוגי עליה דרבא דאמר סתם שתי שנים:
יום אחד משתי שנים - של תינוק:
לאפוקי - שאם הניקתו לאחר שעברו לו שתי שנים:
דלא - שאין זה הנקה:

דף עו.

בשלמא לרבא - דאוקי רישא דמתני' ב' שנים ממש ואע"ג דסתם:
רישא - דקאמר מת הבן בתוך שתי שנים ה"ז גט:
בדלא פריש - ב' שנים והרי הניקתו כל צרכו:
סיפא דפריש - על כרחיך דוקא קאמר דהא לא איצטריך לפרושי ופריש:
אלא לרב אשי - דאמר רישא דמתני' יום אחד קאמר על כרחך מת הבן או האב דקתני כגון שמת ולא הניקתו כלל ואמאי ה"ז גט הרי לא נתקיים כלום מן התנאי:
לפי שלא אמר לה - אם תניקי יהא גט אם לא תניקי לא יהא גט דבעינן תנאי כפול כתנאי בני גד ובני ראובן:
ר"ש כו' - מיפרשא בהדיא ואזלא:
איכא דאמרי לר"מ קאמר ליה - אין לנו ללמוד מתנאי בני גד שאין לך תנאי בכל המקרא שאינו כפול כגון אז תנקה מאלתי (בראשית כ"ד:מ"א) וכגון אם שכב אם לא שכב (במדבר ה) אם תאבו ושמעתם אם תמאנו ומריתם (ישעיהו א':י"ט) הלכך הוי להו שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין:
ואיכא דאמרי לרבנן קאמר להו אין לך תנאי בכתובין שאינו כפול - ויש לנו ללמוד מהן דכולהו צריכי כדמתרצינן להו בקדושין בהאומר לחבירו (ד' סא:):
מאן חכמים - בהך מתניתא בתרייתא ר"ש [ב"ג] היא:

אמר לה בפני שנים ה"ז גיטך כו' - ולא מסרו לה בפניהם דאי מסרו לה איגרשה לה בהאי תנאי ותו לא מצי לאתנויי תנאה אחרינא אלא כך אמר בפניהם כשאמסרנו לה לא אמסרנו אלא על מנת כן:

וחזר ואמר לה בפני שנים כו' - ומסרו לה:

לא ביטל כו' - שלא בא זה להוסיף מדלא אמר לה שתתני מאתים זוז תוספת על תנאי הראשון ולעקור נמי לא בא מדלא ביטל דברו הראשון בפני אלו אלא הכי קאמר לה או תנאי ראשון או מאתים זוז:

ג' מאות זוז - ודאי עקר ליה לתנאיה קמא:

ואין אחד מן העדים הראשונים ואחד מן האחרונים מצטרפים - להעיד שהיה תנאי בגט זה כל זמן שלא יבואו שנים כאחד [ויעידו באחד] מן התנאים כשר ע"י עדי חתימה ולא כל כמיניהו דהנך לשוויי תנאה בגיטא:

אילימא אסיפא - פשיטא דאין אחד מן הראשונים כלום שהרי אפילו באו שניהם אינן כלום דהא בטיל ליה ההוא תנאה:

אלא אריש - דקאמר או האי או האי:

מהו דתימא - הואיל ומקיים גיטא בחד מהני תנאי הוו להו כחד תנאה וכל סהדי דמסהדי לקיומי תנאה דהאי גיטא ליצטרפו קא משמע לן:

מתני' והגיע לאנטיפרס וחזר - מיד:

תנאו בטל - כלומר ושוב אינו כשר לגרש בו ואפילו חזר והלך לגליל ונשתהה שלשים יום אינו גט דקא סלקא דעתך אנטיפרס בתחילת גליל היא והרי מתנאי הראשון הלך לגליל ולא שהה שלשים יום וביטל הגט שהרי בא אבל אם לא הגיע לאנטיפרס וחזר ולאחר ימים הלך לגליל ונשתהה שלשים יום הרי זו מגורשת שזמן השלשים לא נקבע אלא משילך לגליל והרי לא הלך עד עתה ונשתהה:

לכפר עותנאי - קס"ד כפר עותנאי בריש יהודה בבואו מגליל ליהודה והרי הלך ליהודה ובא בתוך שלשים ואין כאן עוד לא תנאי ולא גט להתקיים עוד:

לעכו - קא סלקא דעתיה עכו במדינת הים קיימא:

כל זמן שאעבור מכנגד פניך - כשאשתהה שלשים יום עובר מכנגד פניך מיד יהא גט:

והיה הולך ובא כו' - בגמרא פריך והא לא עבר שהיה הולך ובא בתוך שלשים:

גמ' אנטיפרס ביהודה וכפר עותנאי בגליל - סמוכים זה לזה בספר זה בראש יהודה וזה בראש גליל הלכך היה הולך מיהודה לגליל והגיע לאנטיפרס וחזר לא בטל תנאו דאכתי לא אזיל לגליל וכי אזל ומשתהי הוי גיטא לכך הזכיר לה בתנאי שאני הולך מיהודה

לגליל דלא לימני תלתין יומין אלא מיום שיגיע לגליל היה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי וחזר לא ביטל תנאו דאכתי לא מטא ליהודה:
בינתים - היה הולך מיהודה לגליל ועבר את אנטיפרס ולכפר עותנאי לא בא וחזר בתוך שלשים ולאחר זמן חזר והלך לגליל ממש ושהה:
מטילין אותו לחומרא - ואמרינן מגורשת ליפסל לכהונה:

דף עו:

ואינה מגורשת - לינשא בגט זה ספק בטל במהלך הראשון הואיל ועבר אנטיפרס הוה ליה ספק יהודה ספק גליל ובטל שהרי חזר בתוך שלשים או שמא ספק יהודה הוא ולא בטל תנאו ונתקיים במהלך השני והוי גט:
אמר אביי - מתני' נמי אית לה דאנטיפרס ביהודה וכגון דאמר לה תרי תנאי:
אי מטינא לגליל לאלתר ליהוי גיטא - ואפי' לא משתהינא:
ואי משתהינא באורחא תלתין יומין ולא אתינא ליהוי גיטא - ואפי' לא מטינא לגליל הלכך הגיע לאנטיפרס וחזר לאלתר תנאו בטל ואין כאן עוד לקיימו שהרי לא לגליל בא ולא נשתהה ואפי' קיימו לאחר זמן הרי לא התנה אלא על מהלך הראשון וכשהזכיר גליל לא הזכיר למנות השלשים משם והלאה אלא שיהא מיד גט כשיגיע שם והרי לא הגיע וגם לא נשתהה והכי משמע מתני' הרי זה גיטיך אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום מיום שאצא מכאן והיה הולך מיהודה לגליל ותלה הגט גם בביאתו לגליל:
למימרא דעכו במדינת הים קיימא - אמאי דהוה סלקא דעתין מעיקרא קאי ולאו אתירוצא דאבייי:
כי הוו מיפטרי רבנן מהדדי - בני מדינת הים שהיו הולכין ללמוד תורה בארץ ישראל כשחוזרים לבתיהם היו חביריהם בני ארץ ישראל מלוים אותן עד עכו ומשם נפטרים מהם:
שאסור - לבני ארץ ישראל לצאת לחוצה לארץ:
והא לא עבר - שלשים יום רצופין:
תשמיש - והרי שלשים יום רצופים בלא תשמיש כדקתני הואיל ולא נתיחד עמה:
לישנא מעליא - פנים של מטה:
הרי זה גט קתני - דאין הגט נפסל משום גט ישן הואיל ולא נתיחד עמה ולכי מקיים תנאיה ליהוי גיטא:
גט ישן - כל שנתיחד עמה בין כתיבה לנתינה ופסלוהו רבנן משום שמא יאמרו גיטה קודם לבנה לקמן בהזורק (דף עט:):

שמא פייס - כשהיה בא אצלה פייס קטטה שביניהם ונתיחד עמה ולאחר זמן אתי בעל מערער ואמר פייסתי:
באומר - בשעת התנאי על מנת כן אני מוסר לה שתהא נאמנת עלי כמאה עדים כל זמן שתאמר שלא באתי ונתיחדתי ופייסתי:
כל שכן אברייתא - דכיון דהיכא דלא בא חיישי' שמא פייס אי לאו דאתני ברישא נאמנת עלי כ"ש אברייתא שהיה הולך ובא:
אבל אמתני' - דמת בתוך י"ב חדש ולא ראינו שבא בעיר משיצא לא חיישינן שמא פייס ואפי' לא הימנה עליה מעיקרא הוי גט דהא לא אתא:
מתני' אינו גט - דכיון דלא אמר מעכשיו משמע לאחר י"ב חדש יהא גט והרי מת בתוך הזמן וצריכה ליבם:
גמ' התירוה לינשא - דאף על גב דלא אמר מעכשיו כמאן דאמר מעכשיו דמיא דמסתמא מעכשיו קאמר לה:
בי דינא דשרי מישחא - שמנן של עובדי כוכבים והיינו ר' יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים בן בנו של רבינו הקדוש כדאמרינן במסכת ע"ז (דף לז.) מסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דר' שמלאי כו':
כרבי יוסי - בב"ב (דף קלו.) הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה רבי יוסי אומר אינו צריך שזמנו של שטר מוכיח עליו דלהכי איכתיב זמן בשטרא לידע שמהיום נתן לו גוף הקרקע שלא יירשו אחיו עמו והפירות לאחר מותו:
בנו של ר"ג בר רבי - בנו של רבינו הקדוש:
הורה - שתהא מותרת:
ולא הודו לו כל שעתו - כל ימי חייו:
לאלתר שריתוה - כששמעו בו שמת ואפילו קודם י"ב חדש:
הא לא אתי - שהרי ודאי לא יבא עוד ויש כאן קיום תנאי:
ותבעי ליה - נמי אמתני' היכא דאמר מעכשיו ודברי הכל אמאי בעי לה אפלוגתא:
אין ה"נ - דאיכא למבעי אמתני' ולהכי בעייה מההוא סבא ואליבא דרבותינו משום דהוה בההוא מניינא דשריותא ויש לו להשיבו מפי השמועה ששמע וידע היאך התירו אבל אי הוה בעי מסתמא או מגברא אחרינא הוי בעי לה אמתני':
הכל מודים - באומר לאשתו בלילה זה גיטך כשתצא חמה מנרתיקה:

דף עז.

לכי נפקא קאמר לה - ואי מיית בלילה לא הוי גיטא וגבי מתני' נמי הרי זה גיטך לכשלא אבא לאחר שנים עשר חדש לאו גט הוא וליכא למיסמך אזמנו של שטר מוכיח עליו דהא בהדיא אמר לכשלא אבא יהא גט אבל לא מעכשיו:

באם תצא - ודכוותה אם לא באתי ואמרי' לעיל בפירקין (דף עב.) גבי אם מתי אם שתי לשונות משמע משמע מעכשיו ומשמע לכשיגיע אמר מהיום הוי מעכשיו לא אמר מהיום הוי לכשיגיע הלכך רבותינו סברי לה כרבי יוסי כו':

כאם מתי גרידא - ואמרן לעיל דלאחר מיתה הוא לכשאמות והכא נמי משמע לכשלא אבא לאחר שנים עשר חודש:

כתב גט על תנאי כשר - ואפילו לא נתקיים התנאי דהא הכא הוא צוה לכתוב לאחר י"ב חדש והם קדמו וכתבוהו ומכשר רבי יוסי ונימא נמי דארישא פליג:

מדהוה ליה למימר כו' - אבל ברישא מודה:

ורבנן - דפליגי עליה סברי ל"ש אמר כתבו אם לא באתי ל"ש אם לא באתי כתבו לא צוה לכותבו אלא לאחר י"ב חדש:

לאחר שבוע שנה - זה גיטך אם לא אבא לאחר שבוע זו שמטה זו ממתינים לו שנה שמינית דכל שנה שמינית קרויה אחר שבוע:

חד בשבא תרי בשבא ותלת בשבא - קרי בתר שבת שעברה אבל רביעי חמישי וששי נקראין על שם שבת הבאה:

קמי שבתא - האי שבת דקאמר יום שבת ממש קאמר:

לאחר הרגל - אם לא אבא לאחר הרגל צריך להמתין ל' יום:

וקלסוה - יפה אמרת דודאי יחידאה אמרה:

ולא קלסוה - לא הודו לו שנאמרה מפי רבים משום דלית הלכתא כוותיה:

מתני' הזורק גט והיא בתוך ביתה - של נכסי מלוג וזרקו לה ע"ג קרקע:

הרי זו מגורשת - דקנתה לה חצרה כאילו נתנו בידה כדמפרש בגמ':

לתוך חיקה או לתוך קלתה הרי זו מגורשת - ואפילו היא בתוך ביתו וטעמא מפרש בגמ':

קלתה - סל שהנשים נותנות לתוכו מחטין וצנוריות:

גמ' ת"ל ונתן מ"מ - ודרשי' ליה באנפי נפשיה מדלא כתיב ובידה יתננו משמע לן נתינה כל דהוא וידה דכתב רחמנא דבעינן דומיא דידה דמשתמרת לדעתה כדמפרש לקמיה:

משום דבעל כרחה - כלומר דכי יהיב ליה נמי בידה על כרחה היא ואפילו הכי אמר רחמנא דתתגרש הלכך חצרה נמי קני לה:

אבל גנב - דלא מיחייב אי שדייה איניש על כרחיה:
אימא - מדעתיה נמי לא תיקני ליה חצרו אם לא משך כגון נכנסה לחצרו ונעל בפניה:
קנה בעלה - לפירות להשתמש בה ואכתי לא נפיק גט מידיה דבעל:
דכתב לה כו' - השתא משמע דכתב לה כן לאחר שכנסה:
על שדה זו - שהיתה לו עמו שותפות בה:
ואין לי עסק בה - אחת מכל לשונות הללו:
לא אמר כלום - דמאחר שהיא שלו צריך לכתוב לשון מתנה:
בכותב לה - דין ודברים כו' בעודה ארוסה קודם שזכה בנכסים וא"צ לכתוב לשון מתנה דיכול להתנות כדרב כהנא:
ממקום אחר - שאינה ירושת אבותיו מן התורה:
מתנה עליה - קודם שזכה:

דף עז:

אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו - אמילתא אחריתי אמרה רבא:
שומעין לו - הואיל והתקנה לצורכו נעשית יכול לומר כלום עשו אלא להנאתי אני אי אפשי בהנאה זו:
מאי כגון זו - אהייא אמרה רבא:
איני ניזונית - משל בעלי:
ואיני עושה - לו מלאכה דכי תקון רבנן מזוני להנאתה תקון זמנין דלא ספקה במעשה ידיה ואחר כך תקנו מעשה ידיה לבעלה משום איבה הלכך יכולה לומר אי אפשי:
רבא אמר - לעולם בדלא כתב לה דין ודברים ודקשיא לך מה שקנתה אשה קנה בעלה:
אטו ידה מי לא קניא ליה לבעל כו' - ולקמיה פריך מאי היא:
גיטה וידה באין כאחד - על ידי הגט באה ידה לה עם נתינתו:
אמר ליה רבינא לרב אשי רבא - דקשיא ליה לעיל אטו ידה מי לא קניא ליה לבעל:
יד אשה קשיא ליה - בתמיה:
נהי דקניא ליה למעשה ידיה - אבל גופא מי קני ליה וכיון דגופא לא קני ליה מכי יהב גיטא לידה נפק לה גט מרשותיה ולא משום דגיטה וידה באין כאחד הלכך גבי חצר דקניא ליה היכי מיגרשא:
יד דעבד קשיא ליה - שגופו קנוי ומקבל שחרורו בעצמו:
למאן דאמר - בהאשה נקנית (קדושין דף כב:) שהעבד קונה עצמו בשטר שיחרור:
על ידי עצמו - כלומר בקבלת עצמו:

תקף ליה עלמא - והיה ירא פן ימות ותזקק ליבם ואסור לטלטל גט בשבת ולמוסרו לה:
לקנייה - הבעל לדוכתא דמחית ביה גיטא לאשה בחזקה דקרקע נקנה בחזקה:
ותיחוד ותפתח - תסגור דלת החדר שיקנה לה לשום חזקה:
דתנן נעל - דלת או גדר פרצה או פרץ גדר כל שהוא:
הרי זו חזקה - לקנות שאין המוכר יכול לחזור בו דהשתא קא יהיב לה חצר וגיטה בתוכו ותנן נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה:
אם אמרו בנשואה - שהבעל יזכה בנכסים יאמרו בארוסה והך מילתא דרבא אתמר מקמי ההיא דאמר רבא לעיל גיטה וחצרה באין כאחד דבתר הכי הדר ביה רבא ואמר לא שנא ארוסה ולא שנא נשואה כו' כדמפרש ואזיל:
והא אמרה רבא - לעיל ואמאי איכסיף כי פרכה רב עיליש להא מילתא:
ומשנינן מעיקרא נמי כי אמרה רבא - לההוא תירוצא דלעיל אהאי מעשה אמרה בתר דהדר סברה ואמר דגיטה וידה באין כאחד הכי גרסינן מעיקרא כי אמרה רבא אהאי מעשה אמרה:
כמי שבתוך ביתה - כאילו היא בתוך ביתה ומאי היא דבעי' דתיהוי חצרה משתמרת. לדעתה כלומר על פיה ועל צוויה לאפוקי הא דאמרי' בפרקין לקמן (דף עח.) נתן גט ביד עבדה ניעור אינו גט דהויא לה חצר המשתמרת שלא לדעתה שהוא משמר עצמו מדעתו:
משום ידה אתרבאי - הלכך סמוכה לה בעינן דומיא דידה:
נפל בפיסלא - על גבי חתיכת עץ:
פליג רשותא לנפשיה - ואינו בטל לגבי חצר ואינה מגורשת ולקמיה פריך היכי דמי:
אי נימא בחצר דידה - דאשה:
כי הוי ארבע אמות מאי הוי - הרי שניהם שלה:
דאושלה מקום - בחצרו לקנות בו גט:
דאושלה - השאילה:

דף עח.

שם לווי - כולהו פיסלא מיקרו ואי הוי להאי שם לעצמו הוה ליה חשוב ולא בטיל:
אבל במטה שלה - אע"פ שבתוך ביתו מגורשת וקא סלקא דעתין טעמא משום דקסבר כליו של לוקח ברשות מוכר קונה חפץ הנתון לתוכו לבעליו ופלוגתא היא בב"ב (פה:):
דגבוה י' - דהוי רשותא לנפשיה ולא חשיב ההוא אוירא רשות מוכר לבטל את רשות הכלי:
והא איכא מקום כרעי - שמונחים לארץ:

ה"ג אמקום כרעי לא קפדי אינשי - הואיל וגבוה מן הארץ עשרה שנוחה להשתמש תחתיה:

קשורה אע"פ שאינה תלויה - אלא נגררת בקרקע וקשור בה ולא גרסי' תלויה אע"פ שאינה קשורה:

בין ירכותיה - ואע"פ שמונח בקרקע אין אדם מקפיד על כל מקום מושב אשתו ועד עכשיו היה אותו מקום קנוי לה:

מוכר קלתות - לכך אינו מקפיד על מקומה שיש לו בית לכך:

תניא נמי הכי - דמשום דאינו מקפיד. הוא מדקתני או בכל דבר שהוא כקלתה שמיוחד לתשמישה תמיד שהמכניס אשתו לתוך ביתו על מנת להיות כלי תשמישיה קטנים עמה הוא מכניסה:

טסקא - טשק"א בלע"ז:

מתני' עד שיאמר לה הא גיטיך - ואפי' לאחר שבא לידה אומר לה כן ודיו:

קוראה והרי הוא גיטה - כשהיא קוראה בו רואה שהוא גיטה:

גמ' טלי גיטיך מעל גבי קרקע לא אמר כלום - דבעינן ונתן:

שלפתו - שהיה תחוב בין חגורו למתניו ושלפתו משם:

דעריק לה חרציה - עקם לה מתניו להקריב לה הגט:

שלפתו - גרס בברייתא:

לעולם אינו גט - הואיל ובא לידה שלא בהכשר עד שיטלנו כו':

דבת איגרושי היא - שהרי ניעורה ולא מיחסרא אלא אמירת הי גיטך הלכך כי אמר לה בתר הכי שפיר דמי שקבלתה הוגנת:

הרי זה גט - דהוי חצרה המשתמרת לדעתה הואיל והוא ישן אינו משתמר אלא על ידה:

ניעור אינו גט - שהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו והויא לה חצרה המשתמרת שלא לדעתה:

חצר מהלכת לא קנה - רבא גופיה אמרה בשנים אוחזין בטלית:

כל שאילו מהלך כו' - רבא נמי אמרה התם היה מהלך בספינה וקפצו דגים לתוך הספינה כו':

בכפות - שאינו ראוי להלך בההוא קאמר רבא דהוי גט:

מתני' קרוב לה - מפרש בגמ':

אמר לו - מלוה ללוה:

זרוק לי חובי - ברה"ר:

וזרקו לו - ואבד:

גמ' ד' אמות שלו - שאין בינו לגט ד' אמות דאמרינן בשנים אוחזין (ב"מ דף י.) דד' אמות של אדם קונות לו:

כגון שהיו שניהם עומדים בד' אמות - לגט זו מכאן וזה מכאן שכל הגט מונח בתוך ארבע אמות שלו ובתוך ארבע אמות שלה ולא גרסינן מצומצמות:

וליחזי הי מינייהו קדים - לבא במעמדו אם קדם הוא לבא זכה בכל ארבע אמות ואם קדמה היא לבא זכתה בכל ד' אמות הסמוכות לה ושוב לא נכנסה זכותו לתוכו:

א"א לצמצם - שלא יקדים האחר:

מצומצמות - שהיו שניהם עומדים בח' אמות מצומצמות לא פחות ולא יותר יש בין שניהם:

דף עח:

וגט יוצא - מאלו לאלו מקצתו בד' אמות שלה ומקצתו בד' אמות שלו:

והא אגיד גביה - עדיין הגט ברשותו קצת ואנן ונתן בידה בעינן עד שיהא כולו ברשותה:

אמרוה קמיה דר' יוחנן - להאי פירושא דמתני':

משמיה דר' יונתן הכי - כדפרשה ר' יוחנן ביכולין לשומרו רבי יונתן מבבל הוה ועלה לארץ ישראל:

תניא נמי הכי - דקורבה דמתני' שמירה היא:

כל שקרוב לה מלו - השתא משמע אע"פ שקרוב לה יותר ממנו ובא כלב ונטלו אינה מגורשת וקשיא לן בה אמאי אינה מגורשת מכי אתא לקורבה דידה איגרשה לה ומאי איכפת לן אם נטלו כלב:

כל היכי תנטריה ותיזיל - וכי כל הימים צריכה לשומרו:

אלא לאו הכי קאמר - אע"פ שקרוב לה מלו אם יש הפסק נהר או גבשושית בינה לגט שאילו היה בא כלב ונטלו אינה יכולה לשומרו הימנו אבל הוא יכול לשומרו אינה מגורשת:

כדי שתשוח ותטלנו - הוא דהויא קורבה דמתני' ואפ"ה את לא תעביד עובדא להתירה לינשא:

עד דמטי גט לידה - גזירה שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב:

הוה עובדא - שזרקו קרוב לה ומת ואצרכוה חליצה:

לגיטין אמרו - דמשום קורבה מגורשת:

ולא לדבר אחר - כגון אם זרק לו חוב קרוב לו ואבד דגט הוא דבעל כרחה קנויה לה הלכך לאלתר הוי גיטא אבל בעלמא לא:

ותיפטר - דהא פטריה אבל זרוק לי חובי סתמא זרוק ושומרו קאמר:
ומשיחה - חוט שהגט קשור בו ליצי"ל בלע"ז:
גט בידה - שנתנו לה וראש המשיחה עדיין בידו:
כקטפרס - מדרון ראשי אצבעותיה מטין לקרקע שלא פשטה ידה זקופה כדרך פושטי יד:
ופרכינן והא כי נפיל לד' אמות דידה נפיל - ומה לי אי אין ידה ראויה לקבל בפשיטתה:
בדלא נח - לארץ אלא כשנפל מתוך ידה נשרף וקבלה שבא לידה לאו קבלה היא:
ופריך וכי לא נח מאי הוי מכי מטא לתוך ארבע אמות שלה תיגרש מאויריהן ומדקאמר אינה מגורשת פשוט דאין להן אויר והיא בעיא דרבי אלעזר:
על גב הנהר - דאויר שאינו ראוי לנוח לא קני:

דף עט.

גמ' והא לא מינטר - אויר הגג דאתי זיקא ושדי ליה מקמי דלינח וכי לא שדיה זיקא ואירע לו דבר אחר שבא כלב וקלטו או גשמים מחקוהו אמאי קתני מגורשת מן האויר הא בעינן אויר שסופו לנוח:
בפחות מג' כו' - אויר דמתני' בהכי עסקינן דהוי כמאן דנח והלכך קנאתו בהנחתו דכיון דהגג גבוה י' הוא הויא לה חצר המשתמרת לכל דנייח בגויה:
והא לא מינטר - דקס"ד שהגג גבוה מחומת החצר והיכי קתני כיון שיצא מרשות הגג מגורשת הא אין סופו לנוח אפילו לא באת דליקה דאתי זיקא ודחי ליה חוץ למחיצות:
שהיו מחיצות התחתונות - של חצר:
עודפות - על מעקה של גג דכי נפיק מגג מטא לאויר מחיצות חצר ומשום הכי בעינן עודפות דהאי דקאי בתוך מחיצות מעקת הגג וזרקו כלפי מעלה כדי שיעבור את המעקה יפול לחצר:
קלוטה - בתוך האויר:
כמי שהונחה - לארץ דתניא הזורק בשבת מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע רבי מחייב וחכמים פוטרים:
וא"ל רבי זירא לרבי אסי כו' - גרסי' בה כדשני עולא אפילו תימא רבנן כו':
דרך ירידה - כשזרקו כלפי מעלה כדי להעבירו את המעקה לא נמחק עד שהגיע לחזור ולירד:
אבל נמחק דרך עלייה - אע"פ שיצא מאויר הגג לאויר חצר ומחיצות התחתונות עודפות:
אינה מגורשת - דדרך סילוקו לא מיקרי נתינה אלא דרך הנחתו לבא לרשותה:
שקדם גט לדליקה - שקדמה זריקת הגט בחצר קודם שתהא הדליקה באויר החצר:

רשויות חלוקות לגיטין - אם השאילה הבעל מקום בחצירו לקבלת גיטה לא השאילה גגו או ביתו ולא אמרינן לא קפיד דתרי מקומות לא מושלי משום דמייתי עלה ראיה ממתני' נקט לה הכא:

הא כדאיתא והא כדאיתא - רישא בגג דידה וחצר דידיה ובעינן אויר הגג:

סיפא בגג דידיה וחצר דידה - מיגרשא באויר חצר אבל אי תרוייהו דידיה ואושלה מקום אימא לך דלא קפיד:

שלש מדות בגיטין - חלוקות מדין שאר איסורין:

הני מילי - דפליגי רבנן:

והא דאמר רב חסדא נעץ קנה - בחצר גבוה ממחיצת החצר:

וזרק - מרה"ר:

ונח על גביו חייב - דהויא לה הנחה ברה"י שאויר רה"י עולה עד לרקיע אע"ג דאויר רשות הרבים אינו למעלה מעשרה כדאמרי' במס' שבת (דף ז: ח.):

הני מילי - דהוי כמונח לארץ לענין שבת:

אבל - אם היה חצר של אשה וקנה נעוץ גבוה מן המחיצות אינה מגורשת שאין סופו לנוח לארץ דרמי ליה זיקא חוץ למחיצות וטעמא דגיטא משום חצר המשתמרת הוא דומיא דידה והא לא מינטר:

דף עט:

והא דאמר רב יהודה לא יעמוד אדם על גגו ויקלוט מי גשמים - הצפין על גגו של חבירו דהוי מוציא מרשות לרשות אם לא עירבו שאע"פ שאינם דרים על הגגות שייך נמי בהו איסור חילוק רשות:

הני מילי - דחלוקת רשויות גגין כרשויות בתים לענין שבת:

אבל בגיטין - היו לו שני גגין סמוכין זה לזה והשאילה מקום בזה לקבל את גיטה וקיבלתו בזה לא אמרינן הכא רשויות חלוקות דהא דאמרן לעיל תרי מקומות לא מושלי אינשי משום קפידא הוא יש משאיל חצרו ומקפיד על ביתו אבל כולי האי גגין סמוכין ואין תשמיש רגיל בהן לא קפדי אינשי:

במחיצות החיצונה קא מינטרה - רגילה להשתמר הלכך משועבדות הן לה וקנו לה:

דהא לא נח - ואין מחיצות כלי עשוין לאוירן לשמור דאין כלי עשוי אלא להניח בתוכו: ה"ג וכי נח מאי הוי כו':

שאין לה שוליים - פונ"ץ דפנימית מונחת ע"ג קרקע:

גיטה קודם לבנה - שמא ישהה את הגט שנתים ושלש בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך הזמן ואחר כך יגרשנה בו ולימים כשישתכח הדבר יראו זמן הגט קודם ללידת הבן ויהו סבורין שניתן לה משעת כתיבה ויאמרו מן הפנויה נולד משגרשה והוי פגם:

אם נתגרשה - בגט ישן והלך בעלה למדה"י תינשא לכתחלה:

מתני' כתב לשם מלכות שאינה הוגנת - מי שהיה בבבל וכתב בשנת כך וכך למלכות אחרת ובגמרא מפרש אמאי קרי לה שאינה הוגנת או שכתב לשם מדי כו' לפי שצריך לכתוב לשם מלכות שנכתב בה כדמפרש בגמ':

או שכתבה לבנין הבית או לחורבנו פסול - מפני שלא כתב לשם המלכות:

תצא מזה ומזה - אם ניסת בגט זה תצא מן הראשון ומן השני וצריכה גט שני מן הראשון וגט מן השני ואע"פ שקדושי שני לא הוו קדושין וביבמות (פח:) מפ' טעמא גזרה שמא יאמרו גירש ראשון גט גמור ונשא שני ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט:

ולא פירות - דין פירות שתקנו לה לאשה פירקונה משביה תחת פירות ועל אלו אין לה כלום:

ולא בלאות - הקיימים מבגדים שהכניסה לו וקנסא הוא דקנסוה כדמפ' ביבמות (צא:) דאיבעי לה אקרויה לגיטא:

והולד ממזר מזה ומזה - אם החזירה הראשון וילדה לו בן הוי ממזר מדרבנן וביבמות (פט:) אמרינן דאסור בממזרת הואיל וכשר מן התורה:

מטמאין לה - אם כהנים הם:

נפסלת מן הכהונה - דזונה היא דסתם זונה היינו אשת איש שמזנה תחת בעלה לאחרים דהיינו נפקת ברא:

דף פ.

בת לוי מן המעשר - קנסא הוא כדמפרש התם (יבמות צא.):

מן התרומה - כדאמרי' בסוטה (דף כח.) מונטמאה ונטמאה ג"פ אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה:

ואין יורשין של זה - בנים שהיו לה ממנו:

יורשין כתובתה - ביבמות (דף צא.) פרכינן כתובה מאי עבידתה הא קתני אין לה כתובה ומשני כתובת בנין דיכרין שתקנו חכמים שירשו בניה יתר על חולקיהון דעם אחוהון כשמתה בחיי בעלה ואע"פ שבעלה יורשה הכא לא שקלי דקנסא קנסו:

אחיו - של שני חולץ מדרבנן כדפירשנו גבי גט שמא יאמרו גירש זה ונשא זה ואחיו של ראשון צריך לחלוץ מן התורה:

ולא מייבמין - משום קנסא:
שינה שמו ושמה - בגט:
וכל הדרכים - המפורשים למעלה במשנתינו:
כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות - חמש עשרה עריות שאמרו חכמים שצרותיהן מותרות לינשא לשוק בלא חליצה כשמתו בעליהן בלא בנים:
הלכו הצרות - של עריות:
ונישאו - לשוק:
ונמצאו - העריות איילונית ואיגלאי מילתא שהיו קדושי המת בטעות ונמצאו שלא היו אלו צרותיהן ולא פטרום העריות האלו מן החליצה:
תצא מזה - מבעל שנישאת לו:
ומזה - מן היבם:
וכל הדרכים האלו בה - וביבמות (דף צב.) מוקמינן לה כר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין:
והלכה צרתה ונישאת לאחר - וקיי"ל ביאת האחת פוטרת צרתה:
ונמצאת - זו שנתייבמה:
איילונית - ואין לה יבומים שהרי לא אשת המת היתה ונמצא שלא נפטרה צרתה ונישאת לשוק בלא חליצה:
תצא מזה ומזה - מבעל זה ומיבמה הראשון:
כתב סופר - אחד גט לאיש לגרש בו אשתו:
ושובר - לאשתו שתמסור לבעל כשיפרע לה כתובתה וטעה הסופר כשמסר להן השטרות ונתן גט לאשה ושובר לאיש והם מסרו זה לזה והלכה זו ונישאת כסבורה שזה גט שמסר לה בעלה וזה סבור שמסרה לו אשתו שובר:
יוצא מתחת ידי האיש - שמוציאו לפנינו להראות שוברו והרי הוא גט:
אם לאלתר - בגמ' מפרש:
לא כל הימנו - אין הכל כדבריו להאמינו:
לאבד זכותו של שני - שנשאה דאמרי' קנוניא היא ביניהם והחליפו השטרות לאחר שניסת:
גמ' שאין להם לא כתב ולא לשון - אלא משל אומה אחרת:
משום שלום מלכות - שיהא לנו שלום עמהם שיאמרו חשובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמינו:
יוציא והולד ממזר - בתמיה:

ר"מ לטעמיה - סתם משנה ולקמן נמי אמרינן זו דברי ר"מ:
משום דמליכא - עכשיו היא מולכת לפיכך יתקנא בה המלך של מלכות זו ויקפיד עמנו:
מאי דהוה הוה - כבר עברו ואבדה קנאתם שאין מתקנא בהן דהא דקתני מתני' לשום מלכות מדי ויון שמונה למנין שהתחילה מדי למלוך בימי דריוש או למנין שהתחילה יון למלוך:
דאיכא שם מלכות - הלכך חיישינן דלמא קפיד המלך הזה:
כי יתביתו בהיני - לכתוב שטר:
כתבו - בתוכו שבהיני נכתב ואף על גב דמימסרן כו':

דף פ:

זו דברי ר"מ - דגט נפסל משום שלום מלכות:
סנטר - מפרש בבבא בתרא (דף סח.) בר מחווניא זקן הממונה להיות בקי בנחלת גבול שדה כל איש ואיש:
איסטנדרא דבשכר - שלטון של בשכר עבדו של מלך:
ומאי שנא מסנטר דעיר - דשמעינן לר"מ דפליג:
זילא להו מילתא - שאין שולטנות גרועה מזו ובושת הוא למלך שנזכר זה והניחו כל שאר משרתיו:
שביחא - לפי ששולטנותו חשובה:
הולד כשר - אשלום מלכות קאי:
ליערבינהו וליתנינהו - בהדי משנה שם מלכות דחד פסולא הוא:
זינו לא - אינה אסורה להתייבם דנישאו חמור שמא יאמרו חלץ לה וניסת וחזר לכונסה משנתגרשה והוה ליה נושא את חלוצתו דקם ליה בלא יבנה:
דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים - ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת דאסרינן לה למיהדר ואע"פ שבאונס משום שמא יאמרו גירש ראשון ונשא זה וחזר הראשון והחזירה לאחר גירושי שני ונמצא מחזיר גרושתו משניסת הכי נמי אמרי' הכא שמא יאמרו חלץ זה ונשא זה כו' אבל זנות לית ליה קלא כולי האי ומידע ידעי דפריצותא הואי ולא חשדי לה בחלוצה:
דלא אקיים מצות יבום - שע"י הערוה נישאת הצרה לשוק הילכך כי אגלאי דלאו צרת ערוה הואי קנסינן לה משום דלא המתינה ואסרינן לה איבם:
אבל - סיפא דאיקיים מצות יבום כשניסת זו לשוק ע"י שנתיבמה צרתה אימא תו לא הוה לה לאמתוני ולא נקנסה:

ואי - תנא סיפא משום דרמיא קמיה שתיהן נפלו תחילה להתייבם כאחת וכשנתייבמה האחת קודם שתביא שתי שערות היה לה לצרתה להמתין עד שתראה שיהו יבומי חברתה כשרין דכיון דאתרמאי קמיה צריכה לצאת מידי זיקתו ביבומין ודאין:

אבל - צרת ערוה מתחילת נפילתן היתה הצרה הזו סבורה דלא רמיא קמיה ליבום שהרי הערוה מוציאתה מידי זיקתו הלכך לא הוה לה לאסוקי אדעתא ולאמתוני שמא תמצא הערוה איילונית הואיל ומסולקת היא ממנו לא מסקא אדעתא ולא ליקנסה מלהתייבם ומליטול כתובה דהא אנוסה היא קא משמע לן:

באותו ענין - בדברי גירושיה:

דף פא.

זכות הראויה - משיצאתה מלפני העדים בחזקת מגורשת זכתה לינשא לשני:

איש פלוני כהן - מעשה בא לפניו שכתב כהן לגרש את אשתו ויצא קול בעיר על כך שכתב לה גט:

מהו - מי מפקינן לה מיניה משום קלא שלא יאמרו גירשה והחזירה ונמצא כהן מחזיר גרושתו:

תצא - מפני הקול אבל הדבר צריך בדיקה קודם שנוציאנה ממנו:

דאי מבטלינן קלא - אם נוכל לשתק בני העיר ולהוציאה מן הקול הזה לא תצא מבעלה:

ובנהרדעא לא מבטלי קלא - לא היו נוהגין דייני העיר לשתקם מפני החשד שלא יוציאו קול שמחזיקים ידי עוברי עבירה דהכי אמרינן בהמגרש בסורא מבטלי קלא בנהרדעא לא מבטלי קלא:

דאי קרו לנתינה כתיבה - אם רגילין בעיר לקרות לנתינה כתיבה הוי קול שהרי אומרי' שכתב לה והאי כתב נתן הוא דהא קרו לנתינה כתיבה ואי לא קרו לנתינה כתיבה אין זה קול ולא יחשדוהו במחזיר גרושתו שהרי לא יצא קול שנתן אלא שכתב ופרכינן נהי נמי דקרו לנתינה כתיבה אמאי מפקינן לה בהכי וכי לכתיבה גופה מי לא קרו לה כתיבה ומאן לימא לן דהאי כתב דקא אמרי נתן הוא דלמא כתיבה בעלמא הוא:

ומשנינן אי מיגליא מילתא - שרגילין בני העיר לקרות לנתינה כתיבה אע"ג דלכתיבה לחודא נמי קרו כתיבה מחמרינן למיחש לקלא ואמרינן כתב ונתן קאמרי ותצא מפני חשד הקול:

כל קלא דבתר נשואין כו' - אע"פ ששנינו בהמגרש דחיישינן לקלא דתנן יצא שמה בעיר מקודשת לפלוני מקודשת ואסורה לינשא לאחר עד שיתן לה אותו פלוני גט ה"מ כשיצא הקול קודם שתנשא לאחר אבל יצא לאחר נשואין לא חיישי' ליה וזו נשואה ועומדת

לכהן זה הרי ימים ושנים ומפני שיצא עליה קול גירושין נוציאנה מתחתיו הא קלא דבתר נשואין הוא:

מאי תצא נמי תצא משני - אם מת כהן זה ונשאה כהן אחר תצא שהרי יצא עליה קול גרושה זה כמה שנים ופרכינן והרי אתה מוציא לעז על בניו של ראשון לומר חללים הם שהרי הוציאוה מן השני שבדקו אחר הדברים ונמצאו אמת:

אתי למימר סמוך למיתה גרשה - הראשון לפיכך חכמים מוציאים אותה מן השני ולא אתי לאחזוקי קלא קמא בהכי הואיל ומראשון לא אפקוה ואין לעז:

ב"ש - שהיו מחמירים בקדושת יוחסין שאוסרין אותה לכהונה מפני כתיבת הגט:

שמיעך לה - ששחק עמה לא חיישינן שמא בא עליה:

דרך טרקסמון - דרך הכבושה מחוץ ליכנס לפנים ודומה לי שהוא לשון יוני כמו טרקסין (יומא דף נא:):

כדי לחייבו במעשר - דקיימא לן אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית ודעייל ליה דרך שער לאפוקי דרך חצרות ודרך גגות דלא ויליף מואכלו בשעריך בב"מ בהשוכר (פח.):

מתני' צריכה גט שני - מפ' בגמ':

לבו גס בה - פריוו"ץ בלע"ז:

גמ' בשראוה שנבעלה - ב"ש סברי אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכל כמה דלא אמר הריני בועל לשם קדושין לא אמרינן לשם קדושין בעל:

דף פא:

ומודים - במן הארוסין דכל כמה דלא חזינן לא אמרינן בעל דהא לא גייסי אהדדי:

מה לי מן האירוסין - הא חזינן דבעל ואין אדם בועל את אשתו בזנות לב"ה:

בשלא ראוה שנבעלה - והא דמצרכיניה גט שני משום דאמרי' כיון דלבו גס בה ודאי בעל ואין אדם בועל בעילת זנות ואיכא קדושין:

הן הן כו' - כלומר כיון דראו שנתייחדו אין צריך עדות של ביאה גדול מזה ודאי אנן סהדי כיון דגייסי אהדדי לא פרשו זה מזה:

מי אמר ר' יוחנן הכי - כדלעיל דהיכא דלא ראוה שנבעלה לא בעי גט:

מתני' גט קרח - מפרש בסיפא במתני' שקשיריו מרובין מעדיו בב"ב (דף קס:) אמרי' דתקון רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים שהיו כותבין גט פתאום לנשותיהן ומתחרטין לאחר זמן ואין יכולים להחזירן ותקנו להם גט מקושר שאינו נוח ליכתב מהרה שמא בתוך כך יתפייס וחותמין עדיו מבחוץ וכותב שיטה או שתים וכורכן על

החלק ותופר ועד א' חותם על הכרך מבחוץ וחוזר וכותב שני שיטין או יותר מבפנים וכורכן על החלק וחותם עד שני על הכרך מבחוץ וכן עד שלישי ואם יש קשר כרוך ואין עד חתום מאחוריו זה קרח ופסול כדמפרש בגמרא משום כולכם דמסתמא למנין קשריו היו עדיו מתחלה וחיישי' דלמא אמר להו כולכם חתומו והרי אחד שלא חתם:

הכל משלימין עליו - ואפי' פסולין דליתא להא השלמה אלא משום חששא בעלמא שמא כשיצא לאחר זמן בבית דין יפסלוהו שיהו סבורים שהזמין הבעל עדיו למנין קשריו ולא חתמו בו כולם:

אלא קרוב שהוא ראוי להעיד - בעדות אחרת שאין עליו פסול עדות אלא קורבה אבל גנב וגזלן לא וטעמא מפרש בגמ':

גמ' קרוב נמי אתו למימר כשר לעדות - אלא מדמכשר בקרוב ש"מ בקיאי אינשי בהלכות עדות ולא אתו לאכשורי פסולים וקרובים:

לאסוקי ליוחסין - דאמרי מדאחתמוהו בגיטא לאו עבד הוא ויהבי ליה בת ישראל:

אלא - לעולם טעמא משום דאתי לאכשורי לעדות ודקשיא לך קרוב נמי לא דמי דעבד איכא למימר שחרורי שחרריה אפילו המכירים אותו שהוא עבד ובקיאין בהלכות עדות אתו לאכשוריה לעדות דאמרי מדאחתמוהו ש"מ שחרריה מריה וכן גזלן אתו למימר מדאחתמוהו ש"מ תשובה עבד:

אין משלימין עליו - שלישי פסול אלא כשר או קרוב דגט מקושר צריך שלשה עדים כדאמרינן בפרק גט פשוט דרבנן תקון שמא בתוך כך שלא ימצא ג' עדים ינוח כעסו:

כל שלשה במקושר - כיון דעיקרו בג':

כשנים בפשוט דמי - ואמאי מכשרת קרוב:

גט קרח קשריו שבעה - כלומר שקשריו שבעה כו':

עד כאן מחלוקת בן ננס ור"ע - שאם השלים עבד כו': הולד כשר גרסי' בבן ננס:

רב יוסף מתני - במילתיה דר' זירא אמר רבה בר שאילתא אבל קשריו ג' ועדיו שנים אין משלימין עליו אלא כשר:

לא הוכשרו בו - אם היה קרח דבשני קשרים אין משלימין בו שני קרובים אלא אחד קרוב ואחד כשר ואפילו היו חתומים בו כבר ג' כשרים:

דלמא אתי לקיומיה - היום ולמחר אם יקרא עליו ערעור לפוסלו ויביאוהו לב"ד ואין העדים בפנינו ויבאו עדים מן השוק שיכירו שלש מן החתימות הללו ויקיימוהו בכך ושמא לא יכירו אלא חתימת שני הקרובים ואחד מן הכשרים ובית דין אינן יודעין שהן קרובים ויקיימוהו בעדות פסולה:

מתניתא נמי דיקא - הך ברייתא דקתני קשריו שבעה ועדיו ששה או קשריו ששה ועדיו חמשה כו' לא אישתמיט ותנא בחד מינייהו שני קרחות כגון קשריו חמשה ועדיו שלשה שמע מינה לא פליגי בה דאפילו קרוב לא מיתכשר:

דף פב.

דקא מדלג ותני חד חד - שהולך ומחסר העדים מן הקשרים אחד אחד בכל דילוג ודילוג שמנה במשנתנו לא דילג אלא אחד במנין הקשרים:

שמע מינה האי קרוב חתים - בין בתחילה קודם לכשרים בין באמצעו בין בסופו:

מדלא קבע ליה מקום - לקרחה במתני':

ושמע מינה - מדלא קבע מקום שמע מינה דכל גיטין ושטרות מקושרים היוצאין בבית דין להעיד על חתימת העדים לקיימו:

מכל תלתא - סהדי דחתימי ביה שיכירו עדי השוק את חתימתן מקיימינן ליה לגיטא ואפילו הן מפוזרין כגון אם יש בו י' עדים ועדי השוק מכירין את כתב הראשון והשלישי והחמישי ולא בעינן שיכירו אותן שלשה רצופין:

דאי ס"ד בעינן רצופין - אמאי לא הוכשרו בו אלא השלמת קרוב אחד ומשום דלמא אתי לקיומיה בשני קרובים וחד כשר כדאמרינן לעיל:

ליקבע ליה מקום - להשלמת קרובים:

או בתחילה - קודם לשנים הכשרים בכל שלשה ושלשה החתומין בו:

או באמצע - כל ג' וג' חתומין יכשיר קרוב אחד כגון כשר וקרוב וכשר וחוזר וחותם כשר וקרוב וכשר וכן לעולם:

או בסוף - כל ג' וג' יקבע מקומו:

ולכשר ביה - קרובים טובא וליכא למיחש דלמא אתי לקיומיה בשני קרובים וחד כשר דהא לא משכחת שני קרובין בכל ג' רצופין שבו שאין לך בו שנים קרובים שלא יהא הפסק ב' כשרים ביניהם אלא מדלא אשכח תקנתא להשלמת שני קרובים בקביעות מקום שמע מינה לא בעינן רצופין הלכך חיישינן דלמא מקיים ליה בקרובין מפוזרין:

כי אתו לקמיה דר' אמי - גט מקושר שלא הזמין לו עדים למנין קשריו והסופר והעדים בפנינו ועדיין לא נמסר לה:

א"ל כו' - כבן ננס:

כן הוא עיקרה של סוגיא זו ולא שמעתיה כן אלא כביאורה בקונטרס מורי הזקן:

מתני' המגרש. ואמר לה - בשעת מסירה:

גמ' על מנת הוא - על מנת שלא תנשאי לפלוני:

אבל בעל מנת מודו - רבנן דבגט לא שייר שהתירה במסירת הגט לכל אדם אלא שהתנה עמה על מנת שלא תנשאי לזה ואין זה אלא כתנאי בעלמא:
אלא של עובדי כוכבים - דכתיב אחוזתכם:

דף פב:

הכא שייר בגיטא - כיון דאתני בהדה שלא לינשא לזה נמצא שלא התירה גט זה לכל אדם:
אלא מאישה - דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם וזהו ריח הגט שפוסל בכהונה ומדפוסל לכהונה אלמא גט הוא והכא דשרייה לכל אדם חוץ מזה מותרת לאחרים:
איסור כהונה שאני - שריבה בהן הכתוב מצות יתירות:
בקדושין היאך - התקדשי לי ליאסר לכל אדם חוץ מפלוני מהו:
דכתיבי קראי - כדאמרן לאיש אחר גרושה מאישה:
ויצאה והיתה - אקיש הויה ליציאה וכיון דבגירושין הוי גט הכא נמי הוו קידושין ונאסרה לכל חוץ מאותו האיש:
בעינן כריתות וליכא - דהא אגידא ביה לגביה דההוא גברא:
הדר פשטה בין לר"א כו' - לר"א הוו קידושין לרבנן לא הוו קידושין:
אם תמצי לומר איתא לדרבי אבא - אליבא דר"א דהוו קידושין אפילו הכי בא ראובן וקדשה לגבי כולי עלמא חוץ משמעון אחיו ובא שמעון וקדשה חוץ מראובן ומתו שניהם מתייבמת ללוי אחיהם:
ואין אני קורא בה אשת שני מתים - לאוסרה ללוי מפני זיקת שני יבמין דתנן ביבמות (דף לא:) שלשה אחין ומת אחד מהם ועשה השני מאמר ביבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת שנאמר ומת אחד מהם יבמה יבא עליה מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין כגון זו שעדיין לא יצתה מזיקת יבומי המת הראשון דאין יבמה יוצאה מזיקתה אלא בביאה ונתוספה עליה זיקה מחמת מאמרו של שני והכא אשמועינן אביי אפילו איתא לדרבי אבא שקידושין כאלו הוו קידושין לגבי עלמא ונמצאו שניהם קידושין אין אני קורא בה אשת שני מתים מאי טעמא קדושי דראובן אהנו אבל קדושי שמעון לא מהני מידי דכיון דאמר חוץ מראובן לא אסרה על שום אדם המותר שהרי אסורה ועומדת היא על הכל חוץ מראובן:
ואלא אשת שני מתים היכי משכחת לה - בהאי ענייא דרבי אבא כגון בא ראובן כו':

מאי דאסר שרא - דהאי לראובן ושמעון דהדר אמר לה קודם מסירה אף לראובן ושמעון קאמר ואינו שיור:

דף פג.

או דלמא - האי לראובן ושמעון דהדר קאמר חזרה היא שחזר והפך תנאו לומר לראובן ושמעון אני מתירה לבדה ותאסרי על הכל:
בעי רב אשי אף לשמעון מהו - אמר לה חוץ מראובן ושמעון וחזר ואמר אף לשמעון מהו אם תימצי לומר היכא דחזר ואמר לשמעון ולא אמר אף דוקא לשמעון קאמר הכא מאי כיון דאמר אף ודאי התירה לשניהם דהאי אף אראובן קאי ואע"ג דלא הזכיר שמו:
או דלמא - לשמעון ולא לראובן והאי אף אכולי עלמא קאי:
נענה - הרים קולו כל עניה הכתובה בתורה הרמת קול היא:
הרי שהלכה זו - אחר גירושיה:
וניסת לאחיו - של אותו האיש שנאסרה עליו בגירושין:
עוקר דבר - מצות יבום שאסורה להתייבם לו:
שאין זה כריתות - האמורה בתורה שלא אמרה תורה כריתות העוקר דבר מן התורה:
הכורת בינו לבינה - והרי אכתי אגידא ביה ליאסר על אותו האיש:
לא נמצא גט בטל למפרע - שהרי אמר לה על מנת שלא תנשאי לפלוני:
ובניה - מן האמצעי ממזרין:
שאין זה כריתות - לא אמרה תורה כריתות המביא את ישראל לידי פסול:
לא נמצאת אלמנה - אצל כהן זה דהא לגביה לא איגרשה:
גרושה אצל כל אדם - ועל ידי צד גירושין שבה אסרה הכתוב עליו כדאמרן לעיל גרושה מאישה לבדו אסורה לכהונה:
וק"ו - והרי דברים ק"ו שאתה למד הימנו שלפני מיתת המגרש תהא אסורה לכל מפני צד אישות שבה:
ומה - איסור גרושה שהוא קל דליתא אלא בלאו בעלמא מצינו שאסורה על כהן זה שהיא אלמנה אצלו מפני צד גירושין שבה:
אשת איש שהיא חמורה - אינו דין שתאסר אצל מי שהתירו אצלו מפני צד אישות שבה:
אין משיבין את הארי לאחר מיתה - אם היה קיים שמא יחזיר לכם תשובה:
אית להו פירכא - כדמפרש ואזל לקמיה בתר סייעתא דברייתא:
איהו עקר - כלומר וכי הוא עוקרו ממש הרי נעקר מאליו בגרמתו של זה עוקר משמע העושה איסור בידים ויבומין הללו אינן מוטלין עליו ליבמה שיהא הוא עוקרן:

בת אחיו לא ישא - שלא יוכל האב ליבם את בתו:
היינו פירכא - דאמר רבא לכולהו אית להו פירכא:
ובמאי - מוקי ר"ט פלוגתא דר"א ורבנן:
אי בחוץ מישרא שרי לה רבי אליעזר - להתייבם לו מאחר שניסת לאחר ונתקה מאישות הראשון לגמרי:
אלא בעל מנת - מוקי לה דכיון דתנאה הוא ולא איתקיים נמצא גט בטל למפרע וקיימא באיסור אשת איש:
תרומה וקדשים - אסורין לישראל ומותרין לכהנים:
עריות - בתו ואחותו:
באישות קאמרינן - נאסרה ע"י קידושין:
אשת איש - מותרת לבעלה ואסורה לכל אדם:
היינו פירכא - דקאמר רבא לעיל:
הרי הותרה אצלו בזנות - דהא על מנת שלא תנשאי הוא דקאמר לה וקרינא בה מותרת לכל:
אלא בחוץ - מוקי רבי יוסי הגלילי לפלוגתא דר"א הילכך פריך ליה הא שאסרה עליו לגמרי דלגביה לא איגרשה:

דף פג:

הרי גרושה אצלו בזנות - גרסינן הרי לא אסרה עליו אלא לינשא אבל לזנות גרושה היא אצלו מיד הלכך אם ימות בעלה הראשון נמי שם גירושין עליה אצל זה עולמית ומעתה אין כאן ק"ו דאיכא למפרך דמה אם נאסרה עליו משום צד גירושין שבה שהרי אף אצלו היה עליה צד גירושין תאמר שתאסר על כל אדם בשביל צד אישות שיש בה אצל זה לבדו שאין עליה שום צד אישות אצל שאר כל אדם:
אלא בחוץ - סבירא ליה לרבי עקיבא מילתיה דר' אליעזר:
ופרכינן - לר"ע דפריך הני תרי פרכי חדא אחוץ וחדא אעל מנת אי סבירא ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בחוץ נותיב הך פירכא בתרייתא דחוץ:
ואי בעל מנת - מוקי לה נותביה פירכא קמייתא ותו לא:
איכא דאית ליה בחוץ - פליגי ואיכא דאית ליה בעל מנת פליגי:
האי פירכא - הרי שהיה זה כהן כו':
ולמאן דאית ליה ע"מ האי פירכא - הרי שהלכה כו':

ומאי פירכא - איכא למיפרך אפירכיה דרבי עקיבא בתרייתא דקאמר רבא לעיל ולכולהו אית להו פירכא:

אי נימא איסור כהונה שאני - הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות:

הא ר' אליעזר - דאמר מותרת לכל אדם חוץ ממנו:

מאיסור כהונה יליף לה - מגרושה מאישה לבדה שפסול לכהונה מהתם ילפא לעיל דמדפסיל לכהונה הוי גיטא ואע"ג דשייר ויליף מינה קולא ולא אמרינן איסור כהונה שאני כ"ש דמצי למיפרך אליביה נילף מאיסור כהונה לחומרא ונימא כי היכי דצד גירושיה פוסלה לכהונה אם ימות יהא צד אישותה פוסלה לכל אדם:

רבא - דאמר לעיל כולהו אית להו פירכא:

כר' ינאי משום זקן אחד מתני לה - דאמר לעיל טעם דר' אליעזר מוהיתה לאיש אחר ולא יליף מאיסורי כהונה הילכך פרכינן לר"ע איסור כהונה שאני ולא תיקשי לרבי אליעזר:

והא איהו נמי מיפרך פרכיה - לר' אליעזר לקמן בברייתא:

מקיש קודמי הויה שניה - צד פנוי שבה בין גירושין לנשואין:

לקודמי הויה ראשונה - לצד פנוי שהיה בה קודם קידושין של ראשון דהא איתקוש דכתיב לעיל מיניה כי יקח איש וגו' היינו קידושי ראשון והיתה לאיש אחר היינו קידושי שני:

שזה אוסר וזה מתיר - נישואי בעלה הראשון אסרוה על זה ונישואי שני יתירוה לו:

בחרטה - שפותח פתח לנודר בדברים הבאים לו ע"י נדר זה שאילו ידע מתחילה שכן עתיד להיות לא היה נודר נמצא שמתחילתו אינו נדר:

והרי הפרת הבעל - שהוא בלא חרטה:

על דעת בעלה - על מנת שאם ירצה ואם לאו לא יהא נדר:

ורבנן - כל הנך רבנן דלעיל דלא ילפי מהכא פירכייהו:

אין זה כריתות - שאין מפרידן אלא המות דעד יום מותה קשורה בו:

ה"ז כריתות - מיד והיא תקיים התנאי:

היום אי את אשתי - נתן לה גט ואמר לה היום לבדו יהו גירושין ולמחר לא יהו גירושין דשייר בגיטא מהו:

תיבעי לר' אליעזר - דמכשיר בשיור:

תיבעי לרבנן - דפסלי בשיור:

כיון דפסקה - מיניה היום לגמרי אצל כל אדם:

פסקה - לכל אדם לעולם ושוב אינה אשתו עד שיחזור ויקדשנה הלכך אין תנאי זה כלום:

דף פד.

מאי קאמר - האי לא תינשא דקאמר למאן קאמר לאותו פלוני או לכל אדם:
לא תינשא לו - כדמפרש שמא יאמרו נשיהם נותנין במתנה ואין לך לעז גדול מזה:
ואם ניסת לאחר לא תצא - שלא להחזיק תנאי זה:
ומשום הך גזירה לא מפקינן לה - בתמיה והא לא איתקיים התנאי ובטל הגט:
ה"ג אלא אמר רב נחמן הכי קאמר הרי זה גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני הרי זו לא תינשא לו משום גזירה שמא יאמרו נשיהן נותנין במתנה ואם ניסת לו לא תצא - שאין כאן איסור אלא חשש לעז בעלמא:
הא לאחר תינשא - והוי גיטא הואיל ולא אמר ע"מ שלא תנשאי אלא לפלוני אלא ע"מ שתנשאי לפלוני סוף סוף הא בעיא לקיומי תנאה:
וכי תימא אפשר דמיגרשה - מן השני היום ולמחר תינשא לאותו פלוני לקיים תנאה:
ולהא דפליגת עליה דרב יהודה קמדמית לה - דלא חיישת דלמא לא מיקיים:
שמא יישן למחר - ונמצא שעבר על נדרו:
ורב נחמן אמר יישן היום - ולמחר יתקיים תנאו ולא יישן:
דאי בעי מבריז נפשיה בסילותא - ינקוב בשרו תמיד בקוץ:
בדידה קיימא לאגרושי - בתמיה:
מפליגה - דוחה אותה לצערה בדברי הבאי:
מתני' נמי דיקא - בב"מ בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צד.):
אפשר דאכלה ולקיא - ולבן תימא גופיה תנאו קיים:
כלל לאתויי בשר חזיר - קתני כלל אמר ר' יהודה בן תימא:
כזה גט - דקאמר ר' יהודה בן תימא:
למעוטי בשר חזיר - דה"ק כזה גט דאי אפשר לקיימו כלל הלכך תנאו בטל אבל לעבור על דברי תורה אפשר לקיימו באיסור ותלקה על שעברה:
שתבעלי - גרסינן גבי פלוני וגבי אביו ואביך גרסינן שלא תבעלי:
שתבעלי - בין בזנות בין בנשואין:
אין חוששין שמא נבעלה להם - כלומר מותרת לינשא מיד ואין חוששין שמא תבעל להן ויבטל הגט אבל אמר לה ע"מ שלא תבעלי לפלוני אינו גט שמא תבעל לו דומיא דע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם:
ואילו גבי אבא ואביך שתבעלי לא קתני - דניהוי תנאה אלמא לא הוי תנאה:

לאביי ניחא כו' - [משום דלדידיה לר' יהודה בן תימא אפילו לא יתקיים הרי זה גט אלא לרבא קשיא דהא אמר] אפילו רבי יהודה בן תימא מודה בה:
אמר לך רבא - לא דמיא לבשר חזיר דאילו בשר חזיר בידה לקיימו באיסור ושתבעלי לפלוני נמי אפשר דמשחדא ליה בממונא ואם אינו רוצה לבועלה באיסור ישאנה ויבעול בהיתר אלא אבא ואביך בדידה קיימא:
לרבא כלל - דקתני רבי יהודה בן תימא:
לאתויי אבא ואביך - דהוי נמי א"א לקיימו:
כזה למעוטי בשר חזיר - דאפשר לקיימו הוא:

דף פד:

ולאביי כזה למעוטי פלוני - דאינו גט עד שתיבעל לו דבידה להשחידו בממון וישאנה בהיתר:
ותיפוק ליה כו' - נהי נמי דאפשר לה לקיימו באיסור מיהו תנאי היכי הוי הא הוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה וקיימא לן תנאו בטל:
דודאי קא עקר - שהרי מסר לה קידושין והרי היא אשתו להתחייב בכולן וכי אתני ע"מ שלא יתחייב הוה ליה עוקר:
מאן תנא - דצריך ליטלו הימנה ולא סגי באמירה בעלמא שיחזור ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם:
ר"ש בן אלעזר היא - בפרק הזורק אמר לה כנסי שטר חוב זה כו':
אפילו תימא רבי - דפליג התם עליה דר"ש בן אלעזר:
דילכון אמר - רב כהנא שהיה משלכם מבבל שעלה לא"י ללמוד תורה מרבי יוחנן כדאמרינן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) ושאל ממנו הרבה דברים ועליו קא"ר יוחנן בכל דוכתי דילכון אמר:
שאני הכא - משום הכי צריך לחזור וליטלו דקנאתו בנתינה קמייתא ליפסל בו לכהונה הילכך אי לאו דהדר שקיל לה מינה לא מהניא אמירה שהרי כבר זכתה בו על מנת תנאי ראשון אבל ההוא דהזורק לא זכתה בו לכלום:
כתבו בתוכו תנן - דוקא כתבו בתוכו הוא דלית ליה תקנתא אבל לא כתבו בתוכו אפילו אמר לעדים ע"מ כן אינו נפסל בכך ובלבד שיאמר לה בשעת מסירה הרי את מותרת לכל אדם:
הני מילי - דבעינן כתבו בתוכו ולא מיפסל במאי דאמר לסהדי לכותבו ע"מ כן היכא דאמר לאחר כתיבת התורף ע"מ שלא תנשאי לפלוני דכיון דנכתב עיקר הגט קודם

הזכרת תנאי לא מיפסל במאי דאמר לסהדי לכותבו ע"מ כן אי לא כתבי ליה בתוכו בהדיא:
אפילו על פה - שהרי עיקר הגט ע"מ כן נכתב:
קמ"ל - רב ספרא בתוכו דוקא קאמר:
שתוקי שתקיה - נזפו בו שלא יזכיר שום תנאי:
פוסלין בגט - אם כתבו בתוכו ואפילו נתקיים התנאי:
חוץ שפוסל בעל פה - דהוי שיור בגט:
מחלוקת - דע"מ דרבי ורבנן בשכתבו לפני התורף:

דף פה.

ואוקימנא בחוץ - בריש פירקין ושמעינן מינה דאילו בעל מנת אפילו כתבו בתוכו כשר:
אימא דברי הכל כשר כו' - ר' זירא לטעמיה דאוקי פלוגתא בלפני התורף הלכך ד"ה פסול לא משכחת לה:
ולימא - ליה רבי זירא לתנא תני ה"ז פסול ולא תיתני דברי הכל ונימא רבי היא:
תנא ד"ה אתנייה - ע"כ דברי הכל אתנייה רביה לתנא דאי אתנייה הרי זה לא הוה מיחלף ליה בדברי הכל אפילו שכח גירסא שלו אבל כשר בפסול מיחלף ליה אם שכח שמועתו להכי אמר ליה תני דברי הכל כשר דמסתברא דהכי אגמריה רביה:
מתני' אלא לאבא ולאביך כו' - לאו שיורא הוא דבלאו איסור אישות נמי לא תפסי להו בה קידושין:
אלמנה לכהן גדול - כיון דקדושין תופסין בחייבי לאוין כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף יח:) ולהאי לא תפסי משום איסור אישות שבה אשתכח דשייר בגיטא:
ולכל מי שיש לה עליו קדושין - אם היתה פנויה ואפילו בעבירה דאיסור לאו:
פסול - דהוי שיור:
גמ' כללא דרישא - ולכל מי שאין לה עליו קדושין:
נתיני - מן הגבעונין שהיו משבעה אומות ואיכא לאו דלא תתחתן בם:
מצרי ואדומי - בתוך שלשה דורות שהם באיסור עשה:
חוץ מקידושי קטן - חוץ מפלוני וקטן הוא:
קטנה מתגרשת - אם קיבלה גיטה לאחר מיתת אביה:
בקידושי אביה - כלומר ואפילו קידשה אביה לאיש הזה דהוו להו קדושין גמורין:
והא בעינן ויצאה והיתה - דלא מיגרשה אא"כ ראויה לקדש את עצמה לאיש אחר:

אלא אתיא לכלל הויה - לאחר זמן וקא חשיב ליה מעכשיו דלא דק קרא למימר דתיהוי השתא בת הויה לענין שיורא נמי הוי שיור:
הנולדים - עתידין להולד:
או דלמא עתידין דמתילדי - ומיתסרא עליהן מפני (אשתו) של זה הלכך הוי שיור:
עבד ועובד כוכבים נמי - הא מצית למימר בהו עתידי דמיגיירי ואפ"ה לא הוי שיור:
השתא מיהת לא חזיא ליה - כל זמן שאחותה קיימת ולא הוי שיור:
חוץ מזנותיך - שלא תבעלי בזנות:
או דלמא שייר בביאה - בעלמא וצד אישות קרינן בה:
אבא ואביך בני נישואין נינהו - דתיסק אדעתיה דבעי לאתנויי בהדה הא לא תפסי בה קדושין:
אלא לאו בזנות - ואבא ואביך הוא דלא הוי שיור דבלאו הכי נמי אסירא להו:
ודלמא בנישואין - קתני מתני' ואף על גב דלאו אורחא הוא הלכך לאחר הוי שיור אבל בזנות אימא לא הוי שיור:
משכבי אשה כתיב - הקיש שני משכבי' לכל דבר:
ואישה יפרנו - וכיון דשייר הפרת נדרים לגביה אישה קרינא ביה:
מתרומתיך - שאם תנשאי לכהן לא יאכילך בתרומה:
קנין כספו - הוא יאכל בו כתיב והאי כיון דלאו בר הכי הוא לא הויא קנין כספו ואשתכח דשייר בקדושין אצל כהנים:
חוץ מירושתך - שאם תמותי אני יורשך:
ממשפחתו וירש אותה - מכאן שהבעל יורש את אשתו וכיון דאיהו ירית לה אשתו היא:
חוץ מקידושיך בשטר - שאם יקדשוך בשטר לא יהיו קידושין כלומר ששייר אחד מדרכי קדושין ולא שייר את כולם:
ואיתקש הוויות להדדי - והיכא דשייר חדא מינייהו לא קרינא ביה ויצאה:
מתני' גופו של גט - עיקר כתב הגט כך יכתבו בו:

דף פה:

ודן די יהוי ליכי מינאי כו' - וזה הספר אשר יהיה ליך מאתי:
ספר תירוכין ואגרת שבוקין - שצריך להוכיח בתוכו שעל ידי ספר זה הוא מגרשה:
גמ' אמר לה לאשתו - לכתוב בגיטה הרי את בת חורין ולא כתב בו הרי את מותרת לכל אדם:
לא אמר כלום - דלא שייך בגירושין לשון חירות דבת חורין היא קודם לכן:

אמר לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר כלום - דלגבי מלאכה לא אפקה מיניה וכיון דשפחה היא ושם שפחה עלה לא משתרי' נמי לבן חורין:

יצא לחירות - אע"פ שקנסוהו לפדותו עד עשרה בדמיו לא ישתעבד לו עוד:

וצריך גט שחרור - להתירו בבת ישראל:

שלא כתב עליו אונו - שטר כשמכרו לעובד כוכבים:

לכשתברח ממנו - מן העובד כוכבים אם תוכל להמלט מן העובד כוכבים אלמא אין לי עסק בך לשון חירות הוא:

ידים שאין מוכיחות - בית אחיזה לדבר לאחוז בו ולומר הוכיח שעל ידי ספר זה גירשה אפ"ה הוי בית יד ואמרינן מדכתב גט ויהיב גלי דעתיה דבהאי גיטא גירשה:

בדיבורא - דאמר לה בשעת מסירה הרי את מותרת לכל אדם:

ראיה בעלמא הוא - להיות בידה לעדות בכל אשר תלך להראות שהיא פנויה:

לא לכתוב ודין - דמשמע דין הוא שאגרשך אבל אם אינו דין עלי שאגרשך לא תתגרשי:

ולא לכתוב איגרת - שיבוקין ביו"ד דמשמע איגרת לשון גג:

ולא לכתוב לימהך להתנסבא לכל מאן דיתיצביין - דמשמע לי מהך לי תהי מספר הזה ואילך:

אלא למהך - בלא יו"ד:

ולא לכתוב למחך - צריך שיבדיל רגלו של ה"י שיהיה אויר בין רגלו לגגו דלא ליתחזי כחי"ת:

דמשמע למחך - לצחק כלומר מצחק אני ביך כי חוכא:

זהו טופס הגט פטרית יתיכי ליכי אנת פלונית בת פלוני דהוית אינתתי מקדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי די תהויין רשאה ושלטאה בנפשייכי למהך להתנסבא לכל מאן דיתיצביין ואינש לא ימחי בידייכי מן יומא דנן ולעלם ודן די יהוי ליכי מינאי גט פטורין וספר תירוכין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל:

די תיהוייין - רשאה לישדי ביה תלתא יודי"ן רצופין דניקרי די תיהוייין דאי לא שדיא ביה אלא תרין יודי"ן מיתקרי די דהויין נשין דעלמא וכן די תיצביין דכי כתב תלתא יודי"ן משמע שתהא רשאה להנשא לכל מי שתרצה:

ולורכיה לויי"ו דתירוכין - יאריך וי"ו שבספר תירוכין ווי"ו שבאגרת שבוקין דאי לא מאריך ליה מיחזי כיו"ד משמע ספר תריכין גרושות דעלמא ושביקין אגרת נשים עזובות דעלמא ולא שלה הוא:

ולורכיה לויו דוכדו - פטרית יתיכי וי"ו האחרונה מאריך שלא יראה כיו"ד דאי לא מאריך ליה משמע וכדי כלומר בולא כלום באין ספר כמו כדי נסבה (ר"ה דף ה.) וכמו ואמרי לה כדי שם חכם (ב"מ דף ב):

ולא לכתוב לאיתנסבא - באלף אלא להתנסבא בה"א שמא ירחיק לא מן יתנסבא ומשמע לא יתנסבא לא תנשא:

מי בעינן - כלומר הלכה כר"י או כרבנן:

כולהו מי קאמר - כל שאר דברים הנכתבים בגט כגון די תיהויין וכו' מי הזכירם רבא בתקנה זו:

אלא - אע"ג דלא אזכרינהו רבא בעינן דלכתבינהו:

הכא נמי - ודן בעינן ומיהו רבא לא הוצרך לתקן אלא אלו כדמפרש ואזיל:

מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדר' יוסי דאמר - אין צריך לכתוב מהיום בגט דשכיב מרע דזמנו של שטר מוכיח עליו ולא הוי כגט לאחר מיתה לכך תקן רבא בכל הגיטין להיות הסופרים רגילין בו ואע"ג דקיימא לן כר' יוסי בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שם פסול אמשפחות ישראל:

דף פו.

לאפוקי מדבעא מיניה רבא מרב נחמן היום אי את אשתי ולמחר הרי את אשתי - מהו ופשט ליה כיון דפסקה פסקה אפ"ה תקן דלא לעביד הכי שלא להוציא לעז על הגט:

מוצדק לעבדו - דינו פסוק לעבדות שאין שום ערעור במכירה:

ופטיר ועטיר מן חרורי - ופרוש ומופלג מכל חירות כמו הנפטר מרבו (יומא דף נג.):

ועטיר - כמו עיטרא שטר חלוקה רק הבמות לא סרו (מלכים ב י"ב:ד') מתרגם לא עטרא:

ומן ערורי מלכא ומלכתא - ומערעור המלך והמלכה שלא חטא להיות מוכתב למלכות ליהרג שאם היה מוכתב למלכות מקחו בטל כדאמר בב"מ בהשוכר:

ורשום דאיניש - רושם סימן שעושין על העבדים כדאמרי' במסכת שבת (דף נח.):

לא אית עילוי' - מאדם אחר חוץ מן המוכר הזה:

ומנוקה מכל מום - כמו לסטים מזויין דמקחו בטל:

ומן שחין דנפיק עד טצהר - וכל שחין שיצא בפניו עד שתי שנים דמאיס למיקם קמיה:

עד טצהר - בל' פרסי שתי שנים והאי דקא אמרי' סמפון בעבדים ליכא היינו היכא דזבין סתמא אבל הכא כיון דאתני מקחו בטל וזה עכשיו אין לו שחין ודרך שחין ישן שהולך לו חוזר עד שתי שנים לפיכך עד ב' שנים מתנה עמו שאם יצא בו אותו שחין עד שתי שנים שיהא מקחו בטל לפי שכבר היה בו המום הזה ולא ראהו:

גינברא - כמשמעו זנגבי"ל:
ומרתכא - פסולת סיגי כסף שיוצא ממנו במקום שמתיכין אותו בשעת חפירתו מן ההרים וקורין לו קוגילו"ן:
וכבריתא - גפרית:
ושייף ליה בגדפא דאווזא - וסך אותו בנוצה של אווז:
מתני' ואם ניסת הולד כשר - האי תנא לאו כרבי מאיר סבירא ליה דאמר עדי חתימה כרתי דלרבי מאיר הוולד ממזר ולמאן דמוקי לה בגמ' כרבי מאיר איכא למימר דכתב ידו כמאה עדים דמי ולאו כרבי אלעזר סבירא ליה דאמר עדי מסירה כרתי דהא פליג רבי אלעזר בסיפא אלא כיון דכתב ידו הוא וכתב ונתן קרינא ביה ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא ומיהו רבנן פסלינהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר הלכך לא תינשא ואם ניסת הוולד כשר ודוקא כתב ידו אבל כתב סופר ואין שם עד הוולד ממזר:
זמן - תקנתא דרבנן משום בת אחותו כדאמרינן בפ"ק (לעיל דף יז:) הלכך הולד כשר:
אלא עד אחד - פליגי בה בגמרא איכא למ"ד אכתב ידו קאי אפילו הכי אשמועינן דלכתחלה לא ורישא אשמועינן דאפי' אין בו עד אם ניסת הוולד כשר ואיכא למאן דאמר אכתב סופר קאי ואפי' הכי הוולד כשר דסופר הוה ליה במקום עד שני:
ר' אלעזר אומר אף על פי שאין עליו עדים - ואינו כתב ידו:
אלא שנתנו לה בפני עדים כשר - לינשא לכתחילה:
תיקון העולם - שמא ימותו עדי מסירה ויבא הבעל ויערער לומר לא גירשתיה:
גמ' ותו ליכא - גיטין פסולין לכתחילה והולד כשר:
והאיכא גט ישן - דאמרינן לעיל בגמ' אם ניסת לא תצא:
הכא תצא - רב ולוי פליגי בה לקמן בשמעתין:
התם - אמרינן בגמ' אם נתגרשה תנשא לכתחלה בפרק הזורק (לעיל עט:):
הניחא לרבי מאיר - דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר:
אלא לרבנן - אי מתני' דהכא דרבנן היא ניתני נמי הכא גט קרח:
התם תצא - אפילו לרבנן:
שלום מלכות - דאמרינן בהזורק (שם עט:) כתב לשם מלכות כו':
מניינא דרישא - שלשה גיטין פסולין:
מניינא דסיפא - הרי אלו ג' גיטין פסולין משמע מיעוטא הני ותו לא:
הני דאמרן - ואשמעינן דמתני' ר"מ היא דאמר התם הולד ממזר:
למעוטי הא דתניא - דהכא הולד ממזר כר' מאיר ואשמועינן מתני' דברייתא מתרצתא היא דאפילו כה"ג משוי ליה ר"מ ממזר:

אי נימא אירישא - דליכא שום עד:
אלא אמצעיתא - שפסול משום זמן מה לי כתב ידו מה לי כתב סופר הרי יש עליו עדים:

דף פו:

ודוקא כתב ידו ועד - הוא דאמרינן הולד כשר וכי תימא הא מרישא שמעינן לה דאפילו בלא שום עד הולד כשר אי לאו סיפא הוה אמינא היכא דאיכא עד אחד עם כתב ידו תינשא לכתחלה:
דהא תנן - לקמן בפירקין:
כתב סופר ועד כשר - כלומר כתב סופר וחתם עד אחד כשר:
ורב - אמר לך מי דמי התם כשר לכתחילה משמע דהתם חתם סופר עם העד שנינו כדמתרץ לה רבי ירמיה לקמן:
ושמואל - לית ליה דרבי ירמיה אלא כתב סופר ולא חתם והיינו טעם דכשר לכתחילה בספרא דמובהק ובקי בתורת גיטין ולא יכתבנו אלא אם שמע מפי הבעל:
וכן א"ר יוחנן - כרב דאמר כתב ידו שנינו אבל כתב סופר הולד ממזר:
הרי יש עליו עדים - ר' אלעזר סבר דאמצעיתא קאי:
זימנין אמר רב - בהני שלשה גיטין דמתני' אם ניסת תצא:
יש לה בנים - קודם שנודע לנו שבגט הזה ניסת:
לא תצא - שלא להוציא לעז ממזרות על בניה:
וכולן - חמש עשרה עריות שאמרו שפוטרות צרותיהן מן החליצה אם היו בהן לבעליהן המת קידושי ספק או שגרשן לפני מותו גירושי ספק נמצאת צרתה ספק שהיא צרת ערוה ופטורה ספק שאינה צרת ערוה וזקוקה ליבם:
הרי אלו - הצרות:
חולצות - שמא זקוקה היא:
ולא מתייבמות - שמא אינה זקוקה ונמצא נושא אשת אח שלא במקום מצוה:
זהו ספק גירושין - דכיון דמדאורייתא כשר זקוקה צרתה ליבם:
ואי אמרת לא תצא - אם ניסת בגט זה:
אתי למימר - גט זה מעליא וצרתה לאו צרת ערוה היא ואתי ליבומה:
ומשנינן תתיבם ואין בכך כלום - כלומר אי אתי ליבומה לא איכפת לן כולי האי דנגזור הא אטו הא דכיון דכשר מדאורייתא חששא דרבנן בעלמא היא ולאו צרת ערוה היא:
לעולם לא תצא - ואפי' אין לה בנים:

וקרצית שבעמיר כו' - ועוד שמועה זו אמר אביכם דקרצית הנמצאת בעמרים אינה פוסלת במי חטאת אם שתת מהן:

דידבתא - זבוב גדול כמין חגב:

דביני כיפי - הנמצא בין העמרים:

מפני שמוצצת - ואינה מחזרת ממים שבפיה לחזור ולטפטף בתוך הכלי דתנן התם שתתה מהן בהמה חיה ועוף פסולין מפני שמקיאים מפיהם לתוכן וכבר בטלו בפיהן מתורת מי חטאת:

עד כמה - הויא קטנה ופסלה:

עד כזית - ומכזית ומעלה הויא גדולה ולא פסלה:

והלכה כר' אלעזר בגיטין - דעדי מסירה כרתי ואפילו פסולא דרבנן ליכא אבל לא בשטרות דכתיב בהן וכתוב בספר וחתום בירמיה (לב) בספר המקנה:

אפי' בשטרות - דהתם עצה טובה קמ"ל מפני תיקון העולם:

והא קתני - מתניתין:

גובה מנכסים משועבדים - אם שטר הוא או גט זה גובה כתובה מנכסים משועבדים דתנן בכתובות (דף פט.) הוציאה גט ואין עמו כתובה גובה כתובתה:

תרתי אמר - בגיטין ושטרות:

ריח הגט - ליפסל בכהונה להחמיר וכל שכן להתיר:

ורבותינו הבקיאין בדבר הלכה - הנך דמפרש ואזיל רב חמא בר גוריא:

משום רבינו - רב:

חברינו - רב חסדא:

מתני' שני גיטין שוין - בשמותיהן:

הרי השני בטל - דלא ידעינן דמאן ניהו:

טופס לכל אחד ואחד - בגמ' מפרש לה:

את שהעדים נקרים עמו - היינו תחתון אבל עליונים פסולים שמא לא העידו אלא על האחרון:

גמ' מאן תנא - דקתני דאיכא תקנתא בנותן שניהם לזו ושניהם לזו:

דלא כר' אלעזר - אלא כר' מאיר הלכך כל אחת מהן מתגרשת בשלה שהרי בא לידה ועדיו חתומים בו ור' מאיר כיון דלא בעי עדי מסירה שפיר דמי דהא כל גיטין נמי משחתמו העדים אינן יודעין למי ינתן:

הא לא ידעי - עדי מסירה בהי מינייהו מיגרשא ואין זו נתינה לשמה מבוררת ורבי אלעזר כיון דחתימה לשמה לא בעי על כרחיך לשמה דכתיב בקרא אכתב ונתן קאי:

דף פז.

אפילו זמן אחד לכולן נמי הוי טופס - לכל אחד ואחד לפסול העליונים (א"כ כי כתבו איש פלוני מגרש פלונית ופלוני פלונית) הואיל והזכיר שם איש ואשה יחד לכל אחד ואחד הוי כל חד גט לעצמו ונמצא אחרון מפסיק בעדות ואין עדים מעידים אלא עליו:

לר' יוחנן דאמר כו' - הואיל וכל איש ואשה נכתבים לבד לבד אמאי כולן כשרים:

על שאילת שלום חתמו - ולא על הגט:

שאלו - בשלומו:

פסול - דהוי מלתא באפי נפשיה ומפסקת:

זמן לכל אחד ואחד - קא סלקא דעתין ביום שנכתב זה לא נכתב זה:

מאי איריא - דמפסלי עליונים משום דאין העדים נקראים עמם:

ותיפוק ליה - דהוו כולהו בר מבתרא נכתבו היום ונחתמו לאחר זמן שהרי לא חתמו העדים עד שנכתב האחרון נחתם בלילה לאו דוקא אלא משום לישנא דמתני' נקט ליה דתנן בפרק שני (לעיל יז.) נכתב ביום ונחתם בלילה פסול וכ"ש למחר או ליומא אוחרא:

בחד בשבא - גירש פלוני פלונית והדר כתב בחד בשבא גופיה גירש פלוני פלונית דהשתא לא מיפסלי קמאי אלא משום הפסקה:

דהדר כתב הכי כו' - דהוו להו כל חד באפי נפשיה ומיהו אהני לישני קמאי לאשמועינן שהעדים ידעו בכל הגיטין הללו:

ומאי שנא הא מהא דתניא כו' - ועבד גמר לה לה מאשה ולא פסלינן להו משום ולא לה ולחברתה ששחרר שניהם בבת אחת ודמי לקמייתא דריש לקיש אנו פלוני ופלוני גירשנו נשינו פלונית ופלונית ואמאי בעי למיהדר ומכתב פלוני גירש פלונית ופלוני פלונית הא הכא כתב כל נכסי לפלוני ופלוני עבדי וקתני קנו כל הנכסים ונמצא כל אחד חציו בן חורין וחציו עבד לחברו ומשחררים זה את זה חצאיהן:

ולאו אוקימנא - בפרק השולח גט:

בשני שטרות - שכתב בשטר כל נכסי לפלוני עבדי ובשטר השני כל נכסי נתונים לפלוני עבדי ומסרן להן בבת אחת שלא קדם זה לזה הלכך קנו שניהם דהאי אמר כולהו דידי והאי אמר כולהו דידי:

איש פלוני כו' - היינו כרבי יוחנן דלא קתני אנו פלוני ופלוני גירשנו כו':

ולריש לקיש - אמאי קתני בהך דמסייעא ליה זמן לכל אחד ואחד כו' את שהעדים נקראין עמו כשר בלאו זמן לכל אחד ואחד נמי פסילי עליונים:

אבל הכא דערבינהו מעיקרא - דהא דקתני זמן לכל אחד ואחד כגון דכתב הכי כדקתני רישא אנו פלוני ופלוני גירשנו נשינו פלונית ופלונית פלוני גירש פלונית באחד בשבת ופלוני גירש פלונית באחד בשבת דכיון דערבינהו מעיקרא אי לא הדר אפסקינהו בזמן לא מיפסקי:

מתני' שני גיטין שכתבן זה בצד זה - ברוחב המגילה:

שנים עברים באים מתחת - הראשון לתחת השני שם העד תחת הראשון ושם אביו תחת השני וכן עד שני תחתיו וחזרו וחתמו תחתיהן שני ישראלים יונים הדרים בארץ יון ובלשון יונית כדרך הזו אבל חתימת היונים אינה נקראת כחתימת העברים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בידוע ששמו שמעון בן יוסף שכך מתפרשת חתימתן יוסף בן שמעון כלומר בנו של יוסף שמעון ונמצא שם העד חתום על גט שני ושם אביו חתום על הראשון הלכך על כרחיך היונים תחת השני חתמו כזה:

את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר - אם העבריים חתומים למעלה הימיני כשר ואם היונים חתומים למעלה השמאלי כשר ובגמרא פריך אידך אמאי מיפסל:

עד אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד א' יוני באים מתחת זה לתחת זה - עד עברי ועד יוני באים מתחת גט הימין לתחת גט השמאל ועד עברי ועד יוני עוד תחתיהן באין מתחת השמאל לתחת גט הימין כגון שהיוני הראשון חתם תחת השמאלי יוסף בסוף שיטה וחזר וחתם בן שמעון בראש שיטה שניה תחת הימיני נמצא שמו תחת הימיני דהכי מיפרשה חתימה דידהו בנו של יוסף שמעון נמצא שמתחת גט הימין בא לתחת גט השמאל שם אביו על השמאל ושמו על הימין והעברי השני חתם שמו תחת גט השמאלי בסוף שיטה ושם אביו תחת הימיני בראש שיטה שתחתיה [שלא כדרכו] נמצא בא מתחת גט שני לתחת גט ראשון והיוני השני חתם תחתיו כדרכו בשיטה אחת יחצאל בן תחת הראשון ונפתלי תחת השני נמצא שמו חתום על השני:

שניהם פסולים - ובגמרא מפרש טעמא:

גמ' וליתכשר קמא בראובן ובתרא בבן יעקב עד - ויוכשרו שניהם על ידי שני עדים ראשונים:

דהא תנן - במתניתין בפירקין:

וליתכשר האי בראובן בן - דמשמע אני בנו של ראובן כדרך פירוש חתימת היונים וזה שחתם תחת השני איש אחר היה ושמו יעקב:

דלא כתיב עד - ומתניתין דוקא נקט איש פלוני עד דהיכא דלא חתם פלוני בן פלוני בעינן עד:

דלאו יעקב הוא - אלא של זה בנו היה:

דף פז:

ודלמא בשמא דאבוה חתום - על השני ועל שניהם חתם:
צייר כוורא - בחתימת ידו ולא היה כותב שמו:
חרותא - ענף של דקל:
מכותא - נס שפורשין עליו וילון של ספינה:
שכתבו - כתב שלו:
וכי תימא כיון דמופלג - חתימת עדיו שני שיטין מכתבו אותן שיטין שחתמו בהן הבאין מתחת הראשון שמות אבותיהן תו לא מיתכשר דתניא בגט פשוט הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול:
והאמר חזקיה - התם:
מילאהו - לאותו אויר בקרובים כשר דלא קפדינן אלא אאוירא ואל תתמה שהרי אויר פסול בשלשה בסוכה סכך פסול פוסל בארבעה:
והתני זעירי - בהנך תרי גיטין דמתני' שניהם כשרין:
ותנא דידן - דפסל אחרון קסבר דלמא גונדלית חתום היוונים כלומר שלא כמנהגם אלא כדרך העברים חתמו:
כולהו אחד - כולן על ראשון כל שלא כמנהגן קרי גונדלית וראיתי בתשובת הגאונים אדם המשתמש ביד השמאלית קורין לו במקומנו גונדליא לפי שמשנה מסדר המשתמשין:
וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני גרסינן:
דלמא גונדלית חתים - בהני יוונים חיישינן דלמא גונדלית חתים חד מינייהו שמא יוני הראשון חתם כסדר העברי שחתם למעלה הימנו שמו תחילה ואח"כ שם אביו ונמצא שעל השני הוא חתום ועברי שני רואין שעל השני חתום ויון אחרון חתם כמנהגו ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד או שמא יון ראשון כדרכו חתם ויון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עברים חותמים ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון ואין על גט שני אלא אחד הלכך שניהם פסולין הכל פותרין אותה בשיטה אחרת שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי שני עדים עברים ושני עדים יוונים השנויים ראשונה במשנה ואי אפשר ליישבה כלל ומתניתין לא דייקא הכי דא"כ לא משכחת עברי חתום על השני ומתני' מיפלג פלגינהו עברי ויוני לזה ועברי ויוני לזה ובגמ' נמי פריך ויתכשר האי בעד אחד

עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני אלמא כל כמה דלא אמרינן גונדלית חתים הויא חתימה דידהו עברי ויווני על זה ועברי ויווני על זה:
מתני' בדף השני - שאצלו ברוחב המגילה שקורין בלשוננו קולומי"ל:
מן הצד - בגליון של ימין הגט או בגליון השמאלי:
או מאחוריו - בגט פשוט שתקנו עדיו להיות בתוכו:
הקיף - חיבר זה אצל זה כמו אין מקיפין שתי חביות (ביצה דף לב:):
שניהם פסולין - שאין נקרים החתימה לא עם זה ולא עם זה:
סופו של זה בצד סופו של זה את שהעדים נקראין עמו - שגג חתימת העדים כלפיו כדרך החותמין כשר:
ראשו של זה בצד סופו של זה את שהעדים נקרין בסופו - שגג חתימה כלפי סופו ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו:
וכך היו נקיי הדעת - נוהגין שלשונן קצרה לא היו חותמין עד אלא פלוני בן פלוני:
חניכתו - שם לווי של משפחה כולה:
גמ' וניחוש דלמא תרי גיטי הוו - אשייר מקצת הגט וכתבו בדף השני קאי דלמא תרי גיטין הוו שלמים והשמאלי נכתב בגובהה של מגילה יותר מן הימיני עד דיתרמו עדים דידיה כלומר גמרו של שני כנגד התחלתו של ראשון:
זמן דקמא - היינו התחלתו ועדים דבתרא היינו סופו כלומר שיטות אחרונות שהעדים חתומין תחתיהן:
וגזייה לזמן דבתרא ועדים דקמא - חתך סופו של ראשון שהיה שלו מפני תנאי שהיה בו וחתך ראשו של שני והשווהו לתחלתו של ראשון וכוון חתיכת סופו של ראשון תיבה אצל תיבה של שיור השני ומגרשה בשני חצאי גיטין והעדים לא על שלו חתמו:
כשיש ריוח מלמטה - גליון תחת הראשון דודאי לא נחתך ממנו כלום דלא נכתב בו יותר:
ודלמא זמן דבתרא מיגז גזייה - שמא הגט שלו נמלך מלגמרו ולמעלה הימנו בצדו היה גט אחר כתוב וחתום וכשחזר ונמלך לגרשה חתך עליונו של שני וכוון תיבה אצל תיבה לגמור גט שלו:

דף פח.

כשיש ריוח מלמעלה - דודאי לא נכתב בו יותר:
ודלמא אימלוכי אימליך - מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגומרו ונמצא הראשון בטל א"נ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן דהואיל ויש ריוח מלמטה נראין כן הדברים:

הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה - דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימליך אלא גומר עד לכל אדם ונמלך:

ודלמא הכי איתרמי - שבתוך כדי גמר דבור חזר בו:

רב אשי אמר - כולהו קשייתא בהכי מיתרצן כגון דידיעה ביה מתחתא דמגילתא שניכר ביה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגט שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שניכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בסמוך וכשאין ריוח מלמטה עסקינן דליכא למיפרך אימלוכי אימליך:

בשגגו - של חתימה כלפי כתב הגט דהאי ודאי על גט זה חתם ומתני' בשרגלי החתימה כלפי כתב הגט דאיכא למימר שמא למעלה מאותה חתימה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים:

ליחזי הי מינייהו - גגו כלפי כתב וליתכשר דודאי עליו חתמו דקס"ד שהעדים חותמין ברוחב הקלף כסדר כתב הגיטין:

דרמו להו כי עיברא - העדי' מוטלין בין שני הגיטין כבריח ראשי שיטות של חתימה מחברין הגיטין כבריח הדלת שנמשכת באויר הפתח כך הן נמשכין בין אויר שני הגיטין:

אלא רב - כי חתים מן הצד לא בגיטין ולא בשטרות אלא בדיסקי כשהיה מזמין אנשים לדין לפניו והסופר כותב להם איגרת הזמנה בשמו והוא חותם פעמים מן הצד ואין הקפדה בכך:

חתם סופר - עם עד אחד:

שנינו - במשנתנו דכשר דהוה להו ב' עדים ואשמועי' מתני' דלא חיישינן למימר הבעל לא צוה שיחתום הסופר אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתומו וחשו הנך שלוחין לכיסופא דספרא ואחתמוהו להא לא חיישינן כדאוקמינן בפרק מי שאחזו (לעיל עב.):

הא מני ר' יוסי היא - דאמר מילי לא מימסרן לשליח:

דהוו ידעי לטופסא - דשטרא שהיו מכירין כתיבת הסופר וחתימת עד אחד ולא היו מכירין חתימת השני:

עד י' דורות - הויא חניכה שאם כתבה בגט לא מפסלא למיהוי כשינה שמו ושמה:

בנים - היינו דור ב':

ובני בנים - היינו דור ג' ומכאן ואילך קרי ליה ונושנתם:

ז' בתי דינין - ז' משפחות של מלכים ממלכי ישראל והנך דמלכי יהודה לא חשיב שהיו בימיהם של אלו והוי כב"ד אחד המלך ובנו ובן בנו וכל מלכים שקמו מזרעו אחריו קרי

חד בית דין שלום בן יבש וזכריה לא קחשיב לפי שלא מלכו שנה שלמה וכן זמרי אבל עמרי אביו של אחאב על שם בית דינו של אחאב נקרא ומפני שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא הקלקול על שמו בימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטים ומההיא שעתא קרי לה חורבן דהיינו אומללה יולדת השבעה שילדה שבע משפחות לע"ז:

עליו עלה - מפני שלא הרשיע כשאר המלכים בא הפורעניות בימיו בתמיה:

פרדסיאות - שומרים:

אותן שנים שלא עלו - הואיל שאין מוחה בידם והן לא עלו יגלו וילכו בשבי:

וישקוד - וימהר כמו כי שוקד אני על דברי מתרגמינן מוחי אנא (ירמיהו א):

גלות צדקיהו - חרבות ירושלים שגלו כולם:

גלות יכניה - הוא יהויכין קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה וזו היא צדקה שמיהר והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקיה לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו החרש והמסגר אלף:

כיון שסוגרין - הלכה שהם סגורים בה שאינם יודעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחין אחרים:

עולא אמר - היינו צדקה שמיהר להביא הרעה לסוף ח' מאות וחמשים דהיינו ב' שנים קודם ונושנתם דהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתים ואם שהו עד ונושנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדון:

דף פח:

ש"מ מהרה דמרי עלמא - כמנין ונושנתם דהא כתיב כי אבד תאבדון מהר:

מתני' מעושה - בחזקה:

גמ' כדין - כגון הנך דאמרינן בהו יוציא ויתן כתובה או שהיתה אסורה לו:

פסול - להתירה לינשא:

ופוסל - מן הכהונה משום ריח הגט:

מה נפשך - דאמרת בעובדי כוכבים בדין פסול ופוסל:

אי עובדי כוכבים בני עשויי - דדין תורה נינהו לכוף את ישראל בדין:

תולה עצמה בעובד כוכבים - שוכרת עובד כוכבים אנס לכוף בעלה לגרשה ובאה עליו בעקיפין:

מיפסל נמי ליפסל - כשלא כדין דישראל הואיל ומדאורייתא בני עשויי נינהו כישראל והא גבי ישראל אמרת שלא כדין פסול ופוסל:

בדותא היא - דודאי לאו בני עשויי נינהו:
כדין - דעובדי כוכבים עובדי כוכבים שעישוהו להוציא ובדין תורה אע"ג דלאו גיטא הוא גזור ביה רבנן לפסול בכהונה משום דמיחלף בכדין דישראל ואתי למימר ישראל נמי שעישוהו כדין לא פסיל וההוא גיטא מעליא הוא:
שלא כדין - דעובדי כוכבים בכדין דישראל לא מיחלף ואי אמרת מיחלף בשלא כדין דישראל ואתי למימר שלא כדין דישראל נמי לא פסיל ואמרן לעיל דפסיל היא גופה גזירה היא אטו כדין וגזירה לגזירה לא גזרינן:
וקא מעשה אגיטי - כופה איש להוציא את אשתו בדין:
הדיוטות אנן - שאין מומחין אלא סמוכין דמיקרו אלקים דיינין ואין סמיכה בח"ל כדאמרי' בפ"ק דסנהדר' (דף יד.):
אוגריאות - אסיפות כמו אוגר בקיץ (משלי י):
לפניהם - קאי אשבעים זקנים שעלו עמו להר קודם מתן תורה כדכתיב (שמות כד) ואל משה אמר עלה וגו' ואע"פ שנכתבה פרשה זו לאחר מ"ת קודם מתן תורה נאמרה ונבנה המזבח והעלו העולה והשלמים ובאותו דם נכנסו לברית:
שליחותייהו - דבני א"י:
קעבדינן - הם נתנו לנו רשות:
מידי דהוה - אדיני ממונות דהלואות דעבדינן שליחותייהו כדאמרי' בסנהד' (דף ב:):
אי הכי גזלות וחבלות נמי - לעביד שליחותייהו ואנן אמרינן בשמעתא קמייתא דסנהד' דבעינן ג' מומחין:
מילתא דשכיחא - הלואה וכן גט:
מתני' יצא שמה בעיר מקודשת - פנויה שיצא עליה קול פלונית מתקדשת היום לפלוני ויש דברים נראין כדמפרשי אמוראי בגמ':
הרי זו מקודשת - ולא תינשא לאחר בלא גט:
מגורשת הרי זו מגורשת - קא סלקא דעתין דהכי קאמר אשת כהן שיצא עליה קול פלונית נתגרשה היום הרי זו מגורשת ואסורה לישב עוד תחתיו דאילו מגורשת להקל ולינשא לשוק ליכא לפרושי דמשום יציאת קול נשרי אשת איש לעלמא והיינו דפרכינן לה בגמרא ואסרי' לה אגברא על בעלה כהן:
ובלבד שלא תהא שם אמתלא - שלא יהא עם הקול של קידושין או של גירושין משל וטעם שהוא שובר את כח הקול:
גירש פלוני את אשתו על תנאי - זהו שובר של גירושין שמא לא נתקיים התנאי:
זרק לה קידושיה כו' - זהו אמתלא של קידושין והוא הדין נמי איפכא:

גמ' ואסרינן לה אגברא - בתמיהה ואמגורשת קאי אשת כהן שיצא קול שגירשה בעלה קתני מתני' חיישינן לקלא ואסרי' עלי':
והאמר רב אשי כל קלא - שיצא על האשה משנישאת ולא יצא עליה קול קודם נישואין:
לא חיישינן ליה - כגון אם נשאת לכהן ויצא עליה קול שהיתה זונה או גרושה לא מפקינן לה מיניה אלא בעדות ברורה וזו נשואה ועומדת היא:
ה"ק כו' - האי קול דמגורשת אירשא קאי אשה פנויה שיצא עליה קול מקודשת חיישינן לה ואסורה לינשא אלא לאותו איש חזר ויצא עליה קול מגורשת שגירשה אותו פלוני שיצא לה קול קידושין ממנו:

דף פט.

הרי זו מגורשת - ומותרת לכל:
מאי טעמא הרי קול - שחששנו לו תחילה שוברו עמו:
יצא לה קול - לאשה פנויה בעיר:
שם מזנה - לעובד כוכבים ולעבד שפוסלין אותה מן הכהונה:
אין חוששין לה - לאוסרה לכהונה:
פריצותא בעלמא הוא דחזו לה - ששיחקה בשוק או מיעך לה בין דדיה:
גירגרה בשוק - הלכה נטוית גרון:
מוזרות בלבנה - נשים הטוות בשוק לאור הלבנה ודרכן לשוח שיחות בטלות ולדבר בחשודות שבעיר:
לא הנחת כו' - שיש אויבים מוציאים קול בחנם ברמז מועט:
בעולה - יצא על בתולה בעיר קול בעולה:
אין חוששין לה - לאוסרה לכ"ג דדלמא פריצותא בעלמא חזו לה דהא דתנן במתני' דחיישינן לקלא היינו כדאמרי' לקמן שיהו נרות דולקות כו' שהדברים ניכרים:
נשואה - יצא על פנויה קול שהיא נשואה זה ימים ואנו מוחזקים בה בחזקת שהיא פנויה:
אין חוששין לה - דקלא דמתני' היינו שאומרים היום נתקדשה פלונית:
ארוסה - יצא עליה קול שהיא ארוסה זה ימים:
שלא לפלוני - יצא עליה קול שמקודשת היום אבל לא הזכירו שמו לומר לפלוני אלא נתקדשה סתם אין חוששין לה:
בעיר אחרת - יצא כאן קול פלונית מתקדשת היום במקו' פלוני:
ממזרת - יצא קול שהיא ממזרת:
הקדיש פלוני נכסיו אין חוששין - לאסור נכסיו עליו:

נתקדשה היום - בהא הוא דחשו רבנן שלא תינשא כדי שלא יאמרו משיאין אשת איש:
נרות דולקות - בבית כדרך המתקדשות שנוהגין שמחה ואור נר כדאמרינן בעלמא אור הנר בברור חיל משתה שם (סנהדרין דף לב:):
מתקדשת - עתידה להתקדש היום:
אמרו דבר - פלונית נתקדשה היום:
זהו קול - שחוששין לו:
זהו אמתלא - ששובר את הקול:
הא לא אמרו מידי - לא אמרו נתקדשה לאו קול איכא ולאו אמתלא איכא:
לאפוקי כו' - אמתלא שאמרו במשנתינו ששובר את הקול ואפי' לא יצא עם הקול אלא לאחר זמן יצא הוה אמתלא:
קמ"ל - הכא לא אמרו דבר זהו אמתלא והכי קאמר לא גמרו הדבר להוציא קול מקויים ומסויים אלא הוציאו שובר עם הקול כגון נתקדשה פלונית בספק הוא דהוי אמתלא אבל אמרו דבר מקויים ומסויים תו לא מהניא אמתלא:
מבטלינן קלא - שמענו קול יוצא מפי נשים ותינוקות משתקין להו לבטולי קלא או לא משתקין להו הואיל ואמרו פלוני שמע מפלוני כו' וליתנהו דלישיילינהו א"נ חזרו אותן פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם מבטלינן או לא מבטלינן:
מפי כשרים - שיאמרו מפלוני שמענו והוא הלך למדינת הים אלמא אקילו רבנן במילתא וש"מ דאי בדיקניה בתר הכי ואשתכח שקרא מבטלינן ליה ומכריזין דלאו קלא הוא ומנסבינן לה:
אתרוותא נינהו - מקומות חלוקין במנהגם:
באציפא דתוחלא - הם תמרים שלא בישלו כל צרכם ומניחין אותן בחותלות כלים העשויים מכפות תמרים ומתבשלים קצת וכשאוכלים אותן נשאר מן האוכל על הגרעין שאינו נפרד ממנה יפה מפני שאינה מבושלת וההוא אוכל קרי ציפא כדאמרי' באלו טרפות (חולין נ:) כדעיילן תלת קשייתא בציפא בדוחקא וראוי למאכל בהמה:
בעינא דבי שיפי - על המעיין של אותו מקום:
מימר אמרי - כשתניסת לאחר לא יאמרו ראו אשת איש שניסת דמימר אמרי עיינו רבנן בההוא אציפא ולא הוה ביה שוה פרוטה דסתמיה לא חשיב דהא דלא מבטלי' קלא אינו אלא מפני החשד והכא ליכא חשד:

דף פט:

לחד מבני פלניא - ולא היו אומרים לאיזה מהם:

לקטן - בשנים שנראה גופו כגדול והיו מכירין בו:
עדיין לא הגיע לפלגות ראובן - כלומר אין חכמה (לקטן בשנים וחקרי לב) כדכתיב גדולים הוא דאית להו חקרי לב וזה אע"פ שגופו ארוך ניכר הוא לבריות במעשיו שהוא קטן בשנים וכשתינסיב לאחר מימר אמרי עיינו רבנן בקדושיה וקטן בשנים הוא:
במקום אמתלא חוששין לאמתלא - אפי' אין אמתלא אלא מקום ופתח יש לדבר שנוכל ללמוד שם אמתלא חוששין שמא אמתלא פלונית יש לדבר והקול בטל:
ובלבד שלא תהא שם אמתלא - אלמא אמתלא בהדיא בעינן:
הכי גרסינן א"ל במקום אמתלא קא אמר ואמתני' קאי האי תירוצא:
א"ל רב כהנא לרב פפא ואת לא תסברא - דאם יש פתח למצוא אמתלא דסמכינן ומנסבינן לה והתנן אשה שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד ואמר לה מת בעליך ונתקדשה מותרת לחזור לראשון ואילו גבי ניסת קתני התם תצא מזה ומזה ואע"ג דאנוסה היא שהרי ב"ד הורוה לינשא משום חששא דלא לימרו גירש ראשון ונשא שני ועכשיו היא חוזרת לו משניסת אבל גבי נתקדשה לא חיישינן להכי מאי טעמא חוזרת לראשון ולא צריכה גט משני הרי אין לך יצא שמה בעיר מקודשת גדולה מזו דודאי ידעו כולם שנתקדשה:
לאו משום - דיש כאן מקום אמתלא לסמוך עליו דכי מהדרי לא לגברא אמרי ודאי יש פתח לדבר שעל תנאי קידשה שני שאם יבא בעלה שגירשה ממדינת הים שיהיו קידושיו בטלין שהיה בעלה חביב לה אלא לכך גירשה שלא היה יכול לבוא אלמא אע"ג דלא יצא אמתלא זה מעולם סמכינן עליה:
שאני - הכא דאתי בעל וקאי ומימר אמרי מעולם לא גירשה בעלה אלא היתה סבורה שמת ונתקדשה ואינן קדושין:
אי הכי - דלא מסקי אדעתייהו לומר גירש ראשון ונשא שני ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט:
ניסת נמי - אמאי תנן התם צריכה גט משני ולא תחזור לראשון הא אתא בעלה וקאי ולאו נישואין הוו אלא משום דאתי למימר גירשה זה ונשא זה כדאמרי' ביבמות ובנישואין אין פתח מקום אמתלא לומר על תנאי נשאה:
קנסוה רבנן - דהאי דשריוה בהעדאת עד אחד משום עיגונא אקילו בה והיא גופה תידוק במילתא ע"י עוברים ושבים ותנסיב והיכא דלא דייקא שפיר קנסוה כדאמרינן התם מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחילתה:
דלא איתחזק בבי דינא - שלא בדקו ב"ד אחריו שלא תהא שמיעת קול הברה:

לא חיישינן ליה - אלא א"כ ידעו ב"ד העיר שכך יצא הקול פלוני מהיכן שמע כו' וגזרו שיחושו לקול זה:

דבתר נישואין - ניסת היום ואח"כ יצא קול שהיום היא נתקדשה לאחר קודם נישואין לא חיישינן ליה לאוסרה על בעלה ולא להצריכה גט מבעל הקול שאם אתה מצריכה גט נמצאת אוסרה על זה דמחזקת לקלא ונמצא זה בועל אשת איש וקיימא לן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל:

דבתר אירוסין - חיישינן ומגרש ראשון ונושא שני:

לא חיישינן ליה - ואינה צריכה הימנו גט שלא תתגנה על זה:

קידושי תורה - בעדים:

והעמידו דבר על בוריו - הוו בודקין אחר הקול להעמיד דבר על אמיתתו אם אמת הוא או שקר:

והודיעוני - עיקרו של דבר:

מאי היא - למה הזקיקם להעמיד דבר על בוריו:

ובנהרדעא לא מבטלי קלא - כדאמרינן לעיל:

מקודשת - וצריכה גט משני:

ואידך - שמואל דאמר העמידו דבר על בוריו למימרא דלא בעיא גט משני:

כי אתמר דרב המנונא בפניו - דבעל דאמרה ליה בפניו גירשתני אבל קבלת קידושין דרב הונא לאו בפניו הוא ולא דמיא לדרב המנונא וליתא לדרב הונא:

ונושא שני - אם ירצה:

אתי למימר קא מחזיר גרושתו מן האירוסין - דאמרי ע"י שגירשה ראשון תחילה קידשה שני ועכשיו חוזר ומחזירה:

עיינו ביה רבנן - בקידושי שני ולאו קידושי נינהו מפני שהיתה מקודשת לראשון ולא יאמרו שגירשה תחלה שהכל לא ידעו בגט שהצרכנוה משני:

יצא עליה קול מזה - ואח"כ מזה שלא קידשה שני בפנינו קידושי תורה אלא קול יצא שקידש אחר הראשון:

אף בזו מגרש ראשון - ולא יגרש שני וישא ראשון ואע"ג דקלא בעלמא הוו נמי הנך קידושי שני חיישי' דלא לימרו גירש ראשון תחילה וקידשה שני ועכשיו חוזרת לראשון גרושה שנתארסה:

דף צ.

מותרת לשניהם - כלומר אף מגרש שני ונושא ראשון ואפי' רב הונא מודה בהא:

מתני' הקדיחה - שרפה או ע"י אור שקורין אדורשי"ר או במלח כמו כי אש קדחה באפי (דברים ל"ב:כ"ב):

ערות דבר - לב"ה משמע להו או ערוה או שאר דבר סרחון:

ר"ע אומר - אפי' לא מצא בה לא ערוה ולא דבר:

גמ' משום דבר תנשא - היוצאת מבעלה מפני דבר ולא מפני ערוה הוא דקאמר רחמנא מותרת לינשא לאחר כדכתיב והיתה לאיש אחר אבל היוצאת משום ערוה תהא אסורה לכל:

וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה כו' - דהא קרא דוקא בערוה לחוד איירי וא"כ ערוה בדבר מבעי ליה כלומר ערוה בעדים:

אף כאן בעדים - ברורים אינה נאסרת עליו משום ערוה אלא בעדות ברורה:

וב"ה - דהא על כרחינו האי דבר מפקיתו ליה לעדות כדמפרש ליה ואזיל:

מי כתיב ערוה בדבר - דמשמע דמצא בה ערוה בעדים ברורים:

וב"ה - נמי ודאי מיבעי להו להכי לענין לכופו להוציא דלא כייפינן ליה להוציא אלא בעדות ברורה מיהו להכי כתיב ערות דבר ולא כתיב ערוה בדבר ולא כתיב נמי או ערות או דבר כי היכי דלידרשיה בתרוייהו דמשתמע ערוה או דבר ומשמע נמי ערוה בדבר:

כי משמש בארבע לשונות - במקום ארבע לשונות הללו נכתב כי בתורה במקום אם במקום פן במקום אלא במקום אשר במקום אם כמו כי ימצא בקרבך כי יקרא כי תראה חמור כי תפגע כולהו משמע לכשיארע כלומר אם יהיה כך וכן רובן במקום אלא לסתור דבר האמור למעלה לומר אינו כן אלא כן כמו ויאמר לא כי צחקת אינו כן כדבריך אלא צחקת וכן אל תקפוץ את ידך כי פתוח תפתח תפתח לו אלא פתוח תפתח לו וכמו לא כי ברחוב נלין לא נסור אל ביתך אלא ברחוב נלין וכן הרבה במקום פן כי תאמר בלבבך רבים וגו' לא תירא מהם וגו' אין אתה יכול לפרש בלשון אם לומר אם תאמר בלבבך וגו' לא תירא מהם הא אם לא תאמר תירא מהם אין זה נכון ולא בלשון אלא אבל נדרש הוא בלשון פן לומר שלא תאמר כן ובתמיה נדרש כלומר וכי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ותירא מהם וכן כי תאמרו מה נרדף לו לעולם לא תשיבו אל לבבכם לומר מה נרדף לו וכן כל כי הסמוכין לאף אף כי תאמר לא תשורנו אף כי אנכי אעננו כולן נדרשין בלשון תימה הלכך סוף פירוש מלמדך פן תאמר כן ועוד משמש בלשון דהא דהיינו אשר או מפני כלומר ליתן טעם ליישב דבר שלמעלה הימנו כמו לא צחקתי כי יראה כמו אשר יראה כלומר מפני שיראה וכן מדוע אתה יושב לבדך כי יבא אלי העם מפני שבא אלי העם שהעם בא אלי וכן כי זה משה האיש כי אמרתי פן תגזל את בנותיך

כי אמרתי רק אין יראת אלהים כולן נדרשין כמו אשר כלומר מפני וכן כי גוע אהרן לפי הדרשה שדרשוהו חכמים שמפני גויעתו נסתלק הענן וכולהו מתרגמינן להו ארי שלשון ארי בארמי משתמש כל לשונות כי בעברי ואם באת לשנותו צריך אתה לשנות כולן לפי עניינו וכל כי הנפתרים בלשון כאשר כמו והיה כי יביאך וכל אלו שאין אתה יכול לפותרו בלשון אם דהא ודאי יביאך וכן כי תבואו אל הארץ כי בא סוס פרעה כי תרבו ופריתם בארץ כולן לשון דהא הן נפתרים במדרש סיפרא וסיפרי עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ בשכר שתירש תכבש כלומר מפני שיביאך וכשתבואו אל הארץ אתם זקוקים למצות הללו וכי בא סוס פרעה וגו' מפני שבא סוס פרעה וגו' לפיכך ותקח מרים וגו' וכל כגון אלו שאין אתה יכול לפותרן בלשון מפני ונפתרין בלשון כאשר כמו כי יאמרו אליכם בניכם כי יהיה להם דבר כולן לשון אם הם:

דהא מצא בה - מפני שמצא בה הא לאו הכי לא יגרשנה וב"ה נמי הכי משמע להו לשון מפני מפני שמצא בה או ערוה או דבר ואם לאו לא יגרשנה הלכך לא תמצא חן דקאמר קרא היינו מפני שמצא בה כדמפרש ביה ולא משום חן של נוי:

ור"ע - מפרש ליה להאי כי בלשון אם הלכך תרי מילי נינהו אם לא תמצא חן של נוי בעיניו ואם מצא בה ערות דבר:

לא מצא בה לא ערוה ולא דבר - לב"ה וגירשה:

מהו - מי כייפינן ליה לאהדורה או לא:

גבי אונס - האונס את הנערה בתולה:

לא יוכל לשלחה כל ימיו - ואמרינן במס' מכות (דף טו.) דהאי כל ימיו קרא יתירא הוא ובא ללמדך לא יוכל לשלחה ואם שלח לא יהא בשלוחה כל ימיו שב"ד כופין אותו להחזירה ואינו לוקה על שילוחו שנתקו הכתוב לעשה של עמוד והחזר מכלל דלכל המגרשים אינם בעמוד והחזר דאי כל מגרשי נשותיהן בעמוד והחזר למה לי לגלויי בהאי:

מהו - יש עונש בדבר או לא:

שדעות במאכל - דעות בני אדם חלוקות באסטניסות של מאכל ומשתה יש שהוא איסטניס וקץ במאכל מחמת מיאוס מועט ויש שאינו איסטניס כל כך ויש שאינו איסטניס כלל כך דעות בני אדם חלוקות בפריצות יש מקפיד על פריצות מועט ויש שאינו מקפיד כל כך ויש שאינו מקפיד כלל:

פפוס בן יהודה - בעלה של מרים מגדלא נשייא היה וכשיוצא מביתו לשוק נועל דלת בפניה שלא תדבר לכל אדם ומדה שאינה הוגנת היא זו שמתוך כך איבה נכנסת ביניהם ומזנה תחתיו:

דף צ:

ופרומה משני צדדיה - אצל אצילי ידיה כדרך אדומיות שבצרפת שבשרן נראה מצדיהן:
עם בני אדם סלקא דעתך - א"כ רגלים לדבר שזונה היא ואסורה לו:
במקום שבני אדם רוחצים - והיא נכנסת לעיניהם לאחר יציאתן כשהן לובשין בגדיהן:
כי שנא שלח - פסוק הוא בנבואת מלאכי:
אם שנאת' שלח - כרבי עקיבא:
אם שנואה היא לפני המקום שלח - כב"ש ואית דגרסי שנוי המשלח וזו שמעתי שנוי המשלח לפני המקום ואפילו לבית הלל נהי דלא כייפינן שלא להוציא מיהו שנוי הוא:
זוג ראשון - אשת נעורים ובה משתעי קרא כדכתיב בתריה אשת נעוריך וכתיב ונשמרתם ברוחכם ובאשת נעוריך אל יבגוד: